Ex libris Fontinianensis
de la

Bibliothèque
des
frères prédicateurs
de Fontenay-le
Comte

ex libris bibliothecae sontiniacensis ff. praedicatorum

CONFESSIO

CATHOLICÆ FIDEI CHRISTIANA:

VEL POTIVS EXPLICATIO

QVAEDAM CONFESSIONIS A PATRIBVS factæ in synodo Prouinciali, quæ habita est Petrikouiæ. Anno Domini milleſimo, quingenteſimo quinquageſimoprimo, Menſe Maio congregatis.

PARISIIS,
Apud Claudium Fremy, via Iacobæa, ad inſigne ſancti Martini.

1560.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA PAN
Cim.o.635
1746 a 2023

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET *Domino, Domino Sigismundo Augusto Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & hæredi: Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergovvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.*

SI QVA gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficium, merito gratias agere possit ac debeat, quod cum aliæ pleræque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium, transferri se in aliud cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium passæ sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factũ est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permãsit, neq; cõmisit, vt doctrinis variis & peregrinis abduceretur, Verum quod Timoth. ac verũ veri Dei cultorem vnumquenque Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocũ nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam cõstantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius neque vigilantius: Circumit enim semper tanquam leo rugiens, quærens quem deuo-

1. Cor. 1.

Galat. 1.

1. Ioan. 2.

Heb. 13.

1. Tim. 6.

1. Pet. 5.

ret. Neque vero non reperit, quod quærere nũquam intermittit. Magnam (prohdolor) orbis christiani partem suis insidiis à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque vero nunc aliis artibus vtitur Sathanas iste, quàm & ab initio semper, & nostro etiã hoc infœlici æuo, in finitimis populis irretiendis vsus est. Facile perspicit, vt est non minus callidus q̃ truculentus, aperto Marte si cõgredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longe alia se forma exhibet, quàm ea quæ est ipsius propria, quã si cernere liceret, auerterentur eueſtigio mentes omnium, ac simul vt vidissent, monstrũ horrendum, ingens, non modo vocem non audirẽt, sed nec aspectum eius ferre possent. Verum transfigurat se in angelum lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christum, in deserto cum esset, aggressus est, iisdem membra nũc quoque illius appetit, sub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ prætendit authoritatem, quodq́; à sanctissimo quodã doctissimoq́; viro scriptũ est: Per verba legis, legẽ impugnat: Nam propriũ sensum verbis astruit legis, vt suæ mentis prauitatem, legis authoritate cõmendet. Sciens enim impietas multũ authoritatẽ valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non po-

2. *Cor.* 10.
Matt. 4.
Ambro. in cap. 3. *ad Titũ.*

test, bono nominis commendetur. Hac arte nimio plus in hac quoque gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidiis protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui cum iam bona ex parte ad mentẽ saniorẽ reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet pleróque tam cœca mente præditos, vt cum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imáque summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod semel prauum in animum induxerũt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi euangelio, déque puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem, sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc eorum diſsidio adduci possunt, vt in viã redeãt, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res rediit (quæ res vna omnium maxime est deploranda) quod sui quisque capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem catholicam haberi vult, ac quãto quisque indoctior est, tanto sibi plus arrogat, tantóque maiore audacia de rebus non intellectis temere affirmat. Ante hos triginta annos, vna tãtum fuit in orbe christiano fides, quæ nec dici potest fides, nisi vna sit, cum quicquid prẽter vnam fidẽ est, perfidiam, non fidẽ esse dicat

Ad Constantium Augustum.

Ephes. 4.

Hylarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in iis iam ludatur, neque solidi fere quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam vero nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerẽt, quod nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quod quisquam à nobis aliquid noui expectet, cum vitare nouitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum esset de constituenda religione deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurãdi etiã religione interposita, quod non secus dicat quisque quam sentiat. Eo enim iam audaciæ atque amentiæ progressos pleróſq; cernimus ex iis, quibus recepta fides ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secũ sententiæ. Deinde si quem vident catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, nõ dubitent illi vnũ omnium maxime horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquã-

do, nunquam autem catholicos feciſſe legimus, temporis cauſa ita ſentire ſe fingat: Sic illi ex ſua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Epiſcopis prouincię meæ omnibus iuratis, qui tum præſentes aderãt, ab eorum vero, qui legitimis de cauſis abfuerũt, legatis comprobatos, & manu ſingulorum ſubſcriptos, in ordinem poſtea digeſtos, ac nonnihil expolitos, atque in iuſtum volumẽ redactos, viſum eſt tuo, Chriſtianiſsime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei noſtræ propugnatori? quem ſancta maiorum veſtigia perſequentem diuinitus datũ eſſe nobis videmus, cuius authoritate conatus iſtorũ impij ſedari poſsint, qui ad religionem Chriſtianam euertendam conſpiraſſe vidẽtur. Quos cum Dei metus in officio continere non poſsit, continet tamen in officio Maieſtas tua, pro ea, quæ tibi à Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod vt perpetuo facias, vtque diu te nobis incolumem & fœlicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vna cum clero vniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex præcari nunquam intermitto.

PROOEMIVM.

QVAE propria semper hominis existimata sunt, non defuere, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent: Nam siue sermone maxime differimus ab iis, quæ bruta vocantur, præterquam quod aues humana verba sonantes audire licet, quando suas voces cætera viuentia propriis inter se notis discernunt atque dinoscunt, nónne mutuos inter se miscere sermones videntur? Siue quis ridere sic homini proprium esse dicat, vt & omni homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, contractóque rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque propriis fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumendos reponunt Qua in re adeo non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendam ad formicam ire sapiens iusserit, vt eius vias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ cum non habeat Ducem, non Præceptorem, non Principem, parat æstate sibi cibum & in messe congregat, quod hyeme comedat. Rationis vero, qua sola maxime à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nónne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt, cauent ab iis quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quando latibula sibi parant in plures exitus disparentia, intelligere certe aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationem illis inesse negare, cum ipsum etiam hominem sæpe deludant? Poterit eos esse ratione destitutos affir-

Lactant. lib. 3. instit. cap. 10.

Prou. 6.

mare à quibus vt sapientiam discamus, quorũ vt prudentiam imitemur, non mortaliũ aliquis, verũ ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discamus à formica sapientiam? cuius nisi Dei vox est: Estote prudentes sicut serpentes? Deum itaque sequutus authorẽ fecit sanctus pater Basil. cum quintæ diei opera in is libris, quos Exæmeron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatiliũ, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret: Quod modo non totidem verbis postea factum est ab Ambrosio, cũ idem argumenti genus pertractaret: Non omnino vana: vt eorum opinio fuisse videatur, qui quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt. Grauis apud Græcos author Plutarchus librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendã è sociis Vlyssis. Circes veneficiis in suam conuersum, illi persuadere conantem inducit, quod cum ratione, tum plerisque mortalibus etiam virtutibus, non exequent homines modo ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verumetiam longo post se interuallo relinquant. Ex iis videre licet, quod quæcunque tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, seq; discerni ab illis vult, ea nõ minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maxime discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcũque, sed sola est religio quæ nos ab illis discernit. Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat qui cum cætera animalia prona terram spectent, solus ex omnibus est vultu in cælũ erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quo vultum, eò & mẽtem spectare debere. non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando,

Matt. 10 Homilia 7. 8. 9.

Li. 5. Exę meron.

solem & lunam, verũ vt à quo sol & luna, à quo etiã ipse homo, à quo cuncta quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eũ vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati proprie debetur cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est quo vel solo vel certe maxime differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorũ tot generibus, quẽadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchũ etiã Vlysses non habuit quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem ineße brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod graue diceret esse, rationẽ iis cõcedere, quibus Dei cognitio nõ sit ingenita. Quæ cum ita se res habeat, quid est aliud in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quã vt ad agnitionẽ Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? vt
Psal. 49 nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hãc lucem esse videtur, recte de illo dici queat: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam ferè quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumẽtis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde vero affluat aliquis omnibus iis, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutũ genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Photione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia, frustra in illis assequendis laboraueri t. Omnis enim iustitia, sicut à Lactã
Li. 7. c. 9 tio præclarè scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti, in quo tametsi mẽbra omnia, & locis

ſuis conſtent, & figura, & habitudine tamẽ quoniam deeſt id quod eſt omnium principale, & vita & ſenſu caret. Itaque membra illa formam tantummodo membrorum habent, vſum non habent, tam ſcilicet, quàm caput ſine corpore. Cuius gerit ſimilitudinẽ, qui cum Deum nõ ignoret, viuit iniuſte, id enim ſolum habet quod eſt ſummum: ſed fruſtra, quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque vt ſit viuum & ſenſibile corpus & agnitio Dei neceſſaria eſt, quaſi caput, & omnes virtutes quaſi corpus ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamen omnis in capite eſt quod quãuis conſtare nõ poſsit ſine membris omnibus, ſine quibuſdam tamen poteſt. Et erit quidẽ animal vicioſum ac debile, ſed viuet tamen ſicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat, dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrem ſine membris aliquibus viui poteſt, ſine capite nullo modo Hæc res efficit, vt etiamſi natura boni ſint Philoſophi, nihil tamen ſciant, nihil ſapiant. Omnis doctrina & virtus eorum ſine capite eſt quia Deum neſciunt, qui virtutis & doctrinæ caput eſt quem qui non cognoſcit, licet videat, cæcus eſt, licet audiat, ſurdus licet loquatur, elinguis eſt. Cum vero conditorem parẽtemq; rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur Habere enim caput cæpit, in quo ſunt ſenſus omnes collocati, hoc eſt oculi aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoſcere ſtudeamus, etiã atque etiam omni ope connitamur omnes, vt quò vultus noſtros conuerſos eſſe videmus, eo mentes etiam noſtras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi ſumus & redempti cõtemplatione verſemur, ne ſimus corpus ſine capite, neque ſimus ij, in quos recte quadrare poſsit, quod in Pſalmis ſcriptum legimus. Os ha-

Psal.113. bent & non loquentur, oculos habent & non videbũt, aures habent, & non audient. Ad hanc agnitionem cõtemplationémque Dei optimi maximi pios omnes vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest. Religio quidem, quod ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem quod non aliter piis esse licet, quàm Deo rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro cõtrouersias excitatas esse videmus. Supplices eum pre-
Cãt. 17. camur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum
Ioã. 14. Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonita-
Deut. 28 te sua nobis concedat, sic vt de eo quod nobis institutum
Esa. 20. est disseramus, vt non declinemus neque ad dextrã, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus quod non ad ipsius gloriam, quam alteri nõ dat, proprie pertinere videatur: cui soli studere ipso inspiran-
Ioan. 4. te, quam solam, pro eo vt vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitiis venerari maxime vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro confecta: tribus iis qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requireretur, ad pure Deum colendum. Quoniam vero corporis quoque molè premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modo quæ iam commemorauimus, interiora, verumetiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis &

corporeis rebus, quibus tanquam signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur, sine quo frustra Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur: cum omne quod non est ex fide peccatum sit. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus, nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum. Psal. 83. Ro. 14.

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS. CVIVS PRIOR pars capitis, posterior folij numerum continet.

Caput. Folio.

I. Quod fides fundamentum sit religionis Christianæ. 1 Fides.

II. Quod fides mediatoris post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutẽ necessaria: neque potuerit aut possit quisquam absque illa saluari. 2

III. Quod Ecclesia omnia, quæ ad fidẽ mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs mentibus fideliũ imprimere conata est. Ac pri-

mum de anno in certa tempora distributo, déque beneficio Christi incarnationis. 4
IIII. De beneficio redemptionis per crucẽ & mortem Christi factæ. 5.b
V. Quod in die Parasceues recte deploratur Christi passio. 8.b
VI De gaudio Dominicæ resurrectiõis. 10.b
VII. De ascensione Christi, déque extremo iudicio. 12.b
VIII. De spiritu sancto, deq; Trinitate. 13.b
IX. Quod dictum Apostoli. Dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia. 14.b
Crux. X. Quomodo præcipue Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo crucis. 16.b
XI. De crucifixi simulachro. 17.b
XII. Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandũ perpetuo crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est. 20.b
XIII. Quod falso quidã hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficiis, cum per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 22.b
XIIII. Quæ sit vis huius articuli, credo sanctã Ecclesiam Catholicam. 25.b
De Ecclesia & Scriptura. XV. Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. 28.b
XVI. Quod Euangelio credimus non tanquã hominis testimonio, sed tãq; intus loquẽtis Dei voci. 31.a
XVII. Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit. 32

XVIII. Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam acccommodare. 32.b
XIX. Non propterea non esse consensum patrũ in scripturis interpretandis sequendum, quod vnus aliquis aliquando errauerit. 36
XX. Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & authoritatem vsurpant etiam hæretici. 38.b
XXI. Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ. Prima est, quod sit sancta. 40
XXII. Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica. 45.a
XXIII. Quomodo dinosci possit Catholicus, exemplis illustratur. 45
XXIIII. Quod concilium œcumenicum Ecclesiã Catholicam repræsentat. 48 Cõcilia
XXV. Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna. 71
XXVI. Quod aliter vnitas retineri non potest, quãsi vnus aliquis præsit Ecclesiæ cui pareãt oẽs. 74.b
XXVII. Quarta ecclesiæ nota qđ sit apostolica. 78
XXVIII. Quod vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, Catholica, Apostolica, Ecclesia. 80.b
XXIX. Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoque, qui vitæ non omnino sunt inculpatæ. 87
XXX. Quæ sit sanctorum communio. 92.b
XXXI. Qui sint extra sãctorũ cõmunionẽ. 95.a
XXXII. De Sacramentis. 97 De Sacramentis.
XXXIII. De numero Sacramentorum. 99.b
XXXIIII. De Baptismo. 100.b
XXXV. De suscipientibus baptismum. 108
XXXVI. De ministro huius Sacramenti. 111

XXXVII. De ritib⁹ & ceremoniis Baptismi. 112.b
XXXVIII. De Sacramento Confirmationis. 116.b
XXXIX. De Sacramento Eucharistiæ. 121
XL. De materia huius Sacramenti. 136.b
XLI. Quod hoc Sacramentum recte dicatur sacrificium. 147.b
XLII. De effectu Sacramẽti eucharistiæ. 182.b
XLIII. Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat. 187.b
XLIIII. De Sacramento pœnitentiæ. 189
XLV. De materia & forma huius Sacramenti. 190
XLVI. De contritione. 191.b
XLVII. De confessione, & quæ illi respondet absolutione. 195
XLVIII. De satisfactione. 201.
XLIX. De Sacramento extremæ vnctionis. 214.b
L. De Sacramento ordinis. 217
LI. De distinctione ordinum. 219
LII. De sacris ordinibus, qui maiores vocantur. 221.b
LIII. De Sacerdotio. 222.b
LIIII. De ministro huius Sacramenti. 236
LV. De Sacramento Matrimonij. 251
LVI. De impedimentis matrimonij. 258
LVII. De iis quæ restant ex Symbolo, peccatorũ remissione, carnis resurrectione, & vita æterna. 293
LVIII. De spe. 295
LIX. Expositio Dominicæ orationis, authore Cypriano. 314
LX. Explicatio salutationis Angelicæ. 328

FINIS.

INDEX RERVM ET VERborum in hoc priore Tomo Confessionis Polonicæ maximè insignium : in quo numerus folium, b verò posteriorem paginæ faciem designat.

Videat autem Lector, vt à pagina 296. ad finem vsque libri ordinem naturalem foliorum sibi corrigat, nam in his erratum est.

A.

Aaronis sacrificium quãdo finiendum esset. 8.65
Abelis sacrificium & Cain, quantum differrent. 323
Abraham quomodo diem Domini viderit. 3.b
Abraham Isaac Iacob, &c. Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata sunt. 297
Abrenunciatio Baptismum præcedere debet. 114.b.115
Absolutionis consideratio. 191.197.199.b
Acolythi ceroferarij. 220. 238.
Adalbertus Episcopus Poloniæ. 243
Adam veterem exuere, & nouũ induere oportet. 105.b
Adimplere quæ desunt passionũ Christi, quid sit. 212.b
Adoratio multiplex. 299. a & b
Adoratio etiam hominibus exhibita. 298
Aduentus institutio, eiusque dominicæ. 4.13.b
Adulterij pœna, capitalis olim. 256.b
Aerij hæretici error. 211.b
Affectum Deus pensat, non effectum. 109.b
Agnus ab origine mundi occisus. 151
Agnus paschalis figura Christi. 153.b
Albati in primitiua Ecclesia. 116
Altaris Sacramentum, vide infrà de Eucharistia altercãdo veritas amittitur. 147
Ambrosii episcopi laus. 67. b. & dein.

Amor sui quam pernicioſus. 290.b
Anabaptiſtarum argumentum cõtra catholicos. 140.b
Andreas mori pro Chriſto cupiebat. 261.b
Angeli preces noſtras deo offerunt. 181.b.311.b
Angeli ſacrificio miſſæ adſtant. 224.b.
Animę ſanctorum defunctorum conſpectu dei fruuntur 312.313.nec in infernum ingrediuntur.313.b
Animarum a corpore abſtractarum perſpicacia. 311.b
Anna typus eccleſiæ. 315
Annunciari, id eſt repreſentari. 171
Annus cur in certa tempora diſtributus. 4
Apoſtoli, oculi dicti. 58.b
Apoſtoli nulli præter Petrum vxores habuerunt. 271.b
Apoſtolorum deſiderium pro Chriſto patiendi. 261.b
Apoſtolica cur dicatur Eccleſia. 78
Apoſtolici, hæretici. 39.b
Apoſtoli ſacerdotes in vltima cœna inſtituti. 137.b
Aqua in baptiſmo quid efficiat. 97.b.& 101.b
Aqua rerum omniũ principiũ à philoſophis dicta 102
Arca Noë figura eccleſię. 112.b
Arcana fidei non ſtatim omnibus prodenda. 157.b
Archiepiſcopis in publicum prodeuntibus crux præfertur. 21.b
Arius ſcripturas, ſed non intellectas, pẽdebat. 32.b.133.b
Ariani vt condemnati. 79
Arrogantiæ vitium, grauiſſimum. 290
Articulus vnus diſcernit inter catholicos et hæreticos. 27
Aſcẽſioni Chriſti extremum iudiciũ cur ſit ſubnexũ. 12.b
Auguſtana confeſſio. 241.b 242.ſecum pugnat. 242.b.
Auguſt. Valerio epiſcopo non ſucceſſit, ſed acceſſit. 240

B.

Babylon ædificatur ab amore ſui. 290.b
Balaam vt malediceret conductus, benedixit populũ dei. 88
Balſamum cur admiſceatur chriſmati. 118.b
Baptizare, quid. 140
Baptizare in neceſſitate quilibet poteſt. 111

Baptizari, Christo est commori. 104
Baptizati cur sint cõfirmãdi. 117. *& dein.*
Baptismus quid signet. 97.*b.* *& dein.*
Baptismi consideratio. 100.*b.* *& dein.*
Baptismus triplex. 109
Baptismus iterari non potest. 112.
Baptismus extra ecclesiam nõ prodest. 112.*a & b.*
Baptismꝰ fidei sacramẽtũ. 251
Baptismus interior. 131.*et dei.*
Baptismus Ioannis baptismo Iudæ inferior. 112
Baptismus laboriosus, pœnitentia. 201.*b*
Baptismus non dicitur sacramentum nisi cum homo abluitur. 122.*b*
Baptismus primum in solius Iesu nomine conferebatur, postea in nomine patris & filij & spiritus sancti. 140
Baptismi necessitas saluandis. 108.
In Baptismo multa mutata sunt. 141
Basilience concilium. 143.*b*
Basilisci imperatoris circulares literæ. 66
Benedictionis vis maior quam naturæ. 126
Benedictiones quæ per crucem fiunt, hæretici tollunt. 24.*b*
Benignitas Dei erga nos. 189. *b & 190.a.195.b*
Benignitas diuina externis rebus alligata non est. 141
Berengarius primus Christo aduersatus dicenti, hoc est corpus meum. 131.*b*
D. Bernardus præcipuus virginis Mariæ amator. 330.*b & 331.*
Bibite ex hoc omnes, quibus dictum sit. 137. *& dein.*
Bigami à Sacerdotio excluſi. 278.
Bona res tum dicitur, si bene fiat. 156.289.*b*
Bonum nullum deus relinquit irremuneratum. 210.*b*
Bonus solus Deus, bonus tamẽ & homo. 76
Buceri testimonium demissa. 150.*b*

C.

CAluini error circa Eucharistiam ab Eccle. conuictus. 32.122.*b. & inde.*

Calumniæ Hæreticorum aduersus Pontifices, 87.b
canon in missa idem semper legitur. 16
canonici cur instituti in cathedralibus ecclesiis. 242
canonici libri. 37.b
cantilenis etiam vulgaribus inculcanda nobis Christi beneficia. 178.b.179
capillorum refectio in tonsura quid significet. 219
carcer, purgatorium. 210.b
capitis vnius in Ecclesia necessitas. 77.b
cardinalium collegium. 86.b
carnifices etiam apud seculi nostri hæreticos prædicant, consecrant, baptizant, &c. 229.237.
caro qua Christus nos pascit, fide sola complectitur. 251
caro quomodo domanda. 6. 264.280.
caro viri, caro vxoris: & contra. 271.b
caro vt lasciua fiat. 265.b
carnis motus cessat vbi metus grauioris periculi impendet. 262
carnis opera. 320
carnis resurrectio, est corporis resurrectio. 293.b
carnem maxime refugit corpus Christi. 271
carolus à Gandauo dictus aliquando ab hæreticis Carolus V. Imperator. 230.b
casuum reseruatio vnde manarit. 236
cathechizandorum ceremoniæ. 113.b
cathedra vnica Roma episcoporum. 82.b
cathedralis vnde dicatur Ecclesia. 351
cathedram Romanam nullus hæreticus vnquam obtinuit. 88.b.
catholica cur dicatur ecclesia. 43.& dein.
catholica cur dicta Ecclesia. 69.b.
catholicus & orthodoxus qui sit. 37.45
catholici in omni terra sunt. 70.b.
causas fidei imperatores ne iudicent. 66
Cereus ardens cur baptizatis detur. 116
ceremoniæ Ecclesiæ & ritus quid indicent. 23.176
ceroferariorum officium. 220

Certamen christianorum cum diabolo. 117.263
chalcedonensis concilij auctoritas. 268
chrismatis sacramentum. 117. b. 118 119. 235.
christianus homo credat, non disputet. 132
christiani à Christo dicti. 334. b
christiani omnes quomodo sacerdotes dici possint. 229. b
character & in baptismo & in ordine imprimitur. 218. b
charitas cum mortali peccato consistere non potest. 184.
Christus caput ecclesiæ. 74. b. 75 a. b
Christus cur filius hominis dignatus est fieri. 76. b. 300.
Christus dies dictus est, & sol. 327. b.
Christus in altari præsens cũ omnibus corporis sui membris. 185
Christus in ecclesia sua sacramenta proficit. 75. b
Christus in membris suis patitur. 212. b.
Christus nunc inter nos conuersatur, & nunc in altari effertur. 171. b. 172
Christus non ex sapientibus Iudæorum Apostolos elegit, sed ex turba. 176
Christus non omnia nostra repleuit. 203. a. & b
Christus quare dicatur esse vnctus oleo lætitiæ. 118. b
Christus cur sit dictus dominus Iesus. 214. b
Christus quomodo nos suo corpore & sanguine pascat. 121. b
Christus quotidie offertur. 135. b. 159.
Christus quomodo sacerdos secundum ordinem Aaron, & quomodo secundum Melchisedech. 153. 163
Christus quatenus homo pontifex noster est. 303. b
Christus & sacerdos & sacrificium. 149. 185
Christus & sponsus est, & sponsa. 131. 254
Christus solus verus sacerdos est. 225. b. & dein.
Christus totus & caput est, & corpus. 135. 223. b. 291.
Christus vsque in finem seculi patitur in membris suis. 212. b
Christi auxilio omnia possu-

sumus. 262.b
Christi beneficia obscurata non fuisse quadringentis his & amplius annis. 172.b
Christi corpus, ecclesia. 224.a
Christi dictorum & factorũ maxima pars mandata scripturis non est. 197.b
Christi gloriam hæretici magis obscurant, non catholici. 76.b.
Christi gratia omnibus ad omnia semper præsto est. 263
Christi in naucula dormientis atque ab apostolis excitati allegoria. 91 b. & dein.
Christi membrum sit oportet, qui eius corpori & sanguini vult communicare. 188.b
Christi memoria vt rudium mentibus infigatur. 243.b
Christi nomen à chrismate. 115.a.
Christi oratio pro Petro vt nõ deficeret ipsius fides, quam efficax. 89.b
Christi passionibus communicare quis dicatur. 6
Christi sponsi & ecclesiæ conglutinatio mystica. 254
Christi vestigia nobis sequenda. 203
Christum induere, quid. 105.b
Cibus mortis, & cibus vitæ. 182.b.
cicatrix peccati. 209.a & b
circuncisio & sabbati sanctificatio ab Ecclesia cur abrogatæ. 140
circuncisio spiritualis. 95.b
clauium Petri mira vis. 200
Clinici. 140.b
Cœlibatus votum. 259.264. & 266.
Cœnæ dominicæ vltimæ nulli præter duodecim apostolos adfuerunt. 137.b
Cogitatio carnalis abiicienda. 325.b.
Cognatio in baptismo contrahitur. 116
Coitus non facit matrimoniũ, sed consensus. 274
Collectarum conclusio in Ecclesia fit per dominum nostrum Iesum Christum. 306.
Colluctatio carnis & spiritus. 320.
Comitiorum auctoritas quàm
Conciliorum maior esse non debet. 144.b
Commanducare linguas suas

qui dicantur. 74.b
communio sanctorum. 92.b. & dein.
compelli à nobis quomodo possit Deus. 205.
compunctionis vis. 20.194
Concilio Constantiense. 142.b
conciliorum consideratio. 48. 49.50.51.53.84.b.
concio quomodo audienda, & quo fructu. 179.b
concionari verbum Dei ad quos pertineat. 239
concupiscentiæ fomes manet etiam remisso peccati originalis reatu. 209
confessio & communio in sacram hebdomadam cur ordinata. 7.a & b
confessionis & absolutionis consideratio. 190.b.195.b. 197.
confessionis peccatorum antiquitas.
confirmationis sacramenti cõsideratio. 116.b. & dein. 120.189.215.251.
confirmatio spei sacramẽtum. 251.b.
confiteri soli Deo non sufficit. 198.b.
confusio pœnitentis. 192.b.
coniugalis copulatio latebras quærit. 270
coniugalis pudicitia etiam donum Dei est. 264
coniugibus castis Dei gratia præsto adest. 263.264
coniugum alter sine altero cõuerti non potest. 276
coningium fuit inter Ioseph & Mariam. 274
coniugium sine carnali commixtione beatius. 22.274
consensus clarissimorum virorum de iugi sacrificio in altari. 172.b. & dein.
Constantini Imperatoris mira ergo episcopos reuerentia. 61.91.b.
constitutiones regni quæ dicantur. 52
contemptũ sui aut suorũ deus grauissimè vlciscitur. 251.
continentia perpetua vt sit meditanda. 206
continentiæ votum Deo gratum. 260.266.b
continentiã perpetuam professi, ne matrimonium contrahant. 259
continẽtis voluptas maior est, quàm incontinentis. 264.b. 266.b.

contra præceptũ Dei aliquando ab ecclesia vẽtum est. 140
contritio, confessio, satisfactio, actus sunt pœnitentiæ. 191.
contritionis consideratio. 191.b & dein.
conuersio ad Deũ vt fiat. 193
copulari, carnaliter misceri. 276
corpus Christi duplex. 222.b. & dein.
corpus Christi mysticum. 184
corpus Christi nihil magis refugit quam carnem. 271
corpus Christi post resurrectionem non est corporale. 130
Ad corpus Christi pertinent non solum superstites, sed & pij omnes defũcti. 184.b
corpus suum non alienũ, christus apostolis suis tradidit. 168.b. & dein.
corpus suum quale nobis exhibet Christus. 122.
credendum christiano, nõ disputandum. 132. 303.
credenti & amanti nihil est difficile. 261
credo sanctam catholicam ecclesiam, quid in se complectatur. 25.b. & dein.
credulitas mala primorum nostrorum parentum vt corrigatur. 128.
crucifigendi etiam nos sumus. 160.b. 203.
crucifixi imago cur præferatur in processionibus. 17.b
cur in templis eminentiori loco ponatur. 19
crucifixi simulachra hæretici vbique eiiciunt. 14.b
crux cur de collo episcoporum pendet. 11.b
crux moribundis atque etiam facinorosis dum è medio tolluntur, ostenditur. 19.b
crucis & mortis Christi beneficium præ cæteris insigne. 5.b
crucis signum tribus digitis cur fiat. 17
crucis signum cur tam crebro in missa fiat. 21
cruce signãdi mos. 16.b. et deĩ.
culpa dimissa reatus ad pœnam manet. 207.b. & 209
cultus deo exhibendi consideratio. 186. 300
cupiditas, malorum radix. 321.b
Cypriani error. 36.a. & b.
Eiusdem locus excussus de virginibus lapsis. 208

D.

Da quod iubes, & iube vis. 262.b
Dæmones non omnino latent nostri cordis cogitationes. 311
Danielis locus de iugi sacrificio per Antichristum abolendo. 155
Dauid etiã mortuis suis profuit. 93.b. & dein.
Dauid ter vnctus 215
Dauidis peccatum cum translatum legatur cur tã grauiter sit punitũ. 207. & dein. & 209.
Debita, peccata intelliguntur. 322
Debitum vxori aut marito reddere quid sit. 272.b. & 273
Decretis decernendis obseruanda. 51.b
Defunctorum suffragia viuentibus prosunt. 93.b
Defunctorum memoria cur fiat in missa. 185.b
Deus nobis imitandus. 300
Dei cultus, sacerdotium & sacrificium requirit. 231.b
Dei cultum satanas nobis eripere conatur. 175.a & b. 310.b.
Deum authorem malorum, faciunt hæretici. 264
Dij alieni, alienæ ab Ecclesia doctrinæ. 309
diabolus nihil aduersus nos potest nisi Deo permittente. 323.b
diabolus vel solo auditu sacræ scripturæ etiam non intellectæ, velut incantatur. 176. b. & dein.
diabolus etiã scripturam prætendit tentans. 136.b
diaboli astutia circa eucharistiæ sacramentum è mentibus hominum tollendum. 133. 124. & dein 125. 148.
diaconorum ordo. 222. a & b
dierum & temporum obseruatio in ecclesia dicto apostoli non aduersatur. 14.b & dein. 24.b
dimissionem peccatorum vt impetremus. 187.b
dispẽsatio ad quẽ pertineat. 213
disputatio de sacramento eucharistiæ fugienda. 125
diues cur dicatur Christus. 77
Diuina seruitus ab humanis obsequiis vt discernatur. 175
diuinæ naturæ consortes vt efficiamur. 106.b
diuortium inter coniuges non

contra præceptũ Dei aliquando ab ecclesia vetum est. 140
contritio, confessio, satisfactio, actus sunt pœnitentiæ. 191.
contritionis consideratio. 191.b & dein.
conuersio ad Deũ vt fiat. 193
copulari, carnaliter misceri. 276
corpus Christi duplex. 222.b. & dein.
corpus Christi mysticum. 184
corpus Christi nihil magis refugit quam carnem. 271
corpus Christi post resurrectionem non est corporale. 130
Ad corpus Christi pertinent non solum superstites, sed & pij omnes defuncti. 184.b
corpus suum non alienũ, christus apostolis suis tradidit. 168.b. & dein.
corpus suum quale nobis exhibet Christus. 122.
credendum christiano, nõ disputandum. 132. 303.
credenti & amanti nihil est difficile. 261
credo sanctam catholicam ecclesiam, quid in se complectatur. 25.b. & dein.
credulitas mala primorum no strorum parentum vt corrigatur. 128.
crucifigendi etiam nos sumus. 160.b. 203.
crucifixi imago cur præferatur in processionibus. 17.b
cur in templis eminentiori loco ponatur. 19
crucifixi simulachra hæretici vbique eiiciunt. 14.b
crux cur de collo episcoporum pendet. 11.b
crux moribundis atque etiam facinorosis dum è medio tolluntur, ostenditur. 19.b
crucis & mortis Christi beneficium præ cæteris insigne. 5 b
crucis signum tribus digitis cur fiat. 17
crucis signum cur tam crebro in missa fiat. 21
cruce signãdi mos. 16.b. et deĩ.
culpa dimissa reatus ad pœnam manet. 207.b. & 209
cultus deo exhibendi consideratio. 186. 300
cupiditas, malorum radix. 321.b
Cypriani error. 36.a. & b.
Eiusdem locus excussus de virginibus lapsis. 208

D.

Da quod iubes, & iube vis. 262.b
Dæmones non omnino latent nostri cordis cogitationes. 311
Danielis locus de iugi sacrificio per Antichristum abolendo. 155
Dauid etiã mortuis suis profuit. 93.b. & dein.
Dauid ter vnctus 215
Dauidis peccatum cum translatum legatur cur tã grauiter sit punitũ. 207. & dein. & 209.
Debita, peccata intelliguntur. 322
Debitum vxori aut marito reddere quid sit. 272.b. & 273
Decretis decernendis obseruanda. 51.b
Defunctorum suffragia viuentibus prosunt. 93.b
Defunctorum memoria cur fiat in missa. 185.b
Deus nobis imitandus. 300
Dei cultus, sacerdotium & sacrificium requirit. 231.b
Dei cultum satanas nobis eripere conatur. 175.a & b. 310.b.
Deum authorem malorum, faciunt hæretici. 264
Dij alieni, alienæ ab Ecclesia doctrinæ. 309
diabolus nihil aduersus nos potest nisi Deo permittẽte. 323.b
diabolus vel solo auditu sacræ scripturæ etiam non intellectæ, velut incantatur. 176. b. & dein.
diabolus etiã scripturam prætendit tentans. 136.b
diaboli astutia circa eucharistiæ sacramentum è mentibus hominum tollendum. 133. 124. & dein 125. 148.
diaconorum ordo. 222. a & b
dierum & temporum obseruatio in ecclesia dicto apostoli non aduersatur. 14.b & dein. 24.b
dimissionem peccatorum vt impetremus. 187.b
dispẽsatio ad quẽ pertineat. 213
disputatio de sacramento eucharistiæ fugienda. 125
diues cur dicatur Christus. 77
Diuina seruitus ab humanis obsequiis vt discernatur. 175
diuinæ naturæ consortes vt efficiamur. 106.b
diuortium inter coniuges non

permittitur. 255.b
doctores veri vt dignoscantur. 74
doctrina prædicatorum recipienda, non mala vita imitanda. 246.b.& dein.
diuini dicuntur latinè qui vel præterita vel futura cognoscunt. 311.
domi non tam bene oratur quã in ecclesia. 180.b
dominica in albis vnde dicta. 116.
dominica prima aducẽtus, & secunda. 13.b
dominicus dies vnde dictus. 12.a.
dominico die missam audire debent seculares. 182.b
dominicæ orationis expositio. 314.
donum dei est, quicquid à nobis recte geritur. 264
duo maximè fidelibus suis inculcat ecclesia. 11.b

E.

Ecclesiæ descriptio. 38.81. 92.
Ecclesia, multitudinis nomen est & concordiæ. 37.71
Ecclesia vbi sit. 29.81.243.b
Ecclesia prior est scriptura. 30.
Ecclesia quædam præter Christi præceptum innouauit. 140.
Ecclesia quando cœperit. 29. 43.b.44.78.
Ecclesia malignantium, ecclesiam dei se mentitur. 39
Ecclesia per Christum, & Christus per ecclesiam offertur. 151
Ecclesia super Petrum ædificata. 77.a & b
Ecclesia sub conspectum cadit. 44.b.71.77
Ecclesiæ catholicæ patres & filij. 57.b
Ecclesiæ & scripturæ auctoritas à spiritu sancto est. 31.b.
Ecclesiæ hostes. 41.b. Eiusdem victoria. 42
Ecclesiæ multæ, vna Ecclesia. 72.
Ecclesiæ res in alios vsus non vsurpandæ. 96.b
Ecclesiæ veræ notæ. 39.b.& 40.& dein.

Extra ecclesiam non est remissio peccatorum. 293
in Ecclesia non esse qui dicantur. 291
ego sum vitis, vt intelligatur. 127.b.
electio dignitatum ecclesiasticarum penes quos sit. 239.b. & dein.
elementum accedente verbo fit sacramentum. 98.b
elementorum species Christi sermo mutare potest. 126.b
eleemosynæ efficacia. 205. 326.
eleuatio sacrificiorum, ex veteri lege, 177
ephrem commendatio. 193.b
episcopatus, ordo non est. 236
episcopatum desiderare, olim erat velle martyrem fieri. 240.
episcopi vnde dicti. 139. *eorum munus, ibi &* 141.b. *à quo constituerentur.* 240.b
episcopus in ecclesia est, & contra. 243.b
episcopus vnius vxoris vir esto. 278. & 279
episcopi contemptus Hæreses generat. 242.b
episcopi ex quibus & quales eligerentur. 234.b. 236. 240
episcopi cur cruce obuios signent. 21.b
Episcopi & Sacerdotis ferè paritas. 236. *disparitas.* 237.
episcopi in ecclesia locum patrum obtinent. 52
episcopis solis permissum est confirmare. 119.b
Episcopi in Tridentino Concilio plura animaduerterunt quam inferioris ordinis viri etiam doctissimi. 59.
episcopi à laicis nec iudicentur, nec doceantur. 65. 66.b 243.b.
Episcoporum corrupti mores nos ab eis separare non debent. 245
episcoporum est concilia celebrare. 53.b. *ecclesiam regere.* 54. 56.
Episcoporum legitima successio vbi sit, ibi esse apostolicam ecclesiam. 80.b
episcoporum ordo ac series in ecclesia catholica. 70

Erasmus Roterodamus cum primis iniquus cœlibatui. 273. *Eiusdem sententia de cõiugiis* 281.b. *testimonium de pseudeuangelicis.* 231
Error principij tandem longe à recto abducit. 74.
Error vnius ex patribus in interpretatione scripturarũ, reliquis non præiudicat. 36.
erubescentia de peccatis. 192.b
essentiæ modi tres quibus christi corpus est in eucharistia. 128.
ethnicum esse quid. 292
Euanoua. 328.b. & 330.b. & 331.
euangelici, hæretici. 39.b. 238
euangelistæ, diaconi sunt. 253
euangelium quam latè pateat. 166.b
euangelium tandẽ octauo anno post Christi ascensionem scribi cœptum est. 29.b
euangelium traditionis vox est, non scripturæ. 29.b
eucharistiæ sacramenti consideratio. 32 121. & dein. 128. 148.b. 251.b.
eudoxia Augusta. 53.b
excommunicati qui sint. 95.b. & dein.
excommunicatio hoc agit in ecclesia, quod agebat in veteri testamento interfectio. 95.b.96.
exomologesis vt fiat. 193.b.
exorcismus paruulorum. 113.b.114.b.
exorcistarum ordo. 220
externa ministeria baptizandi & sacrificandi abolita non sunt. 227.b
extremæ vnctionis consideratio. 214.b

F.

Facere, pro offerre. 152.b
Feria quarta et sexta cur olim ieiunaretur. 12.a
Feriæ quintæ in hebdomada sancta mysteria. 8 a. & b
Ferri in manibus suis an quis possit. 124
Fideles omnes olim sancti vocati. 92.b
Fides & spes inuicem coniũctæ. 295.b
Fides spes charitas tria sunt quibus Deus recte colitur. 147.b
Fides, fundamentum religionis Christianę. 250.1.2.3
Fides mediatoris ad salutem

necessaria.22.b. & dein.& 25.b
fides Catholica. 45
fides Romana,catholica.85.b. & dein.
fides simplex magis saluat, quam anxia disputatio & arrogans scientia. 176.b
fides sola sine operibus ad salutem non sufficit. 46
fidei arcana non statim omnibus prodenda. 157.b
fidei causæ maiores vbi & qualiter tractãdæ. 56.b.237
fidei sigillũ baptismus.100,b
fides plures facũt hæretici. 73
fiducia salutis nostræ in quo omnes collocanda. 60
filius Dei patris Christus est, & nos quoque homines. 76.b.108.
fœditas coniugatorum in ipso opere cõiugali latebras quærit. 270
fœminis etiam in necessitatis articulo baptizare permissum. 109
fœminis ne loqui quidem in ecclesia permissum. 237.b
fomes concupiscentiæ. 194.a
fons aquæ salientis in vitam æternã vnde manet. 160.b
foris esse qui dicantur. 95
fornicatio, minoris est culpæ, quam arrogantia. 290.
fornicatio vt castigetur. 206
fratris odium quam perniciosum. 323
fratris osor membrum Christi non est. 188
fons baptismalis. 103
frons cur chrismate signetur. 119.
fructus digni pœnitentiæ,qui. 206.

G.

Galea salutis,spes. 295.b
Gehennæ addictis suffragia nostra nihil prodesset. 211.
Generalis iudicij dies cui vsui sit futurus. 313.b
Generatio casta & syncera fuisset, si non intercessisset transgressio. 260.b
Genus electum & regale sacerdotium qui dicantur.
Georgij Saxoniæ principis præclarè dictum de Vvitembergensibus. 72.
Germania quando Christi recepit euangelium. 142
Gladius flammeus ante para-

disum collocatus qui sit. 211.b.
Gladius spiritualis, excommunicatio. 95.b
Gloriam suam Christus electis suis communicat. 297.b
Gnostici hæretici. 39.b
Gratia in baptismo collata, quæ. 104.b. & dein. 105.b
Gratianus notatus. 292
Gratianus locus excussus. 286.b.
Gratis nemo fere nunc est qui bonus sit. 266
Grauia peccata vt extinguantur. 204.b. & dein.

H.

HAbere vxorem suam, quid sit. 273
Hebræorum pueri non intelligebant quid agerent cum clamabant, Osanna filio Dauid. 175.b
Heliseus etiam absens factum Giezi cognouit. 311
Hebdomada quot horas habeat. 182
Hebdomada sancta. 6.b
Henriciani hæretici. 167.b. 211.b.
Hæredes Dei vt efficiamur. 105.b. & 106.b.
Hæresis nunquam ferè sola emergit. 73.b
Hæreses variæ damnatæ. 60.b
Hæresi seu schismate nullum vitium maius est. 290.b. 292.b.
Hæreseon & schismatum origo vnde. 78
Hæretici baptismus, modo in forma debita, non est iterandus. 112
Hæreticus bonæ vitæ nocentior est eo qui doctrinam conuersatione maculat. 246.
Hæretici ad ecclesiam redeuntes baptizandi non sunt. 112.b.
Hæretici Ecclesiam suam pro catholica ostendere non ausint. 82.b.
Hæretici etiam Ecclesiæ sibi nomen vsurpant. 38.b. & dein.
Hæreticorum inter se diuisio. 72.74.b.238.b.
Hæreticorum inter se diuisio fidem nostram confirmat. 72.b. & dein.
Hæreticorum proprium, nihil recipere quod ī scripturis nō

sit 205.b
Hæreticorum templa & ecclesiæ. 83.b
Hoc est corpus meum, non hoc vult, hoc est significat &c. 123.b
Hoc facite, hoc est, corpus meũ offerte. 152.b
Hodie dominus passus est, aut resurrexit, quomodo apte dicatur 158.b
Homicida laudatus, miscricors punitus. 285.b
Hominis filius, Christus. 169.
Homilia fructum non affert, nisi oratio adiungatur. 180.b.
Homousii vocem Ariani reiiciebant. 79.205.b
Honesta quædam prohibentur. 289
Honor sanctorum, honori Dei non derogat. 302
Honor secundus Dei cultus. 302.
Horæ Canonicæ, Septem. 21. 326.b.
eas Hæretici tollunt. 24.b
Hora missæ in seculania & ridicula negotio insumenda non est. 182
Hostia quare immoletur. 213.b.
Hostia vna est christianorum, non multæ. 135.b
Hostiæ cæteræ omnes cessauerunt immolato agno Christo. 214
Hunerici Vandolorum Regis edictum superbum. 56. eius modestia in causa fidei. 64

I.

Iacobi epistolæ scribendæ occasio. 46
Ianitorum clericorum officiũ. 219.
Idololatria. 186
Idololatræ sunt hæretici. 308.b.
Idololatriæ ecclesiam arguit sataniſta impudens. 173.b. 309.b.
Ieiunandum cum ciborum ac dierum delectu. 46.b
Ieiunij satisfactio. 205
Iesu nominis appellatio, totius Trinitatis confessio. 140.b
Ignis purgatorius seu examinatorius. 211.a.& b

Ignorantia fidelis præstat temeriæ scientiæ. 26.b
Ignorare pleraq; melius est. 26
Ab ignotis etiã peccatis nonnunquam sacerdos absoluit. 197.
Imagines sanctorum honorandæ. 46.b
Imitatio, primus deorum vltus. 300
Immolatio Christi. 129.b.130. 170.b
Imperatoris iugum excutere hæretici in Germania conati. 230.b
Impossibile nihil est deo. 125.b
In nomine patris & filij & spiritus sancti, vnde institutum statim à somno expergefactis dici, & cubitum euntibus. 14.
Indignorum etiam ministerio deus vtitur. 248
Induere Christũ, quid. 105.b
Indulgentiarũ cõsideratio. 212
Infantium catechizandorum & baptizandorum exemplum. 110.b
Infantiũ laus Deo grata. 176
Infantulis recens natis eucharistia olim data. 139.b
Insufflatio in baptizandis. 113
Infidelitatis crimine omnia peccata continentur. 292.b
Non intelligere linguam qua sacrificium peragitur, illud non minuit. 175.b
Non in eo quãtum intelligamus, sed quam piè deum colamus, salus nostra posita est. 175.b
Interpretationis patrũ aspernandæ non sunt. 34
Inuidiæ malum. 290
Inuito etiam facilia sunt difficilia. 260.b
Inuocatio sanctorum. 302.b. & 303.b.
Ioannes quando euangelium scripsit. 29.b
Israel secundum spiritum, & Israel secũdum carnem. 165
Iteratio sacramẽti altaris quã causam habeat. 169.b
Iudæ proditionem non minus proprium dei opus blasphemo ore pronũciant hæretici, quã Pauli vocationem. 264
Iudæi non omnes intelligebant quò tenderent ritus ac cerimoniæ sacrificiorum suorum 176
Iudæorum sacerdotium vmbra erat. 228

Iudæo-

Iudæorum sacerdotium umbra erat. 228
Iudæorum testimonia de sacrificio panis & vini. 164. 167.
Cum Iudæi nihil nobis commune esse voluit Ecclesia. 140.
Iudicemus nos ipsi, ne Deus nos iudicet. 20.208. *et dein.*
Iudicium Dei non nisi impœnitentes fertur. 20.*b*
Iudicium extremum, quale. 13
Iuge sacrificium corporis & sanguinis Christi quam latè celebretur. 173.*b*
Iulianus apostata imperator in metu ad crucem Christi confugit. 17
Iuratio Dei, incredulorum increpatio. 165
Iustificatio, quid, 11.*a & b*
Iustitia qua iusti nos sumus, quæ sit. 106.108.203.205.*b*
Iustitiæ splēdor baptizatis infunditur. 104.*b*
Iusto quotidianus victus deesse non potest. 321.*b*
Iustum se nemo iudicet. 249
Iuuenes ne de legibus à senioribus latis quicquam inquiret. 144.*b*

L.

Lachrymarū baptismus, pœnitentia .194.*b*
Lachrymarum efficacia. 194. *& dein.*
Laconum aut Cretensium leges, velut à deo sancitæ Platoni. 145.*a & b*
Laica communio, quę sit. 141
Laici de causis Ecclesiasticis cognoscere non debent. 58
Lapsis post baptismum pœnitentia non negatur. 134
Latina lingua sola celebratur missa in occidentali ecclesia. 178.
Latriæ cultus. 186.299
Latro in cruce credens propter fidem saluatus. 109.195
Latus Christi apertum, fontē nobis saluificū effudit. 160.*b*
Laurentius fidei amore flammas non sensit. 261.*b*
Lætus infantium & lactētium Deo grata. 176
Lectoris officium. 219.*b*
Legati Christi qui sint. 223.*b. & dein.*
Leo imperator propter hæresim & imperio & fidelium cōmunione priuatus. 47
Leuitarum ordo. 222

Lex non ideo non obseruanda, quod non ab omnibus obseruetur. 266.b
lex vetus & euangelica quid differant. 29.b
legem apud Iudæos pauci intelligebant. 176
leges bene constitutas inuenibus conuellere nõ licet. 144. b.145 b.
libertatem arbitrij nobis tollũt hæretici. 264
litania solennis inuocationem dei & Sanctorum diserte distinguit. 304
lingua etiam vernacula in tẽplis cantari cantilenas suis locis & temporibus permittit Ecclesia. 178.b
linguarum diuisio. 72.b
Liturgos, Liturgein & Liturgia. 232
Lucianistarum error. 141.b
lux Christus est, lux & Apostoli. 76
Lutherus. 139.231.290.b. *Vide Martinus Lutherus.*

M.

Magister vnus. 228. *Magistri, exorcistę sũt.* 253.
Magistratus prophanus ecclesiastica ne administret. 239.b.241.
Maiora opera fecerunt Christi discipuli quam ipse Christus. 297.b
Malum nullum Deus impunitum relinquit. 210.b
Mane orandum: orandum & vespere. 327
Manuũ impositio. 119.b.234. b 235.
B. Mariæ virginis inuocatio. 307.b.
Mariæ virginis salutatio explicata. 328.& deinc.
Mariæ virgini honor impensus, in filiũ redundat. 331.b
Maritus qui sit, idem & sacerdos esse possit, modo quæ mariti sunt ea præstare desinat. 271.b 274
Mariti officium facere, cum sacerdotis officio pugnat. 274.b,
Mariti officio fungens, domino vacare non potest. 270.b
Martinus Lutherus quam pernicios⁹ Germaniæ fuerit. 64 b.
Martini Lutheri hypocrisis de Leonem decimum. 85.

Eiusdem tyrannis. 144
martyres quomodo colantur à nobis. 186.309.310
martyrum memoria cur fiat in missa. 185.b.& dein.
matrimonij consideratio. 251. 253.257.
matrimonium esse potest sine vsu coniugali.274.nec pugnat cum sacerdotio. 1.b
matrimoniũ virginitati impar. 46
matrimonij bona tria. 256
matrimonij impedimẽta. 258
matrimonia sacerdotibus interdicta. 266
mediator etiam à Iudæis creditus. 176
mediator noster Christus, mediatores & sancti, sed diuerso modo. 304 305.306
mediatoris fides. 1.b.2.& 3.29.
mediatore ad mediatorem opus. 330.b
Melchisedech ante Leui & Aaron sacerdos fuit. 156.
Eius oblatio. 157.b
Melchisedech sacerdos gentiũ erat.164 & Christi figurã gerebat, ibidem,& 153.
Melchisedech sacrificium figura fuit sacrificij quod nunc ecclesia offert. 163.b
membrum eius quisque est, cui adhæret. 185.b
memoria passionis Christi quã necessaria Christiano. 170,ea vt retineatur, signis opus habet. 170.b
memoriæ quæ refricantur in sacramento Eucharistiæ. 148.b. 187.
mẽsa mystica.165.b.& dein. terribilis. 182.184.
mercuriales statuæ deiectæ.19
merita operum vnde sint. 107.
meritum hominis quid sit. 20.& 94.b.
meritum passionis Christi abundantius omnibus totius mundi flagitijs. 213
meritis sanctorum detrahere, nihil est aliud quam detrahere meritis Christi. 214
metanea græce, pœnitentia latine. 192
metropolitanus à quo constitueretur. 240.b.245
michaelis episcopi mersburgensis sermones de missa.178
michalis imperatoris Constantinopolitani temeritas. 55.a

Migrantibus è vita grauissimũ instat certamen. 252.b
Minister κατ' ἐξοχὴν sacerdos dicitur & ministerium sacrificium. 232
Ministrorum ecclesiæ differẽtia. 252.b
Ministris etiam malis Deus vtitur. 248
Miracula in se facta vt testarentur olim antiqui. 309.b.
Miracula maiora Discipuli Christi fecerunt, quam ipse Christus. 297.b
Missa Basilij, & missa Chrysostomi. 187
Missa ex opere operato p̃dest, non ex opere operante. 150.b
Missa, κατ' ἐξοχὴν Liturgia dicta. 232.b
Missa in Occidentali Ecclesia sola lingua Latina celebratur. 178
Missa ne potius audienda, an prædicatio verbi dei. 179
Missa quam apte officium dicatur. 233
Missa quò nobis prosit. 162.a. & b.
Missæ officium nobis mordicus retinendum. 233.b
Missa sine vllo dierum discrimine quotidie in tota Christi ecclesia celebratur. 15.b
Missæ sacrificio adstat angeli. 214.b.
in Missæ sacrificio congregantur tã qui cum Christo triũphant, quam corporibus præsentes, & qui purgatione indigent. 185
in Missæ sacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat 177.b
Missæ tremenda mysteria. 182
Monachorum nuptiæ, potius adulteria abominabilia. 283 28.b.
Mons magnus, qui fuerit. 330.
Morbi curatio vt fiat. 99
Mores optimos cur simulent hæretici. 246
Morientibus maximè insidiatur diabolus. 215.a. 252.b
Mors domini quare potius memoranda, quã eius acta magnifica. 171
Mors potius dicenda sit vita nostra, quam vita. 296
Mortem etiam cupiebant sancti pro Christo. 261.b
Morte Christi in vnum congregamur. 185.a
Mortuus viuo patrocinatur.

94.306.b.
Mortui non sunt, qui cum deo regnant. 296
Mortuorum commendatio ad altare.186.b.& dein.
Mortuorum piorum animæ ab ecclesia non separatur.186.b
pro mortuis orandum esse, & mediatoris sacrificium offerendum. 46.b
Moyses postquam prophetauit non amplius vxori coniunctus est. 270
Moyses quot annis fuerit post primum hominem. 29
Moysi diffidentia vt sit punita. 207
Mosaica sacrificia reiecta. 165.b.
Mulier amicta Sole, Maria virgo. 329
Mulier concilio Chalcedonensi adhibita. 53.b.
Mulier fortis, Maria virgo 330.
Mulieres etiam pro Christo Martyrium libentes passæ sunt. 162
Mulieres hæreticæ quam procaces. 237.b
Mulierum officium erga viros suos. 253.b
Multitudo, seditionis mater. 52
Multitudinis concordis oratio quam efficax sit.181.b.296
Mysterium græcè, sacramentum latinè. 254
Mysteria non statim temere prodenda. 156.157

N.

NAtalis Christi ceremoniæ. 4.b.5
Natura etiam ipsa benedictione mutatur. 126
Nero impurissimus neminem esse pudicum censebat. 267.b
Nestorij hæresis. 141
Nicodemi euangelium ecclesia non recipit. 30.b.& 31.b
Nihil scire, omnia scire est. 26
Niniuitarum pœnitentia triduana. 195.a
Nisi manducaueritis carn. fil. hō. & bib. eius sang. vt intelligatur. 138
Nomina suscipienda, non personæ. 90.b
Non est scriptum, ergo approbandum non est, ineptus colligendi mos. 155.b.192.b
Noua creatura quæ sit. 106
Noua vita, optima pœnitentia. 192

Nox paschalis quam desiderabilis. 10.b
Nubere velle, voto obligatis damnabile est. 282.b.286
Nuptiæ bonę sunt, sed mala est libido. 269.b
Nuptię indulgentia vocantur, non præceptum. 273.b
Nuptię peiores sunt adulterio, quando Christus offenditur. 286
Nuptiarum munus in paradiso concessum, & earū vsus extra paradisum sumpsit exordium. 260.b
Nuptiarum opera sine peccato (quod tamen non imputatur) exerceri nō possūt. 270

O.

Oblatio mūda, quę. 154.b 166.b
Oblatio Sacra quā Sacerdotes nostri nunc offerunt, eadem est quam dedit Christus ipse discipulus. 250.b
Oblatio sanguinea, & oblatio incruenta. 158.b
Oblatione sua Christus implevit quod sacrificia veterum promittebant. 158
Oblationes fiūt ab aliis etiam non sacerdotibus. 277
Oblationes festorum nō perinde à Iudęis ac à Christianis fiunt. 15
Oculi in Ecclesia qui intelligantur. 58.b.222
OEcolampadius aliquādo catholicus. 187.a
Offensa dei aut proximi à sacramento altaris arcet. 189
Officiantes etiam dicti sacerdotes. 133.b
Officium etiam aptè vocetur sacrificium. 232.b.et deinc.
Olearum rami ad misericordiam inuocādam præferūtur. 181.b
Olei cōmoditas. 215.b. & 216
Olei vnctio in baptizandis. 115.a.
Olei vnctione multos sanabāt Apostoli. 215.b
Omnes aliquando de paucis dicitur. 52.b
Omnia potest miles christianus Christi auxilio. 263
Opera bona ab infideli facta, peccata sunt. 292.b
Opera nostra non magis nostra sunt quàm Christi qui operatur in nobis. 203.b

Opera nostra vnde pretium habeant. 205.b
Opera omnia non sunt æqualia. 46
Opera sine fide, inania. 102.
Operum nostrorum & sacrificiorum necessitas. 161.b
Opinio solitaria vnius alicuius non præferenda totius ecclesiæ consensui. 268.
Opiniones extraneæ, dij alieni. 37.b.
Opportunitas in omni re spectanda. 156.b
vt Optimus quisque est, ita difficillime alium improbum esse suspicatur. 267.b
Orandi forma. 299.b. à Christo præscripta. 314. 324.b.
Orandus vt sit deus. 296
Oratio Christi efficacissima ad obtinenda omnia ad salutẽ nobis necessaria, non facit vt nos opus non habeamus orare. 160.b
Oratio melius sit in ecclesia, quã in domo priuata. 180.b 181. 316.
Oratio communis sit & publica. 316.
Oratio dominica cæteris anteferenda. 314.5
Oratio auctoris ad Christum vt se in perseuerantia fidei de iugi sacrificio altaris conseruet. 173
Oratio cum desiderio & amore, omnia impetrat. 263.b
Oratio fidei quam efficax sit. 215.b.
Oratio præparatoria ad missam. 214.b
Oratio sermoni debet anteire. 180.b.
Orationes citò ad deum ascendunt. 226
Orationes ex corde proficiscantur, nõ ex labiis solum. 315.
Orationes pro defunctis superuacaneæ nõ sunt. 211.b
Sacramenti Ordinis consideratio. 217.218. & dein.
Ordinis necessitas in dignitatibus ecclesiasticis. 237
Ordinum sacrorum gradus. 238.
Ordo sacerdotum illuminatius & lucidius. 235.b
Orientalium clericorum continentia. 275.277
Origenis error, vnde. 36.b
Originalis peccati fomes quã pernicax. 208. & 209

P.

PAnis cur electus in sacramento eucharistiæ. 146. & dein.
Panis in consecratione eucharistiæ transformatur in carnem domini. 127
Panis noster quis intelligatur. 320.b.
Panis quem Christus discipulis in Emaus cũtibus fregit, sacramentũ fuit corporis & sanguinis ipsius. 138
Papa, pater patrum, in quo ab aliis distat episcopis. 237
Papa vbi est, ibi est ecclesia. 81.b.
Papæ authoritas in cõciliis necessaria. 85.b
Papam cur tantopere oppugnẽt hæretici. 83.b. & dein.
in Paraseeue recte deploratur Christi passio. 8.b.
Deus parcit nobis ipsi non pepercerimus. 208
Paruuli, vt baptizentur, apostolarũ traditio. 108.b. 109.a
Paruulis vt baptizentur, fides ecclesiæ satis est. 109.b. & 110.a.
Pascha quid significet. 151.
Passio domini, sacrificiũ missæ. 16.
Passionis etiam sanctorum nobis prosunt. 305.b. 306
Pastores, lectores sunt. 253
Pater noster Deus. 316.b
Patres in ecclesia & filij qui intelligantur. 57.b. & dein.
Patribus honor deferendus, et maxime spiritualibus. 250.
Paucitus, magistra disciplina. 52.
Paulus vt vicerit carnis stimulum. 280.b
Pauli apostoli prudẽtiæ in sermonibus ac scriptis suis. 156.b.
Pauli tertij pontificis indulgentia circa vtranque speciem in eucharistia. 141.b
peccati pœnam euademus, si nos ipsos iudicemus. 208
peccata carnalia minoris sunt culpæ, quam spiritalia. 290
peccata contrariis virtutibus ac remediis castiganda. 201. b. 206. 207. b. & 177.
Peccata etiam grauia nonnunquam per ignorantiam committuntur. 197.b
quæ Peccata remittantur in baptismo & pœnitentiæ sacramẽto, & quæ in sacramẽ

to eucharistiæ. 183.b. et dein.
peccatorum maculæ & cicatrices purgandæ prius quam in ecclesiam triumphantem ingrediamur. 210
peccatu remissio necessaria est ad vitam æternam. 293.b
pecuniæ acquirendæ studium quam ardens. 261
pelagiani nostri seculi. 108.b
pentecostes mysterium. 12.b & 13.b.
peregrinari a corpore. 313.b
per dominum nostrum Iesum Christum, cõclusio est omniu collectarum ecclesiæ. 306
personæ non suscipiedæ, sed nomina. 90.b.
personæ nomen de deo dictum in scriptura no legitur. 79.b 231.b.
petra Christ⁹ est. 75.b. 76.77
Petrus caput apostolorũ. 77.b
super Petrum ædificata ecclesia quomodo intelligatur. 76
Petrobrusiani hæretici. 46.b. 167.b. 211.b.
Pighij sententia de sacerdotibus vxores ducentibus. 282. & 283.b. & 287.b.
pium sua natura, ratione personæ fit impium. 289
pœna peccati cum peccato non remittuntur. 207. ea vt euitetur. 211.b
pœna tẽporaria liberat ab æterna. 208.b.
pœnæ peccatis nostris debitæ per Christum ablatæ, æternæ intelliguntur, non fames sitis, &c. 104.b
à pœnis etiam absoluunt sacerdotes, non solum peccata remittunt. 199.b.
pœnitentia duplex. 7.b
pœnitentia nec mortis tempore excluditur. 194.b. et dein.
polonia quando Christi recepe rit euangelium. 142
polonia semper habuit episcopos viros doctos. 241.b
Poloniæ apostoli. 173. 243
Polycarpi corpus quam venerabile habitum. 309.b.
Polygamiam approbantis hæretici. 281
pontificatus etiam malis artibus quæsiti mira virtus. 89
pontificis summi auctoritas. 237.
pontificis vita à nobis non est iudicanda. 88.a
põtificum Romanorum successio antiquissima. 83

populus docendus, non sequendus. 239.b.
porta mystica Ezechielis, virgo Maria. 329
possibilia sunt omnia credenti. 266
prævaricatores præcepti nō faciunt vt præceptum tollatur 266.b.
preces multorum facilius exaudiuntur. 296
primates sæpe calumniis obnoxij. 91
principes etiam suos habet ecclesia. 57.b
probabilis ratio quæ intelligatur. 38
processionis quæ dominicis diebus fit, origo. 12.a.
prophetæ, explanatores scripturarum. 253
propheticus sermo quàm vera certus. 125.b
prophetis etiam malis vtitur Deus. 248.
proximis conciliati esse debemus si corpori Christi inseri volumus. 188 b.
prudentiæ propriæ innitendū non esse. 34
pudenda patrum ne detegantur. 91
puerorum & infantium laus Deo grata. 176
pucheriæ Augustæ auctoritas. 53
purgatorius ignis. 210.b.
purgatorium in abditis receptaculis. 184.b.
purum sacrificium. 166.b

Q

Quadragesimæ institutio 6.b.10.b.
Quæstiones & pugnę verborum fidelibus vitandę. 2
Quatuor esse euangelia, vnde constet. 79.b.
Quomodo, non quærendū Christiano. 125.b. & 132
Quotidianus victus deesse iusto non potest. 321.b.
Quotidie morimur 296

R

Receptacula abdita animarum non omnino à peccatis expurgatarum. 211.
Reconciliari Deo, semper opus habemus. 160
Reconciliatio Christianorū in-

ter in hebdomada sancta maximè facienda. 7.b.
Reconciliatio nostra per Christum mandatorum obseruãtiam non excludit. 159.b.
Redemptio per crucẽ & mortem Christi facta. 5.b.
Reddere debitũ vxori, & reddere debitum deo, iuge sacrificium offerendi pugnantia sunt. 274.b
Regalis & sacerdotalis dignitas vtraq; sibi cohæret. 230.b
Regeneratio per baptismũ fit. 101. ea quid nobis conferat. 103.
Reges de causis fidei nõ cognoscant. 65.b. & 66
Reges & imperatores cur interfint conciliis 54.b. & 55. b. & 60.62.
Regnũ Christi, ecclesia. 186.b.
Reliquiæ peccati per pœnitentiam remissi manẽtes vt purgentur. 209.b
Reliquiæ sanctorum qui venerabiles olim fuerint regibus. 309.
Remisso peccato non continuo & pœna temporali remittitur. 207
Residuum quod reliquit Christus, nos explere debemus. 203.b.
Resipiscentia, metanœa seu pœnitentia. 192
Respublica quando dicatur cõuenire. 52
Restitutio quæ sit. 204.b.
Resurgentium sacramentum, pœnitentiæ. 189
Resurrectio carnis Christiano credenda. 13. 293.b. & dein.
Resurrectio, reuiuiscentia intelligitur. 293.b.
Resurrectio duplex, bonorum & malorum. 294.b
Resurrectionis dominicæ gaudium. 10.b & dein.
Resurrectionis nostræ arra atque fiducia. 13
Ritꝰ noui in ecclesiam à priuato aliquo non inducẽdi. 179
Romanæ ecclesiæ auctoritas & constantia in fide. 85.b.
Romanæ ecclesiæ præminentia 57. 85.b. 89.b.
Romani pontificis auctoritas. 83.b. & dein. 241
Romanorum episcoporum successio Donatistam nullum habet. 82.b.
Rubus Moysi incombustus. 329.b.

S

Sacerdos, Christi legatus. 223.b.199.198.

Sacerdos in æternum cur dictus sit Christus. 226.b. & dein.

Sacerdos nõ nisi minister Christi est.162.b.226.a.& b.

Sacerdos sequester Dei & hominum. 224.& dein.

Sacerdos symbolũ tantummodo implet, Deus cuncta operatur. 250

Sacerdos verus nõ est non nisi Christus. 225.b

Sacerdotis etiã in delictis præoccupati efficacior est oratio quàm cuiusuis alterius nõ sacerdotis. 235

Sacerdoti recta monẽti aut præcipienti, quãuis ea non facienti, non tanquam ipsi, sed tanquam Deo, obediendum. 248.b & dein.

Sacerdotes de laicis iudicẽt, nõ contra. 67

Sacerdotes etiam Christi dicũtur. 232

Sacerdotes honorãdi sunt.247 b.250.

Sacerdotes Iudæis, latinis presbyteri. 231.b.& dein.

Sacerdotes non æquè omnes sumus.228.b.&. dein. 229.b

Sacerdotes quomodo à deo prebentur ordinati. 247.b.& dein.

Sacerdotum consecratio qualiter & quando fiat. 219

Sacerdotum honor vel criminatio, est ipsius Dei honor vel criminatio. 247.b

Sacerdotum Iudæorum & nostrorum quantum sit discrimen. 200.

Sacerdotum vincula quam sortia. 199.b

Sacerdotibus nunquam licuit in catholica ecclesia matrimonium cõtrahere.278. Vide supra nuptiæ.

Sacerdotalis dignitas apud Iudæos magna cum ambitione acquirebatur. 200

Sacerdotij cõsideratio.222.b.21

Sacerdotum laicum, baptismus. 230

Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech ex omnibus gentibus electũ. 154.b.

Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech institutũ, & Aaronis ablatũ. 163.b.

Sacerdotium translatum.229

Sacerdotij promotio vt fieret. 237.b.
Sacerdotium Christus nõ abrogauit, sed implenit. 228. 229.
Sacris operari, missas celebrare. 233.b.
Sacramentorum consideratio. 97 & dein. 129.b.
Sacramentorum inter se differentia, 122. ordo. 251.b.
Sacrametum sacramentorum, hostia hostiarum. 147.b
Ad sacramentum altaris accessuri qualiter affecti esse debeant. 187.b. & dein.
Sacramentum Eucharistiæ quid sit. 122. 132.b.
Sacramentum fidei 129.b. & 131.b.
Sacramentum horroris & reuerentiæ plenum. 224
Sacramenti nomen̄ diserte matrimonio tribuitur, nõ alteri. 253.b.
In Sacramentis Christus omnia inuisibiliter operatur. 77.
Sacrificare Christus præcepit. 227.b.
Sacrificare non omnibus promissum est. 289.b
Sacrificari sibi permittentes homines, deos se haberi voluerunt. 175
Sacrificium soli Deo debetur. 186.b.
Sacrificium altaris cur toties iteretur. 169.b
Sacrificium Christi cruentum & in cruentum. 159
Sacrificium gentium. 167
Sacrificium in altari, & sacrificium in cruce, quid differant. 136
Sacrificium tempore naturæ & legis promissum, in cruce redditum, nunc quotidie repræsentatur. 150.a & b
Sacrificium vnum est christianorum, non multa. 135.b
Sacrificij Aaronis & sacrificij Melchisedech differentia. 164.b.
Sacrificij quotidiani in ecclesia necessitas. 161
Sacrificia non soli Deo patri, sed etiam filio efferebantur. 167.b.
Sacrificia pro defunctis, ignē purgatorium arguunt. 211.b
Salus nulli vnquam nec contigit, nec contingere potest, nisi per agni Christi immolatio-

nem. 151.b.
Salutatio apostolis à Christo in via prohibita cur sit. 289
Salutationis euangelicę explicatio. 328
Sancta cur dicatur ecclesia. 40 b. 41.a.
Sanctum quid dicatur. 41
Sanctificari nomẽ dei quid sit. 318.
Sanctificatio omnis & iustificatio, ex vna oblatione illa in ara crucis prodiit. 158
Sanctificatio vt fiat. 99
Sancti inuocandi, eorumque reliquię colendę. 46
Sancti aliter inuocãtur quam deus. 303.b.
Sanctorum inuocatione, Christi gloria nõ modo non obscuratur, sed etiam illustratur. 296.
Sancti qui entelligantur. 92.b
Sanctißimi cur vocentur Romani pontifices. 89.b
Sanctorum suffragia nobis implorandą. 96.307.b.
vt Sanctis innotescant nostræ preces. 311
Sanguis Christi vt nos lauet, quo modo excipiendus. 162
Sanguis sanctorum effusus pro aliqua parte purgat populum. 214
Sanitas quibus modis paretur. 99.
Satanę artes vt nos sine deo faciat. 231
Satanę quomodo potestas aduersus nos detur. 323.b
Satisfactionis cõsideratio. 201. 202. 203. 204. 207. 252. & 161.
Saul repentè prophetans. 88.
Schismatis crime grauius quã idololatrię. 244.b.
Scientia arrogans peior proba ignoratione. 60.a
Scientię singularitas. 47.b
Scire & nescire dei. 90
Scribere non præcepit apostolis Christus, sed prędicare. 29.b
nõ scriptum esse quid in sacris literis, non etiam arguit recipiendum id non esse. 307
Scriptum est, ob textunt hæretici: sed non quem admodũ scriptũ est accipiunt, 133.b. 299.
Scriptura sacra non continuo accipienda est, quę in prauã sensum detorquetur. 136.
Scriptura sacra etiam non intellecta malignas virtutes velut incantat. 177.

Scriptura non ad suam cuiusque mente accõmodanda est. 33.*b*.
Scriptura quando cœperit. 29. *vnde auctoritatem accipiat* 31.*b*.
Scripturę & eccleſię auctoritas. 28.*b*
Scripturas ſemper prætendunt hæretici 133.*b*
Sectarum origo ex arrogantia eſt. 290.*b*
Semina omnia humida ſunt, & ad aquã pertinent. 102.*a*
Senectus prudẽs, temeraria iuuentus. 145
Senibus & legibus inquirere liceat, & ad principes referre. 145.*a*
Senſibilia nos incognitionẽ in viſibilium perducunt. 98
Sententia Petri ſententia cœli præcedit in peccatorũ remiſſione. 200
Septẽ cur tradantur ſacramenta, et inibi de ſeptenario multa. 99.*b*. & dein.
Sermo miſſam merito præcedat 179.*b*.
Sermõis chriſti efficacia. 126.*a*
Sermones doctorum in iudicio diſponendi. 156.*b*
Seruilis belli in germania quomodo auctor fuerit ſatanas. 230.*b*.
Seruire ſoli deo, quid ſit. 298.
Signum in ſacrificio altaris, id eſt quod ſignat. 170.*b*.
Signorum genera tria 254
Singularitas damnabiles. 47. *a* & *b*.
Sigiſmundi regis Poloniæ pietas. 65.*b*.
Siluerij papæ erectio. 88.*b*.
Similitudo veritatem non tollit. 128.*b*
Soluere, non eſt ſolutum oſtendere. 200
Solus, quid ſit. 228
Sontes qui ſupplicijs tollũtur, qua fiducia hinc exire debeant. 20
Species panis & vini in ſacramento euchariſtiæ. 129
Species vtraque ſalis apoſtolis data. 137.*b*
Speciei vnicæ in euchariſtia laicis dãdæ præceptũ quando cœperit. 141.142
Speciei vtriuſque communio quando abrogata 142
de Speciebus ſacramenti euchariſtiæ non contendendũ. 147. *b*. & dein.

Spei consideratio. 295. *& dein.*
Spes anchoræ cõparata. 295. *b*
Spes & fides inuicem coniunctæ. 295 *b*
Spiritus in nobis orat. 176. *b*
Spiritus sanctorum etiam absentium facta nouerunt. 311.
Sponsus est Christus & sponsa. 131. *a & b.*
Stanislaus Episcopus Poloniæ. 243.
Stolæ binæ in iudicio dandæ, quæ sint. 313. *b*
Stupri pœna capitalis olim. 256. *b.*
Subdiaconis olim non permittebantur uxores. 275
Subdiaconi officium. 221. *b*
Subscripserint ne imperatores concilij definitioni. 63. *a. b.* 64.
Summi pontificis auctoritas in dispensatione indulgentiarum. 213
Succinctorium Albæ. 206. *b*
Sursum corda, in missa erigenda sacerdos clamat. 182
Synodus uniuersalis, synodus episcoporum. 53
Synodi œcumenicæ octo. 60. *b*
Syrarum mulierum pudicitia. 281. *b*

T.

Temeritas florentis ætatis est: prudentia senectutis. 145
Templa hæreticorum sacrificio & sacerdotio destituta. 83.
Temulētia ut castigetur. 206
Tentare nos aduersarius non potest nisi Deus permittat. 323. *b*
Tentatio Dei nusquam maior quam in eucharistiæ sacramento. 125
Terribilis cur dicatur mensa mystica. 184. 185
Theodosii imperatoris obedientia erga Ambrosium Episcopum. 68. *Eiusdem pietas.* 309.
Theologastrorum nostrorum arrogantia. 145
Timor propter peccata, spe misericordiæ sustentandus. 295
Tonsura clericalis. 219
Transmutatio seu transelemẽtatio aut trãsubstantiatio in sacramento altaris. 122. *b*
Tria sunt quibus Deus rectè colitur. 147. *b.*
Trina immersio baptizandorum

rum quid signet. 115.b.
Trinitas sancta. 13.b.156.b.
Trinitatis nomen de deo dictũ in scriptura non reperitur. 79.b.231.b.
Turpitudo nuptialis etiam copulationis, quanta. 270
Tyrannidis affectatæ reus, populi pro eo deprecantis misericordia ab ira imperatoris liberatus. 181

V

VAlentiniani imperatoris lex de duabus vxoribus ducendis. 259. Eiusdem temeritas. 66.68
Valerius Hipponensis episcopus Augustino corã se prædicandi potestatem concessit. 234.
Varimundus Arianus. 167.b
Vellus Gedeonis cuius rei typ⁹. 328.b.
Venatorum patientia. 261
Venialia tantum peccata ignè purgãtur, pro quibus hic pœnitentia peracta non est. 210
Verbum Dei nõ omne est quod prætenditur. 133.b.
Verbi ministerium principaliter ad Episcopos pertinet. 234.239.
Veritas multiplex esse non potest. 74
Veritas nimium altercãdo amittitur. 147
Veritas quæ credatur. 81
Vesperi orandum. 327
Vestis candida baptizatorum quid innuat. 115.b. & dein.
Vestis varia quæ sit apud Ezechielem. 245.b
Veteri vitæ mori quid sit. 110.b.
Viaticum cur dictum altaris sacramentum. 149
Vicarium sibi sacerdotẽ Deus non designatur. 198
Viduæ continentiam professæ volentes nubere, damnationẽ habent. 169.a.
Vigilij papæ mira historia. 88.b. & dein.
Vineæ quãdo in Germania coli cœptæ. 142
Vini vsus in Polonia rarus. 142.
Vir non meliore est conditione in matrimonio quàm mulier 257.281.
Virgã Aaron quid figurarit. 328.b.

Virginalis obedientia oppoſita virginali inobedientiæ. 331
Virginis partus germẽ edidit benedictum. 102.*b.* & 103
Virgini Deo ſemel nuptæ, matrimonium cum homine cõtrahere non licet. 268.*b.* & dein.
Virgines lapſæ qualiter ad eccleſiam admittẽdæ vel reiiciendæ. 268
Virgines poſt conſecrationẽ nubentes, non tã adulteræ ſunt. quàm inceſtæ. 283
Virginum deo conſecratarum ſtupratores quàm grauiter peccent. 283
Virginitas à natura ingenerata eſt. 265
Virginitatis negatio grauius peccatum, quàm virginis laſas. 285.*b.*
Viri caſtitatẽ eam ſeruent, q̃ ab vxoribus exigunt. 281
Viri illuſtres ante quadringentos annos. 172.*b.*
Virorum officium erga vxores ſuas. 253.*b.*
Virtutis ſimulatione diabolus ſimplices decipit. 246
Virtutes noxiæ ſolo auditu ſacræ ſcripturæ velut incantantur. 177.
Viſibilia nos ad inuiſibiliũ intelligentiam perducunt. 98. 149.*b.*
Vita æterna non malorum eſt, ſed bonorum. 294. *b.* 295. 324.*b.*
Vita æterna quæ ſit. 295.
Vita bona hæreticorũ plus nocet quàm mala conuerſatio rectè docentium. 246
Vita gratiæ, & vita gloriæ. 183.
Viſus caligo cibo aut potu iuuari poteſt. 177
Vltionem diuinã vt poſſimus euadere. 208
Vmbra Petri ſanifica. 297.*b*
Vna immerſione baptiſmo abſolui poteſt, vel aſperſione vel infuſione 115.*b*
Vnctio baptizandorum quid ſignificet. 115
Vnctio ſacerdotũ vnde ſit. 235.
Vnctio trina Dauidis quid ſignificet. 214.*b.* & dein.
Vnctionis extremæ mira efficacia. 216.*b.* *quando exhibenda.* 252.*b.*
Vnctionis ſacramentum quãdo exhibendum. 252.*b.*
Vnitas fidelium et inter ſe & ci

Christo in sacramento panis & vini commendatur. 184.a.& b.
Vnitas in ecclesia seruãda. 69. b.& dein.
Vnitas sacramentum eucharistia. 188.b.
Vnius vxoris vir quis intelligatur. 275
Vnius ecclesiæ præses cur institutus. 75
Voluntas coronatur, quæ nõ habet facultatem. 109.b
Voluntas Dei. 319.b
Voluntas pro facto reputatur, vbi, &c. 109.b.
Vota Dei auxilio implentur. 260.
Voto castitatis se obstringere an liceat, in dubium hæretici reuocarunt. 259
Vouentium distinctio. 287.b.
Vouere, pium, & id præstare, necessarium est. 259
Vtraque species in eucharistia promiscue aliquando data. 139.b.
Vtraque species in eucharistia an danda sit promiscue omnibus. 137.138.139.
Vtriusque speciei in eucharistia sumendæ hæresis quã varie Boemiam & Moraniam sciderit. 73.b.
Vuittembergensis ecclesiæ auctoritas eleuata. 86.b
Vuittemburgensium inconstãtia. 72.86.b.
Vulgi cæcitas. 239.b.
Vulpium caudæ colligatæ quæ intelligantur. 74
Vxor Christi ecclesia. 254.b
Vxor etiam sterilis relinquenda non est vt alia fœcunda ducatur. 255.b.
Vxor quàm chara marito suo esse debeat. 254. b. & dein.
Vxor relinquenda ius qui Christum sequantur. 271. b.& 272.a.
Vxor sine periculo grauioris peccati rectius relinquatur, aut tanquam soror habeatur quàm aut prolis procreandæ aut stupri vitandi causa ducatur. 274.
Vxores duas simul habẽdi l. x à Valẽtiniano imperatore lata. 259
Vxores non esse ducendas sacerdotibus. 47.
Zuinglianorũ sectæ decẽ. 32.b

FINIS.

AVTHORVM NOMINA, QVORVM in hoc volumine præcipua fit mentio.

A

Abbas Panormitanus.
Abbas Tuitienſis.
Adelbertus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Albertus Magnus
Alexander de Ales.
Algerus.
Amalarius Treuerenſis Archiepiſcopus.
Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis.
Anianus interpres Chryſoſtomi.
Anacletus.
Anſelmus hauelsburgẽſis Epiſcopus, nondum typis excuſus. vide 304.
Anaſtaſius Papa.
Athanaſius.
Anſelmus.
Anthonius Epiſcopus Conſtãtienſis.
Andreas Hieroſolimitanus.
Arnobius.

B.

Biblia.
Baſilius.
Beda.
Bernardus.
Benedictus.
Bertramus.
Bonauentura.

C.

Conciliorum liber.
Clemens Alexandrinus.
Claudianns.
Clemens Petri ſucceſſor.
Chromatius.
Chriſtianus.
Celerinus.
Cyrillus Alex.
Cyprianus.

D.

Dionyſius Areopagita.
Damaſcenus.
Dioniſius Carthuſianus.
Dydimus.

E.

Epiphanius Græcus.
Euthimius.
Eucherius.
Euſebius.
Ephrem Ediſſene Eccleſiæ Diaconus.
Eraſmus Roterodamus.
Euariſtus.
Euagrius.

F.

Fabianus.
Fauſtinus.
Fulgentius Epiſcopus Maſſilienſis.
Fauſtus.

G.

Gelaſius.
Gennadius.
Gregorius Nazianzenus.

Gregorius Nisenus.
Gregorius Magnus.
Gratianus.
Guimundus Episcopus Auersanus.
Guilhelmus Episcopus Parisiensis.
Guilhelmus durandi.
Gabriel Biel.

H.

Hilarius.
Hormisda.
Hieronymus.
Hugo de sancto victore.
Hortulus animæ.
Hugo Cardinalis.
Hugo de prato.

I.

Ioannes Chrysostomus.
Ioannes Gerson.
Idacius Clarus.
Ioannes Episcopus Romanus.
Innocentius.
Iosephus.
Ireneus.
Isidorus.
Isichius.
Ignatius.
Ionas Aurelianensis.
Ioannes Cassianus.
Iuo.
Iohannes Schotus.
Iustinus.

L.

Lantfrancus Episcopus Cantuarienſis.
Leo Magnus.
Liberatus.
Leontius in vita Ioannis Alexandrini Patriarchæ.

M.

Martianus.
Maximus Taurinensis Episcopus.
Maximus Tyrius.

N.

Nicephorus.
Nicolaus Lyra.

O.

Oecumenius.
Optatus.
Origenes.

P.

Paulinus Aquileiensis Episcopus.
Paschasius.
Petrus cluniacensis Abbas.
Petrus Lombardus.
Petrus Chrysologus.
Philaster.
Photius.
Proclus Constantinopolitanus Episcopus.
Primasius.
Prudentius.
Posidonius.
Prosper Aquitanicus.

R

Rabanus
Rabbi Samuel.
Remigius Antisiodorensis Episcopus.
Richardus de prato.
Ruffinus.
Ruthmarus.
Rainerius.

S

Saluianus,
Sathirus.
Sixtus Papa.
Socrates.
Sozimus.
Sozomenus.
Stephanus Papa.
Stephanus Episcopus Bostrorum.
Staniſlaus Episcopus Cracouiensis.

T

Tarasius.
Tartulianus.
Theodoritus.
Theophilactus.
Thomas de Aquino.

V

Victor.
Victorinus.
Vincentius Lyrinensis.
Vincentius Beluacensis.

X

Xistus.

SCRIPTVRAE SACRAE
Loca sparsim in hoc primo Tomo opere explicata.

1.Reg 9. Ecce quod remansit, pone ante te, & comede. 202.

3.Reg.8. Omnis ecclesia Israel stabat. 52.b

4.Reg.19.& Esa.37. Protegam ciuitatem hãc propter me,& propter Dauid puerum meum. 93.b

Psal.44.Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. fo.57.b

Prouerb.31.Mulierem fortem quis inueiet? 330

Ecclesiastici 10. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. 196.b

Cant.1.Filij matris meæ pugnauerunt contra me. fol 23.b

Ezechielis 16.Accepisti vestimenta varia,& operuisti illa. 245 b

Malach.1.Non est mihi volũtas in vobis dicit Dominus exercituum,& non suscipiam munus de, &c. 154.b.

Matth.6.Pater noster qui es in cælis,&c. 314

Matth.26.&c.Hoc est corpus meum. 123.b.& dein.

Matt.16. Tu es Petrus,& super hanc petram. 76

Matth.19.Ecce nos reliquimus omnia. 271.b

Matth.26. Hoc est corpus meum,&c. 123.b.& dein.

Ioan.6. Sicut misit me pater,&c. 223.b

Ioan.14.Amen Amen dico vobis,qui credit in me, opera quæ ego facio,& ipse faciet. 297

Ioan.14.Pater maior me est. 32.b

Ioan.15. Iam vos mundi estis propter sermonem, &c. 98.b.
Acto.15. Conuenerunt apostoli & seniores. 52.b
1. Cor.5. Iudicaui eiusmodi hominem tradere Sathanæ. 96
1.Corin.7.Propter fornicationem habeat quisq; vxorem suam. 272
1.Cor.7.Melius nubere quam vri. 280
Galat.1.Miror quod tam cito transferimini, &c. 136.b
Galat.4. Dies obseruatis & menses & tempora. 14.b
Ephes.4.Qui furabatur,iam non furetur. 204.b
1.Timo.3.Oportet episcopum vnius vxoris esse virum. 278
ad Tit.3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. 101.
Heb.6. Impossibile est eos qui semel illuminati, &c. 134.
Heb.10. Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. 135

FINIS.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE. CAP. I.

QVI FIDEM Sanctiſsimæ Religionis, doctrinæque Chriſtianæ fundamẽtum, ſimul ianuam & viam in vitam, ac recurſum quendam atque reductionem, à corruptione ad incorruptionem immortalitatémque eſſe dixerunt, ij verè vim eius expreſsiſſe videntur. Nam per hanc acceſſum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non crediderunt? Fides itaque cum primis eſt neceſſaria, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo: Quam qui non habet, fruſtra accedit ad Deum, fruſtra loquitur, fruſtra inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta cum dixit: Credidi propter quod locutus ſum. Quin & Apoſtolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui ſe Chriſtianum profi-

Chryſoſt. Tomo 4. Homil. de fide, ſpe, & charitate, Cyril. li. 4. ſuper Ioannem cap. 9. Rom. 5. Hebr. 11. Rom. 10. Heb. 11.

Pſal. 115. 2. Cor. 4.

tetur, est, Credo. Hinc est, quod non Sophi, nō Philosophi, sed fideles appellamur. Verū quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud est quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parētum nostrorum culpa facti eramus filij gehennæ, rei mortis æternæ non potuisse, neque posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verū & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cum inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti fuimus multi, sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortē, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impiis iustos factos, per obediētiam suam, quem in perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui vero confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solum scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios. Cum venissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui

Ephes. 2.

1. *Tim.* 2.

1. *Ioan.* 2.

Apoc. 1.

Rom. 5.

Rom. 5.

Philip. 2.

Rom. 10.

1. *Cor.* 2.

me scrire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, nõ aliud quidpiam huiusmodi vobis afferens: verũ sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur & præ se ferebat: Ab iis vero vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebant circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ: cum seruũ domini nõ oporteat litigare, sed esse mansuetum ad omnes, docibilem, patientẽ, &c. *Galat.6.* *1.Tim.6* *2.Tim.2.*

Quod fides Mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.

CAP. 2.

HÆC est igitur fides nostra, in cuius simplicitate regnum est Dei, non in contentione sermonis, vt credamus & confiteamur, quod non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit IESVS, quod saluum esset facturus populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante *1.Cor. 4. et Amb. lib. 1. ca. 3. de fide. Act. 4. Matth. 1.*

lapsum primi hominis, minimè fuit necessaria. 1. *Tim* 1. Neque enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quam vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. *Sermone 8. & 9. de verbis Apostoli.* Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuissẽt, credere, quòd Deus est, & quòd inquirentibus se remunerator est. *Heb.* 11. Post admissum vero per illos peccatum, iam illud credere nequaquam sufficiebat: necessaria fuit præterea fides mediatoris, quem cum ipsi, tum liberi eorum & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desyderio venturum expectabãt, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de Diaboli potestate eriperentur.

Quis autem futurus esset mediator ille, Dei ne filius, an angelus, an alius quispiã, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem, in genere credere, quod rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distĩctius de mediatore singula credẽda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul Sacerdotes, & Pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificiis & cæremoniis vẽturum Christum me-

diatorem adumbrabant. Quorũ significationẽ intelligebant ipsi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet & pareret filiũ, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde vero in cœlos ascenderet, inde venturus iudicaret viuos & mortuos. In maiorum autem fide saluabãtur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant, venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi, cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem. *Esa.7.*

Posteaquam verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis: posteaquam apparuit gratia Saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iam non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neq; sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi sciissum est) sed clarè, dilucidè, atq; apertè crederent, & confiterentur omnes, quod venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum: cuius diem Abra- *2.Cor.6.* *Tit.2.* *Col.1.* *Luc.23.* *Act.10.*

ham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verum fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittēdo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Orauit Dauid cum aliis in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Ostende faciem tuam & salui erimus. Orauit Esaias, cum desyderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descēderes. Orauit in Cāticis Ecclesia dicens. Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta. Neque verò satis est credere, quòd venerit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quod ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde vēturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quò conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quam vt comprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem

Io. 8.

Exod. 4.
Psal. 79.
Esa. 16.
Esa. 64.

Cant. 1.

Rom. 4.

omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit.

Quod Ecclesia, omnia quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis ceremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de Anno in certa tempora distributo, deque beneficio Christi incarnationis.

CAP. 3.

VERVM videre licet admirabilem quãdam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contẽta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaq; totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modò salui esse volumus, ita admoneremur, nũquam vt elabi è memoria nostra possent. Quoniam verò primum inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunque ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verum tribus, & amplius etiam hebdomadis, vt se præpararent instituit, ad Mediatorem Redemptorémque suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum:

in quo sanctorum patrum desyderium nobis
Luca.1. repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicé-
Esa.45. tes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum Aduentum singulis diebus in missa beatæ virginis cantantur. Ad quam diluculo surgunt homines, tanquam vigilantes, atque sui Saluatoris aduentum expectantes. Qui vero maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendum, debitóque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquam diu multúmque expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalẽ, omnium lætitia? quam profusum gaudium? quam incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè desyderatus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua
Luca.2. Diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis autorem. Illucescente vero sole

posteaquam solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hũc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquam iis finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verum priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verum & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactentibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur. *Esaiæ.9.*

Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cum sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, quà dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à locupletioribus tenuiores, vt & ipsi quà possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatẽ imitentur, atque è suis copiis egentium subleuent inopiam. Hãc ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continẽtur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit: vt ne facile excidere possent. Addidit iis etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die post, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis odorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu, memoriam recolit. *Lucæ.2.* *Ephes.2.* *Galat.4.*

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ.

CAP. 4.

PRiusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omniũ præ cæteris est insigne maximè. Neq; enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: nõ in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorũ chyrographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. Quoniã itaq; salus hæc est, & redemptio nostra, quoniã gloria nostra crux christi est, triũphus noster crux christi est, spes omnis, & fiducia nostra, solæ crux est domini nostri Iesu christi, ad tantum hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia nõ vtcunque, verum diligenter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atq; illud in primis æquum esse duxit, vt socij christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij cõsolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlũ ascendẽtes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: Nisi sustinuerimus, nõ conregnabimus. Cõpati necesse est, si quis cõglorificari vult. Nam & christũ pati prius o-

2. Tim. 2.

Rom. 8.

Luc. 24.

portuit,atq; ita intrare in gloriã ſuam. Ac rectè quidẽ cõmunicare chriſti paſsionibus intelligitur,qui pro nomine illius quoſuis cruciatus, deniq; mortem ipſam perferre,ſi res ita poſtulet,animo prompto ſemper eſt,& parato. Recte præterea compati & commori ille dicitur, qui deſiit à peccatis,vt iam non deſyderiis hominum,ſed voluntate Dei,quod reliquum eſt in carne viua temporis. Cæterũ ad hæc perficienda,impedimẽto plærunq; caro eſt,maximè quę ſpiritui aduerſatur,vt non quæ volumus illa faciamus. Hęc itaq; domanda eſt abſtinẽtia, quò facilius crucifigi poſſit cum ſuis vitiis & cõcupiſcentiis. Nam ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pabulum ſubducitur,& pro auena fœnum datur,ita carni noſtræ,ob ſucci & ſpiritum abundantiã ſpiritui rebellanti,ſubduci alimoniam,& eiuſmodi ſuppeditari ciborum genus expedit, vnde quam minimum animo ſeſſori ſuo recalcitret: vt caſtigato corpore,& in ſeruitutem redacto, vegetior ac liberatior animus diuinis laudibus inſiſtat, diuinæq; voluntati ſe tantò facilius attemperet. Cum enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur,tum is qui intus eſt,renouatur de die in diem:quanto plus conficitur quotidianis laboribꝰ & iciuniis exterior noſtri pars corpus,tanto interior noſtri pars,& ea potior,animus,deficiente corpore graui ſuo aduerſario, vegetior, ac valẽtior,& aptior efficitur ad hæc, vt Deo vacare,& illius voluntati obſequunda-

Gal.5.

1.Cor.9.

2.Cor.4.

re queat. His itaque cauſis adducta mater Ec-

cleſia, quò, quæ nobis in mora plærunq; ſunt, carnis deſyderiis vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi poſsimus, quadraginta dierũ ieiunium inſtituit. Neq; id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadraginta dies in deſerto ieiunaſſe legitur: vt obiter etiã illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt ſaturi eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt. Poſteaquam verò ventum eſt ad finem quadrageſimæ, ab hebdomadam illam, quam iure merito ſanctam vocam⁹, quòd in ea repræſentatur nobis Chriſti paſsionis myſterium, per quem abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum verò maiore ſtudio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda deſyderia, atq; ad aduertendum animum ab omni rerum terrenarũ curæ pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc verò à paucis, quorum ardentior eſt pietas, obſeruatus: quem etiam ſua ætate ſcribit obſeruatum Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd ſicca duntaxat edebãtur, quod precationes, vigiliæ, ieiunia ſeruabãtur, atque omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus ſæculi negociis, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione ſummi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem & Sacerdos & ſacrificium, conferre dignatus eſt, mentes & cogitationes hominum deſixæ fue-

runt: quò singulari & inæstimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, cõsequuti sumus, tum veró seduló facere omnes omnia iussit Ecclesia, quo tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi iis, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum cõcipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi soluendiq; potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusque ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea quà par est animorum submissione petunt, vt hoc quoq; sub id tempus à fidelibus fieret institutum: quo cõmonefaceret illos, non nisi passionis & mortis christi meritò peccata remitti. Hoc nõ contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperẽt, quò tantò magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum christi corpus & sanguinem sumendum, posteaquam peccata sua confessi, atq; ab eorum nexu soluti essent, accederẽt: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vici sim nõ modo caro vna, verũ & spiritus vnus cum ipso efficimur, atq; illius corpori cõiungimur. Quoniam verò & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, si cut sæpe iam antea cõme-

Esa. 38.

Matt. 18.

morauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam ageret, vt ij simultates aliquas gererent, ac odij inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquam ad sumendum salutarem illum cibum fi-
Iaco. 5. deles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculũ charitatis, cõfiterentur alterutrum peccata sua,
Hebr. 6. simul veniam peterẽt darentq́; vicissim. Quod qui secus facerent, quiq́; implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quã ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt meritò à sacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusius dicetur, illam quidem quocunq; die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram solennem, non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ, peragi oportere. Est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua
2. Cor. 5. loquens Apostolus, cum dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit:

Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortãte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: visum est tamen vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quo summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotii secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cum sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdẽ corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post iterum Sacerdos ipse secundum ordinem Aaron, vt huic Sacerdotio finem imponeret, posteaquam nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, variis probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autẽ ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata est, nisi vt, sicut iam toties dictum est, propicium nobis & placatũ patrem suũ redderet, apud quem propiciator nobis factus est Christus in sanguine suo? Quamuis igitur à diuitiis bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc

Hebr. 9.

Ephe. 5.

1. Pet. 3.

Roma. 3.

tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, visum est maximè accommodum, quò se motis aliis curis omnibus, ac postpositis quibuscunque sæculi cogitationibus, soli propiciationis per christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quò remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtétæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed
Rom 8. pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquam sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omniũ: cum præsertim ob hoc ipsum eum tradiderit.
Esa. 53. Quãdoquidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam, nisi propter scelus populi sui percusserit eum. Hinc perspicuũ cuiuis esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefeciſſe nos, passi, crucifixi, mortui christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionẽ, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Quod in die Parasceues recte deploratur Christi passio. CAP. 5.

QVA quidem ex re, etsi gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est Christus, non sine causa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdoma-

domadam hanc omnem, præcipuè verò diem Paraſceues in mœrore, luctu, lachrymis conſumẽdam eſſe cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, atq; ingentem ex eo conſolationem accipere, quod nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed præcioſo ſanguine ſuo redimeret: Verum ſunt quæ nos impediunt, quòminus, quo die redemptionis hoc noſtræ myſterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus qui paſsioni, qui cruci, qui morti eius cauſam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra: Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra. Nón ille ſua, quæ nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Meritò itaque gemitus edimus, merito lachrymas fundimus propter peccata noſtra, quæ tam grauia fuerunt, vt nili morte chriſti expiari non potuerint. Tum autem ipſe Chriſtus noluiſſe videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos noſtra cauſa pertulit, Sic enim dixit. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili cõfirmat, huic tantæ rei triſtitiam conuenire. Mulier, inquit cum parit, triſtitiam habet, quia venit hora

1. Pet. 1.

Pſal. 68.
Rom. 4.
Eſa. 53.
1. Pet. 2.

Ioan. 16.

eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudiũ, quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quæ quia christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriẽte illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt inutero habens, & clamat parturiens. Quoniã verò postquàm resurrexit æterno suo regnatus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ promissæ fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quarè non sunt audiendi, qui christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nã & si precioſam illam & glorioſam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit aut horem, non continuo nõ est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute sponte christus illam exhibuit: Alioquin periculum est, ne de nobis quoq; per prophetam suum christus cõqueri videatur: Sustinui qui simul cõtristaretur, & nõ fuit, & qui consolaretur, & non inueni. Cum præsertim per Zachariam prædictũ sit, quòd dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte Primogeniti. Non gaudeamus itaq; tum, quandò mundus gaudebat, quãdò christum Iudæi cru-

2. Tess. 5.
Apoc. 12
Ioan. 20.
Ioan. 16.

1. Cor. 15.
Hebr. 2.

Psal. 68.

Zach. 12.

cifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum: sed cũ Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertrãsiuit, cumq; sanctis Apostolis, quorũ ingens luctus mẽtes occupauerat, diẽ, quò christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu trãsigamus: gaudium verò nostrum in id vsque tempus differamus, quò ipsi quoq; gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit sapiens, & tempus ridendi, tempus plangendi, & tempus saltandi: Prius flendum est, vt exultare postea liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cum tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum iisdem gaudentibus gaudeamus: neq; cum perfidis Iudæis cõmune quicquã habeamus, christo passo exultantibus, atq; illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Lucæ.23.
Luc.2.
Ioan.20.
Rom.4.
Eccle.3.
Psal.125.
Matt.25.
Luc.7.
Rom.12.
Act.14.

De gaudio Dominicæ resurrectionis. CAP. 6.

Ioel.2.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte ꝓuisum esse cupiebat, qui cũ non facilè possint mentis oculos ad ea videda, quæ sunt spiritus attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, perueſtigauit.

Quare ieiunium quadraginta dierum, quòd pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimã Paschatis noctem nullo modo rumperetur à piis. Ita fit, dum per abstinẽtiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cum expectatione & gaudio accipiatur, & antequã veniat, sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquam diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad cõstitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iam est lœtitiæ, hic exulta-

mus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis Christus precium persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & à durissima captiuitate redempti sumus. Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoq; semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quod qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quam peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neq; enim in hac sola re consistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Nō satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea christum complecti necesse est. Non tantum peccato moriendum, sed viuendum est etiam Deo in christo Iesu. Non sufficit à peccato liberari, seruos etiam oportet fieri iustitiæ, non commori saltem, hoc est defungi peccatis, verum & resurgere cum Christo opus est. Illud itaq; merito christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Verum hoc satis non est: Necesse est præterea, vt quomodo christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul

Rom.4.

Ephe. 4.

Rom.6.

Rom.6.

cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo postea comprehenderũt Apostoli. Quod certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrũ occisum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt suis promissis maneat, vtq; excitet nos, sicut excitauit christum in vitam æternam. Atque hoc est quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatẽ demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quod non solum abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verumetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodò mortui per illum priſtinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consequuti sumus. Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab inuicem separanda esse duxit, tanquam ad salutem apprimè necessaria. Nam cùm & illud credere necessarium sit ad salutem, Christũ & verum hominem, & verum Deum fuisse: verũ hominem declarat passio & mors: néque enim potuit pati & mori nisi homo: verum Deum declarat resurrectio: néque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Paraſce-

ues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totum annum vertentem vtriusque nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nam quòd à christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationem reddi scribit Augustinus, quod consyderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, cosilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea noctæ, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies post resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quod in eo Dominus à mortuis resurgens, vere se Deum & Dominum esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus promissionem peragi videmus, qua representatur Apostolorũ processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galileam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem, & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnũ de passio, crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterũ de eo, quomodo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

Ad Casulanum Epist. 86

Mat. 26.

Matt. 28.

De ascensione Christi, déque extremo iudicio. CAP. 7.

SICVT autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ continentiæq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda, vt ad festum vsq; Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium, sed in Domino gauderetur. Illud etiã subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus christus, quò magis fidem faceret suæ resurrectionis: Postea videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt quærere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensioniq; suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est. Nulla autem res æque spem nostrã erigit, atque glorioſa hæc Christi ascẽsio. Nam passio illius charitatẽ in nobis accendit, quam cũ ille summã ergo nos declarauerit (nam dilectionẽ hac maiorem habere potest nemo, quam vt animã suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui

Act. 1.

Ioan. 15.

posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantopere dilexit. Resurrectio verò Christi, nõ modò de diuinitate ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat & roborat: Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascẽsio porro spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput nostrum præcesserit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: Cum præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos: Cantatur enim in Missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quẽadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Vnde docemur, vẽturum eum in eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubę nouissimæ, resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à siniſtris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris po-

1. *Thes.* 4

Ioan. 12.

Actu. 1.

Psal. 46.
1. *Cor.* 15.
Matt. 25.

fuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste: Propterea & in prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascẽsione Christi capimus, quæ nos in spem erigit, futurum vt ipsi quoque simus vbi caput nostrum est, misere voluit Ecclesia sollicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quo & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus: Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cum in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret, non vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret: In secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quam oculis quasi rem subiiciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Heb.10.

Zach.9.
Luc.9.
Ioan.3.
Rom.2.

De Spiritu Sancto, deque Trinitate.

CAP. 8.

SED nec eum articulum prætereũdum putauit, quò nos in spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem sit missus quinquagesimo

die postquam Christus resurrexit, festiua solé-
nitate, magnáque cunctorum hilaritate repræ-
sentat. Tunc indicans illud impletũ esse, quod
à Propheta dictum est de Christo: Ascendens
in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit *Psa. 64.*
dona hominibus. Quoniam verò & illud cre- *Ephe. 4.*
dere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres
personas vnum esse Deum, sanctissimæ quo-
que Trinitati festum diem dicauit: quo non so-
lum admoneri populus eius rei, verumetiam è
superiori loco doceri posset. Rectè autẽ octauo
die post, quàm Spiritus Sanctus esset missus re-
colitur, festum hoc instituit: Nam antequam
datus esset Spiritus Sanctus, confessio Trinita-
tis celebrata nõ est, quod sine dono sancti spi-
ritus, fides illius haberi non potest: Quamuis
sanctos Patriarchas & Prophetas spiritu sancto
afflatos, non animum latuisse mysterium hoc
Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum
est. Quò magis autem illud imprimeretur mẽ-
tibus hominum, ita vt elabi facilè nõ possit, in-
stituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul
vt essent è somno expergefacti, vt surgẽtes è le-
cto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrẽt:
In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod
ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cum
dicerent in nomine, non autem in nominibus,
admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus
in personis, vnus tamẽ est in substãtia: simul &
eius rei cõmonefierẽt, quòd salutẽ nostrã, quæ
crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est
operata. Nã inseparabilia sunt opera Trinitatis,

*Ioan.*18. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem pas-
*Ioan.*10. sionis dedit, & ipse filius animæ suæ in potesta-
Esaiæ 53 te sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem ha-
*Heb.*9. beo ponendi animam meam: oblatus est enim quia ipse voluit: Et spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Hæc est fides Catholica, quam vt paulo ante diximus, non scribendo neque prædicando modo, verumetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, nõ tam auribus, quam oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, q in eo salutem nostram agi sciret.

Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in ecclesia.

CAP. 9.

NEQVE verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducẽtos annos,
*Galat.*4. quod nũc ab iis, qui pridem sopitas hæreses sus-
Hæreses 75. tauerunt, obiici nobis audimus: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: Sed iis

iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo Latino ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandũ est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiã ignorare, quod omnes dies æquales sint, quódque non die parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quódque nullus dies atque adeò nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorũ quorumcúnq; beneficiorum fiat recordatio. Quãobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficiis recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune: Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare. Quoniam verò seculi curis nimiò plus plerique omnes immersi sumus, néque aut orationibus, aut gratiárum actionibus, Deíque beneficiis recolẽdis perinde vt oporteret, vacamus: quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quãuis in Ecclesiis prædicantur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis non rarò suffocatur: Nõ potuerunt hoc ferre plena charitatis illius ergo nos viscera, cum præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cum itáque cerneret, adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarẽt, *Matt.* 13.

quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in iu-
gi beneficiorum eius meditatione versarentur: fecit illa Deo & piorum omnium consensu ap-
probante, fecit autem sancti Spiritus docta ma-
gisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæte-
ris tantorum commemoratione beneficiorum
essent insignes, quibus ad officium fideles reuo
carentur, ac munere suo curis aliis vacui dili-
gentius fungerentur: non aliud spectãs hac die-
rum præscriptione, quàm vt & admonerentur
eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate,
tam plena manu conferre dignatus est, & sepo-
situm tamen tempus aliquot haberent, quo di-
ligentius eorum contemplationi vacare liceret.
1.Cor.9. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus omnia facta
est, vt omnes lucrifaceret, & qui nõ possent ad-
Heb.5. huc solidum cibum capere, quòd is perfectorũ
est, eos minime negligendos, verùm tanquàm
paruulis lac potum dandum esse putauit. Quò
1.Cor.3. manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia
nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremẽ-
do sacrificio, quam missam vocamus, cuius id
colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis,
mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, &
Spiritus sancti missionis beneficia, nullo nõ die
simul omnia celebrantur per totum terrarum
orbem, quàm latè patet Christiana religio, nul-
la prorsus varietate. Etsi enim verba mutari vi-
demus, idque in iis tantum, quibus ad sacrifi-
cium hoc mentes præparantur, cuius generis
sunt Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale,

Euangelium, Offerenda, Communio significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgię potiſsima pars eſt, & in quouis tota conſiſtit, Canon, Idem perpetuò legitur: vbi ad eúdem ſemper modum præcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Miſſa differre videatur, quin ipſum potius Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quam quaſi ſub oculos ſubiecta, ac fideliũ ad recolendum præcipuè paſsionis illud immẽſum beneficium ſit excitatio: Quòd ita repræſentatur in hoc ſacro, vt rectè à Cypriano dictum ſit, paſsionẽ eſſe Domini, ſacrificiũ quod offerimus. Ex iis itáque, quæ peraguntur in hoc ſacro, facile cuiuis perſpicuũ eſſe poteſt, quod quotidie Chriſti natalem, quotidie paraſceuen, quotidie paſcha, quotidie in cœlum aſcenſionem, quotidie pentecoſten celebrat Eccleſia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præſertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum communis noſtra mater Eccleſia demittere ſe dignata eſt, certis diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil eſt, quod nobis Iudaiſmum quiſquam obiiciat, qui non aliud hac dierum obſeruatione, quam CHRISTI beneficiorum conſeruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt ſit, qui ignorantiam prætendere queat.

Lib. 2. Epiſt. 3.

Quomodo præcipue Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. 10.

NEQVE vero finibus iis circumscripta fuit anxiæ de salute nostra matris Ecclesiæ cura & sollicitudo: non contenta fuit scriptis cõsignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id representare voluit oculis fidelium, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, qui ab ipsis etiam Apostolorum temporibus initium sumpsisse videtur, quibus qui fuit magis vicinus Tertulianus: Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frõtem crucis signacula terimus. Quoties terror aliquis aut periculum imminet, toties hoc signo vtimur, neque nobis alio confugiendum esse putamus, quam ad crucem domini nostri Iesu Christi, per quam ille cum deuicerit huius mundi principem ac tenebrarum harum, in ea certissimum esse nobis præsidium constitutum firmiter credimus: Ipsa enim, vt

Tertul. de corona militis.

est a-

est apud Chrysostomum, Diaboli plaga, dæmonum frenum, & chamus est contrariarum virtutum. Itaque fugiunt hoc signum dæmones, timentes baculum, quo plagam acceperũt. Quod suo quoque periculo didicit aliquando, quamuis à Christiana fide iam defeciſſet, Iulianus imperator, posteaquam specum quandam ingressus ad hoc signum confugerat. Per hoc signum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad salutem nostram. Cum regeneramur, Christi crux adest, cum sacratissimo cibo reficimur, cùm sacros ordines suscipimus, in omnibus denique sacramẽtis maximus est crucis vsus. Hoc signo benedicitur & sanctificatur omnis creatura, indicium vt sit, quòd non aliunde, quàm à cruce domini nostri Iesu Christi sacrificatio sit: qui per eam factus ipse pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei nostræ totius, in ipsa nos cruce signandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius, ad significandum trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis vsque ad vmbilicum, vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reli-

In lib. ad uersus gẽtiles, q Christus est Deus. Chrysost. homil. 55. in Matt. Vide Gregoriũ Nazian. in priore cõtra Iulianum apostatã oratione. Galat. 3.

Lib. 2. cã. 44. de altaris sacramẽto. Esa. 40.

quit domum suam, dimisit hæreditatem suam,
Hier.12. dedit dilectam animam suam in manus inimico
rum suorum, vt nos qui eramus à sinistris inter
hædos collocandi, transferret ad dextram inter
oues suas, vbi vocem illam desyderatam audire
Matt.25. nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possi-
dete paratum vobis regnum à constitutione
mundi. Ecce quanta fidei nostrę mysteria, vni-
ca signandi nos cruce forma, nos mater Eccle-
sia docuit, vt si nihil præterea sciret rudis ho-
mo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc
propemodum ad salutem illi sufficere queat.
Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa pas-
sionis, hic simul extremum illud iudicium vni-
ca significatione crucis exprimitur.

De Crucifixi simulachro.
CAP. II.

AD hunc signandi nos cruce mo-
rem adiecta prȩterea sunt Christi
crucifixi simulachra, quæ præfe-
runtur quoties fiunt supplicatio-
nes, quas processiones vulgò vo-
cant, vnà cum vexillis, quæ sunt Christi trium-
phantis, & in cælum scandentis insignia, in qui-
bus & ipsis Christus ferè depingitur siue scul-
pitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc
adeò, vt indicetur nobis atque ante oculos
nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem
no strum habere nos defixam oportet. Per cru-
cis enim vexillum fortior armatus Dominus

noſter IESVS CHRISTVS morte mortem ſuperauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos piis omnibus patefecit. Abſit igitur nobis gloriari niſi in cruce Domini noſtri IESV CHRISTI: abſit in alio quoquam fiduciam noſtram collocare, quàm in hac, quæ ſalus eſt & Redemptio noſtra. Nam quæ poteſt maior eſſe nobis gloriandi materia? quàm quod Rex ille regum & Dominus dominantium, cui donatum eſt nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, quod ille Dei filius Deus ipſe, relicto excelſo ſolio regni ſui cœleſtis, dignatus eſt in hanc lachrymarum vallem deſcendere, & eouſque ſe deiicere, vt ſerui ſpeciem in ſe ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia: dignatus eſt ceu facinoroſus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conſpui, probris innumeris affici: dignatus eſt, quod vnum omnium & probroſiſsimum fuit & atrociſsimum ſupplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem eſt hęc omnia tam dura perferre propter nos, qui ſerui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus ſuæ dignitatis, neque noſtræ memor indignitatis, dignatus eſt adeò nos diligere, vt ſemetipſum traderet pro nobis. Nunquid hæc non eſt iuſtiſsima gloriandi cauſa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiuſdem naturæ, ex eodem luto confícti, iiſdem ſunt fortunæ caſibus obnoxij, placent ſibi tamen ve-

Galat.6.

Apoc.19 Philip.2.

Rom.5.

Epheſ.5.

hementer hoc nomine: Nos non multo magis nobis placebimus non multo magis de eo gloriabimur, quod ille Dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus: Ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amic⁹ amici causa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta Dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos, hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quę cum hac vel minima in parte cõparari queat. Est ergò quod gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: est quod firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim nõ certò nobis de tam benefici támque indulgentis, non domini, sed plus quam patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortẽ? Quid est quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modo non rogatus, verum etiam grauissimis iniuriis multum prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à

Rom.8.

Deo petentes impetrare posse palàm omnibus faciamus. Neque verò præferri tantum crucem instituit ecclesia, verum & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus cõspici posit, Christi crucifixi statuã erexit, quo sicut in serpentem æneum, quem in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorũ sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequẽdæ. Ac non in templis modo, verum in viis etiã & competis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nõnullos in more positũ, priusquã ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in viis collocarẽt, quod hunc Deũ itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam vero depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuę Mercuriales, qui viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi, vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiã obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quàm ingredi viam oportet ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigiis incedamus necesse est, si vo

Num.21.

1.Pet.2.
Heb.13.

Ioan.14.

lumus ad cœleſtem patriam peruenire, ad quam niſi per crucem aditus non patet, ipſo etiam Ieſu Chriſto atteſtante, qui dixit: Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Sic igitur & ingredientium & egrediẽtium templum, & in viam ſe dantium oculis, Chriſti crucifixi ſimulachrum obiectum ſemper eſſe voluit Eccleſia: Multò maxime verò eorum, qui ex huius vitæ diuerſorio æternam illam in domum migraturi præ cęteris conſolationis plurimum indigent, quo ſuæ redemptionis precium agnoſcerent, ac tanto ęquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata ſpe, ſe cœleſtis patris hæredes futuros, cui per Chriſtum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus eſt ſatisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obſeruari voluit, qui propter ſcelus aliquod paratum ad extremum ſupplicium ducerentur: Quorum quo magis perterritas eſſe conſcientias oportet, hoc maiore ſtudio ſollicito de ſalute eorum mater Eccleſia, ſuccurrendũ eis eſſe duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, conſequendæ veniæ ſpem abiicerent. Eius itaque factum eſt inſtitutione, vt cum ad ſupplicij locum fontes ducerentur, ſacerdos eos comitaretur, Chriſti crucifixi ſignum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atq; in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem ſuam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Eccleſia: O crux aue, ſpes vnica! Crux enim eſt meritum noſtrum, crux eſt refugium noſtrum, crux eſt vita, ſalus, & reſurrectio

Matt. 10

nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est enim omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quamdiu miserationum ille Dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordię, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliunde quam ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni in- 2. *Reg.* 24.
niterētur, illius passionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea do *Esa.* 53.
luit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt *Matt.* 27.
securos faceret: propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, in- *Luc.* 23.
dissolubilis manens in posteros, qua nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suę quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari, Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, *Naũ.* 1.
cum & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudi- 1. *Cor.* 11.
caremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat, pœnitentes verò quia susci pit, à seipsis iudicatos, absoluit: Neque iudicio, quod humanę pœnitentię seueritas protulit, aliquid iustitia cœle-

Exod. 14 stis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cum redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: Sed si in eisdem subuersionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradisum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad Christi crucis remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit: nullum vt genus hominum fuerit, cui non maxime cum alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Quomodo sacerdotes & episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAP. 12.

QVOD quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò nõ alia in re dies noctésque, quam in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant

horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quo sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate: simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgo notos omnibus rithmos: Patris sapiẽtia, veritas diuina (quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula suppliciorũ genera, cum grati animi significatione recolentes: omne vt vitæ suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties missæ peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modo, verùm & habitu, & gestu, & signis, & ceremoniis sub aspectũ populi subiiciunt: illud præ cęteris in enarrabile passi, crucifixi, mortui christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcãtes. Inde signa crucis tam crebra, cum singulæ cruces singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorũ officium pertinet non modo sacrificium offerre pro populo, verumetiã sacrificantibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquam satis illis esse iudicauit, vel cum sacris operarentur, vel cum precum suarum pensum absoluerẽt, Christi crucis meminisse, quin pun

Psal. 118.

Hebr. 5.

ctum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quo crucis beneficium non recolerent: Hinc ille mos, quod pẽdentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modo, ne parum aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verumetiam vt admonerẽtur, quo crucifixi vestigiis incedant, vt sicut ille vere bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia, in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est, quod à suis exigit Christus, cum tollere crucem suam iubet, qui sequi se vult. Quinetiam quo se cunctis crucis esse ministros declarent, cum alias tum præcipuè quoties primum in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, maioreque solennitate quadam, idque magis cum sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, pérque fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Cæterum Archiepiscopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquam non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodũ princeps est episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad

1. Ioan. 3.

Mat. 16.

quæuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam. Potuit ne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quam quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quam maximè propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modo, verum & oculis fidelium ingerendum? Quòd tantò studio feciſſe videtur, vt si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modo non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt ne quem laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modo, non viua voce tantum è superiore templi loco, verum & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis ceremoniis, & quascunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia omnia quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipue mediatorem Dei & hominum Iesum christum, & hunc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent.

Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficiis, cum per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAP. 13.

ET sunt interea filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti pfricta, quod aiunt, frõte, omni pudore prorsus absterso, matrẽ suã audnet insimulare, quod parũ in iis, quę ad salutẽ nostrã pertinent, docendi, officio suo functa fuerit. Esa. 30. Comminiscuntur homines audaces & impudentes, quod iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quod Euangeliũ absconsum, quòd quiduis alius potius, quã Christus in Ecclesia fuerit annunciatus: Verum iis tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atq; vna omnium grauissima miniméq; ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quod non aliam pleriq; Theologiæ materiam esse voluerint, quam reparationem hominis lapsi per Christum seruatorem. Notum est autem illud, quòd à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quod sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel antè legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo ex- Lib. 3. sẽt. distin. 23.

plicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quam ex cruce & morte Christi, quam nisi quis expresse crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non posse, cum tamẽ implicita mediatoris huius fides ante christum natum ad salutem suffecerit. Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum cõmentum refellunt, quàm ea, quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetenda sunt, quo magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filiis desertoribus Ecclesiæ inpingantur. Quid enim, ita sapiẽter annus ab ipso Spiritusancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipue sacris operantium? quid varij ritus & ceremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quod modo non edita voce clamant, quod sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni ceremoniarũ genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quam Iesum Christum, & hũc crucifixũ: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referũtur: Ex quo

1. Cor. 2.

liquido perſpicuéq; cognoſci poteſt, quod licet non omnes fortaſsis ex iis, qui per quadringentos hos annos ſcripſerunt, aurum, argẽtum, lapides præcioſos, verum alij lignum etiam & ſtipulam ædificauerint, tamen fundamentum, ſuper quod ædificauerũt, nemo poſuerit aliud, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Dei & hominum mediator, qui factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam totius mundi.

1. *Cor.* 3.

1. *Ioan.* 2.

Quod ſi vnquam alias, hoc vel maximẽ tempore videtur mater Eccleſia verbis illis recte conqueri poſſe, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quę Chriſti corpus eſt, quamplurimos auellere laborant? qui ignorati Chriſti, neq; agniti Euangelij matrem Eccleſiam arguunt? qui non verentur etiam horrendũ idololatriæ crimen impingere? qui nam alij? quam filij quondam eius, fratres non ita pridem noſtri, recte vt de illis dici poſsit, inimici hominis, domeſtici eius: & quod ab alio Propheta ſcriptum eſt: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem: quodque apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & ſi is qui oderat me, ſuper me maligna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo, tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus eum conſenſu. Ante tri-

Can. 1.

Mich. 7.
Pſal. 40.
Pſal. 54.

ginta hos annos ambulauimus, cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnũ baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ad quod faciendum iterum atque iterum repetendo atque obsecrando nos Paulus admonet: Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem Domini nostri IESVS CHRISTI. Sed non potuit ferre Sathanas consensum hũc piorum, qui cum sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia cõfinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verum quid in eo ipso loco subiungit scriptura de iis, qui cõsensum hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismati authores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderũt in infernum, operti humo. Verum & iis, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idem propemodũ hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui vidẽtesque pereunt. Neq; enim illi non intelligunt vana esse de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciunt.

Psal. 67.
Ephe. 4.
Gen. 22.
Act. 4.
Phil. 3.
1. Cor. 1.
Rom. 15.
Ioan. 8.
Num. 16
Esa. 6.
Mat. 13.

Quæcunq; enim ſpiritui ſancto per os Eccleſiæ ſuæ ſtatuere viſum eſt, ad illuſtrandã mediatoris Chriſti fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcãda, hæc iſti prorſus euertere ſunt conati. Nam obſeruationem dierum, quæ non ex Iudaica ſuperſtitione inducta eſt, verum vt quorum mentes terrenis adhuc deſyderiis implicantur, & ſeculi curis impediũtur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorũ cõtemplationem reſpirent, ieiuniorumque tempora, præcipuè ſextæ feriæ, quando Chriſti paſſionis admonemur, & illi nos quaſi compati velle declarãt, riſu & cachinnis omnia proſequuntur. Porrò ſimulachra crucifixi, quæ terrori ſunt demonibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum ſe ſalis modium comediſſe gloriãtur, non è viis & compitis modo, verumetiam è templis ipſis eiecerũt, vt ne qua tanti beneficij memoria ſupereſſet. Benedictionum vſum, quæ per ſignum cruci fiunt, quo nos per crucem à maledicto liberatos palam facimus, habent ludibrio, neque ferre poſſunt, vt per verbum dei ſigno crucis vlla creatura ſanctificetur. Pẽſum quoq; precũ, quas horas canonicas vocãt, ſuſtulerunt, & quę res in terris eſt vna omniũ ſacratiſsima, maximè venerandum illud ſacrificium, quod miſſam vocamus, vbi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt, fidelium ſubiiciuntur, diabolo ſuggerente, quod ipſi apertè profitentur & præ ſe ferunt abro-

garunt,

garunt, neque metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam sit & repræsentatio, remissionem peccatorũ acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redũdare faciat, Deum patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neque mirum, cum non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cum semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur, quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, vt euacuetur crux christi, manifestius est, quam vt dubitari queat. Hic homo christianus expendat ipse, atq; inter se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab Ecclesia facta sunt, vt non scriptis & sermonibus modo, verum etiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioq; ritu & cæremoniis, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerẽtur, atq; ea quæ credere necesse est ad salutẽ, quasi præmansus ori cibus insererentur. Quæ contra facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam, nõ modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos ipsos multo verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniam hanc missam faciamus,

Ephe. 5.

& eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam consequutus, neque consequetur deinceps vnquam. Nam sicut qui precesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui sequuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationem commemorata.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAP. 14.

SED nũquid hęc ita crede satis est? an alia præterea requiruntur, quę nisi quis crediderit, saluus esse nõ possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, qué qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam, quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, non hoc solum credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque & schismatici, sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noe, salutem non esse, credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis

Hom. 10. in Epist. ad Ephe.

Gen. 7.

scripta continentur, credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari: Quo duce cum regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit sentienda, quæ de humanis præscribi, facienda quæ prohibet, fugienda esse siue vlla dubitatione censet: Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verum hoc tantum cum Paulo profiteatur se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. 1. Cor. 2.

Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior. Ignorare plæraque melius est, sicut præclarè scripsit Tertullianꝰ, ne quid, quod nõ debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit christus, te saluum fecit, nõ exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis clemens presbyter alexandrinus: Fides, inquit, non sapientũ secũdum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes est possessio. Illa autem etiam absq; literis discitur: eius autem scriptũ quod ad rudes ignaróssque homines pertinet, & est diuinum, vocatum, est charitas, quæ est decretum spirituale. Lib. iij. Pædagogi. Cap. xi. Et eos sequutus, Hilarius: Habet, inquit, non tam veniã, quam pre-

Lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos

Lib. 8. de Trinitate.

Li.2.cap. 43. mium ignorare quod creda, quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Ante quos etiam Ireneus: Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominẽ viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio *Lib.5.* loco. Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorũ Presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente Sophista. Non ergo qui quamplurima memoriter è scripturis, plerumque etiam Psitaci more non intellecta recitat, sed qui quæ scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè, cum pietas diuina non attendat, quãta cognitione credatur, sed magis quãta deuotione quod creditur diligatur, sicut ab *Libr. 1. parte.10. cap.6. de Sacramẽtis.* Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quam simplex, quam rectus, quã pius, humilis, & deuotus, quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinus, quam temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine cor-

In libello An Monachus possit negligere diuina Consi-

de, ecce vbi volutamur in carne & sanguine? Qua propter ei qui est ex minoribus, hoc est cui munus alios docendi nõ incumbit, postea quã ea crediderit, quę de patre, quę de filio, quę de spiritusancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catholica, etiamsi nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic est articulus, quo præcipue discernuntur à Catholicis hæretici & schismatici, qui se crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. Crediderunt omnia Nouatiani, quę in symbolo, quæque in scripturis Canonicis continentur: Crediderunt Pelagiani, crediderunt Donatistæ, crediderunt & alij multi hæretici: neque cum illis aut descripturis vlla fuit Catholicis controuersia, sed quia sanctam Ecclesiam Catholicam non crediderũt, inde tot hæreses, tot Schismata, tot sectæ tam dissectæ, non prioribus modo sæculis, verum & hoc nostro conflatæ sunt. Nam si crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederetur, neque sibi quisquam sumeret, vt suo potius priuato, quã illius Spiritu, scripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodq́; ab ipsis Apostolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obseruatum esse summo Christianorum omniũ consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se christo quondam, ita per sua mem-

deratione 9. Deverbis Apo-sto. serm. 20.

1. Cor. 8.

Lib. 3. cõ-fess. ca. 8.

bra sathanas millies millies nobis dicat: scriptũ
Mat.4. est enim. Nõ illi se trãsfigurãti in angelũ lucis,
2.Cor.11. atq; ouium vestimẽtis induto, verum Ecclesiæ
Mat.7. credamus, quæ nunquã sancti Spiritus magiste-
rio destituitur, quẽ se missurũ illi christus pro-
Ioan.14. misit, qui suggereret illi, qui doceret illam om-
Ioan.16. nem veritatem, qui cũ illa maneret in æternũ.
Suus quemq; priuatus Spiritus fallere potest,
Ezc.14. cum scriptum sit: Væ prophetis insipientibus,
qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident:
Ecclesiæ Spiritus nunquam fallere potest. Il-
lius itaque definitionibus pareamus: illius, non
priuato nostro spiritu scripturas esse nobis in-
terpretandas existimemus. De quibus nobis,
qui per Dei gratiam catholici sumus, qui cum
Cypria. de simplicitate prælatorum. Cypriano gloriari possumus, quod non nos ab
illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum
nouatoribus huius temporis controuersia, de
intelligentia hæresis est, non descriptura. Sen-
Lib.2. de Trinit. sus, vt est apud Hilarium, non sermo fit crimẽ.
Cõt. Lucif erianos. Neq; in legendo, sicut scribit Hieronymus, sed
Idem in 1.cap. ad Galatas. in intelligẽdo scripturæ cõsistunt: non in scri-
pturarum verbis Euangelium est, sed in sensu,
nõ in superficie, sed in medulla, non in sermo-
num foliis, sed in radice rationis. Quamobrem
æquum non est, quod priuato suo iudicio re-
ctum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiæ sen-
sui & cõsensui anteponat, & quę sunt in œcu-
menicis cõcilij rectè constituta, ea in dubium
2.Tim 3. reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse
1.Tim.3. præditi debemus, vt in iis, quæ didicimus, per-
manẽdum nobis esse putemus: didicimus enim

ab ea, quæ firmamẽtum est & columna veritatis, Ecclesia, in illius interpretatione definitioneq; nos acquiescere, neq; fluctuare, atq; omni doctrinæ vento circũferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisq; nostrum dictũ existimet, quicunq; veri Dei verus cultor censeri vult depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ catholicæ Ecclesiæ cõtrarias esse cõstat: quæ si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrũ, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, Leuitæ, Sacerdotes, tot cõfessorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorũ celebritas & multitudo, tot insulæ, Prouinciæ, Reges, Gentes, Regna, Nationes, totus postremo iam penè terrarũ orbis, christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tanto seculorũ tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodque dictu est abominabile, idola coluisse pnũciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quã euacuare crucem christi? quã abolere, obliterare, irritũ reddere beneficiũ illud immẽsum passionis & mortis christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoq; dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neq; tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipue vero ab idololatria

Ephes.4

1.Tim.6.

1.Cor.1.

Gal.2.

emundauit, ergo gratis christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est? si, cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si
Matt. 28. versatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa
Ioan. 14. christi promissa: Ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem sæculi? Rogabo patrem, & alium
Psal. 26. lium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis? Sed verum est, quod dicit veritas, falsum est, quod mentitur iniquitas sibi. Non destituit corpus suum Ecclesiam, caput ipsius christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquam sanctus spiritus, qui viuificet illam, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit,

Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. CAP. 15.

SED hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius authoritati detrahi, maiestatemque diuinorum oraculorum obscurari, cum tantum Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptionem hoc tempore, scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ plane videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quærere, quid aliud est, quam quærere, magisne credendum sit Spirituisancto loquenti per os Ecclesię, an eidem Spirituisancto loquenti in scripturis per literas amanuensium suorum Prophetarum & Apostolorum? Omnis veritas à Spiri-

tusancto est. Ille est enim, qui docet omnem veritatem. Cum autem Ecclesia sit columna & firmamentum veritatis, æque à spiritu sancto illius atque scripturarum est veritas: cum præsertim qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritus sanctus. 1. *Tim.* 3.

Quin tamẽ prior sit authoritas Ecclesiæ quàm scripturæ, negari non potest. Multis ante sæculis, quam hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesiæ, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: non fuit obscura Ecclesiæ & natura, & authoritas, quæ cum fuerit antiquior quàm vniuersa non modo noui, verum & veteris Testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quoscunque fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas, fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificiis, cæremoniis adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquam vna & eadem esse desiit, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad seculi cõsummationem duratura. Scriptura vero multis fuit seculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palam est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres interceſisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, præcesit Ec- *Ioan.* 18. *Matt.* 18.

clesia. Quin & inter alia visum est inter legem vetem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit, hanc vero Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prędictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christũ nihil ipsum scripsisse, sed neque scribẽdum quicquam Apostolis pręcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus, vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hęc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium, quam lętum & bonum, optatúmque nuncium? nimirum redemptionis nostræ, peccatorum remissionis, & obtentæ salutis æternæ, quę passim annunciabatur & prædicabatur omnibus, neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cum intercessissent, tum primum quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: Quam postea sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerit, scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes vero per annos sexaginta quinque à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Exo.34. *Hier.31.*

Matt.28. *Marc.16.*

Auguſt. in prolo. Euangelij ſecundum Ioã.

Ex quo satis liquet, quod prior est Ecclesia, prior est illius traditio, prius est Euangelium quam scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euã- *Marc. 14.*
gelium in toto mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius: at quo tempore dixerat hæc Christus, describendo Euangelio ne cogitasse quidem videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus authoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiã, quæ scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suã authoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos *Ioan. 16.*
docet, quod instruatur à spiritu sancto, quòd sit *1. Tim. 3.*
columna & firmamentum veritatis, & quod e- *Matt. 16.*
tiam inferorum portæ non prævalebunt aduersus eam: Illa nos docet, quod qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquam ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomẽ Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantopere cupiunt authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione constitutam volunt scripturarum authoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quam ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum authoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturam hanc esse Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? certe non aliunde nisi ex Ecclesiæ te-

ſtimonio: cui ſi non ſua tribuetur authoritas, nulla erit eorum, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, authoritas. Illa enim nos docuit, vera eſſe quatuor Euangelia: Nam hoc ſcriptura nullo probatur, ſed ſola Eccleſiæ traditione: cui tantum tribuit Auguſtinus, vt non dubitanter diceret. Euangelio non crederem, niſi me commoueret authoritas Eccleſiæ. Hæc eſt enim, quæ nos inter ſcripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica diſcernere docuit. Marcus Chriſtum non vidit, vidit Nicodemus: Eccleſiæ tamen authoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Eccleſiæ authoritate? quam quod Maieſtas diuinorum oraculorum obſcuratur, quódque authoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re Ioannis de Gerſon viri cum docti tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cũ primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum, in eo tractans materiam hanc, ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis & immediatis ſucceſſoribus nouiter & certitudinaliter à Chriſto docti, de multis, quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum authoritati talis Eccleſiæ, quam Euangelio cuicunque, priuſquam eſſet ab ea receptum vel authorizatum: Nihilominus poſt approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet credendum Euangelio, quam alteri cuicunque humanæ authoritati. Non dicitur

Tomo. 6. contra Epiſtolam fundamenti. cap. 5.

Par. 1. conſi. 5.

quam totius Ecclesiæ, quoniam illa est authoritas Dei & Euãgelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Quod Euangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

CAP. 16.

SED hic iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tãquam hominis testimonio, & non tanquam intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. *Ephes. 2.* Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. *Matt. 16.* Iterum Paulus gloriatur, quod non ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. *Galat. 1.* Nos vero libenter cõcedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud interea scire oportet, nequis erret, quòd Deus multifariam multísque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis. *Heb.* Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: *Psal. 44* loquutus est per angelos, sicut in Genesi, a- *Gen. 18.*

Zach.2. apud Zachariam, & in Euangelio videre licet
Lucæ.2. loquutus est per filium suum incarnatũ: loquu-
Matt.10 tus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiam nunc per Spiritum sanctum in Ecclesia, cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ authoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verum intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis authoritas & scripturarum & Ecclesię, non est aliunde, nisi à spiritu sancto, à quo etiam est veritas omnis par vt sit authoritas vtriusque. Scriptura sortitur authoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam.
Ioan.14. Rursus, Ecclesia accipit authoritatem à scriptu-
Ioan.16. ra, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi
Matt.16. Spiritus sanctus, quod docet illam omnem ve-
1.Tim.3. ritatem, quòd nunquam illam destituet, sed
Matt.18. manebit cum illa in æternum, quod portæ inferri non prævalebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audient illam, eum habere vult pro ethnico & publicano.

Quod scriptura nihil est certius, quódque certus ex ea sensus elici possit.

CAP. 17.

QVOD vero certi aliquid è scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquam Christianus: quin illud etiam indubitatũ habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitus inspirata, neque voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neque verius esse, neque certius, vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æque certa iudicet, atque illa, quæ in scripturis continentur. 2. Tim. 3. 2. Pet. 1.

Hinc est, quod in venerabili Eucharistiæ Sacramento non oculis fidelium, quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat OEcolampadius, dicat Caluinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi CHRISTO in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo. Cœlum & terram transitura citius crediderit, quam vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessũ ire queãt. Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, Matt. 26. Luc. 21.

quis est qui ire inficias audeat? cum de iis ipsis tribus verbis hoc ipsum factum esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cum planam, apertam, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certe in iis verbis vel ipsa luce clarior est, modo captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamē inter ipsos etiā Zuinglianos decem sectas de tribus iis verbis natas esse, testatur nostri temporis Hęreseon architectus. Non quod certum sensum ex eis pridem Ecclesia nō elicuerit, sed quod non defuerint, quibus non placerēt nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quod omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritu sancto recte dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex aliis Christi verbis, pater maior est me, certum sensum elicuit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuētus vt homo, maiorem eo patrem fuisse cōfitetur: quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat: verum Ario non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorē asseuerauit. Si quis explicare conatus esset qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non alio semper,

2. *Cor.* 10

Lib. 1. cō. Zuinglii Epistola 28.

Ioan. 14. Philip. 2.

quam

quam ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum Domini, verbum Domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc homousios in Euangelio reperiretur, quod extra scripturas nihil esse recipiendũ diceret. Sic Eutiches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus, Et quærebat: In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cúmque ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis. dixit Mamas vicissim. Neque de Homousio à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verũ est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certus est ergo scripturarum sensus in ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tanto minor est certitudo, quanto suę magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, non Ecclesię, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum antea in Ecclesia non auditum adferre conatur. Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Pau-

Athan. in disputatione cũ Ario corã Probo iudice habita. Actione. 1.

Hilarius

2. Pet. 2.

linis epistolis dicit Petrus, esse in eis, quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, hoc de cæteris quoque scripturis recte dici posse manifestum est. Neque propterea dubitationis aculeus animis fidelium infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cum tamen Ecclesiæ authoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretãdis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singulare, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAP. 18.

VERVM hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiã accommodare velle, cum Ecclesiam ad verbum accõmodari potius oporteat. Nos vero non hoc volumus, quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbũ, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantúmque tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponant. Vetus est hęc Basilij quoque querela, quod veritatis deprauatores non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Hoc nos mini-

In lib. Examer-on homil. 2.

me ferendum existimemus, neque fas esse cuiquam putamus, secundum spiritum suum, aut secundum sensum humanum scripturas intelligere, cum quo spiritu factę sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cum humanũ esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorũ sensum scripturæ torqueãtur, verum illum sensum retinendum esse cẽsemus potius, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quod certo sciant se eum habere, glorientur ad eundem modum & Anabaptistę, & Sacramentarij, & Suermeri: quin & nobis dubium non est, quod sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscure fert, quod non vnum salis modiũ cũ illo comederit: Hunc spiritum, dolẽter quidem, sed concedimus illis tamen, verum absit, quod secundum illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum & missum certo scimus, quo nunquam destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem sequimur, nõ hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxtã Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborandũ est omnibus, vt scripturas eodẽ spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queãt: sed nõ ideo spretis patrum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus quod ab hæreticis factitatũ semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suæ quisque debet inniti prudẽtiæ: cũ scriptum sit:

Prou.3. Ne innitaris prudentiæ tuæ: ne sis sapiens apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesię datus, manens cum eadem vsque ad consummationem sæculi, cum sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non suggerit, vt reiectis patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ nostræ, neque vt sepositis sacris literis, solis hominum commentariis inhæreamus, sed suggerit, vt intellectum scripturarum & è scripturis apertioribus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus. Quare qui verũ è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est in primis, ne velit

Rom.12. esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verum humilibus consentien-

Rom.11. tes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim

Esaiæ.5. talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, &

Esa.66. coram vobismetipsis prudentes. Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor ad-

Libr.10. recognitionum & epistola 5. monet: vt cum Lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi prę sumit: Et ideo scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Basilio magno prę cipuis græco-

rum Theologis, de quibus in Ecclesiastica Historia scribit Ruffinus, quòd cũ omnibus Grę- *Libr. II. Ecclesia. Historia cap. 9.*
corum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligẽtiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hæreticis congrediẽdum esset: qui cum sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquã in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verum ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magísque populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerẽter accipiebãt, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eũ productis maiorum interpretationibus refellebãt, simul Ecclesiasticam sæpe traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinæ scripturę esse crederentur, & dicerentur, (credunt enim hoc & Iudęi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verisimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falso, sic nos verè vicisim illos male intelligere scripturas, & secus interpretari arguimus. Credunt & hęretici magna ex parte, verisima & certissima esse omnia, quæ in scripturis continentur, nihil non salutare, nihil nõ planè diuinum in illis haberi, qui subinde etiam contra Catholicos & Orthodoxos illud proferebant: Scrutamini

Ioan.5. *Matt.7.* scripturas: quærite, & inuenietis: quẽadmodum ex Tertuliani libro contra hæreticos scripto videre licet: Verum id nunquam sufficere visum

2. Cor.10 est Catholicis & Orthodoxis. Illud præterea necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatẽ redigeret intellectum suum in obsequiũ fidei, scripturásque veras esse crederet, non secundum suum sensum, quem sibi præsumpsisset, multo minus autem secundum adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem expositas, quam Sancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporum hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Irenæus contra Valentinum Hæreticum: hac Tertulianus contra Martionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicænum concilium contra Arium: hac Basilius contra Eunomium & Amphilochium: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum, & Luciferianum: hac Cyrillus Alexãdrinus cõtra Nestorium: & ad Armenios scribẽs Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho cõtra sui temporis hæ-

Libr.1. & 2. reticos: hac Augustinus contra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius, & Ioãnes Romani Pontifices contra Eutychen & Nestorium: hac sexta Synodus contra Monotelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venera-

De natura rerum cap.42. bilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit: hac Petrus Cluniacensis contra Henricianos & Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus cõ

ra Petrum Habailardũ : hac Euthymius cõtra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hęc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Non propterea non esse consensum patrum in scripturis interpretandis sequendum, quod vnus aliquis aliquando errauerit.

CAP. 19.

SED hic iterum nobis obstrepunt Martini, Sanctos Patres homines fuisse, atque ideo errare potuisse, quin & errasse nonnullos. Obiicitur sanctissimi Cypriani martyris, obiicitur Origenis, Obiicitur & Tertuliani error. Atqui hoc ipsum plus facit ad corroborandа, quam ad infirmanda ea, quæ per nos asserũtur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliunde, quam quod aliter sentiebat, quam Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouãdũ esse, verũ id quod fuit traditũ obseruari debere sanciuerit, q̃ intelligebat vir sanct⁹ & prudẽs rationẽ pietatis aliud nõ admittere, quã vt omnia qua fide susceptа forẽt à patribus, eadem fide filiis consignarentur, nósque religionem, non qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere, ídque proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, nõ sua tradere maioribus, verum à maioribus accepta seruare, ac

1.Tim.6. iuxta Pauli Præceptum depositum custodire, prophanásq; vocum nouitates deuitare. Retenta est itaque authore Stephano antiquitas, explosa nouitas. Neque vero existimãdum est nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuisse, imo vero tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentię flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed plane nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti molimnis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est, non propterea Cyprianum errauisse, quod cum defecerint in eo, quod asserebat diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quod ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (iis enim, verum praue intellectis, minime destitutus fuerat Cyprianus) verum, non recipimus, inquit, quia Ecclesia non recepit. Idem de Origene, déque Tertuliano dici potest, qui cum ingenio suo nimium indulgerent, sibíque plus satis siderent cum antiquam religionis Christianæ simplicitatem paruipenderent, cum se

Vincentius Lirinensis.

Cont. Crescon. lib. 2.cap.32.

sapeer plus cæteris existimarent, cum Ecclesiasticas traditiones veterúmque magisteria cõtemnerent, scripturas nouo more quodam interpretati, in absurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquẽtia polleat, quantacunq; etiam sanctitate & authoritate sit præditus, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum aliquid adferenti, etiamsi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiam si nihil nisi scripturas, nisi verbum Dei, nisi Euangelium crepet. Illum vero solum verè Catholicum & Orthodoxum existimemus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide vero fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatum habet. Quicquid vero ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes potius, nouum & in auditum antehac adferri senserit, non ad religionem, se ad sui potius tentationem id intelligat pertinere, sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum atque portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est extraneas quasdam opi- *Deut.13.*

niones, quę ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quod haud aliter eos colunt & obseruant hæretici, quam suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrũ diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Quę ergo de Cypriano, de Magistro eius Tertuliano, déque Origene proferuntur, pro nobis magis, quam contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendam, etiamsi scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verum Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando Catholicus, qui parem esse censeret Canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quemlibet excellentis Doctoris authoritatem, sed eandem Ecclesiæ totius, quæ nequaquam in vno aliquo consistit (cum nomen Ecclesię, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustę iam ac absolutæ congregationis) Eandem igitur Ecclesiæ & scripturę Canonicæ veritatem esse, ab eodem authore spiritu sancto profectam, nemo Catholicus dubitauit vnquã. Libẽter & nos cum Augustino solis scripturarũ libris, qui Canonici vocantur, timorẽ hunc honoremq; deferimus, vt nullum eorum authorem aliquid errasse scribendo firmissime credamus: alios autem ita legimus, vt quãtalibet sanctitate doctrinaq; præ-

Hom. 1. in 1. ad Thess.

Ad Hieronymũ. Epist. 19

pólleant, non ideo verum putemus, quod ipsi ita senserunt, sed quia nobis vel per illos authores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atque ita non solum quæ scripturis probauerint, sed etiã quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectanda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot sæculis vniuersæ Ecclesię probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ vero magni alicuius Doctoris sentẽtia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptisandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modo non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam exstimamus. Qua vero de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur, de ea nonnunquam dubitare: quinetiam examinare ac excutere diligentius, et, si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet: Sicubi vero idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertuliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria: Basilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo, & Athanasio in AEgypto, & qui ad hæc vsque nostra tempora istos sequuti sunt, in diuersis orbis regionibus commorati,

idem & ipsi tãto locorum & seculorum intervallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in Altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de Sacerdotum celibatu: de votis monasticis: deq; aliis multis factũ esse videmus: vbi tantus est omnium consensus, minime dubitare debemus, non hominum hanc, verum Dei vocem esse, per membra sua loquentis, atq; ideo qui contradicit huic Dei voci, eũ iure merito tanquam ethnicum habemus & publicanum. Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ authoritatem, quandoquidem vtriusq; veritas à spiritu sancto est, quo regebantur à manuentes illius, cum ea, quæ nobis reliquerũt scripto cõsignarent, quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquam decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & authoritatem vsurpant etiam hæretici.

CAP. 20.

QVoniam vero fieri videmus, quod sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falso arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius authoritate se premi videt, sibi temere & impudenter vsurpant, ac sicut scripturarum possessione, in qua pridem Præ-

scriptum est à Catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt, ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Christiana fide religioneq; fixos & immobiles pmanentes excludunt, illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignātiū discerni recte possit. Neque vero nouum hoc est, quod qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenei, & Tertuliani temporibus factitatum hoc legimus: Lactantius quoq; scribit, quod singuli quiq; cætus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suā esse Catholicam Ecclesiam putant. Et ante eū Cyprianꝰ de Nouatiano memoriæ prodidit, quod more simiarū, quæ cum homines non sint, homines imitantur, cum ipse in Ecclesia non esset, imo adhuc insuper cōtra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrumq; videtur Hilarius, narrat de Antichristi sinagoga, quod se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoque seculo fuisse scribit Bernardus quosdā qui se vocabant Apostolicos qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contradicebant ei, qui dixit, nō potest abscōdi ciuitas supra montem posita: quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici, qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinā, ita Ecclesiæ au-

Psal. 23. *Lib. 5. cōtra Valētinum.* *Libr. 4. cap. 30. diuinarū instit.* *In lib. ad Iubaianum.* *Libr. ad Constan. Augustū.* *Serm. 66 in Canti.* *Matth. 5.*

thoritatem impudēter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, qua sint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui dum tantum esse velint Ecclesiæ, sanam doctrinā, & legitimum Sacramentorū vsum. Quæ quin Ecclesię notæ sint, negari non potest: Certum est enim, quod verbum Dei; quod sanus illius intellectus, quod Sacramentorū verus vsus; nulli quā est alibi, quam in Ecclesia Catholica. Sed facit hęreticorū audacia, difficulter vt his notis à quibusuis agnosci possit Ecclesia, quibus iam inde à multis sęculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores. Nam sicut nunc sunt qui magis Euāgelici dici gaudent, quàm Christiani, vel hac ratione palam faciētes omnibus, quod à Christo & eius corpore, extrā quod haud dubie nullū est Euangeliū, se diuulserint: propterea vero sibi nomen hoc arrogāt, quod se solos Euangeliū, vt ipsi cōminiscuntur, multis iam sęculis absconditū, è dēsissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse persuasum rudibus esse volunt: Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quod se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerūt qui Apostolici, quod Apostolorū & doctrinā & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquā tritum & vulgare aspernātes, quod simplicitatem quandā columbinam redoleret, atq; ideo cōgregatione magis, quam diuisione, vt singularitate gauderent. Iam inter istos ipsos, qui se vocant Euangelicos, varias

sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistæ, quorũ singuli ita duas has notas Ecclesiæ suę proprias esse contendunt, sibiq;, pugnãtes inter se, verbi puritatem, & verum Sacramentorũ vsum ita arrogãt, vt neutri alteris eas cõcedant. Quare quærendæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autẽ eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quod Apostoli cõscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditũ est in concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & Catholica Ecclesia: In hoc adduntur aliæ præterea duæ, quod sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare sibi nequaquam possint hæretici. Vt autẽ qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quod sicut videmus in vno homine esse vnum animũ & vnum corpus, & tamẽ esse diuersa membra ipsius, ita Ecclesia Catholica est vnũ corpus, & habet diuersa mẽbra, sicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, est spiritus sanctus, caput vero illius est christus.

Rom. 12.
1. Cor. 12.

Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ, Prima est quod sit sancta. CAP. 21.

QVatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, & Catholica, est vna, est Apostolica. Primo dicitur

Ecclesia sancta, non quod in ea soli iusti sint & sancti: Cum enim à vocatione nomen ducat, multiq; sint vocati, pauci vero electi, certũ est plures in ea peccatores, quam iustos, plures esse malos, qnam bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areæ, in qua sicut est triticum, ita sunt & paleæ: vocatur ager in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferentes vuas, sunt etiam qui labruscas producant sunt, qui aliquem tamen, sunt qui nullum fructum ferũt. confertur gregi, in quo sunt & hœdi, & oues, sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia, quædam in honorem, quædam vero in contumeliã: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes. Quamobrem permixti sunt mali bonis in hac Ecclesia, quæ militans dicitur. Nam soli sunt boni in cœlo, quæ est Ecclesia triumphantium, idem nobiscum corpus: soli mali sunt in inferno, qui ad corpus hoc nostrũ, quod idem Christi corpus est, non pertinent. Hęc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quędam est militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiam, vocatos quidem Dei misericordia, sed sua postea culpa reiectos, quos iure suo sibi vendicat infernus. Quare non ideo sancta dicitur Ecclesia, quod non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædã huius corporis mem-

Mat. 22.
Luc. 3.
Matt. 13.
Esa. 5.
Ioan. 15.
Matt. 25.
Eze. 34.
2. *Tim.* 2.
Mat. 25.
Iob. 7.

bra:

bra: sed quod quicũque sancti sunt, non nisi in hac Ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse non potest. A meliore itaque sui parte sancta dicitur, sicut regnum quoq; cœlorum sæpe vocatur à Christo, quod non nisi intra ipsius septa cõtinentur, quibus potiri datum est regno cœlorũ. *Mat.13.* *Mat.25.* Dicitur etiam sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eam lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eam dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eam sanctificaret, atq; ab operibus mortuis emundaret sanguine suo. Hac ratione, sicut etiã Augustinus testis est, fideles omnes olim sancti vocabãtur. *Apoc.1.* *Epheſ.5.* *Hebr.9.* *Auguſt. in Pſa.85* Sunt & aliæ causæ quãobrem sancta dicitur, sed iis prætermissis, ad eã significationẽ veniamus, quæ propriã & peculiarem Ecclesiæ Catholicæ notam adfert. Apud eos, qui latine scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum vt violari facile non possit, neq; debeat: Sic muros leges vocãt sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoq; sanctius appellatum legimus. Hac ratione propriè vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia christo dicata est, cui quod dedit pater nemo potest eripere, vel quia super petrã ædificata est, ita vt neq; pluuiæ, neq; flumina, neq; venti irruentes eam subuertere possint, atque adeo ne portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, *Ioan.17.* *Matt.7.* *Matt.16.* *1.Corin.3*

præter id quod positũ est, qđ est Christ⁹ Iesus

Tomo. 5. Homi. de expulsione sancti Chrysost. Huic fundamẽto cum innitatur, nulla est, neq; fuit, neq; erit vis vquã tanta, qua superari possit. Ideo Chrysostomus fortiorẽ eam terra, imo fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, non in terra, solem vt ec-

Psal. 77. tingui sit facilius, quam Ecclesiã obscurari. Hęc

Psa. 102 est illa terra, quam fundauit Deus in secula, cui

Esai. 60 qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super stabilitatem suã, non inclinabitur in seculũ seculi. Hoc est illud regnũ, de quo scriptum est: Regnum, ipsius omnibus dominabitur. de quo & toties Propheta dixit: Gens & regnum quod nõ seruierit tibi, peribit: quod ita factũ videmus de omnibus iis gentibus, & regnis, quæ ab hac

Canti. 6. Ecclesia desciuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit vt castrorũ aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei charitate ordinati, quibus tanquam Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei, de quibus

Zach. 9. apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex iis, qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ: qualis fuit

2. Tim. 2. Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsq; ad sanguinem, quin ad mortem vsq; resistentes vitam etiam suã pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni supplicíorum genere de piis sumẽdo: conati sunt ty-

rãni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando: conati sunt Iudæi, fidem impugnando: conati sunt schismatici, obediẽtiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, prauéque eas interpretando. Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes, vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundẽdo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cum digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent, magisque tortores cruciãdo, quam Ecclesię filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoq; dici recte posset: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus: Erat nãq; multitudinis credentium cor vnũ, & anima vna: vicit Iudęos & hęreticos, verum scripturarum sensum, ab illis non intellectũ, ab iis prauè detortum aperiẽdo: Nam Ecclesię suæ dixit Christus, Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterint resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Néq; dixit magis, quam præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cum Iudæis & hæreticis de scripturis cõcertatio, dedit ei hoc os, dedit hãc sapientiam, cui nequaquam resistere & contradicere

Act. 5.

1. Reg. 1. Actor. 4.

Luc. 21.

potuerunt. Est ergo vere sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantis grauissimorum hostium oppugnationibus non modo fracta non est & debilitata, verum confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israel noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat: *Psal.128* Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus crescceret. Qua de re sic aliquando scripsit Clemens Presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidẽ Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinam à prima vsq; predicatione prohibẽt simul & reges & tyranni, & singuli Duces & Magistratus cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret, non enim emoritur vt doctrina humana, neque flaccesit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autem eiusmodi, vt prohiberi nequeat. *Lib.7. de Trinit.* Lib.6. stromatum. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret, dum opprimitur, crescit: dũ contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cum superari videtur. *Lib.9. de in ca.20. Luc.* Quem sequutus Ambrosius, vt vinea dum ligatur, inquit, erigitur, vt recisa non minuitur sed augetur, sic Ecclesia dum ligatur, exuitur, *In serm. de Pentecoste.* dum humiliatur, attollitur, dum reciditur coronatur. Quanti initio oppugnarunt Eccle-

siam, ait Chrysostomus, cum fidei semina iacerentur, & arma contra eam commata sunt? sed quanto magis impugnabatur, tanto clarior redebatur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quãto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ authoritatem falso arrogantibus, tanto fit clarior omnibus & illustrior. Contra vero hæreticorũ dogmata diuturnitatem non habuerunt, cum & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo populo venditantur, iam inde & mille & amplius annnus confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulo post clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Sathanæ sinagoga non potest.

Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.

CAP. 22.

ALTERA nota est in eodẽ symbolo Apostolico expressa, quod vocatur Catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorũ Ecclesiæ ideo Catholicæ nõ dicũtur, quia per loca atq; per suas quásq; prouincias cõtinentur: Hæc vero à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splẽdore diffundetur: Quã Græci vocant Catholicam, eam latinè licet dicere vniuersalem, pertinet enim ad vniuersa lo-

Serm. 131 & 181. de temp.

ca pertinet ad vniuersa tempora, pertinet ad v-
niuersa hominum genera, pertinet ad nationes
vniuersas. Quod ad omnia loca pertineat, do-
Psal. 18. cet scriptura, quæ dicit. In omnem terram ex-
Marci vlt. uit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eo-
rum. Apostoli enim in mundum vniuersum mi-
Rom. 1. iussi sunt, & prædicare Euãgelium omni cre-
aturæ: quod etiam ita fecerunt. Hinc est, quo-
cõmendans Romanos Paulus, fides, inquit, ve-
stra annũciatur in vniuerso mundo. Quod per-
tineat ad vniuersa tempora, ex iis, quæ superi-
dicta sunt, facile perspici potest, cum demon-
stratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiã, atq; a-
nos vsq; peruenisse, ita vt cum ortu, tum diut-
nitate par ipsi mundo sit & æqualis, neq; vt re-
liqui conuentus hominum, mororum ambi-
Psal. 112. tu quodam circũscribatur, ac ne regionis qui-
dem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu so-
lis vsq; ad occasum sit laudabile nomẽ Dom-
ni. Sumpsit igitur initiũ simul cum orbe con-
Psal. 47. to, duratura vsq; ad finem orbis eiusdem. Fun-
Matt 28. dauit enim eam Deus in æternũ, qui dixit: Ego
Luc. 21. vobiscum sum vsq; ad cõsummationem seculi.
Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit
generatio hæc, donec omnia fiant. Quod per-
tineat ad omnium genera, cuiuscunque status,
cõditionis, ætatis, sexus, gentis etiam, fuerint, no-
stis est Paulus dicẽs: Non est in ea distinctio Ie-
Rom. 10. dæi & Græci: nõ est in ea circũcisio & præpu-
Col. 3. tium: non barbarus & Scytha: non seruus & li-
ber, nõ masculus neq; fœmina, sed omnia in o-
mnibus Christus: idem dominus omniũ, diues
in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui

inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quod pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnũ. Quodq; dicit Petrus: In veritate cõperi, quia non est personarũ acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eũ, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tẽpora, per omnes hominũ status, & conditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi quæritur, ea re detrahẽtes, cum scriptum sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integrã christi hæreditatẽ suam & possessionem suã terminos terræ: se potius subtrahũt huic magnæ hæreditati, qui Christo illã conantur subtrahere. Non relinquet dominus plebem suã, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij. Etiam Eumonium hoc aliquando postulasse legimus, ne maiori parti, neue antiquioribus plus tribuerent, sed eum Basilius audiendum non esse putauit: Cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum

Gal. 3. *Ioel. 2.* *Apoc. 5.* *Act. 10.* *Psal. 85.* *Proue. 14* *Psalm. 2.* *Psal. 129* *Libr. 1. con. Eunomium.*

qui sunt, quam eorũ qui fuerũt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euangelium. Vbi sunt qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cum tamẽ Ecclesiam audiri, atq; ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit, cum Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtiq; sub aspectum hominũ cædere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus vero tabernaculum suum, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, vt eã claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiã de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quę non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad omnes gentes & ibunt populi multi. Hic est ille mons, quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montem magnũ, & orbem vniuersum impleuisse, in quo comminutis regnis aliis vniuersis, iuxta Danielis interpretationẽ, Deus cœli suscitauit regnũ, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos. Ita ne, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum & implentem mundum vestris creditis, intrusum antris?

Mat. 18.

Psal. 18.

Matt. 5.

Esa. 2.

Mich. 4.

Dan. 2.

Serm. 66 *in Can.*

De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano, sicut Sathanas olim dixit Christo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animum inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christ⁹, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere: non est caput nisi in corpore suo: non est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porro catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciatur, nec vel tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus nō est, quod singularem quādam opinionem, non vnam cōmunem omnium fidem complecti videtur.

Matt. 4.

Matt. 24

Quomodo dignosci possit catholicus, exemplis illustratur.

CAP. 23.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiam Catholica dicitur, & homo catholicus, quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: nō esse liberum, sed seruum hominis arbi-

trium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, Cuius primus author cum fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem postea sequuti fuerunt in hac hęresi pertinaciter tuenda Marcion & Manichæus: à Tertuliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Constantiensi primum, deinde & in Basiliensi concilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierunt, qui nostro hoc æuo Euangelici, quam Christiani dici malunt. Ac recte quidem: Hoc enim Euangelium, si modo tam impiam, támque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è dẽsissimis, vt glorientur, tenebris erutum, atque in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquam Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt. Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes: æque mulierem, aut puerum, vt Papam absoluere: nõ est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos Episcoporum & sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut authores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta post annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apo-

Lib. 3. recog.

Epist. 190.

Hær. 49

Hær. 27.

ſtoli, à quibus hoc Euangelium ad noſtri temporis pſeudoeuangelicos manauit. Hæreſim hanc ſuo quoque tempore fuiſſe Tertulianus indicat in libro de præſcriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidem ſolam ad ſalutem ſufficere, neque prodeſſe quicquam opera: non eſt catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Eccleſia catholica. Sumpſit error hic originem ex Pauli ſcriptis male intellectis, ipſo adhuc Paulo ſuperſtite, ſicut indicare nõnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Auguſtinus teſtatur, adegiſſe videtur Iacobum ad epiſtolam ſuam ſcribendam. Poſtea ſicut idem tradidit, per Eumonium quendam error hic fuit renouatus: quem ipſe refellit in libro, quem inſcripſit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera eſſe æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem eſſe meriti maioris, quam coniugium: eſſe virginitati pares nuptias: non eſt Catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hac Eccleſia catholica, quæ profecta eſt ab authore Iouiniano, qui cum eſſet monachus, ſicut apud Auguſtinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum eſt reuerſus, cuius errore ſeductæ Sanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupſerunt: quem duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non eſſe Sanctos inuocandos, nec habere reliquiis eorum honorem oportere: non eſt Catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia Catholica, cuius primus author fuiſſe videtur Eu-

2. Pet. vlti. Aug. de hæreſib. Hæreſi 54.

Lib. 3. de peccatorum mẽtis & remiſſione. cap. 7. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5.

ſtathius in cõcilio Gangrenſi damnatus: quem ſequutus eſt poſtea Vigilantius per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Miſſam non eſſe ſacrificium: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Fuit error hic impius Petrobruſsianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis, Abbas Cluniacenſis. Dicit aliquis: in ieiunádo neque ciborum delectum, neque dierum diſcrimen vllum habendum eſſe, quouis tempore cibos quoſlibet, etiam ſi ſecus Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, recte ſumi: non eſſe pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris ſacrificium offerendũ: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ videtur authores habuiſſe Iouinianum & Ærium, ſicut Philiſter, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus teſtantur ante mille ducentos prope annos hæreſeos damnatos. Dicit aliquis: Chriſti & Sanctorum eius imaginibus non modo nullum habere honorem, verumetiam è templis eas eiiciendas eſſe: non eſt catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc nõ recipit Eccleſia catholica: huius hæreſeos author fuiſſe Felix, à quo etiam hæreſis vocata eſt Fœliciana: cuius cauſa Francfurdiæ ad Mœnũ ante annos ſeptingentos quinquaginta ſex Cõcilium fuit congregatum. Cæterum in ſeptima ſynodo œcumenica, quæ Niceæ fuit iterum habita centum annis ante, dixit Tharaſius: Inuenimus & Manichæos reſpuiſſe imagines, ſed &

Hæreſi 75. Libr. de hæreſibus.

Hæreſi 53.

Actione 1.

prẽter hos Marcioniſtas, & illos qui confundũt naturas Chriſti, quorum princeps Petrus Fulo, præterea Xeneum Hieropolytanum, ſed & Seuerum, aliósque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cum prope mille Epiſcopi conueniſſent, veneratione imaginum confirmata, cum perſtaret in ſua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epiſtola Gregorij primi, qui fuiſſe videtur in ea hæreſi, vt imagines confringendas cenſeret ante annos prope mille. Dicit aliquis: vxores ducendas eſſe ſacerdotibus: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentioſus eſſe velit, nos conſuetudinem hanc non habemus. Hæc hæreſis ad authorẽ Iouinianum referri poteſt. Nunquam in Eccleſia catholica fuit ſacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquãdo fuerit quas duxiſſent ante ſacerdotiũ, deinceps retinere. Sed alio loco fortaſsis ea de re fuſius dicetur. Verum quid eſt neceſſe ſingulos hæreticorum errores, quos pridem ſopitos videmus hoc tempore reſuſcitatos enumerando recẽſere? vno verbo rem omnem complecti licet. Quiſquis Oecumenico concilio legitime congregato non credit, neque decretis eius paret, ſed ſuum iudicium totius orbis iudicio prẽfert, nõ catholicus, verum ſingularis eſt: hoc eſt

Libr. 7. Epiſto. 109.

Et lib. 9. Epiſt. 9.

1. Cor. 11.

schismaticus & hæreticus. Rectè enim à Diuo Bernardo dictum est, quod omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriã de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot à Gregorio scriptum legimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur, occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atque ideo nisi quod ipsi sentient, rectum putant nihil. Catholicus, sicut ante dictum est, idem est quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facile acquiescit: qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid cum nihil sit, atque inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei, non quod vniuersis, verum quod sibi soli placet, id solum recipit, omnes desipere, se solum sapere persuasum habet, atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est: hæreticus est: schismaticus est: non est Catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam verum ad Sathanæ Synagogam. Nihil enim potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius, quod etiam Propheta indicat, cum de vineâ Domini loquitur, quod singularis ferus depastus est eam.

In Cant. Serm. 65.
Lib. 4. mora. cap. 18.
Galat. 6.
Galat. 2.
Psal. 79.

Quod concilium Oecumenicum Ecclesiam Catholicam repræsentat.

CAP. 24.

NEQVE verò dubitare debet quisquam Christianus, quin concilium Oecumenicum legitime cõgregatum Ecclesiam Catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur: quod etiam Augustinus indicat, cum plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ cõsensionem vocat. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur. Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam. Quoniam igitur Ecclesia spiritu sancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui nõ acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuóque disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectéque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam, spiritui sancto per os illius loquenti repugnat, atque ideo Catholicus aut Christianus dici non meretur, sed habendus est, iuxta CHRISTI præceptum, tanquam Ethnicus & Publicanus. Præclarè Leo Pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est,

Lib. 1. cap. 18. de bap. parulo. con. Donatist. Actione 5.

Matt. 18. Epist. 78

quam de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuo de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum interceſſerunt. Quid enim? Superiorum Conciliorum actis reſciſsis, an non ingẽs diſciplinæ, religionis, & inſtitutorum perturbatio, neque mediocris rerũ diuinarum & humanarum omnium eſſet confuſio ſequutura? quid fide noſtra incerti? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? quis tandem quærendi, quis diſputandi finis eſſet expectãdus? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vſus? ſi poſteaquam decretum in eo quicquam fuerit, poſt aliquot temporis interuallum de eo, quod ſemel eſt decretum, diſputare, atque illud reſcindere, vel ſaltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quã efficere, vt ſemper fluctuent hominum conſcientiæ, ſi nihil pro certo & indubitato habuerint? vt poſsit Paulinum illud dici: Semper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Poſtulabatur hoc priſcis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſſerat, de his denuo diſceptare liceret, verum decretum eſt à piis, ſufficere debere Nicęnæ ſynodi decreta, nec in illis quicquam deinceps curiosè diuexãdum eſſe. Cúmque nouam quandam ſcripturam de fide (quã nunc vocant confeſsionem) Valens & Vrſatius produxiſſent, iuſsit ſynodus & aliarum hæreſum &

2. Tim. 3.

Socr. lib. 2. ca. 20. eccl. hiſt.

Sozom. lib. 4. ca. 17.

sum & Nicæni quoque concilij expositionem legi, vt aliis hæresibus damnatis, Nicęnis decretis consentirent, & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodũ efflagitaret, sed prę-teritis contentus esset. Absurdũ enim esse, quasi iam primum credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi quam maiores, ecclesiis prępuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicęnæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista requirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cum esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quam illud. Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & Ephesino concilio a sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cúmque omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contra sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est quod ab Athanasio quoque scriptum legimus. Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta claréque demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nũc quoque examinentur, & denuo iudicentur, ac rursus examinentur atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescunque diuina gratia administrante, illis qui foris

Apologeti. 2.

Epist. 6.

sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut pu
gamus, in nullo ab illis, quas spiritus sancti d
uinitas in Chalcedonensi concilio protulit, s
dei regulis recedentes, inter vtrumque hoste
nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cum o
mni cautela libremus, non iam, quod absit, ta
quam de dubiis differentes, sed authoritate su
quæ bene definita sunt, adstruentes. Et iterum
Epist. 78 Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Im
perator, hos quos spondeo dirigendos, non
confligendum cum hostibus fidei, nec ad ce
tandum contra illos, à sede apostolica profec
ros, quia de rebus & apud Niceã & apud Cha
cedonam sicut Deo placuit definitis, nullũ a
demus inire tractatum, tanquam dubia & inf
ma, quæ tanta per spiritum sanctum fixit autho
ritas. Extat Valentiniani Imperatoris, simul
ipsius collegæ Marciani edictum, in quo decr
ta synodi Chalcedonensis rata ab omnibus ha
beri volunt, vbi his verbis vtuntur. Cesset ig
tur iam prophana contentio: nam vere impi
atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotu
sententiam, opinioni suæ aliquid tractandu
relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, i
medio & perspicuo die commentitium lume
inquirere. Quisquis enim post veritatem re
pertam aliquid vlterius discutit, mendaciu
quærit. Nemo itaque vel clericus, vel milita
ris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide
Christiana publice turbis adunatis & aduenie
tibus tractare conetur in posterum, ex hoc tu
multus & perfidiæ occasionem requirens.

Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita reuoluere, & publice disputare contendit, cũ eã quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorũ patrũ trecẽtorum decem & octo, & centũ quinquaginta, definita esse noscũtur: Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia nõ solum contra fidem bene compositam veniũt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladiũ scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus. Est & aliud edictum Marciani ad Constantinopolitanos, vbi dicit. Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maxime cum summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credendum est, authore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem sequutus Gelasius. Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vnaquaque hæresi, quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundũ scripturarum tramitem, prædicationémque maiorũ, facta semel congregatione sanxerunt, in conuulsum voluerunt deinceps firmúmque cõstare, nec in eadem hac causa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissime prouiAstione 3.

In epistola ad episcopos Dardaniæ.

dentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile persisteret Ecclesiæ constitutũ, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque dissimilia leguntur apud Symmachũ ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam, ad Epiphanium scribentem. Quem sequutus Gregorius, quatuor concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicut sancti euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cũctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo, quas venerantur, amplector. Quia dũ vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare quos soluit. In quam sententiam ab Agathone quoque nõnulla scripta sunt ad Constantinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur. Sed isti putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodque de locis communibus faciunt, vt quotannis propè scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modo non in dies singulos, sicut scriptum est. Stultus vt luna mutatur. De Regis hominis decreto, posteaquam semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parere necesse est: Et fas erit

In registro lib. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 49. & lib. 3. cap. 33.

de Spiritus Sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari. Scriptum est, sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est, in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari postea liceat. Vel vnum Concilium plenarium legitime congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis conciliis itidem legitime congregatis contrarium sit aliquid constitutum in his, quæ ad fidem pertinẽt, proferri proculdubio nullum poterit. Nam si quis vel Arriminense, vel Syrmiẽse, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit, quãdoquidem authoritate Romani pontificis, vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni concilij non sunt, legitime congregata concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quod in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenariũ concilium, non autem in his quæ fidei: Quo respexisse Augustinum cum diceret, plenaria concilia priora, posterioribus emendari, vel ea quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiũgit enim è vestigio: cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrẽ in his quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad extremum aliquem ri-

Lib. 2. can. Donatistas cap. 3.

tum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinã, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circunstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora concilia posterioribus emẽdentur: quod quędam superioribus sæculis quadrare poterant, quæ posterioribus minime conuenire, vel ipsa magistra rerũ experientia compertum est. Itaque cum longe sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamẽ in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quam posteriora sęcula ferre non posse videbantur, factum est, vt posterioribus conciliis emendarẽtur mitigarentúrque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicãtem: quem in concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emẽdatum, pœnámque mitigatam: Sic in concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexãdrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locũ teneret, cui non ita multo post in Cõstantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeo verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymíque productis sententiis ostendit, Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locum, tempus, personas consyderari oportere, quæ quoniam perpetua non sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquã priora posterioribus emẽdentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oporret, ac sempiterno tempore duratura. Neque vero propterea concilium Oecumenicum non repræsentat ec-

Cant.75. Dist.82. ca. presbyter.

Cap 6. Cap.5.

Dist.29. cap.3.

cleſiam catholicam, quod non omnes è vulgo ad illud conuocantur, atque illi interſunt: nam nec fieri id vlla ratione poteſt: etſi maxime fieri poſſet, quid tamen aliud turba, quam turbationem eſſet allatura? Præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo, quod multitudo eſt mater ſeditionis & contumacię, paucitas verò magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo belua multorum capitum à quodam poeta vocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti & tranquillitati proſpicere tenentur, patrum autem locum in Eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaque ſemper fuit exiſtimatum, ſi quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſollicitos, ad quos ea cura proprie pertinet, hi ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad concilium eſſent conuocati. Cum de ſæculi rebus agitur, cúmque de his, quę ad ſecularem Rempublicam pertinent, habetur conſultatio, fieri videmus, vt non omnes accerſantur vndique, quod ea res magis ad excitandum tumultum, quam ad aliquid ex vſu Reipublicę ſtatuendum pertineret: Sed cõueniunt ſenatores, optimates, ac primarij terræ cuiuſque viri, qui poſteaquam venerunt, regnum vniuerſum aut Reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu cõſtitutiones, regni conſtitutiones vocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quo trecenti tantum decem & octo conuenerunt Epiſcopi, à totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quo magis autem intelligi queat, ita ſe rem habere, manifeſtum id è

Homil. 1. in Matt. operis imperfecti.

Epiſt. 24 & 26.

scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israel ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulo post. Conuertítque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israel stabat. Omni ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israel stetisse dicit: Cum antea maiores natu tantum, principes tribuum, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quam quod illi repræsentabant omnem ecclesiam? Nam reliquus fere cœtus omnis à primariis pendere consueuit. Apostolorum temporibus cõcilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens, Conuenerunt, inquit, Apostoli & Seniores, qui Græcè presbyteri vocãtur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrũ loquentẽ, quẽ rectè scribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit signa & prodigia ingentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hij sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnes, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & Senioribus cum omni ecclesia: nequaquã ex eo colligi recte potest, præter Apostolos quenquam aliũ dixisse sentẽ-

3. Reg. 8.

Act. 15.

In epist. ad Augu.

tiam, cum diserte scripserit Lucas, multitudinẽ omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquã fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum, omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur. Neq; verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps cõcilia, nõ ab aliis quam Episcopis habita esse, qui libros conciliorum legerit, cognoscet. Itaq; & Augustinus vocat non semel concilia Episcoporum: ante quem Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale cõcilium. Itidem & Fluianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum: vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuit te, déq; locis ipsis vbi concilium haberetur, expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat authoritatem non habere, quod à fœmina profectum est, is, si forte ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cum ad fratrem eius Theodosium recens ablactatũ orbis terrarum imperium esset deuolutum & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuisse cõstitutam: cumque de ipsius sentẽtia Marcianus fuisset, mortuo fratre, Imperator designatus,

Augustin. epist. 119. cap. 19. et 152.

Con. Donat. post collationẽ ca. 15. Et de bapt. cõtra Don. lib. 6 cap 35. Et in breuiculo collationum die tertiæ.

Marcell. epist. 2.

Leo epist. 15.13.16. 17.88.23. 53.82.91 *Lib.9.ca. 1. Eccle. hist.*

imperij nihilominus consortem fuisse, ac vna cum illo Chalcedonensi concilio interfuisse. De qua scribit Sozomeus, quod nõdum quintumdecimum ætatis annum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum Spiritum accepit: eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter sanctum & œcumenicum Patriarcham sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eam epistolis aliquot, magnis effert laudibus.

Actio.7

Quin & in octaua synodo cum pro more laudare vellent Eudoxiam Augustam, vocauerũt eam nouam Iudith, nouã Helenã, nouam Pulcheriam. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen, etiam sexcentis post annis, quã fuisset mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonensis semel, & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non clericorum, superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id authoritate synodi cõfirmatum esse videamus.

Actio.1.

Ibidem etiam scriptum reperimus, quod cum ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, nõ acquieuerit, dicés: Non est meum subscribere. Episcoporum tantum est. Vidit hoc Theodosius imperator, qui sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immiscere tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sane non patiemur, inquit, vt simul & vrbes &

Epist.4.

Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiucandæ præfici oportet ecs, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cum per episcopum Hipacianum verbis episcoporum, per Hellespontum & Bythiniam agentibus, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, conueniant. De Constantino quoq; scribit Augustinus, quod cum ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent, non est ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam atque finiendam Episcopis delegauit, quod & factum est in vrbe Roma præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegiis suis. Ac recte quidem. Nam sicut legimus in Actis Apostolorũ, solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiã suam: illis dictum est, Pascite qui in vobis est gregem. Pastorũ est, gregis curam habere, pascendo iubẽdóq; ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi. Sed nescis, dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verum & illud scio, priusquam id sint assequutæ priusquã legitime sint ad hoc munus vocatæ pastorum eis officio fungi non licere, cum scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron.

Li. 6. ca. 7 Eccl. hist.

Epist. 67

Acto. 20

1. Pet. 5.

Hebr. 5.

Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius, quam factæ fuerint, ad munus pastorum ingerãt. Quamobrẽ semper hoc à sancta Catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem Catholicam sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi Catholici Episcopi, etiamsi ad concilium communicandum ex ordine quoq; Sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt. Quod autem Reges & Imperatores interfuisse quandoq; legimus, nõ ob eam rem ad fuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtque sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verum vt authoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in eo constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai Pontificis authoritatem nobis obiiciũt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conãtur, etiã laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersiis, concedi potestatem oportere. Quid autem? an non recte de istis dicere possumus, quod in eadem illa Epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones, dum nesciũt quid loquãtur: Nisi forte scire quid loquantur existimãdi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimoniũ ex illa Nicolai Pontificis Epistola producunt, in qua nihil a-

96. dist. vbinam.

In epistola ad Faustum Magistrum.

liud per Pontificem agitur, quam quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulo ante meminimus, prolato tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur? Quæ namq; res alia causam Nicolao dedit eius Epistolæ conscribendæ? quam quod Michael Imperator Constãtinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregatio cõcilio præsularem cathedrá ascẽdit, & aduersus Ignatiũ Patriarcham Constantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui postea per Adrianum Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitime depositus, & in sedem suã Ignatius restitutus est Hunc igitur Michaelem alloquitur Pontifex his verbis. Dicite quæsumus, vbi legistis, Imperatores ante cessores vestros in Synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte, in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium cõmunis est, quæ nõ solum ad Clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt? nisi quod toties de domini Sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorẽ Synodo interfuerit, cui nec Valẽtinianus Augustus interesse voluisse in eadem Epistola cõmemoratur, cum Sixto Pontifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à cõcilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi,

vt iudicaret iudicium ſuum: cum autem deſid
tractatum eſt, Imperatores nonnunquam inte
fuiſſe? Nunquid autem quoniam interfuerun
ideo ſtatim, quod proprium munus eſt Epiſc
porum, ſententias dixerunt? de fidei cõtrouer
ſiis iudicauerunt? minime gentium: Verum a
hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquill
tatem, & concordiam tuerentur, quodque d
ſententia patrum in concilio ſtatutum eſſet, i
firmum & ratum eſſe iuberent, edictiſque pro
poſitis, inuiolatè ab omnibus obſeruari præc
perent. Verum vniuerſalis eſt, inquit Nicolaus,
fides, cõmunis eſt omnium, non ſolum ad cle
ricos, verum & ad laicos, & ad omnes omnino
pertinet Chriſtianos. Quid igitur ex eo colli
gis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad o
mnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione
colligis, vniuerſalis eſt iuſtitia, cõmunis eſt om
nium: quid enim ſunt regna remota iuſtitia, niſi
mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius ſuum
cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius di
cere? neq; ſoli Reges aut Principes, aut quibus
hæc ab illis eſt mãdata iuriſdictio, de cauſis ci
uilibus vel criminalibus iudicandi poteſtatem
habebunt? Quid eſt hoc aliud quam ordinẽ ex
rebus tollere, quam ſurſum & deorſum omnia
miſcere? quam dum à tyrannide metuis, anar
chiam quandam inducere velle? Profertur & a
lia Gratiani ſententia. Epiſcoporũ cõcilia ſunt
inualida ad definiendum, atq; ita, ſi diis placet,
argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod
eſt inualidũ ad definiendum, eſt cõcilium ge-

Diſt. 18. cap. 1.

nerale: Concilia Episcoporũ sunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Episcoporũ non sunt concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquã Pisitacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus cõciliis legitime congregatis ibi loquitur Gratian⁹? Verba Gratiani sunt: Episcoporũ cõcilia vt ex prẽmissis apparet, sũt inualida ad definiẽdum, ad constituendũ, nõ autẽ ad corrigendũ. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismum, produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcesit, nihil aliud in ea reperietur, quam quod Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi sententiis probatur. Concilia Episcoporum quæ præsentiam Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat, de prouincialibus conciliis loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non cõtra alios magis hęc verba faciũt, quam contra eos, qui nationale concilium expetunt, in quo de fidei controuersiis constitua tur aliquid. Huius generis concilia plane sunt inualida, & conuenticula potius cõciliabuláq;, quam concilia dici merentur. Si quidem fides, quam profitemur, Catholica est & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volũt, in

quacunq; tandem orbis parte sint constituti: Quamobrē seorsum aliquid in gente qua piam à reliquo Christiano populo constituere velle, quid fuerit aliud, quam ab Ecclesia fidéq; Catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cum dixit, Episcoporum cōcilia ad definiendum esse inualida, non quod non aliquid in illis definiri & cōstitui possit, sed quod iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à tēporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad concilium œcumenicum illius authoritate congregatum, referre sit necesse. Scripsit de Vādalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodū æqualis: in eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum regem edixisse narrat Catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus Catholicorum nomine? Agnoscat, inquit, rex, nos disputationē legis, cum adiutorio Dei nullaten⁹ declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendę fidei nostræ causas assumere: debere etiam trāsmarinarum omnium partium, qui nobis sunt in vna religione vel cōmunione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarum tantummodo. Cumq; per Obadum præpositum regni sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus

mundus

mũdus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius. Quod rationem non habet, dici non debuit, sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris nõ est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desyderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis, vt veniant Coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostrã valeant demonstrare, & præcipue Ecclesia Romana, quæ caput est omniũ Ecclesiarũ. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ Catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita constitui posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse, nisi forte sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potius, à quibus tãto studio nationale cõciliũ expeti videmus. Sed inueniũtur inter laicos, dicis, multi, doctrinis variis perpoliti, in Theologia etiam exercitatiores, quam sint multi Episcoporum. Fac ita esse, nunquid ideo tollemus ordinem ex rebus? & non illud studebimus potius, vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptũ Canonũque decreta seruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quam nonnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regibus, siue Principibus, siue iudicibus, siue quibuscũque tandem aliis, quibus iurisdicendi potestas est

permissa: num igitur tu, quia cattus & prudens tibi videris, ac præ cęteris iuriscōsultus, Regem aut Principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris authoritatem à nemine cōcessam vsurpabis? Potestne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionē in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam Principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos Principes super omnem terram: Qui eorum principatus tanto est omni regno excellētior, sicut à Chrysostomo, & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremię dictis, præsente Imperatore habuit, scriptis legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana discrimen & interuallum esse potest, Enarrans illum Psalmi locum Augustinus: pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, cōstituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos per quos nata es, de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, cōstitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia Catholica, filij eius constituti sunt Principes super omnem terram, filij eius cōsti-

Psal. 44.
Lib. 3. de Sacerdotio.
Et de verbis Esaiæ. Hom. 4.

tuti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis, &c. His igitur Principibus, nõ his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, déq; fidei causis cognoscendi potestas est cõcessa. Sed libet hic Catholici cuiusdam Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Cõstantinopolitana, quã in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris caracteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo, oratione quanam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandẽ verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute cõuersamini, quid amplius dicam nõ habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonẽ mouere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari, hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharũ, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatẽ habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari nõ desinet. Rursusq; quantumcunq; Episcopus sit irreuerẽtia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum

recte prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborũ subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire & à facie eorum vereri, cum sint ministri domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quam ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus adeo multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minime cogitantes, legem ponere velint oculis: Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, de quibus etiam in octauo cõcilio Toletano legitur, dum secũdum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, merito in membris eius intentio Episcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunq; religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiamsi multo sit is in virtute sapiẽtiaq; inferior: idq; Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiã sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstinueri Ecclesiastica, sic populum affertur: Vos oues, nolite pascere pastores, neque super terminos eorũ eleuemini, satis enim vobis est, si recte pascimini: nolite iudicare Iudices, nec

Epist. 4.

In Ps. 82

legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisq; fratres in eo ordine, in quo vocatus est permaneat, licet etiam dignior existat: in illoq; magis præsentem amet claritatem, quam vt eam, quã non accepit, quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desyderet: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria, quam cœlestia sunt colligata: neq; dominationẽ multiplicem sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Interea tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neq; enim si quis communes alicuius locos legit diligentius, ideo statim in Theologia dici debet exercitatior, quam Episcopus. Ac fieri quidem potest, vt reperiatur nonnunquã Episcopus minus in scripturis versatus, quã exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua nõ reperire tamen aliquos liceat, minime vulgari doctrina præditos. Certe in eo concilio, quod proximis superioribus annis Tridenti fuit inchoatũ, etsi cœtus ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorũ, qui doctrina præstare multũ existimarentur, non alij tamen excellere magis visi sunt quam Episcopi, à quibus pleraq; sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minime cõsyderassent. Sed nouũ non est quod

ab hæreticis Episcopi Catholici prius omnia & facere & pati parati, quam vt scindi Christi tunicam inconsutilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit, eos Episcopos qui sententiæ suæ sunt aduersati, non ineruditos modo, verum & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quod is Nicenæ Synodi patres tanquam simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorum alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati: Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua cõgregatio, vt excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatem constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos fere comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorũ sententiam non inuiti sequuntur. Et certe præstat in eiusmodi cœtu esse aliquem non doctissimum, qui cum se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videri persuasum habet, sententia lubens acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verum humilibus consentientes, quam tales multos, quales describit sapiens: Vidisti hominem, qui sibi sapiens esse videtur, spes est de stulto, quam de eo multo maior: Nã qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectũ esse putant, quamuis ad rem potius,

Lib. 1. ca. 5.

Lib. 1. ca. 8.

Lib. 3. de vita Cõstantini.

Rom. 12.

Prou. 29.

quam ad componenda dogmatum in Ecclesia diſsidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptũ legimus: Præſtat proba ignoratione detineri, quã falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facile ratione ducitur, qui vero ſcire credit cum neſciat, non poteſt facile veritatẽ ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequã vera inculcentur, falſa ex animo eius eijciãtur. Nam & in charta vbi nihil ſcriptũ eſt, facilime ſcribitur, literis vero plena nõ ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra facilius aratro proſcinditur, quæ nihil habet, quam quæ vepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quominus eſſe cõcilia dicantur Epiſcoporum, etiamſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes Epiſcopi ſint verſati, cum præſertim neq; fuerit, neq; futurũ ſit concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neq; mitti fere conſueuerunt ex vna quaq; prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis, Verum interfuerunt Imperatores & Reges conciliis. Quis negat interfuiſſe? cum eos etiam noſtro tẽpore literis pontificiis ad conciliũ inuitari nemini ſit obſcurũ. Quod vero de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia concilia, quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hęc vſque noſtra tempora, nullum reperietur in quo ſibi quiſquam Imperatorum de fidei cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ

Hom. 76. in Matt.

recte Gratianus ad definiendum & cõstituendum inualida esse docet, de quibus etiam Cánonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tãquam perrosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absq; principali præsentia celebrari, cum nusquã sacri Canones conuenire seculares Principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis cõciliis vniuersalibus inueniemus. Neque enim fas est seculares Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdotibus Dei nõnunquam eueniunt. Cæterum recensent idem Gratianus octo Synodos œcumenicas, quarũ prima Niceę habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus, in qua qui Christũ creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis post, Constantinopoli, in qua Macedonius est damnatus, qui spiritum sanctũ esse Deum inficiebatur, simul & Apolinarius, qui Christũ, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi, in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui ppria stultitia seductus aliũ ante secula Deum verbũ, alium vero ex virgine pro nostra salute incarnatum inficiatus est. Quarta post interuallũ annorũ triginta Chalcedone, in qua Eutyches vna cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incõmutabi-

Acti.10

Dist.16.

liter vnitas negauerat, vnam autem naturam ex duabus fuisse compositam prodigiose pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis post, iterum Constantinopoli, in qua Origenes, Euagrius, Didymus, propter falsa quædam & peregrina dogmata, sunt damnati. Sexta postea quam centum viginti nouem anni interceſſerunt, tertium Constantinopoli, in qua Sergius, Pyrus, Petrus, Honorius, Polychronius, qui vnam tantum in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate sunt percusi. Septima sexaginta post annis iterum Niceæ, in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabãt, Basilius, Theodosius, Sisimius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua post trecentorum plus minus annorum interuallum, quartum Constantinopoli, in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaserat legitime de eo deiectus, & tanquam nouus Dioscorus, & qui cũ Iconomachis sacere videretur, anathema pronunciatus est. Interfuit Nicenæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? cum paucis, postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius consedit quã annuissent Episcopi: cúmque de concordia & pace pleraque disseruissent, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit, sicut in historiis suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque

Euseb. lib. 3. de vita Cõstantini.

Euseb. lib. 3. de

vita Cõstantini. Socr. lib. 1. cap. 8. Theodorit. lib. 1. cap. 7.

trecentos decem & octo Episcopos in eo concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse non legimus. Interfuit Constantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporũ, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum trãsire vsque ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidẽ quæ faciendæ sunt de piis dogmatibus quęstiones cõmunicare, illicitum nãq; est eũ, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis immiscerí tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitẽ & Eulogium tribunum, non vt de causa fidei iudicarent, sed valẽtes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quę in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionẽ sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiam etiam ad Proclum Asiæ Proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat Epistola. Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret concilio, quod ipso absente se ad cõ-

Actione 1. Synodi Calcedonen.

cilium non occursuros diceret, sicut in breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem, vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus. Martianum subscripsisse non legimus. In quinta, quę est Constantinopolitana secunda, nec Imperator, nec ab eo missus quisquam interfuisse videtur, soli centum sexaginta quinque Episcopi, & sententias dixerunt, & subscripserunt. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi Iudices vocãtur, itidem vt in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocantur Iudices, hoc sibi arrogauit, vt de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non alia ob rem & Imperatorem & Iudices istos interfuisse liquet, quam vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuiq; potestas dicẽdi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de sontibus pœnas debitas sumerent. Atq; ad hãc non ad aliam rem Iudices constituti fuisse videtur, quod ex actis vtriusque Synodi, & quartæ Chalcedonẽsis, & sexte Constãtinopolitanæ *Cap. 3.*

videre licet. Quid enim aliud ibi Iudices, aut etiam Imperator ipſe, quam legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Chalcedonenſi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi Canonicis Epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtatij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione iidem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit, deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo indicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt Iudices, vt ſecundum decretum ſancti concilij, non ſuum aut Imperatoris, Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Iba factum eſt, & de aliis nonnullis. Ad eundem modum in ſexta quoque Synodo Imperator, & ſanctum concilium dixiſſe leguntur. Diſcurrat Gregorius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſsimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquam vero ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ſe-

Actione 10.

rendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquã subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio piissimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris, legimus & cõsensimus. Ac mox. Constantinus piissimus Imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale concilium, si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cúmque sanctum concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitũ, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verum consentiens tantũ: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano viris illustribus eadẽ forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cum postularetur à Basilio Imperatore, vt primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur. Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores Constantinum videlicet magnum, & Theodosium ac Martianum ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium episcoporũ, sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorũ. Edocti enim sumus à Christo vero Deo no- *Actione 10.*

ſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem Imperatores in aliis conciliis œcumenicis, verum in his actis quæ habemus, præterquam in ſeptima & octaua Synodo nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit. In Chalcedonenſi vero cõcilio Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma. Flauius Epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicis. Et alio quodam loco, definiens ſubſcripſi Presbyteri vero ſimpliciter. Euſebi⁹ Presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Epiſcopos & Presbyteros fuit obſeruata, vt Epiſcopi ſubſcriberent, definiui & ſubſcripſi: Presbyteri ſequendo definita ſubſcripſi, In ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, ſed initio pauca loquuti, perpetuo poſtea tacuerunt, Epiſcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta decreuerunt & ſubſcripſerunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator & ſubſcripſit, ſed quam ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fidei negocio ſumeret, ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt, cognoſcere licet. Primo loco ſubſcripſerunt legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miſerat, hac forma. Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus ſanctæ Oſtienſis Eccleſiæ locum obtinens domini mei Adriani ſummi Pontificis & vniuerſalis Papę, omnia quæ ſuperius leguntur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens, atq; ad voluntatẽ eiuſdem eximij præſulis pro-

mulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius vero hac forma subscripsit. Ignatij misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiēs, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribēdo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma, Basilius, Constantinus, & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quę ab ipsa definita & scripta sunt, cōcordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores, vel quicunque alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunque tādem Ecclesiastica causa feciſſe viderentur. Vsque eo autem Imperatores Catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id feciſſe videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamē iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arianus ad iudiciū Ecclesiasticū vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerētiam de ecclesiasticis negociis pertinere.

Victor. lib. 2. de persecutione Vāda.

In 4. Syno. Rom. sub Symmacho Papa.

Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem feciſſe quiſquam reperiet, id facturum quenquá putamus, qui vel micam in ſe Chriſtiani pectoris habeat, quíque Catholicus & Orthodoxus dici & eſſe velit? Nihil eſt quod in priſcis illis commemorandis longiores ſimus, noſtri etiam ſæculi Principes non minori præditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius interceſſerunt, cum noua quædam & peregrina dogmata ſparſit in vulgus Martinus Lutherus, qui Princeps fuit & author ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe videmus, quas quæ clades, quæ ſint calamitates conſequutæ, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipſe tyrannus cũ quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade vix afficere potuiſſet. Hunc itaque Martinum Lutherum tot ſectarum tótque cladium authorem, paternè monuerat initio Leo Pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atque ad ſanam aliquando mentem rediret, ſed cum nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de conſilio patrum ampliſsimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticũ pronunciauit, ac miſſo ad vnum omnium Chriſtianiſsimum Imperatorem, veréque Catholicum Regem Carolum, eius nominis Quintum, qui fœliciter adhuc imperat, legato poſtulauit ab eo tanquam primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condem-

condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum, hoc est, quod Episcoporum sententiam imperatores & reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic enim Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium, & Honorium & Martianum, & alios fecisse legimus. Et extat in synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Euthychem, Arium, Macedonium, Eunomiũ, & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum authoritate fuit. Horum igitur exẽplum sequutus Carolus Quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, nõ grauatim se facturum ostẽdit, quod à primario ecclesiæ filio & aduocato factũ oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quam ad exequutionem decreti à sede apostolica lati processisset: cum illis negare non potuisset, ne quis factũ hoc illi⁹ secus interpretari possit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit. Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cogno *Actio. 1.*

sceremus, cum id proculdubio ad Romanam pontificem & sedem apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctæ fidei nostræ nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cũ magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur, sed vt cum vulgi & plurimorum impetentium satisfactione, hominis animũ percõtantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscure tulit, minime suarum esse partiũ de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostẽdit postea, cum postulantibus id à se nonnullis, non velle se quicquam determinare neque posse concludere de negocio religionis, respondit, sed apud põtificem Romanũ pro officio suo diligẽter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustęnæ Confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carol⁹ Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus ducunt. Et sanctus ille pater Sigismũdus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cum aliis hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libẽter vestigiis eius incedit serenissimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna fœlicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non &

ipsi non
que relig
nonnull
petatis) v
dicari pe
sui non e
scere, ac
quorum
sum libe
que iurisd
let. Re
mus filiu
quotquo
quis eis
let, idem
si maxim
allegand
& verun
do non
filiscus I
bus Cha
lum per
sum feci
quutus,
subscrip
dicis of
ipsas cir
leri, & e
grium,
perimu
perator
adhuc

ipsi non eodem animo, eadem sentẽtia, eadémque religione fuerunt? Postularunt ab vtróque nonnulli (quibus recte dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangeliũ in regno suo prædicari permitterent: Respondit Diuus pater: sui non esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter Maiestas eius submitteret, eorúmque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit iisdem prope verbis sereniſsimus filius eius. Neque dubitandum est, quin quotquot sunt catholici Reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quod si maxime secus aliquis feciſse reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirũdo non facit ver. Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quam iudicis officio functus videri queat. Sed has tamẽ ipsas circulares literas non ita multo post aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum scriptum reperimus. Sed & ante hunc Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cũ puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudiciũ

Matth. 20.

Euagr. lib. 3. cap. 4. Libera. cap. 16.

Breuiar. Niceph. lib. 16. cap. 3. hist. eccl.

vsurpare conatus est. Cæterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ postulans vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamē expresit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quod in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo arbitrō competenter, nec quisquam cōtumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus nō solum sermone respōdit, sed etiam legibus sanxit suis, in causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque arguereturEpiscopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desyderat, an qui vult esse dissimilem, nisi forte vilis quibusdam tāti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia meliorata Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? ita ergo quadam adulatione curuabimur vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Lai-

cus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certe si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare. Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò scripsit hæc modo, verum & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat. Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius: qui cum Aquileiensi concilio interfuisset, in quo quidam Arij sectator Palladius, itidem vt nostri tẽporis hæretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdã ex vtraque parte auditores venire volebat, Quos quæris auditores? inquit Ambrosius. Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulo post: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibivẽ-

Epist. 33.

Matt. 22.

dicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeãt iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquam de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quod laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos episcopos in concilium admittendos, nõne tyrãnum aperte vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius oppetere, quam laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virum insimulare tãti criminis audes! eum cuius iam inde à mille ducentis annis semper in ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus ecclesiæ murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorẽ appellat: quem epistola quadã Basilius celebrat: cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipue libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausit reprehendere: quem deniq; tanta fuisse vitæ

Libr. 2. cap. 15. eccl. hist. Augustin. lib. 5. cõfe. cap. 13 Epist. 55. Augustin. de nupt. et cõcup. lib. 1. ca. 35

sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret obsecrarũt, hunc tu talem virum, cui non Catholici modo, verumetiam veritatis hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinę, sanctimoniæ, tam illustre testimoniũ tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur, sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim episcopos iure suo spoliare, & in ordinẽ cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valẽtinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum epistolæ, suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo post pœnituit: informatúsque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu post incubuit, vt quem antea persequebatur, eum diligeret: quẽ ante vt aduersarium repellebat, eum vt parẽtem putaret. Piẽtissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesię primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cãcellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebantur, quod Imperatores purpura faceret, sacerdotes non

De cura pro mortuis, cap. 17.

Amb. epist. 34. Theodor. lib. 5. ca. 18. eccl. hist.

faceret, non modo tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignum esse iudicauit, neq; se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israel opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neque tam diu tã fœde scissam incõsutilem Christi tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscure fers, qui confessionis Augustanæ, quam Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritas iugula nonnunquam erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit episcopis, vt Episcopis, hoc est his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramento-

In vita eius.

rum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin tu Varemunde quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinã, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, nulla circumitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atq; hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrũpere iubes in alienũ officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporũ disserere, sed illud modo propositum habuimus, quæ sit Ecclesia Catholica, demonstrare: Quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verum totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicũque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt recte de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem

Psal. 121.

De verbis

domini serm. 49 *Tract.*12. *in Ioan.* *In* Psa.31 *Epist.*170

de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate nõ sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco. Væ illis qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum. Omnes hæretici in paucis & parte sunt. Et ad Seuerinum scribens, Catholica græce appellatur, quod per totum orbem diffundatur, hanc ignorare nulli licet, ideo secundum verbi domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbis terrarum. Et de

*Matt.*5.

*Lib.*1. *cap.*4.

Baptismo contra Donatistas. Induentes Lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super mõtem constitutæ, ad particulas insidiarũ suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderũt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segregauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cum idem antea sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo postea recesserunt, atque singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic

*Lib.*1. *epist* 3. *Epist.*162

à Cypriano dicitur pars, Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcentis in locis. Et fere videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarũ, aut

totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratũ scribens. Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit, pars autem vestra, quæ Donati dicitur, nõ est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerunt. Et ad Donatum, Vtrum nobiscum id Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem. Nullã fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarũ, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis, & tene partes Donati cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium consyderandus est, quanto certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, & cæt. In hoc ordine successioni nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à Catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro.

Epist. 104.

In appendice epistolarum.

Epist. 8.

Psal. 166

Psal. 56.

In breuiculo collationum

primi diei. cap. 8. Quicunque recitabãtur catholici Episcopi ex his locis vbi non erat pars Donati. Et in Psal-

Cap. 12. mos scribens. Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite &

Psal. 36. partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, &

Psal. 54. in parte remansisti, polluisti testamẽtum Christi. Et iterum in alium Psalmum: Qualem væ-

In Psa. 56 saniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, &

Serm. 31. *de verbis Apostoli.* partem tenentes, totum omittentes, nolunt cõmunicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi Nos autem Catholici in omni terra sumus, quia omni terrę communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli. Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabula lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, si &

Libr. 4. *ca.* 64. Christi pacem non respuant in orbem terrarũ.

Cap 4. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum cõmunio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur.

Cap. 84. Quod genus loquendi etiam in cõcilio Aphri-

Cap. 85. cano vsurpatum videmus, vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si forte antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt,

Cap. 86. Et paulo post: Si fuerit Episcopus ad Catholicam ex Donati parte cõuersus. Sic nostra ætate

recte dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, Ecclesia, & in Ecclesia esse desierunt, cum Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæq; nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquam possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Hom. 1. *in Epist.* Ad Gala.

1. *Cor.* 1. *Epheſ.* 4. 1. *Tim.* 3.

Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna. CAP. 25.

ANTQVE hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignoscit possit ab iis, qui vel præcisi sunt ab ea, cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltro præciderunt, quales sunt hæretici & schismatici. Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna, de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit incõsutilis illa christi tunica, quam qui christũ cru-

Cant. 6. *Ioan.* 19. *Pſal* 21.

cifixerunt milites, non ſcindẽdam, ſed iuxta id, quod prædixerat propheta, ſortem ſuper eam mittendam eſſe cenſuerunt. Hanc ſignificauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Chriſti, ab origine mundi occiſi. Hanc expreſsit Apoſtolus cum dixit: Vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Viſibilibus illa rebus, nimirum ſacramentis, fidei confeſsione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam ſæpe viſibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apoſtolus vnũ corpus, quod ex multis viſibilibus membris conſtet, ne quis commentitiam aliquam eſſe dicat, quæ ſub hominis aſpectum non cadat. Porro qui congregat eam, qui vitam huic præſtat corpori, ſpiritus ſanctus eſt: Propterea ſpiritum etiam vnum appellat, quod per eam in cordibus hominum diffuſa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipſum dicant, idipſum ſentiant, idem ſapiant omnes, atq; vnanimes vno ore honorificent Deũ & patrem domini noſtri Ieſu chriſti. Sola ergo ſancta catholica Ecclesia vna eſt, terra eſt vnius labij, vnus in ea Chriſtus adoratur, vna regula veritatis obſeruatur, deniq; multitudinis credentium eſt cor vnum, & anima vna. Quod etiam Beda teſtatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholici vnam veritatis regulam ſequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori conſentiunt, verum non minus ſemet alterutrum, quam ip-

Exod.12. *Apoc.13* *Epheſ.4.*

Rom.5. *Rom. 15.* *Gen.11.*

Acto.4.

In ſecundã epiſtolã Ioan.

ſam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & ſollicitudinẽ in vnanimitate ſpiritus retinenda. Cum enim ex multis conſtet Eccleſiis, quæ tamen omnes vna ſunt Eccleſia, cum per orbem vniuerſum lõge lateq; diffuſa, linguarúmque & morum in ea ſit magna diuerſitas, eoſdem tamẽ ritus, eaſdem vbique ſeruat ceremonias, quin & lingua non niſi vna & eadem nimirum Latina ſacrificia peragit, laudeſque Deo decantat, vt ſi quis etiam ab extremo orbe veniat homo Chriſtianus, eſſe ibi cor vnum, animam vnã, ſpiritũ vnũ intelligat. Nunc tu mihi eos circumſpice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo ſui latebras conſtituant, ſe ab vna hac ſancta Catholica Eccleſia ſegregauerunt, quot homines, tot eſſe propè de dogmatibus fidei ſententias, neque nobiſcum magis, quam ipſos inter ſe digladiari & diſsidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum poſsit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui ſibi inuicem ex omni parte conſentiant: quodque maiore etiam dignũ eſt admiratione, aliud eos iiſdem de rebus hodie, cras aliud ſentire videas. Hinc illud præclare dictum à Chriſtiano & Catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce cõmemoratur: Nam ſcire ſe quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini ſui Vuitembergenſes: quid verò proxime inſequenti anno creditu-ri eſſent, ſe neſcire, quod ſubinde dogmata ſua variarent.

Indicant hoc non modo libelli eorum, verum & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere, Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogãtiam? Quæ fuit aliquãdo terra vnius labij, tantam in ea nũc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modo mutuo se, verum etiam ipsi se nõ intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babilon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Bene in Babilonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti spiritus linguarum varietas adunata: & in illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos cõfirmat, reprobos autem plures sectæ quam linguæ dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quam prædixit Propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nũc interibunt, cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostro tantum hoc æuo sic accidisse putandum est: Iampridem hoc ita

Rom. 11. *Gen.* 11.

In cap. 5. *Marci.*

Oseæ. 10. *Luc.* 11.

Lib. 7. *de trinitate.*

futurum

futurum Propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam AEgyptios aduersus AEgyptios. Esa. 19.

Scripsit etiam antiquissimus Tertulianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proinde modulatur vnusquisque arbitrio quæ accipit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de sæculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nũc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas, quot mores: & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vicia sunt, dum aut ita fides scribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Et cum secundum vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide quæ sola est, & dum plures fiũt, ad id cœperunt esse ne vlla sit. Et in confutatione Synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mẽdacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus, nam adulterina Ecclesiæ dogmata quæ paulatim emicuerant, breui sunt extincta: ita se ipsis inter se abolita, cum alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conflictarentur, non aliter quam fluctuum cõmotiones insurgentes subinde atq; decidentes

De præscriptione aduersus hæreticos.

In libro ad Cõstãtium Augustum.

Actio. 6 secundæ Nicenæ Synodi. Lib. 4. cap. 5.

in varias multipliceſque abeunt formas, & poſtremo vt nihil eorum appareat euaneſcunt. Contra veritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magiſque indies augebatur, acceſſionem quandam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicæ ſplendor & ſtatus & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus vitæ morumque diuerſorum ordo, doctrinæq; ſyncerita apud Græcos ſimul & barbaros mirifice relucere cernebatur. Quoties hæreſis exorta eſt in Eccleſia, non ferè ſola exorta eſt. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum ſectæ iam ſunt obſoletæ: quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præceſſit hos omnes Euſebius memoriæ prodiderunt, ita vt cum eorum eſſent plura nomina, vna tamen eſſet perfidia, impietate non diſſonans, communione diſcordans, non diſimilis fraude, ſed cogitatione diſcreta. Neq; dicam de iis, quibus æuo ſuo ante quadringentos annos idem accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrum autem certe auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boemia & Morauia nata eſt eorum, qui vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ neceſſario ſumi à chriſtianis omnibus debere cõtenderẽt: Nũquid ea ſola fuit? minime gentium, ſimul vt ab Eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita variæ ſunt & multæ ex vna hac hæreſes propagatæ, vt, quod omnibus in cõfeſſo eſt, qui per eas

De fide li. 1. ca. 4
Hæreſi. 73
Lib. 1. ca. 25.
Lib. 5. ca. 23 & 4.
Libr. 2. cap. 29.
Libr. 8. cap. 1.
Libr. 4. cap. 7.
Nicæni libr. 12. ca 29. 30 31. & 32
ecc. hiſt.
Ber. ſer. 66. in Cãtica.

prouincias inter faciunt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raraq; domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ consensu discedit: Veritas enim haudquaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuin⁹ vnicus est, ita verũ, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atq; ea demum vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteantur, neq; diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc mundum affecti non sunt, improbi potius quam veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet, si quando à recto itinere aberrarunt: vt enim illi alias ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cum de rectæ fidei religionisq; curriculo deflexerint, alia ex aliis impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, quam olim Hærodes & Pilatus inter se paulo ante dissidẽtes, in Domini passione fuerũt amicitia fœderati. Huius rei figurã fuisse putat Augustinus, quod Sanson vulpium caudas colligasse: legitur: Vulpes enim insidiosos maximẽ hæreticos

Libr. de decretis Nicenæ synodi cõ. Eusebiũ.

Ioan. 19.

In Ps. 80

significant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis anfractibus latentes, & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De iis intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Commanducauerunt linguas ſuas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra ſemetipſos ſentiendo. Nam contra catholicam quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu depugnant, ſed contra ſemetipſos diſcorditer cõfligendo, hæreſes multifidas fecerunt, & ita ſuas quiſque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas ſuas commanducant.

Can. 2. Lib. 9. in Apocal.

Quod aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.

CAP. 26.

QVAM autẽ cauſam eſſe dicemus, quod cum perpetuo ſibi conſtet Eccleſia, ſitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum conſenſio: qui ſemel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum varietas? Quam aliam? niſi quod qui permanent in Eccleſias, fas eis non eſt, vt ambulent inflati ſenſu carnis ſuæ, vt ſuos aliquos intellectus adferant ſingulares, quos mordicus poſtea tueantur & defendant: ſed cum ſint vnius corporis mẽbra, cuius caput Chriſtus eſt,

Col. 2.

2. Cor. 10

necesse est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium intellectum suum captiuent. Porro qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cum sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum, sicut ipse cum patre vnum est, quo facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis author esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque constituendæ principium Christus, & retinendæ per eundem Christum Petrus & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quod non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in aliis etiam plerisque brutis animantibus videre licet: Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgã, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succum qui est in radi-

Ioan. 18.

Ioan. 21.

ce, participent: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus est. Quod si in naturis rerum, multo magis idem fieri necesse est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit dominus per Prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnũ. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor, & vnum ouile: Quem vnum & solum bonum Pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamẽtum Ecclesiæ profitemur. Quin & illud nõ obscure ferimus, nos credere, quod solus ille sufficiat ad Ecclesiã suã regendam, gubernandã, & in vnitate conseruãdam. Cæterũ sicut ipse est, qui Sacramẽta perficit omnia, ipse est qui baptisat, ipse est qui peccata dimittit, ipse est verus Sacerdos, qui cũ semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo quod panis erat & vinum cõficit, vt iterum offeratur nõ in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permãsurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrãdis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem cõseruat. Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas cõmisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cum petram esse Christũ dicat Apostо-

Rom. 11.

Eze. 34.
Eze 37.
Ioan. 10.

Ioan. 21.

lus, cum Petro in cõsortium indiuiduę vnitatis assũpto nomẽ hoc cõmunicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc Petrã ædificabo Ecclesiam meã. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quam Latinis Ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tãtum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neq; enim quisquam est, qui eat inficias, quin illud vniuersa prædicat Ecclesia, Christum esse Petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem qui fecit vtraq; vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cum verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptũ est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mundo manifestandã, quam si quod ipsi potestate proprium est, in partipatione quadã esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est Lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ? & tamẽ Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mũdi. Nũquid nõ ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: sunt & hæc tamẽ illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium, tandem tamen potestatem Sacerdotibus quoque concesit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis.

Matt.16.

Ephe. 2. 1.Co.3.

De diuinis nominibus.ca. 4.

Ioan.8.

Mat.6. Matt.19. Luc 5.

Ioan.20.

Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potestate quicquam esse glorioſius, quam & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeo non inuidit mortalium generi ſumma illa bonitas, vt quod ſolus ipſe natura eſt, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt ſpiritus iſti fanatici, iuſto Dei iudicio in reprobum ſenſum dati ſe esse potius, qui Chriſti gloriã obſcurent, dũ de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta eſt, vt cum ſemetipſum tradiderit, cum ſanguinem ſuum pro nobis fuderit, veriſimile non ſit, eſſe quicquam, quod communicare nobiſcum paratus non ſit: cum præſertim iſta cauſa fuerit, quamobrem Dei filius fieri dignatus eſt, vt hominum filiis, Dei filiis eſſe liceret. Adducens hunc Euangelij locum Baſilius de pœnitentia: Etiamſi petra eſt, inquit, non vt Chriſtus petra eſt, ſed vt Petrus petra. Chriſtus enim reuera petra eſt immobilis & inconcuſſa, Petrus vero propter hanc petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates, non euacuans ſe, ſed habens dat. Lux eſt, vos eſtis, inquit, lux mundi Sacerdos eſt, Sacerdotes facit. Ouis eſt, ecce, inquit mitto vos tanquam oues in medio Luporum. Petra eſt, petram facit, & quæ propria ſunt illius largitur ſeruis. Hoc ſignum eſt aliquem eſſe diuitem, habere & largiri. At noſtri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex iis quæ habent, non enim vere ſunt diuites.

Rom. 8.

Aliena sunt quæ possidemus, hic vero sic dives est, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æque dives maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Cõtinet itaque virtute sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: Sed quemadmodũ in Sacramentis cum ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium Sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeo sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum confitentem Christũ ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contra apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quam commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si vero petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibíque singuli certatim vsurpabunt. Quamobrem si talem esse vo-

In Lucæ Cap. 9.

Lucæ. 17.

lumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine Petrum Petríque successorem confitemur Christum intelligi velimus. Hoc est quod dicit Hieronymus, Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, vt ex æquo super eos ecclesiæ fortitudo solidetur, tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite cõstituto schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano: Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & Potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerũt, vt reliquis omnib⁹ præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principium teneret Apostolorũ. Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fũdata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianũ scribens testatur Cyprianus. Hieronymus quoque salutem Ecclesiæ dicit à summi Sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminẽs detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot Sacerdotes.

Libr. 1. con. Iouinianum.

De simpli. prælatorum.

Epist. 3.

Libr. 4. epist. 2. Hierony. cont. Luciferianos.

Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superbia quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur Sanctus ille Martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse Ecclesiæ vsque eò necessarium est, vt absque hoc Ecclesia vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque indè est, quod Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur. *Libr. 4. epist. 9. Libr. 1. epist. 3.*

Quarta Ecclesiæ nota, quod sit Apostolica.

CAP. 27.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cum autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum antea non semel dictum est, verum ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurũ prędixerunt. Dicitur itaque ecclesia Apostolica, in qua *Ephes. 2.*

& doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorũ ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantum, verũ & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quę ad ritus & ceremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quę nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit. State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palam indicat, præter ea quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cum sermonem prius, quam epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quod qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribẽs ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cum venero disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agẽdi, quem vniuersa per orbem Ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate variretur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ireneo scriptum est: de multis

2. *Thes.* 2.

1. *Cor.* 11. *Epistola* 118. *ca.* 6.

1. *Cor.* 11.

2. *Tim.* 2.

Lib. 3. *cap.* 4.

rebus quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam Ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus Ecclesiæque tradiderunt. Quamobrem quisquis Apostolicam Ecclesiam credere se profitetur, eum non modo quæ scripta, verumetiam quæ nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à Catholicis hæretici pleríque, quam quod ij solas recipiebant scripturas, illi vero traditionibus etiam Ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic Hilarius, eo quoque tempore cum dixisset quidam: Nolo verba quæ non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si recte dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia. Athanasij verba sunt hæc, cum ex Thegnista, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filiũ eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Hoc est quod apud Theodoritum legimus, ex non scriptis sermonib⁹, piè tamẽ intellectis. Arianos esse damnatos. Nam cum reiicerent illi vocem Homousij, propterea quod nusquam in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebãt Epi-

In lib. ad Constantinum Augustum.

In lib. de Decretis Nicenæ Synodi cõtra Eusebium.

Lib. 1. cap. 8.

ſcopi Catholici, teſtimonio patrum, qui doctri-
nam hanc ab Apoſtolis receperant, eos refelle-
bant. Nam Apoſtolorum eſſe traditionem,
quod filius eiuſdem cum patre ſit ſubſtantiæ,
Felix Pontifex ad Benignum ſcribens teſtatur.
E ſcripturis Eluidius Mariæ perpetuam virgi-
nitatem: è ſcripturis Donatiſtę paruulorum bi-
ptiſmum impugnabant, ſed ſicut illum Hiero-
nymus, ita hos Auguſtinus Eccleſiæ traditione
Galat. 1. refellit: Cuius tantam eſſe vim Paulus voluit, vt
non dubitanter diceret: Etiamſi nos, aut ange-
lus de cælo euãgelizet vobis præterquam quod
euãgelizauimus vobis, anáthema ſit. Sicut prę-
diximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis e-
uangelizauerit præter id, quod accepiſtis, ana-
thema ſit. Non dixit ſi quis vos docuerit aliter,
quam ſcripſit aut Matthæus, aut Marcus, aut
Lucas, aut Ioãnes, aut quam ipſi ſcripſimus, ſed
præter id quod euangelizauimus, hoc eſt prę-
dicauimus vobis, præter id quod ipſi coràm
docuimus, & concionando tradidimus vobis,
præter id quod accepiſtis, hoc eſt audiuiſtis, &
coram didiciſtis à nobis. Quatuor eſſe Euan-
gelia quæ ſcriptura nobis prodit, & tamen ſi
quis ea non credat hæreticus eſt. Credimus i-
gitur, non quia ſcriptum eſt, ſed quia ſic ab A-
poſtolis legitima Epiſcoporum & Sacerdotum
ſucceſsione per manus nobis traditum eſt. Ad
eũdem modum, tres perſonas Deum vnum eſ-
ſe, nulla nobis expreſsè tradit ſcriptura, atque a-
deo ne reperitur quidem perſonæ nomen in
ſcripturis de Deo dictum, ſicut nec Trinitatis.

Nos tamẽ tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizẽtur Dionysius & Origenes testantur: Sed & quod in missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zeuerinus Põtifex & martyr: quamuis ante eum alij quoque nonnulli Symbolum, quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemẽs, Cyprianus, vel potiꝰ Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoque inscribitur, Hieronymus, Augustinus, Leo pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui testamenti scriptura vniuersa, vlla fit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Originem, Tertulianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum? Multa esse refert Augustinus, quæ neque in literis Apostolorum, neque in conciliis posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Lib. 7. de Trinita. cap. 4. Cap. 7. Eccle. Hierar. Orig. lib. 5. i epist. ad Rom. Hom. 3. ĩ Epist. ad Philip. Cle. ĩ epistola ad Iacobum fratrem Domini. Hierony. ad Pãmachiũ aduersus hæreses Ioãnis Hierosolymita. August. ser. 115. & 181. de tẽpore. Basil. lib.

Leo epistola 24. & 13. Orig. Hom. 5. in Numeros. Tertuli. de corona militis Athana. in Lib. de variis quæstionib us. de Spiritu sancto cap. 28. & 29. Hierony. contra Luciferianum. August. lib. 2. cap. 7. de baptismo parulorum.

Quod vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, Sancta Catholica, Apostolica Ecclesia.

CAP. 28.

DIdicimus ergo iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorum. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra, quæ successio vbi nō est, ibi non est Ecclesia Christi, sed satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habēt, non agnoscunt hæretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arianis atque aliis hæreticis nihil prēter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, vt de legitima episcoporū successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hęreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit fere quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas ecclesiæ notas numerauerit. Ireneus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hęc verba sunt. Agnitio vera, est Apostolorū doctrina, & antiquus ecclesiæ status in vniuersō mundo, secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quæ in vno quoque loco est, ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco iis tantum episcopis obedire iubet, qui successionem habent

Lib. 4. cap. 63.

Lib. 4. cap. 43.

habent ab Apostolis, qui cum successione episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult. Neque multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua authoritate prodierint: edant origenes ecclesiarum suarum, euoluãt ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut ecclesia Smirneorum Policarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit, proindè vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici.

De præscr. aduersus hæreticos.

Qui vero fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cum, inquit, multi sint, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesiis permanens: Illa sola credẽda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.

In Proæmio lib. 1. Periarchon.

Porro Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt ecclesiam esse dicat, plebem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adherentem. Ac adducẽs verba illa petri: Domine ad quem ibi-

Lib. epist. 9. Ioan. 6.

mus, verba vitæ æternę habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædificanda erat eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire noluit, tium multitudo diſcedat, quod Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cum eccleſia quæ Catholica vna eſt, ſciſſa non ſit neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Cornelium nó fuit, qui epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in Eccleſia non eſt. Ibi indicauit eccleſiam eſſe Cyprianus, vbi fuit ſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum Catholica eccleſia cõmunicare. Neq; diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribẽs ad Damaſum: Faceſſat, inquit, inuidia, romani culminis recedat ambitio, cũ ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor. Ego nullũ primum niſi Chriſtũ ſequens, beatitudini tuæ, id eſt cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: ſi quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulo poſt: Non noui, inquit Vitalem. Me-

Libr.1. epiſt.6.

Libr.4. epiſt.2.

Gen.7.

letum respuo, ignoro Paulinum, quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichristos eos habere voluit, itaque nihil habere cum illis commune volebat. Quod aper tius etiam in proxime insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere si hoc vnus assereret, nunc aut duo mentiuntur aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis authoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerẽt, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco scribit, idem etiã Theodoritus testatur de Paulino, déque Apolinari, quod asseuerabat vterq; se cũ Damaso sentire, quo facilius morbũ suum tegere possit. Augustinus in pluribus locis no tam hanc agnoscit, qui difertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiã verba leguntur. Multa sunt quæ me in Ecclesiæ gremio iustissime tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascẽdas oues suas dominus post resurre

Lib. 5. cap. 3.

Aug. cõtra epist. Manichei cap. 4.

ctionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum Sacerdotum successio: tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola ecclesia obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicã conueniatur? nullus hęreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostẽdere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrũ quis cui succesit videte, ipsa est petra, quã non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autẽ in eo Psalmo scripsit, in epistola ad generosum ipse fecit, ac Romanos episcopos inuicẽ sibi succedentes enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium: quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successionis nullus donatista episcopus inuenitur. Quod idem ab Optato quoq;, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianũ scribens, eum scire dicit Petro primo cathedrã episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, indè cephas appellatus est, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui cõtra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Põtificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctã ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successio-

In principio Tomi 7. Epist. 16.

Lib. 2. cõtra Donatistas.

nis Pontificum Romanorum vsus est antiquis- *Lib. 3.*
simus Ireneꝰ: quo in loco simul illud asseuerat, *cap. 3.*
quod ad Romanã ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem cõuenire ecclesiam, hoc est eos qui sunt vndique fideles, in qua semper cõseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi transcripsit in ecclesiasticam suam historiã Eusebius. Longum esset singulos enumerando *Libr. 5.*
recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicæ Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. *cap. 6.*
Qua in sententia cum fuerint antiquissimi Ire- *Eccl.*
neus, Tertulianus, Cyprianus, Hieronymꝰ, Au- *Hist.*
gustinus, Optatus, nota hæc ecclesiæ, quã sancti Patres agnoscũt, vna omnium clarissima, maximéque ecclesia propria est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertuliano & Optato dicere possumus: Ostẽdant ex qua authoritate prodierũt: edant origenes ecclesiarum suarum: euoluant ordinem episcoporum suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legitima: sed nẽque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, nõ modo nullam esse apud illos sacerdotum & episcoporum successionẽ, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum ecclesias nũc quoq; sacerdotibus & episcopis legitime ordinatis, præterquam si qui à Catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, i hor-

rea nonnulla, pleraque in ſtabula, ne dicã in cuilas conuerſa. Egregia vero Eccleſia, in qua nullus epiſcopus, nullus ſacerdos, nullum eſt ſacrificium: in qua cuiuis de fece vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi miniſterium citra vocationẽ vllam legitimam, accedere licet. Quare cum ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia. Cum enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſsit, vna autem eſſe nequeat, niſi ex vno pendeat qui præſit omnibus, ad vnum hunc expugnandum ſuas omnes machinas conuertunt: Quod ideò per membra ſua facit Sathanas, ſicut à Cypriano ſcriptũ eſt, ideo præpoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Itaque ſataniſtarum non eſt maius aliud ſtudiũ, quam, vt quem Chriſti vicariũ, quem Petri ſucceſſorem eſſe vident, cuius miniſterio fieri perſpiciunt, vt in eccleſia ſpiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eũ inuiſum & exoſum reddant omnibus: Aliter enim diſpergere cũ Satana non poſſunt, niſi quo miniſtro Chriſtꝰ vtitur in colligẽdo grege ſuo, quẽ precioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt, ab eo quam fieri poſsit maximè voluntates hominum auerſas reddãt. Quemadmodum qui vult regnum euerſum, aut aliquã in eo ſeditionem concitatam, caput regni petit in primis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcunque poteſt artibus in odium & contemptum

Lib. 1. epiſt. 3.

omnium adducere conatur: sic illi, dum hoc vnum studeant, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatẽ scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quot etiam à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omnino vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare: sic ille, cum sibi satis aduersus omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, eũ omni ratione cupit euersum. Sed eæ Satanæ insidiæ cauendæ sunt piis omnibus, tantóque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quémque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secus fuit vnquam in ecclesia Catholica obseruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modo acta Synodorum, verumetiam Epistolæ multorum sanctorum Pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Seuerini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ Epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verum & ex quatuor illis conciliis, quæ haud aliter atque quatuor

Libr. 1. Epist. 1.

Euangelia recipiũtur ab omnibus iis, qui Christiani censeri volunt, idem ipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica Historia, vbi commemoratur concilium quoddã Antiochię celebratũ, authoritatẽ vel hoc nomine nõ habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locũ suũ aliquẽ destinauit, cum vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini Epistolas vna patrum concilij Carthaginensis, in qua petunt ab Innocentio Papa, vt cõcilij sui statutis Apostolicę sedis adhibeatur authoritas. Extat & alia eiusdẽ argumenti, ab Augustino & cæteris Episcopis in concilio Mileuitano congregatis scripta: cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congrue Apostolico consulitis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium ecclesiarum, super anxiis rebus quę sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulę formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatã. Ac paulo post: Sciẽtes quod per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris authorem referre debere. Quod autẽ à patribus in Aphricano & Mileuitano concilio congregatis, idem cum aliis quibusdam orientalibus episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his qui cum Athanasio cõuenerãt

Socra. li. 2. cap. 8. eccl. hist.

Epist. 90

Epist. 92

Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat Epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid Catholicos commemoramus, quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet Historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij Iudex esse vellet. Quin tota illa Synodus Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio congregata, acta sua eiusdem pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato Pseudoepiscopo ab hęreticis constituto, déq; Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianꝰ. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Celestio verò scribit Augustinus, quod is beatæ Papæ Innocentij litteris nõ est ausus obsistere, imo se omnia quæ sedes illa damnauerat, damnaturum esse promisit. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt à Leonem decimum. Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam, vocem Christi in te prędicantis & loquentis agnoscam. Quamuis hęc illius Hypocrisis non diutius quam illa Celestij durauerit. Neq; verò si-

Actio. 3.

Socra. li. 2. ca. 11.

Li. 1. Epi. 3. & 4. Ber. epist. 109.

Augu. de Peccato originali li. 2. ca. 7.

ne causa tanta fuit semper Romanæ Ecclesiæ
Epistola. 162. authoritas, in qua, sicut scribit Augustinus Apostolicę cathedræ semper viguit principatus. Nam cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omnium Ecclesiarũ, Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiã à tramite Apostolicæ prædicationis nunquã errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur, sed quam ab exordio fidei Christianę normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui præsedit Iacobus, defecit Achaia, vbi Andreas, defecit Asia, vbi Ioannes defecit India, vbi Thomas, defecit Persis vbi Iudas, defecit AEthiopia vbi Matthæus, defecit Phrigia, vbi Philippus, defecit Græcia, vbi Paulus: sola fuit & est Ecclesia Romana, ad
Cyp. lib. 1 epistol. 3. quam, sicut præclare scribit Cyprianus, nunquam accessum habere potuit perfidia. De qua
Hier. li. 3 scribens ad Ruffinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi
Gala. 1. Angelus aliter annunciet quam semel prædicatum est, Pauli authoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit Patrũ
Li. 1. con. Rufi. authoritatem. Quodã etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem Catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eamné qua Romana pollet Ecclesia, an illam quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam re-

ſponderit, ergo Catholici ſumus. Rurſus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens. Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod ante neſciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vſq; ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidē, in qua puer natus ſum. Vſq; adeò autem Romana fides Catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari, verum ædictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: quod non modo in Eccleſiaſtica legitur Hiſtoria, verumetiam ædictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt. In Chalcedonenſi quoque concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo ſic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credidimus, Papa Leo ſic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulo poſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus. Ex iis omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore quo

Sozom. lib. ca. 4.

C. de ſũma trin. lib. 1. Actio. 2.

Christus in cœlum ascendit, quantum fuerit Apostolicæ, hoc est Romanę semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimum sarcita iri dãna fidei spes esset, vbi nõ posset fides sentire defectum: Quã solius sedis huius prerogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt interea, qui nescio cuius Vitẽbergensis heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subiicere malunt, quam illius omnium antiquissimę sanctissimæque Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoq; suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita est Catholica semper & Apostolica habita, nunquam vt vlla fuerit hæreseos labe maculata, in qua videre etiãnum licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina prestantissimos. Neq; enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium pontificem qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minime doctrina secũndus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferẽdi non sunt, qui pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibiq; hoc arrogãt, suum vt esse velint iudiciũ quãdo vt pontifex, quãdo vt Iulius decernat. Quę si semel admisse fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi

Epist. 190.

sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum non autem regem pronũciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoq; qui vitæ non omnino sunt inculpatæ.

CAP. 29.

GAETERVM verum esse illud cõperim⁹, quod ab Augustino scriptum est, quod cum non habeãt hæretici, quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissime iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiq; diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prędicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quam hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cum enim se malam habere causam intelligãt, ad eas se artes conuertunt, quibus vti consueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumq; sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborãt, quam vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obiicere queant. Quamobrem Ecclesiæ

Epist. 137.

præsides, præcipue vero Christi vicarium Petriq; successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conãtur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à sathana authore profecta? facile vt sataniſtam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est, Principi plebis tuę non maledices. Dei digito scriptum est, Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demum Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum & reliquos Episcopos omni conuiciorum genere quam acerbissime fuerit insectat⁹. Et quod suo quoque tẽpore quæritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæteris maxime iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. Ac demus hoc illis, deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem, nunquid ideo fides in Christum, quam ille docet, abiicienda est? Præclarè dictum est à Tertuliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deinde verò, quis ego sum qui sedẽtem in Petri cathedra seruum iudicem alienũ? domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ commissique pontificatus rationem redditurus. Cum ventum erit ad Chri-

Exod. 22
1. Co. 6.

Epist. 69.

De præscriptionibus aduersus hæreticos.

Rom. 14.

2. Cor. 5.

sti tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis quid Pontifex fecerit, non illius sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur, referet vnusquisque propria corporis prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit ille vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite, dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. Non est itaq; deserenda sanctitas cathedrę, neq; propter pastores malos, gregis est vnitas diuidēda. Monet Iacobus, ne Christi fidē in acceptione personarum habeamus, quādoquidem personarū respectus, vt est apud Augustinū, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis cōopertum: Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur non conueniat, Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atq; animo destinauerat. simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendū Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas erat facta, cōtra quā proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarū in quo

Matt. 23.

Iaco. 2.

Cont. literas Petiliani li. 1. cap. 2.

Num. 22.

2. Reg. 19

fuerat Dauid, prophetauit & ipse corã Samuele cum cæteris, cum factus esset super eum spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatum precio redemptum, gesit etiam sceleratius, & tamen is cum diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodũ Ioannes testatur, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certe multominus eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiã suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide proprie supplicatur, tanquã aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi prævalituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. Numerentur omnes pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arianus, nullus Donatista, nullus Pellagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autem fuerit, quę scripta sunt in annalibus de Vigilio papa, breuibus commemorare. Cum is per scelus ad pontificatum peruenisset, nam Siluerium papam, cuius erat Diaconus, instigante

Matt. 2.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Matt. 16.

gante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quod is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quam vt, quod Augusta tanto studio postulabat. Anthemium, qui propter Eutichetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum anteceſſorem suum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret, posteaquam in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium restituturum ad Ecclesiam Constãtinopolitanam promitteret, res est admiratione digna, statim vt Petri cathedram ascendit, idem illi quod Saul euenit: Nam super eum quoque factus est spiritus domini, cumq; longe alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæq; se passurum respondit, quam vt hæreticum in sedẽ, ex qua meritò suo deturbatus fuerat, restitueret: Cumque multa probra, multos etiã graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quòd multo se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus cõtra sanctum pontificem Siluerium designasset. Nõ fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphę dissimilis, efficit tamẽ sedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impie promiserat, id pie postea negauit, ac eo quo decebat animo Christianum pontificem, tulit o-

mnia potius æquo animo quamlibet acerba, quam vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet, quantum ſit Romanæ ſedis Priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodũ ſcribit ſanctus Leo, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ proprię ſunt inferorũ portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ pręualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam prævalebunt. Quare merito ſanctiſſimi vocantur, qui ſedẽt in iſta cathedra. Quáuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine inno centia nemo poteſt, eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ prodirũ legimus, quædam vnctionis eſt: quædam Sacramenti quoq; ſanctitas, qua carere nunquá poſſunt: Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi forte ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui nó ſunt ſine crimine: Quin illud potius reputare ſecum debet homo Chriſtianus, quod non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſię præſides. Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, dicit Chriſtus & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate. Cum ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & Sacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non

Cõtra literas Petiliani li. 2.ca. 48.

Matt. 10.

Lib. 1. Epiſt. 3.

habere qua viuimus, hoc est Deo honorem nō dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quod certò nobis persuasum esse debet. Dei iudicio fieri Sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ præsides, & eos aut sciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de iis qui probati sunt: Nouit dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse dominus in Euāgelio: Nescio vos vnde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui sunt minus probati: Nā facit quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, neq; tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas; Tibi mandatum est, non vt in vitam illius inquiras, sed vt quæ dixerit facias, cū præsertim ex ea dicat cathedra, cuius quemadmodū antea dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eū qui me misit: ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentium responsio, ergo & Pseudoprophetas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc dominus

2. Tim. 2.

Luc. 13.
Mat. 25.

Iob. 34.
Esa. 24.

Mat. 10.

ante procurans dicit, non personas susciendas esse, sed nomina, & mercedem non perdere susciepientes, licet indignus fuerit qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina susciepi vult, hoc est nõ vult attendi qualis persona sit, quoúe vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrãdis, Iudas ne sit, an Petrus, an paulus, attendi non vult, sed solum hoc quod sedet in cathedra Petri, quod Apostolus, quod Christi legatus, quod Sacerdos, quod Episcopus, quod Angelus est domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quod fur est. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationẽ eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verũ ad illum cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Augustinus, fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunq; non recepit illum, Christum ipsum non recipit, qui æque Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioãni, qui vos reiicit, me reiicit. Si vero Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pẽdebit docentium, aut Sacramẽta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiúe minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur cor

Li. 2. contra epist. Parmeniani. ca. 11.

Ioan. 12.

Hier. 17.

da & renes. Itaque fit non raro, ſanctus vt eſſe videatur qui non eſt, quiq́ perſequutor eſt aut publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus, Quãobrem rectè à Propheta dictum eſt: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Et iam ſi quis certò ſciat, iuſtũ aliquem & innocentem eſſe, atque omni prorſus macula carere, tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt, nam domini eſt ſalus: &: Vana ſalus hominis. Pridem hæretici ſunt habiti, & Auguſtini ſeculo Donatiſte, & Bernardi æuo qui ſe vocabãt Apoſtolicos, qui vtrique nolue runt ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam, vbi non eſſet vita Apoſtolica, & Sacramentorũ dignitatem ex miniſtrorum virtute metiebãtur. Quãobrem procul abſit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cum audiunt eos qui præſident aliquorum criminum inſimulari, ac eos infamiæ nota aſperſos per hominum ora traduci, meminerint ſcriptum eſſe, Qui cito credit, leuis eſt corde: ac Shem & Iaphet imitentur laudatos. Noe filios, qui tegere ſunt & cooperire conati, quam impium illum Cham, cui merito poſtea pater maledixit, qui verenda patris nudare auſus eſt. Certum eſt, multa contra eos crimina falſo à Sataniſtis confingi, qui ſedent in Petri cathedra: & euenire fere ſolet, iis qui ſumma cum poteſtate verſantur, etiam ſi nulla in re ab officij ſui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumq́; reprehenſionem quandoq́ue non effugiant: vt

Hier.17.

Pſal.3.
Pſal.53.
Bern.ſer.66.in Cãtica.

Eccl.19.
Gen.9.

non ſine cauſa dictum illud celebretur, Regiũ eſt male audire cum benefeceris: Tutius fuerit in hanc partem peccare, vt cum viciis iſtorum & impudentibus nonnunquam calumniis non modo fides non habeatur, verum ne aures quidem accõmodẽtur: ſi modo peccatum dici poteſt, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriã ex hac ſua chriſtiana pietate & modeſtia chriſtianiſsimus Imperator Conſtãtinus cõſequutus eſt, cui cum eſſent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Epiſcoporum cõtinebantur, non ſatis habuit, quod eos exuri fecerat, cum ſe ab illis, non illos à ſe iudicari oportere diceret, verum & hoc in ſuper adieciſſe legitur, Si forte ſuis oculis turpe facinus aliquod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet, obtenturus id fuerit paludamẽto ſuo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid autem, ſi teſtatiora ſunt nõ vnius alicuius, verumetiam multorũ oculis quæ ab iis, qui præſident, nefaria putantur: ſi non eam quã oporteret Eccleſiæ curã gerere, ac quibuſuis aliis in rebus potius, quã in iis, quæ proprie ad ipſorum officium pertinent, mẽtes occupatas habere videntur? Quid aliud quam illud faciendum eſt, quod feciſſe diſcipulos legimus cum dormiente Chriſto nauiculam fluctibus operiri vidiſſent, excitarunt enim eum dormientem dicentes, Domine ſalua nos, perimus. Hoc diſcipulorum exemplum, quicunq; pij ſunt imitari debent: Vident nauiculam, in quam aſcendit Chriſtus, hoc eſt, vnam, ſanctam, Catholicam,

Theodo. li. 1. ca. 11

Matt. 8.

Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atq; agitari, vt mergenda iamiam esse videatur, simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremã esse causam, quod in vicariis suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno, ita vt sunt cõsopiti, vt quamlibet vellices, quãlibet inclames, non queant expergisci, confugiant ad summum nauclerum Christum, accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes, eum in vicariis suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes exclament, Domine salua nos, perimus. Expergiscere in iis, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quo tandem aliquando sedatis tẽpestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur & glorificente, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt? Hæc est ratio, qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si forte per eos stat qui præsunt, quominus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desyderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandem possit. Quam enim sataniſtæ rationem sequuntur, vt siue declament de loco superiore, siue scribãt aliquid, *Pro. 2.*

non alia in re plus temporis consumant, quam in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus lacerranda: magis id adeo, ad maiorem etiam excitãdam, quam ad excitatam tempestatem tranquillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quo ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit sanctorum communio.

CAP. 30.

VISVM est autem operepretium, aliquid etiam de sanctorũ communione dicere. Sunt qui putant iis verbis Ecclesiam definiri, quod ea sit quasi communio quædam, hoc est societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reiicimus, modo ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicunque Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ ascripti essent, etiamsi minus sancte atque integrè vixissent. Horum communionem, hoc est societatem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput est Christus, ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

Ephes. 5. Ro. 12. & 1. Cor. 12.

Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Qualis itaque membrorum inter se societas est, vt operatio cuiúsque membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorum operum quædam cõmunio, nõ solum eorum quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in singula eius membra, quicquid est boni, quicquid est meriti: verú & piorum hominum omnium qui sunt, quíque fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium spiritualium quæ fiunt, & quę facta sunt olim in ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes efficiamur. Hoc est quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. *Psal.118.* Hoc est quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quémque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodem animata spiritu, quod in cõmuni cunctis expediat, à communi omnium patre postulare, dicendo, da nobis, dimitte nobis, libera nos: ita vt alter alterius onera portemus, & sic legẽ Christi adimpleamus. *Matt.6. Galat.6. Matt.10.* Hoc est quod in Euãgelio legimus: qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Hoc est quod in Genesi quoque scribitur: si decem iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fue- *Gene.18.*

rit Deus ciuitatem deleturus. Neq; verò eorum tantum qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum qui multò fœlicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi vero nihil se amplius profitentur adferre, quam humiliatum spiritum, ac dolore contritũ. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpe quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quasi diceret, Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verum quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam prõptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: hic erit author salutis iis, qui sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiam? quomodo eos qui virtute pollent, coti multitudini opponit, & repẽdit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solum cũ esset in corpore placuit deo, sed & post mortem suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contigit nanque Ezechiæ regi inimicos in tẽporibus Iudæorum gẽtes Hierosolymum circumuallasse, & cum esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus

Hom. 4. in Matt.

Hom. 41

Esa. 37. & 4. Reg. 19.

lachrymis deprecabatur vltionem de aduersariis postulans: venit ad eum Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me & propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: homo mortuus, viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeo post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus præcantibus succurreret. Et quod de Abraham, id quoque de Dauid Deum dixisse scriptura testatur, imo vero multo magis de Dauid: de Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit Testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses. Gregorius quoque magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, sicut ad peccantem Regem Salomonem à Domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum. Neque est quisquam ferè sanctorum, qui non eiusdem sit sententiæ. Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quod merita sanctorum omnia, tam eorum qui militãt adhuc nobiscum in terris, quã illorum, qui posteaquã

Hom. 27 in Matt.

serm. 3. & 77. ad populum Antiochenũ, & lib 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ.

Greg. lib. 5. in 1. Regum cap. 4.

certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ consequuti sunt, iam triumphant in cælis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est quod contra Faustum scribens
Libr. 20. *cap.* 21. dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate cõcelebrat, & ad excitãdam imitationem, & vt meritis eorum consocietur. Cæterum, est sanctus sanctorum Dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicunque sanctus est: cuius iustitia iustus est, qui cũque iustus est: cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi quemadmodum superius dictum est, miseratio dominí? nisi mors illa crucis acerba, quam ille misertus
Esa. 64. generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersę iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? quæ erũt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaq; sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem ecclesiã, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, pręcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam &
1. Cor. 10 societas, quemadmodum Paulus dicit. Vnus panis & vnum corpus multi sumus qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi iisdem sanctis, hoc est communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorum facti parti-

cipes, vnum cum illo capite suo corpus efficiũtur: vbi præterea societas quædam est & cõmunio bonorum operum omnium, quæcũque vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi recte Sanctorum esse communionem intelligimus.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAP. 31.

EXtra communionem hãc sanctorum sunt infideles omnes, quos Ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquam in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: quod Paulus indicat dicens: Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Sũt extra eam, qui prodierũt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, Spiritum non habẽtes, Hæretici & Schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum? qui non satis habent segregasse semetipsos, verum seducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic, ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus: quos post vnam atque alteram correptionem vitari præcipit Apostolus, tanquam Viperam & Basiliscum: quibus etiam Aue dici prohibet Ioannes: qui tantum abest vt in Ecclesia communicandum cum illis puta-

1. Cor. 5.

1. Ioan. 2.

Matt. 24.

Tit. 2.

Ioan. 2.

uerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denique extra eam, qui non sua sponte exierunt, sed tanquam putrida membra ab eius corpore sunt resecti, próque ea potestate ligãdi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & Publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atque à communione fidelium reiicerentur: vnde etiam excõmunicati dicũtur, quod neque Christi, neque sanctorum cũ eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine piis omnibus interdicitur. Quod si quis recte expendat, incomparabile damnum est: tradũtur enim eiusmodi satanæ, qui, cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragiis destituti, plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianũ, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nũc autem, quia circuncisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eiciuntur: neque enim viuere foris possunt, cũ domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dũ non audiunt, nec obtemperant cõsiliis salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem consumentur turpiter. Quam-

*Matt.*18.

*In Deut. cap.*37.

*Libr.*1. *epist.*11

obrem nihil æque formidandum est homini Christiano, quam à Christi corpore quę est ecclesia separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est à participatione Sacramentorum & ab Ecclesiæ suffragiis excluditur. Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapiente scriptũ est, medicinæ quoque pœnæ sunt, medicinæ causa debent adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eiicimus, cum perpetuo iam condemnatum, ac gehennæ suppliciis traditum velimus: verum illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentẽ aliquando sanam redeat, ac ab eo quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet, is enim ad Corinthios scribens: Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur ac plane mortificarentur, quod domitis iis, tanto minore negocio spiritus saluus fieri possit. Ad Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & non commiscerami-ni cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

Aristot. 10. Ethicorum.

1. Cor. 5.

2. Thess. 3

A quo ſeparationem indixit, dilectionem nõ
præcidit, in hoc modo vitare volens vt erube-
ſcat, & ad mentem ſanam redeat. Quod ſi pu-
dore correptus non fuerit, tum ipſe ſibi cauſa
eſt mortis, non is qui ſanatum eum hoc reme-
dij genere cupiebat. Quod autem excommu-
nicatio mortem & quidem æternam adferat,
præter multos alios, docet etiã is, qui pro Chri-
ſti fide ſanguinem ſuum profudit, ſanctus ille
Pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates
Eccleſiæ raperentur in alios vſus conuertendę,
vnicuique diripienti excommunicationem mi-
natus: Hæc, inquit, fratres valde cauenda ſunt
& timenda, quia res Eccleſiæ nõ quaſi propriæ,
ſed vt communes & domino oblatæ, cum ſum-
mo timore nõ in alios quam in præfatos vſus fi-
deliter ſunt diſpenſandæ, ne ſacrilegij reatum
incurrant, qui eas inde abſtrahant, vbi traditæ
ſunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ
incurrant, & quod peius eſt anathema maranã-
tha fiãt, & ſi non corpore vt Ananias & Saphi-
ra mortui ceciderint, anima tamẽ, quę potior eſt
corpore mortua, & à cõſortio fideliũ alienata ca
dat, & in profundũ baratri labatur. Vnde atten
dendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendũ,
& vſurpationis illius contumelia depellẽda, ne
prædia vſibus ſacrorum cæleſtium dedicata, à
quibuſdam irruentibus vexentur. Quod ſi quis
fecerit, poſt debitæ vltionis acrimoniam, quæ
erga ſacrilegos iure promẽda eſt, perpetua dam-
netur infamia, & carceri tradatur, aut exilio
perpetuæ deportationis ſeruetur: quoniam iu-

Actor. 5.
1. Corin.
vlt.

xta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ: Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

De Sacramentis.

CAP. 32.

QVoniam verò sancta sacramenta per quæ sanctificamur. & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porro signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cogitationem venire: Sicut vestigio viso, trãsisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: Et fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerũt. Sic circumcisio fuit signum, per quod veniebatur in cognitionem, eum qui circunciſus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, eucharistia, & alia sacramenta, sunt signa, quæ præter speciem quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur sacramenta signa quędam siue symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam, sicut ab

Lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 1.

Libr. 16. contra Faustum cap. 11. eodem Augustino scriptum est, in nullum nō-
men aut verū, aut falsum, coagulari possunt ho-
mines, nisi signaculorum vel sacramentorum
visibilium aliquo consortio colligentur. Ne-
que vero huius tantum generis signa sunt sa-
cramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirum in-
uisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento con-
fertur. Neque qualiacunque signa, sed efficacia,
vt quæ & continent ipsa gratiam, & eius causa
sunt, atque id quod signant, efficiūt. Sunt signa,
quibus & præteritorum admonemur, & præ-
sentium, & futurorum. Admonemur eius, quæ
præteriit, Christi passionis, ex qua virtutem ha-
bent omnia sacramenta: admonemur præsentis
gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumen-
tibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pi-
gnora quædam sunt, quod per illa nos ad illam
peruenturos certam spem concepimus. Exem-
pli gratia: Cum baptizamur, admonemur Chri-
Roma. 6. sti passionis & mortis, quę iam præteriit: consepe-
limur enim cum illo per baptismum in mor-
tem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in no-
bis repræsentantes. Admonemur præterea gra-
tiæ, quæ nobis confertur in bapti.smo, nimirum
peccatorum remissionis, à quibus ita cor emū-
datur, dum aqua corpus tangitur, quemadmo-
dum sordes corporis per aquam ablui consue-
uerunt: admonemur postremo vitæ illius & glo-
riæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per ba-
ptismum, quam nos consequuturos hoc quasi
pignore dato certos Christus reddidit, si in ea
puritate, quam nobis baptismus attulit, perma-

ſerimus. Ex quo videre licet, non vnius rei ſignum eſſe ſacramẽtum, ſicut baptiſmus paſſionis Chriſti, quæ præteriit, ſignum eſt rememoratiuum, præſentis gratiæ demonſtratiuum, futuræ gloriæ prognoſticon. Signa autem hæc eiuſmodi ſunt, quæ ſub ſenſum cadere, quæ videri poſſint, ſub quorum tegumento diuina virtus ſecretius operatur ſalutem. Propterea autem virtutem ſuam in viſibilibus eiuſmodi ſignis operari voluit, vt noſtræ ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incorporeus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: Quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum eſt, vt ad eorum quæ intelligenda ſunt agnitionem, non fere, niſi per ea quæ ſenſu percipiuntur, peruenire poſſimus. Quod non ab huius modo ſeculi ſapiente traditum eſt, qui dixit principium noſtræ religionis eſſe à ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu: verum ab illo quoque, qui plenus cæleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, quòd inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei mente comprehẽdi poſſit, ſignis quibuſdam viſibilibus id demonſtrari Deus voluit: cuius etiam ſapientiæ congruebat, vt ſicut à viſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quæ ſimul vt acceſſerit verbum,

Hom. 83. in Matt.

Ariſt. 2. Poſteriorum et 2. de Anima.

Rom. 1.

iam erunt sacramenta. Quæ cum esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima, ad vtrúque eas accommodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo vero munda sit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat, detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua, accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbú. Ac paulo post. Vnde ista tanta virtus aquæ vt corpus tangat & abluat, nisi faciẽte verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est quod in Actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda: Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum vero instar formæ. Neque vero eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacraméta veteris legis: siquidem sacramenta noui Testamenti, sicut ab Augustino scriptum est, dant salutem, sacramenta veteris legis promiserunt saluatorem. Illa nihil aliud quam significabant, hęc verò quòd significant, & continent in se & efficiunt: Continent enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratiæ, & sunt causa illius

Ioan. 15. Tractat. 80. in Ioan.

Act. 15. Rom. 10.

In Psal. 73.

non quod in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cum receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quod ipſi ſignificant gratiam, quæ in ipſis inuenitur & ſemper confertur. Deinde verò ſicut quod eſt in vaſe, non eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramentis, nec de ſacramentis, ſed oritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas cum requirit liquorem, ſic quærẽti gratiæ liquorem & non habenti, recurrendũ eſt ad ipſa ſacramenta, per quę tanquam inſtrumẽta quędam & vaſa, gratiam curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi poſsit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtatéque ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? ſanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod ſubtracta materia quæ peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur dieta, quod hominem in ſanitate conſeruat: ſanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: poſtremo ſanare dicitur medicus, tanquam miniſter & inſtrumentum Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quæ nihil eſt aliud quam ſanctificatio, ſanctificat ſolus Deus autoritate ſua: ſanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt

peccatum : sanctificat impletio mandatorum vt dicta : sanctificãt Sacramenta, tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat Sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi Sacramentorum dicta sufficiant.

De numero sacramentorum.

CAP. 33.

QVOD ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate confectum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicũt, atque ideo ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quam velle populo persuadere, nõ satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cum non eandem neque vim, neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramenta comprehendi voluit Ecclesia? cum etiam dona spiritus sancti septem recenseantur cum septem sigillis, quibus fuit veteris Testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, referre

Esa.11.
Apoc.5.
Apoc.8.
Apoc.2.

uit, ſeptem tubis, quibus angeli cecinerunt, *Matt.15.*
ſeptem ſtellis, quas habebat, ſimilis filio ho- *Zach.3.*
minis in dextera ſua, ſeptem panibus, quibus do *Zach.4.*
minus turbas pauit, ſeptem oculis ſuper vnum *4.Reg.5.*
lapidem, ſeptem lucernis tabernaculi, ſuper
vnum candelabrum poſitis, ſeptem lotionibus
Naamani, ea adumbrata eſſe exiſtimentur: cum
ad ſeptem etiam virtutes animos hominum
præparare videantur. Baptiſmus enim eſt ſa-
cramentum fidei: confirmatio ſpei: Euchari-
ſtia charitatis: pœnitentia iuſtitiæ: extrema vn-
ctio perſeuerantiæ, quæ perfectio quædam eſt
fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium
temperantiæ. Ad ſeptem etiam hominum ge-
nera accommodentur. Baptiſmus enim eſt in-
trantium in vitam: confirmatio pugnãtium eu-
chariſtia vires reſumentium: pœnitentia de la-
pſu reſurgentium: extrema vnctio ex hac vita
exeuntium: ordo miniſtrantium: matrimonium
nouos milites introducentium. Per baptiſmũ
enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam vi-
tam ingredimur: per confirmationem augemur
in gratia & roboramur in fide: renati autem &
corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ ali-
monia: quod ſi per peccatum in ægritudinem
animæ inciderimus, præſto eſt pœnitentiæ re-
medium, quo ſpiritualiter ſanamur: Porro ex-
trema vnctione, non ſolum ſpiritualiter, ve-
rum etiam pro eo vt animæ expedit, corporali-
ter ſanamur: per ordinem autem Eccleſia gu-
bernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per
matrimonium augetur corporaliter. Sum-

ma itaque ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ rite perficienda tria requiruntur: res, tanquam materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentorum conferentis persona, cum intentione faciẽdi quod facit ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramẽta quæ charitatem imprimunt in anima, hoc est spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio, & ordo, propterea iterari nõ possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

De Baptismo.

CAP. 34.

AC primum quidem locum inter Sacramenta Baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quod in eo Christianam fidem profitemur: qua etiam ex causa, fidei sigillum vocatur à Basilio. Hæc est ianua sacramentorum omnium, in quorum cõmunionẽ non admittũtur nisi baptizati: hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse mẽbra Christi & corporis eius ecclesiæ, quæ est cõgregatio fidelium: & illius virtute primo fides datur omnib⁹. Est in hoc sacramẽto visibile signum, aqua, materiæ locum obtinens: quod accedẽte verbo, Ego te baptizo in nomine patris,

Lib. 3. cont. Eunomium.

& filij, & spiritus sancti, quod verbũ forma est huius sacramenti, signum sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ quæ non modo significatur, verum etiam cõfertur multiplex per aquam baptismi, fit sicut etiã varia est & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & cõfertur & significatur per aquam baptismi est hæc, quod qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc est quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nobis abũde, per Iesum Christum dominũ nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & rationem, & modum, & finem. Causam esse dicit spiritum sanctum, cui regenerationẽ hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Gregorij Nazianzeni sententiam sequutus: Cum non simplex, inquit, sit homo, sed cõpositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodã ad generationẽ indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumq; possit accommodari. Spiritu enim

Rom. 6.
Ephe. 2.
Tim. 3.
Ioan. 3.
Cyril. li. 1 in Ioan. cap. 42.
Naz. in sermo. de baptismo

ſancto ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quam ignis vrit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinã aquę reformantur virtutẽ, qua baptiſati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtrę, vt non ſimul cauſa eius & pater & filius, cũ in ſeparabilia ſint opera trinitatis. Et ideo tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum vno nomine baptiſat ſacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: vt quorum vna eſt diuinitas; vna eſſe largitio, nomenq; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidẽ perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpiritus ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum ſpiritum ſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt ſpiritus ſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipſe eſt qui ſaluos nos fecit. Quibus autẽ rationibus adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Nõ ex operibus iuſtitiæ qui fecimus nos dicit Paulus, ſed ſecũdum miſericordiam ſuam, ſaluos nos fecit. Sic ad Iſrael dixit Moyſes: Scito

1. Ioan. 5.

Gala. 4.

Tit. 3.

Deut. 9.

quod non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidem præcesserant, nisi pœnas ignis æterni merebantur. Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, vt recte cũ Propheta nobis dicere licuerit: Misericordiæ domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verum qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatẽ qua dilexit nos, misit Deus filium suũ vnigenitum, vt sicut per Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Neq; tamen satis esse voluit credere, sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternam perueniendi ac in Dei regnum introeundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide susceptа renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaq; nostræ causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quod ad illam repræsentãdam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maxime videtur. Nam & semina ex quibus generãtur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinent. Qua etiã ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principium aquam esse dicerent. Quare cum aqua baptisatur homo, non modo significatur, verumetiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex qua & spiritu renascatur filius gratiæ.

Esa. 64.

Threno-rum. 3.

Ephe. 2.

Ioan. 3.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuã aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christũ cõtulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda. Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quam vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quam lota est: atq; ex quo tẽpore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiam, non corpus ex flumine, sed flumen mutuatum ex eo corpore: Qua de re sic à Leone quoque pontifice traditum legimus. Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum cuius originem spiritualem in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascẽti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacro conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proxime insequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in cõmunionem creaturæ creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsq; in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cum de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine

Augusti. serm. 29. & 36. de tempore.

Beda li. 1. ca. 10. in Lucam.

Serm. 4. de natiuitate.

Gen. 3.

Ioan. 1.

carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quã sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus enim altissimi & obumbratio spiritus sancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem. Hæc est itaque prima gratia, cuius signum efficax est, quamq; nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundum spem vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum & quidem efficax est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantum loco quem nunc explicauimus, verumetiam cum ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua propheta prædixit, Effundam super vos aquam mũdam, & mundabimini ab ombnibus inquinamentis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius propheta. In die illa, erit fons patẽs domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodũ quam aqua, per quam sordes corporis abluuntur? Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radi-

Luca. 1.

Ephes. 5.

Ezec. 36.

Zacha. 13

Contrà duas epistolas Pe-

lagi. li. 1. cap. 12. ces in mala carne teneantur, quasi rasorũ in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterum quãuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidẽ prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorũ, siue originalia, siue addita, siue quę ignorentur, siue quæ scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatẽ cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamẽ certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto prę occupatur. Delata est igitur per baptismũ iniquitas, sed manet infirmitas. Porro infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verum non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam eũ sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptisatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & postea dicerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem præliãdi. Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, nõ vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, quod manus eam fecerit: siue etiã quod peccandi delectatione moueatur, & si ei vincente delectatione iustitiæ non consentiantur. Quãobrem & Paulus de hoc peccato scribens, non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est necessitati

Contra duas epistolas Pelag. lib. 3. cap. 3.

2. Tit. 4.

Galat. 6.

Iudic. 3.

Rom. 6.

morti addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur. Quoniã verò per baptismum, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati sic est debilitata, regnũ vt illius prorsus esse sublatum videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, nã quod semel amisit, regnũ recuperet. Nam quod habemus cõcupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: cæterum si seruiamus illi, si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit æternę dãnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscẽtiæ, quam se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt apte admodum & appositè huius quoque rei sacræ, hoc est inuisibilis gratiæ visibile signum aqua esse baptismi dicatur, & quidem signum efficax Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod à Paulo scriptum est: in baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quã si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquam per baptismum ipsius

Rom. 6.

Rom. 6.

membra facti sumus, haud aliter hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus quę peccatis nostris debebantur, quam si ipsi pœnas easdẽ sustinẽdo pro illis satisfeciſſemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipsam qua separatur à corpore anima, minime sustuliſſe morte sua Christus credendus est: nam post acceptũ etiam baptismũ, æquæ sumus iis malis obnoxij atque antea fuimus. Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cum primis est idonea ad significandum splendorem iustitiæ qui baptisatis infunditur: eius iustitiæ, quæ virtutes in se continet omnes, qua renouatur homo, non vt iam idem sit qui prius fuit, verum à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono spiritu sancti, quem gratiarũ & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remisionem peccatorũ consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptisetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remisionem peccatorum, & accipietis donum spiritu sancti. Confertur & hæc in baptismo gratia, quod qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptisato virtus passionis Chtisti, per quã quæ fuit antea clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirma-

Acto. 2.

re, etian
perueni
cœloru
fructus
meliore
illius sa
chæ &
tem pra
ria sit &
signum
bis hæc
mus. Pri
quæ diu
illo sepa
impium
necesse
bus tem
gnos iu
peribus
illo fidu
mẽte no
fessione
ciliatun
baptism
gnum a
tem fili
peccati
mentis
per bap
tis nost
gui flan
vt plen

re, etiam post passum Christũ & mortuum, nõ peruenisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliore nunc sumus cõditione post profusum illius sanguinem, quam fuerunt sanctæ Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt. Habemus ergo iam quã varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidem efficax: verum quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primo, quoniam iniquitates nostræ sunt quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elõgant: Nam odio Deus habet impium & impietatem eius, reconciliari cũ eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, neq; nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus sathanæ & operibus eius, atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostrã omnem collocare, illi tota mẽte nos adherere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus recõciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquã baptismi: quã, cum abluimur, indubitatum signum accipimus nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atque haud aliter ã peccatis omnibus ablutos, quam ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neq; secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quam extingui flammarũ incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissio- *Esa. 59.*

nem consequuti. Neq; verò finibus iis claudi-
tur diuina in nos misericordia. Non satis habet
post factam reconciliationẽ nos à peccatis mũ-
dasse, & ea nobis vnà cũ pœnis illis debitis cle-
menter condonasse, verum omne gratiarum ge-
nus nobis infundens quo possimus in conspe-
ctu illius grati esse, induit eum qui baptisatur,
nouum hominem, qui secundum Deum crea-
tus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo
Ephes. 4 Christus est, de quo Paulus ait: Induimini do-
minum Iesum christũ. Hũc induim⁹ in baptis-
mo, sicut idẽ testatur dicẽs: Quicũq; in christo
Rom. 13. baptisati estis, christum induistis? Quid hoc est
Galat. 3. christũ induistis. Facti estis hoc qđ christ⁹ est.
Quid est christ⁹? Est filius Dei: quod ille natura
est, hoc vos per gratiã adoptionis facti estis filij
Dei. Christus est hæres regni cœlorũ, vos quoq;
non vestro sed illius merito facti estis hæredes
regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, pro-
tegitur & contegitur ea, & apparet sub colore
vestis eius, occultato colore proprio: ad eundẽ
modum, qui Christum induitur, protegitur &
contegitur à Christo, neque iam apparet in eo
peccatum, quod fuit ante, sed sola iustitia & in-
nocentia Christi. Et sicut lignum accensum in-
duitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita
baptisatus in Christo, Christum induitur, &
virtutum eius fit particeps. Non amplius di-
citur filius Adam, neque reus est deinceps pec-
cati eius, verum dicitur filius Dei, frater Chri-
sti: dicitur hæres Dei, coheres Christi: dicitur
sanctus, innocens, immaculatus, non suam sed

Christi iustitiam indutus, hoc est non quam à se ipso habet, quamue suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volunt: quin illud potius modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verum non ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua donati ab eo, renouamur spiritu mentis nostræ, ac non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Neque enim existimandum est, nihil aliud nos in baptismo, quam remissionem peccatorum consequi: renouamur præterea, atque vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur. Neque vero aliud est noua creatura, quam fides charitate formata, quæ, cum baptisamur, per spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano baptismus non modo mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quod in ea iustitia, quæ virtutes in se continet omnes, baptisatis infunditur. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis quæ fuit ante, sed sepulta peccatorum vetustate, mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Propterea Paulus hoc Sacramentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeo mutamur ab illis qui fuimus ante, vt veterem hominem cum suis actibus expolian-

Gala. 6.

Cyp. li. 2. epist. 2.

Tit. 3.

Col. 3.

tes diuinæ naturæ consortes efficiamur, filiique
2. Pet. 1. Dei nominemur & simus: si autem filij, & hæ-
1. Ioan. 3. redes: hæredes quidem Dei cohæredes autem
Rom. 8. CHRISTI: sit tamen compatimur, vt & con-
1. Ioan. 2. glorificemur. Postea quam enim in baptismo
Luca. 28. Christum induimus, debemus sicut ipse ambulauit & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam suam, non debemus meliore cõditione esse velle, quã fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius meritò factum est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, vt sine vllis operibus sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus. Si quid autem, aut facere nobis aut pati pro Christi nomine contigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corporis insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendã hæreditatem illius æternæ,
Rom. 8. glorię sit vel maxime profuturum: Est quidem ita, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus quod in præsenti momentaneum est & le-
2. Cor. 4. ue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum glorię pondus operatur.
Tolle sublimitatem hanc, ad quam nos Deus
Col. 1. begninitate sua prouehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, qui diuinæ suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes passiones & tribulationes nostrę quoniam sunt hu-

ius temporis, leues & momẽtaneæ, neq; ad futuram gloriam, quæ sempiterna est, sint condigne? Cæterum duplici ratione meritis operum, quę fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœlestia præmia dicimus: primum ex Dei promissio liberali, qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis prętер omne meritum nostrum conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille natura est, per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus. Quare si Christũ induimus, quę proficiscuntur à nobis opera, tanquam Christi opera placere Deo, neque secus ab illo acceptari persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam nõ ego, viuit verò in me Christus: ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autẽ iam nõ ego, operatur verò in me Christus: mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quemadmodum Christi gloriam obscurare, crucem euacuare, & sanguinis eius prætium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Christus in nobis, qui meritis operũ, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, si ipsa opera ex se metiare, momentanea sunt, leuia sunt, non sunt condigna ad futuram gloriam, quę æterna est: Recte enim illud dictum est, quod finiti ad infinitũ nulla est proportio: sed si cõsyderes immensum illud præ- *Gal. 2.*

cium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantũ operibus derogaueris. Si spectes etiam ea tanquam ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in cõspectu Dei, quam pannus menstruatæ. Si verò contempleris ea tanquam à filio Dei, tanquã ab eo profecta qui christũ induit, in quo christ⁹ viuit, in quo christus operatur, non iam hominis, verum christi meritis detraxeris, si nullum eorum esse meritum dixeris. Hæc nos ideo fusius aliquanto duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum sit discrimen inter opera regeneratorũ qui christum induti sunt, & eius corpori insiti, atq; infidelium, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum: cum enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam: iis contra, etiã quæ recte facta videbuntur, magis adeo ad damnationem, quam ad gloriã æternam profecerint. Nulla enim iustitia extra christum, nulla sunt extra fidem eius recte facta: abominatio sunt apud Deum quæcunq; fiunt ab iis, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cũ Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: postquam remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charita-

Rom. 8.

Psal. 36.

te, quę dicitur iustitia christiana, neq; iam deinceps filij Adę, sed filij Dei nominamur & sum⁹: si filij, & hęredes, hęredes autē secūdū spem vitæ æternæ, quam nos assequuturos certo persuasum habemus, si vel baptisati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismum ambulauerimus digne, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: scientes quod labor noster non est inanis in domino, cum bonorum laborum glorioſus sit fructus, neq; iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri & dilectionis quam ostenderimus in nomine ipsius. Atq; hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratię visibile signum sit baptismus, dicta sufficiant. Nunc de suscipientibus baptismum paucis differamus.

Rom.8.

Colos.1.
1.Cor.15.
Sap.3.
Heb.6.

De suscipientibus baptismum. CAP. 35.

EX omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æq; cunctis necessariū atq; baptismus, sine quo aut eius voto nihil est quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta verba dicentis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnū Dei. Cuius hæreditatē quisquis adire cupit, necesse est vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ, transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum christum Saluatorem nostrum. Quę trāslatio quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis est necessaria.

Ioan.3.

Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorum qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Ecclesię sensum & consensum asseuerare non dubitãt, paruulos fidelium hoc solo quod filij sunt fidelium, regnum cœlorum consequi: Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & cõtra Apostolicam prędicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptisandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, alter eos in Christo viuificari omnino non posse. Verum idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verẽtur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquę elemento, verum de mortificatione accipi debere affirmare. Huc audacię atque amentię progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & Spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est.

Epist. 28

Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictũ est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit: Quod etiam atque etiam consyderans inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionémque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorũ suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili Sacramẽto baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio sit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non cõtemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ex quibus Augustini verbis triplicẽ esse baptismum patres nostri colligerunt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem non saluari persuasum habuerũt, nisi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Quæ etiam res in causa est, quod fœminis baptizandi quoque potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quam copia Sacerdotis haberi queat. Cæterum si quis ex adultis, nec opinata morte præuẽtus cum cuperet maximè,

Lib. 4. de bap. cont. Donat. cap. 23.

Luc. 23.

Serm. de cœna domini.

Rom. 10.

Hom 7. in libro Iudicũ.

Sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non potuit, fit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat Deus intus voluntatem, cum non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Affectum Deus pensat non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factũ necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex qua & spiritu renatus non esset, qui tamen popposcit, eo ipso quod popposcit, quam desy derauit gratiam, eum accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali Baptismo saluari posse neminé. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauiter confutauit. Est itaque baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modo contemptus absit) si baptisantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autẽ agitur in eo cum paruulis, quam cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non solum non libẽtibus, verumetiã reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutẽ esse fides Ecclesiæ creditur. Nã quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborũ formæ baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quam vt refelli oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verissimum illud esse constat, quod ab Augustino

In Psal. 103. concione 1.

2. Cor. 18.

Ambro. in oratione funebri de obitu Valentiniani.

Bern. epistola 77.

scriptum est: Eius muneris merito iustifica- *Epi.106.*
ri paruulos, quod eis cum profuit nescierunt. Vsque adeò autem nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent & motibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit Augustinus, quod eis non imputatur atque omnis *Epist.57.*
hic eorum reuisus nihili penditur, donec in eis Sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur. Quamobrem cum fides in voluntate sit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est, tribuere, cum quæcunque fiunt in paruulis, in Ecclesię non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachiis ad baptismũ feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysteriis imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendũ. Neque verò id rationi & æquitati consentaneũ non est. Nam cum aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij nascerentur, non iniquum visum est, vt aliena quoque fide intercedente mundarentur, quo filiæ gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia peccant in altero. Enarrans illum locum Euangelistæ, *De peccatorum meritis & remissione. Libr.1. cap.25.* *De verbis Apostoli serm.14.*

Marci 7. Beda venerabilis, vbi dixit Christ⁹ mulieri Cananitidi: Propter hũc sermonem vade, exiit dæmoniũ à filia tua. Propter humilẽ, inquit, matris fidelémque sermonem, filiam deseruit dæmonium, vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere aut aliquid agere possũt boni aut mali. At in adultis, & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars cuius causa fides est, quam contritionẽ vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat:

Roma.6. Consepulti enim sumus Christo per baptismũ in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quíque deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet, neque ad nouam vitam cuius principiũ est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod

In tractatu de vtilitate pœnitentiæ. Acto.2. ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suę arbiter cõstitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptizandos legimus, prius

In eodem quo supra libro. vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechizando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud, quam odium & detestatio vitæ prioris. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi Sacramentum,

De ministro huius Sacramenti.

CAP. 36.

QVOD autem ad ministrum attinet, proprius est huius Sacramenti minister Sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est quod de Eunucho scribit Hilarius, quod sacramentum baptismi adeo impatientis cupiditate desyderij præuenerit, vt à Diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret Baptismum Apostolici, hoc est Sacerdotalis officij ministerium vocat. Neque verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus qui baptizat: Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: Hic est qui baptizat: huius instrumentum est Sacerdos. Cæterum qui sanctificat, qui lauacro aquę in verbo, vbi ministri videtur corporaliter operari, ipse abluit, ipse mundat, non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita consydera, inquit: sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine scul-

In Psal. 67.

1. Cor. 3. Ioan. 1.

In Prologo librorum de Spiritu sancto.

In oratione in sanctum lauacrū.

ptus, cœræ ambo imprimantur, quid inter signũ hoc & illud intererit? nihil: Discerne materiam in cœra, etiam si sapiẽtissimus existas, dic quoddam ferri, quódue sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiam non characterum est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisque tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. Et ad Anastasium Augustũ scribens Anastasius Papa: Baptismum quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipiẽtem munus peruenit illibatum, qua vox illa, quæ per Columbam sonuit, omnẽ maculã humanæ pollutionis excludit, qua declaratur & dicitur: hic est qui baptizat. Nam si visibilis Solis istius radij cum per loca fœtidissima transeunt, nulla cõtactus inquinatione maculãtur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus ministri indignatione cõstringitur. Quamobrem siue à fideli, siue à perfido dispẽsatore baptismi Sacramentum aliquis percepperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suũ. Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius, cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus: quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista? Quid contra

Hier.17.

Matt.11.

Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum baptizasse Paulũ scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri nõ potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptism' Christi, agni illius immaculati, qui tollit pec cata mundi. Porrò Christi baptismum cuiuscũque tandem ministerio semel datum iterari fas non fuit, adeõ vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: quódque maius est, etiamsi non baptizatus baptizasset, modo formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est. Verum illud interea scire oportet, baptismum esse quidẽ extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidẽ eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe comemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quo illo flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quę in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo

Act. 19.

Ioan. 1.

Lib. 4. de vnico bapti. cap. 1

Gen. 2.

baptismus ecclesiæ potest esse extra ecclesiam, munus autē beatæ vitę non nisi extra Ecclesiā. Et sicut in arca Noe, quæ & ipsa figura est Ecclesię, non alia sed eadē aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni Catholici salui fiūt, & mali Catholici vel hæretici pereunt. Communis itaque nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangelium cum illis est commune, verum illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis vero vtrumque est in salutem. Quamobrem redeuntes ad ecclesiā hæretici rebaptizandi nō sunt, verum post abiuratam hæresim per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiāt ad salutē, sicut copiosē de eo contra Donatistas scribens multis in locis differit Augustinus.

Gene. 7.

De ritibus & cæremoniis baptismi.

CAP. 37.

ADhibentur autem huic Sacramēto quædam cæremoniæ, non illę quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate solo contemptu prætermittat, cum earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & Sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè

me à vero aberrasse videatur: Meminerũt enim earum antiquissimi quíque scriptores. Adhibẽtur autem ii ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis. Primo, vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad Sacramentum hoc accedatur, néue communis ablutio quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita Sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit vt impediat quominus fructum huius Sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quo per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligẽtius instruantur aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desyderent, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autẽ hæc persequi non est præsentis instituti, quoniam tamẽ instigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à pleríque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expers omnis sanctitatis, verũ adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcicia plenus. In hũc pro foribus templi constitutum insuflat Sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insuflasse in discipulos legitur, *Psal. 92.* *Ioan. 20.*

Ioan.20. Spiritum ſanctum eis darurus, Propterea au-
Auguſt. de ſymbolo ad catechumenos lib.1. cap.1. tem exuflãtur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſtinus, vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominem, vt poſſideret hominem, vt poſſideret homines. Quam alio loco priſcam eſſe traditionem ſcribit: Ac recte: cum
Auguſt. de gratia & peccato originali cap. 60. & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus exuflationis & exorciſmi meminerit. Inſuflationes facta, Sacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſoſtomus. Eſt autem exorciſare, nihil aliud, quam per diuina verba ſpiritum immundum adiurãdo expellere: quod Apoſtolorum quoque temporibus factitatum legimus.
Diony. Eccle. Hier.c.1. Dum exorciſatur baptizandus, ſignat eum Sacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primum, vbi ſedes eſt pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli ſe virtute eius, qui in cru-
In Homilia de Adã & Eua. ce pependit, vnde ſuam virtutem crux contra eum accepit: neque impediměto ſit quominus qui baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam, &
Rom.10. ore confiteatur ad ſalutem. Quantũ autem exorciſmo & catechiſmo, qui baptiſmũ præcedunt, ſancti patres tribuerint, vel ex eo Chryſoſtomi
Hom.40 in Epiſt. ad Corin. loco perſpicuũ eſſe cuiuis poteſt: vbi quæ præcedunt baptiſmum vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles Canones dogmatum de cœlo tranſmiſſorum. Talia viſa ſunt priſcis temporibus viris grauiſsimis: Nunc non deſunt homines impij, qui cachinnis etiam ea proſequi non verentur. Poſt exorciſmum leguntur ſuper baptizãdum orationes, vt fiat cathechumenus, hoc eſt vt edoceri poſsit myſterium ſacræ fi-

dei, quæ cum Dei solius donum sit ab illo petẽdam eam esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustra vox hominis docentis foris perstrepit. Recte autem atque ordine fit, quod præcedit Catechismum exorcismus: prius enim eripi vasa necesse fuit iniusto possessori diabolo, at ita demum in possessionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quod verò sal in os infantis imponit Sacerdos, quod aures & nares postea sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad respondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem CHRISTI, quem legimus liniuisse lutum super oculos cœci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisséque Ephpheta, quod est adaperire: expuentem etiam tetigisse linguã muti. Huius autem linitionis minime recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet. Legitur autem dum catechisatur baptizandus Euangelium: admonentur postea susceptores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cum ad vsum rationis peruenerint, de iis quæ ad fidem pertinent.

Marc. 9. Lucæ. 17.

Psal. 64

Ioan. 9. Marc. 7.

De Sacramen. lib. 1. cap. 1.

Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis. Admoneo fratres charissimi quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. Quod autem benedictiones cum impositione manuũ inter catechizandum fiũt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à Sacerdote, respondet per susceptores suos: nisi forte sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus põpis eius, ac Christo se coniungi velle, in cuius etiam rei signum, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenuntiatione ita scribit Augustinus. In veritate & nõ in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eíque renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini ttansferantur. Idem ad Valerium scribens: Antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcizantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeam[9]. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos ementes ipsos qui venduntur prius interrogamus an nobis seruire velint, ita

De nuptiis & concupiscen. lib. 2 cap. 29.

Hom. 21. ad populum Antiochenũ.

facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit, nõ enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaque non modo cum in forum prodimus, verumetiam cum fueriumus egressi ianuæ vestibulũ, iis prius verbis vtamur: Abrenuncio tibi Satana, & cõiungor tibi Christe: nec vnquam absque hac voce exeamus. Hęc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Posteaquam abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarum, qui stadiũ iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, nõ aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinꝰ. Christi nomen à Chrismate dictum est, Chrisma autem græce, latine vnctio nominatur. Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus. Vngi quoque necesse est eum, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertulianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus Diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile: & inter scapulas, vt ad suaue iugum domini ferendũ tanto fiat robustior. Vnctione facta baptizatur,

Ephes. 6.

Tractatur. 33. in Ioan.

Libr. 1. epist. 12.

Eccle. Hie. c. 7.

Tertul. de baptismo.

Matt. 11.

ac ter immergitur: Quæ trina immersio, vt est a-
Dam. li. 4. cap. 10 pud Damascenum, tres dominicæ dies sepultu-
ræ repræsentat, vel etiam trinitatem personarú.
Epist. 4. cap. 3. Ante Damascenú autem idem à Leone quoq; pontifice annotatum est: sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Neque vero id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnũ esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tãtum mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantũ fieret immersio. Quin & ipsa immersio prętermitti recte potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nũc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Baptizatum
Lib. 4. epist. 7. puerum signat cruce cum Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atque cum Christo cõsurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum
Coloss. 3. sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedẽs quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram, quandoquidẽ ex terreno cælestis, ex Adæ filio Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cælestem hæreditatem aspirare fas sit. Postea dat illi vestem candidam, vt sit indicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod
Lib. de iis qui initiantur exuerit inuolucris peccatorum, & induerit innocentię casta velamina. Meminit etiam Socra-

tes post Dionysium in Ecclesiastica Historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Penteco stes. Qui itaque baptizabãtur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, atque octauo demum die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ. Quod autem susceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorum voluntatis esse videntur, atque instruere baptizatos de iis quæ ad fidem pertinent obstricti sunt, est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis.

mysteriis cap. 7. Socr. lib. 7. ca. 17. Dionys. Eccle. Hier. cap. 2.

Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum, Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit cognationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex Baptismo contractam.

Eccle. Hier. lib. 7.

Datur extremo baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem sponsauit eum sibi CHRISTVS in fide, cum venerit CHRISTVS sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest. Hic perspicere licet, quam nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in iis ceremoniis, in quibus recondita sunt mysteria multa homini

Rom. 16. Oseæ 2. Matt. 25.

Christiano cognita cũprimis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaque temere prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquam intermissas, ad hęc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibúsque scriptoribus abunde liquere potest. Verum nos reliqua persequamur.

De Sacramento Confirmationis.

CAP. 38.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio vero pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atque ad ineundum prælium cum aduersariis potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitime certauerit. Est quidem ita, quod si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verum Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post ecceptũ baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quod existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismũ, quam vt credat otiosus, imo persuasum sibi hoc habere debet, sed ad graue certamen vocari: quod nisi certauerit

2. *Tim.* 2

bonum hoc certamen, cursumq; cõsumauerit, nihil est quod se iustitiæ coronam, quę non est reposita nisi legitime certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismum satanas, atq; post: Nam qui nõ sunt baptisati, eos pro suis habet, & omnem in eos tãquam sibi subiectos, potestatem exercet: Qui vero castra sua deseruerunt, atq; ad Christi vexillum confugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atq; omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt antea captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare satanas, quam fuisset à Ioãne baptisatus. Quamobrem cum in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati simus, ad quam recte gerendam vires nostrę sufficere nequaquam possunt, dare nobis remediũ dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facile possumus & carnem, & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus diabolum superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atq; hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quam vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo spiritum sanctum accepimus in remissionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem spiritus sanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atq; ani-

2. *Tim.* 4

Matt. 4.

mati facilius impetum eorũ propulsare quea-
mus. Sacraméti huius meminit Petri successor
Clemens, ac absq; eo negat aliquem perfectum
christianum esse, aut sedem habere inter perfe-
Epist. 3. ctos posse, si non necessitate, sed incuria aut vo
luntate remãserit. (His enim ille verbis vtitur.)
Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepi-
mus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiente do-
mino docuerũt. Sententiæ Clemẽtis Cornelius
quoq; subscribere videtur pontifex & martyr
ad Fabium scribens, cum de Nouato, qui iam
baptisatus fuerat, dicit: Nec reliqua cõsequutus
est post morbum, quę iuxta Ecclesiæ canonem
cõsequi debebat, obsignationẽ videlicet ab Epi
scopo collatã. Cũ autẽ illa potitus nõ sit, quo-
modo spiritũ sanctũ est cõsequutus? Quæ Epi-
stolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ Histo-
Li. ca. 43. riæ Eusebij legere licet. Materia huius Sacra-
menti est chrisma ex oleo oliuarum & balsa-
mo cõfectũ. Forma est hæc, quod prẽmisso no
mine eius qui cõfirmatur, dicit Episcop⁹. Signo
te signo crucis, & confirmo te chrismate salu-
tis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, vt
replearis eodem spiritu sancto & habeas vitam
æternam. Simul vt ad signum & elementum vi-
sibile vnctionis, quæ fit in fronti chrismate ver
bum accesserit, fit sacramentum, hoc est sacræ
rei, nimirum inuisibilis gratiæ qua cõfertur spi
ritus sanctus, signũ visibile. Simul enim vt pro-
latis verbis vnctis fuerit confirmandus, è vesti-
gio datur ei spiritus sanctus, qui tueatur eum
aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur

ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellandas. Cum itaq; tam ſacræ rei ſignum ſit confirmatio, & quidem efficax, nihil eſt quod quiſquam dubitare queat, ei Sacramenti nomen tribuere, cum ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certe Auguſtinus vocat Sacramentum chriſmatis: quod quidem, inquit, in genere ſignaculorũ ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus: Non minus id quam ipſum baptiſmum ſacroſanctum eſſe vult. Quod autem in hoc Sacramento ſpiritus ſanctus conferatur, aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quod imponebant manus ſuper illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptiſati in nomine domini Ieſu, & accipiebant Spiritum ſanctum. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Neque vero quia Chriſmatis mentio non fit ideo putandum eſt eius vſum non fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro conciliorum Epiſtola ſancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in qua diſertis verbis teſtatur, quod poſtquã cœnauit dominꝰ cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, Chriſma conficere docuit, Sicut, inquit, à ſanctis Apoſtolis prędeceſſores noſtri acceperũt, nobiſq; reliquerunt. Et ſubdit: Ipſa enim lauatio pedum, noſtrũ ſignificat baptiſmum, quando ſancto Chriſmatis vnctione petficitur atque confirmatur.

Lib. 2. cõtra literas Petiliani cap. 104.

Acto. 4.

Acto. 19

Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chrisme. Sed & vtroq; vetustior Dionysius Areopagita copiose de eo multa scripsit, sanctiq; doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, postea verò in Anthisiodorensi & Bracarensi fuit cõstitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopum chrisma consecrare auderet. Quod etiam à Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia chrismatis cum primis idonea ad exprimẽdam significationem eius rei, quæ non modo significatur, verumetiam cõfertur in hoc sacramento: Datur enim in hoc sacramento plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati cõuenit: ad quam cum peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cum antea sibi soli viueret. Gratia itaq; sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lętitiæ, propter plenitudinem sancti spiritus quam habuit. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est quod dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia non est expresse quicquam in scripturis de eo tradium, idcirco vsum eius fuisse negandum est. Recte enim ab Augustino scriptum est. Non omnia quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis

Ca.4.eccl.hierar.

Epist.88

Psal.44

2.Cor 2.

Epi.108.

probãtur. Fit autem vnctio in fronte chrisma-
te signo crucis, quod nisi adhibeatur siue fron-
tibus credentium, siue ipsi aquę qua generan-
tur, siue oleo quo chrismate vngũtur, nihil eo-
rum rite perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque
ideo in fronte tanquã in sede pudoris, ne Chri-
sti opprobrio christianus erubescat: quin illud
potius præ se ferat, de illo glorietur, in illo fi-
dat, ex illo animum sumat viriliter contra ho-
stes pugnandi. Institutum autem est hoc sacra-
mentum à Christo, non exhibẽdo, sed promit-
tendo: Promisit enim ille cum dixit: Ego mit-
tam promissum patris in vos: Item: Paracletus
autem spiritus sanctus, quem mittet pater in no
mine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per
se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc
patefacere nobis voluit, Neque id sine causa:
Nam cum sacramẽtum hoc contineat in se ple-
nitudinem sancti spiritus, quæ confertur om-
nibus qui chrismate consignantur, quandiu
Christus in hoc sœculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim
ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non ve-
niet ad vos, si autẽ abiero, mittam eum ad vos.
Quamobrem antequam in cœlum Christus a-
scendisset, dari plenitudo sancti spiritus nõ de-
buit: quod etiam ille locus indicat: nondum e-
rat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum e-
rat glorificatus. Neque verò propterea minoris
authoritatis esse debet hoc sacramentum, quod
à Christo promissum tantum, ab Apostolis ve-
ro est exhibitum: Nam non minus ratum est,

Tract. 118. in Ioan. Hugust. in Ps. 30. concione secunda. Lucæ 24. Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ioan. 7.

In serm. de ablutione pedum. dicit Cyprianus, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuum impositionis, Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quod præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quēadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi conciliis idem est cō stitutum. Quo magis autem vis huius sacramēti cognosci possit, visum est ad scribere quædā ex epistola Melchiadis papæ, quā ille ante mille ducentos annos ad episcopos Hispaniæ cōscripsit. De iis vero, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramētum manus impositio episcoporum, aut baptismus, scitote vtrumq; magnū esse sacramētum: Et sicut vnū à maioribꝰ fit, id est à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandū & tenendū est. Sed ita cōiuncta sunt hæc duo sacramēta, vt ab inuicem nisi morte præueniēte nullatenus possint segregari, & vnum sine altero rite perfici non potest: Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest: vnde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quod in confirmandis Neophitis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc

Epist. 3.

Epist. 4.

Epist. 1. cap. 2.

Epist. 88.

Ioel. 2.

spritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio ad baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, forte cogitat sibi aliquis, quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium confirmationis? aut quantum video non totum de fonte susceptimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus? Non ita dilectissimi: attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cum Imperator quemcumque in militum receperit numerum, non solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturũ, ita in baptisato, benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo custos & cõ- *Psal.126.*
solator, & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur.

Ac si cõtinuo transituri sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt cõfirmationis auxilia. Regeneratio per se salutat, mox in pace beati sæculi recipiendos: confirmatio autem armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic si forte illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti? Ipse dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modo, cum autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationẽ Apostoli deterrentur, post visitationem vero eius vsque ad martyrum contemptu salutis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum vero sanctum dono sapientię spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consumamur, vt illam sancti spiritus vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus vt spirituales efficiamur, quia animalis homo nõ percipit ea quę Dei sunt: de spiritu sancto accipimus vt sapiamus inter bonum malumq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ

Ioan. 16.

repugne-

repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indigniſque cupiditatibus reſiſtamus. De ſpiritu ſancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt accenſi diuinitus erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideo viſum eſt ex epiſtola ſancti pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam quæ fuit ante tot ſœcula, cognoſci poſſet. *Pſalm.* 31 1. *Cor.* 2.

De Sacramento Euchariſtiæ.

CAP. 39.

PER baptiſmum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quo fortius autem ac virilius hoſtiũ impetum propulſare queamus, in Sacramento confirmationis chriſmate vngimur, in quo nobis datur ſpiritus ſanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præſtet ad hoſtes ſuperandos. Cæterum cui non modo viuendum, verumetiam pugnandum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neq; viuere dieu, neque vires ad reſiſtendum habere poteſt. Quare cum & vita, quam ingreſſi ſumus baptiſati, & pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati, vtraq; ſit ſpiritualis, pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, vt ne vires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit: Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem maioremque quam vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit.

Neq; enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui præciosissimi sanguinis alimẽto nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quo sic in vnam cum illo massam redueremur, vnũ Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquam suis membris oues suas nutriuit? Quam multas matres videmus, quæ non suis vberibus quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt. At non ita dominus noster Iesus Christus: Nulla dilectio non dicam verbis explicari, sed neq; cogitatione cõcipi tanta potest, quæ sit cũ hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibiq; coniungere & conglutinare dignatus est: illud ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, illũ ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionẽ peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum quidem, sed non eo ipso modo quo fuit in cruce: Nam neq; sub illa specie visibili qua pependit in cruce, sed ipsum quidem inuisibile sub visibilib⁹ panis & vini speciebus: neq; quale fuit tũ, quũ esset cruci affixum, corruptioni & morte obnoxiũ, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale, Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius nõ dominabitur. Illud corpus nobis man-

Psa. 105.

Rom. 6.

ducandum dedit, quod clauſo tumulo reſurre-
xit, quod per clauſas ianuas in eum locum vbi *Ioan. 20.*
erant Apoſtoli, ingreſſum eſt, corpus ſpirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud eſt igitur in hoc ſacramẽto quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide cõprehenditur. Et propterea vocatur ſacramẽtum, ſacræ rei ſignum. & quidem efficax. Sacra res cuius eſt ſignum hoc ſacramentũ, eſt vinum & verum corpus, eſt viuus & verus ſãguis domini noſtri Ieſu chriſti, quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur, vt ſimul ſub illis re ipſa quamuis inuiſibiliter cõtineatur. Eſt præterea ſignũ inuiſibilis gratiæ, quæ cõfertur digne accedẽtibus ſub iſtis panis & vini viſibilibus ſpeciebus: qua de re poſtea diſſeremus. Nam illud admonendam prius duximus, eſſe quoddã diſcrimen inter hoc ſacramentũ, & alia, quæ & ipſam materiam habent ſenſibilem. Nam Euchariſtia cõtinet in ſe rem ſacram abſolutè, nimirũ Chriſtum ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctum: aqua verò baptiſmi cõtinet rem ſacram, quatenus ad alium illa refertur & alij communicatur: cõtinet enim virtutem ad abluendũ, ad ſanctificandum, ad iuſtificandũ. Eadem eſt & chriſmatis & ſimiliũ ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materiæ cõſecratione, alia vero non perficiuntur niſi in applicatione materiæ ad hominem ſanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptiſmi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipſius trãſmutatio, neq; ſacramentum di-

citur, nisi cum homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini verbum accesserit, fit sacramẽtum, fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio, vel vt Theophylactus, trãselementatio, vel vt in magno illo cõcilio Lateranẽsi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitan⁹ Patriarchæ præsentes adfuerunt, definitum est, fit transubstãtiatio panis & vini in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi. Quamobrẽ audiendi nõ sunt, qui negãt esse Christi corpus nisi cum sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsenoiten, his verbis vtitur: Audio, inquit, quod dicant, mystica benedictionẽ si ex ea remãserint insequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse: sed insaniunt hæc dicentes. Nõ enim alius est christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuo manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atq; amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus⁹ & momentis circumscribere velle? denique tãquam finium regundorum sis arbiter cõstitutus, inter Sacramentum & non sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, sit ita demum Sacramentum, ne sit autem si non sumpserit. Quid si eo animo cõmunicaturus accedat, vt statim sumat: quoniam verò non temere dictum est illud, Multa

Chrysost. in missa.

Theoph. in cap. 14 Marci.

Thom. parte. 3. quæst. 76 art.

cadunt inter calicem ſupremáq; labra, ſubito ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquam tandem eiuſmodi euenerit, quod impedimento ſit, quominus ſumere queat, quid dicent iſti finium regundorũ arbitri à Satana conſtituti? continuouè Chriſtum à Sacramẽto diſcedere, an expectare pauliſper dum ad ſe redeat cõmunicaturus, dum reſpiret, dum vires colligat ad ſumendũ? Quod ſi pro ſua benignitate Chriſtꝰ expectet aliquãtiſper, ſcilicet iſti præſcribent moræ terminũ? vt vnam horam, mediam, aut quartam communicaturum impeditum expectet, duas ne expectet. Quis eſt qui ſtatuere poſsit, abſurdane magis an impia ſint hæc ſataniſtarum commenta, quæ non modo cum verbo Dei, verumetiam cũ ipſo communi ſenſu pugnare videntur? Et quã ſcripturam proferunt iſti, qui ſcripturas erroribus ſuis libenter prætendunt, ex qua poſsint oſtendere non eſſe ſub ſpeciebus iſtis corpus Chriſti, niſi cum ſumitur Sacramentum? Dixit Chriſtus, hoc eſt corpus meum: Nunquid addidit quando ſumitur? quod certe addidiſſet ille qui tantopere fuit ſalutis noſtræ ſitiens, nec nos reos idololatriæ fieri paſſus eſſet, ſi extra ſumptionẽ Chriſtũ in hoc Sacramento adoraremus. Poſſet his recte dici, quod illi populo dictum eſt quondam ab Elia: Vſquequo claudicatis in duas partes, Si dominus eſt Deus ſequimini eum, ſi autem Baal ſequimini illum. Si Chriſtum Deum agnoſcitis, ſequimini illũ, cre- 3. Reg. 18.

dite illi dicenti, Hoc est corpus meum, non solum cum sumitur, sed statim etiã vt verbo Dei consecratur, cuius verbi Dei, non sumptionis meę aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationem panis, fit corpus christi. Neq; enim mã ducatio mea, sed sermo Christi panis & vini substãtiam conuertit in substãtiam corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ non creditis christo dicenti, hoc est corpus meum, quod reuera facitis, cur id obscure fertis? cur non aperte confitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt, hoc non est corpus meum? nõ est verum quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta personarem ageretis, quis non statim agnosceret angelos satanæ? quis non quo summo posset studio ab illis sibi caueret? Sed verũ est quod dicit scriptura. Erat serpens callidior cunctis animantibus. Nulla est astutia, quæ cum illius astutia possit cõparari. Intelligit ille, qui non aliunde constat nisi ex dolo & fallaciis, si se subito talẽ exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum: Nam si statim prorumperet per membra sua & diceret: Non est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significat modo corpus: est figura corporis: quis esset qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius atque extremis suppliciis afficiẽdos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendũ, ac per gradus quosdam ad extremam hanc im-

Gen. 2.

pietatem eos adducendos esse putauit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolum est hoc sacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatemq; scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum, neque verum sanguinem, sed cruorem dari bibendũ persuadere conatus est, affirmando sub specie panis & corpus tantum sine sanguine, sub specie vini sanguis tantum sit sine corpore. Hac ille arte cum effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentum homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius: neque tamen statim negauit esse corpus Christi, sed panem in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iampridem sopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Hussi hæresim renouãs: cum tamen christus non dixerit, hic panis est corpus meũ, sed, hoc est corpus meum. Explicans Augustinus illam inscriptionem Psalmi, Psalmus Dauid, cũ mutaret vultũ corã Abimelech, & dimisit eũ & abiit: ac locum illũ ex libris Regum, secundũ editionẽ septuaginta, pertractãs, Ferebatur in manib⁹ suis: Hoc vero fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur in manib⁹ suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam non inuenimus,

In Ps. 30

1. Reg 21.

in Christo autem inuenimus: Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando cõmendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quãdo dixit, hoc est corpus meũ, nõ panem cũ corpore, quod nunc per mẽbra sua falso docet satanas? Qui posteaquã id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius: Neq; tamen adhuc audet profiteri quod sentit, verum concedit esse ibi corpus Christi, sed non alio tamen tempore, quam quo sumitur: qui vero extra sumptionẽ adorauerit, cum idololatriæ reum pronũciat. Hoc posito & cõcesso, tollit sacerdotium, tollit sacrificiũ, omnẽ christi beneficiorũ memoriam prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligẽter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum christus dedit redẽptionem pro nobis, fiat repręsentatio. His exanimi sui sententia cõfectis, tum demum eò peruenit quo tendebat initio, vt dicat impius, dicat in sipiẽs in corde suo, nõ est Deus: Non est Deus in hoc sacramẽto, non est in eo corpus christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatram esse. Hoc si callida & t uculẽta illa bestia statim initio permẽbra sua dixisset, nullo negocio, semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facile quenquam in nassam suam

Psal.13. & .52.

Psal. 62.

pertraxisset, vt tam impiæ voci auscultaret, eíq; fidem haberet : verum, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum, atque iis gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quod sciret extremè impiam doctrinam non ita subito christiano homini persuaderi posse. Quamobrem quicunque catholicam & orthodoxã fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidis, qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauẽdi autem hęc est ratio, si omnem disputationẽ fugerit de hoc sacramento, in quo stultam Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquam enim Dei maior est tentatio, quam in hoc sacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo dicenti: In quacunque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti cum diceret: Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam serpens promisit, oculis non cernebat. Credidit serpenti diabolo, non credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegium illud per Eucharistiæ Sacramentum emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite: hoc est corpus meum : non autem crederemus serpenti dicẽti, hoc non est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam gustando è vita beata excidit, sic nos quẽ Christus præcepit cibũ manducantes, & verbo eius

1. *Cor.* 1.
Gen. 2.

credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet. Quamobrem non quærat homo Christianus cũ Capharnaitis, quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad mãducandum? sed captiuet intellectum suum in obsequium Christi. Dicat quicquid velit: omnis homo mendax nos credamus ei qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corp⁹ meũ ipse dixit, Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mũdi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus quomodo. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Etiam si angelus de cælo nobis aliud annunciaret, quam quod Christum Dei filium dicentem audimus, anathema sit: non ei credamus. Non potest mentiri veritas. Verbum domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt, Christus qui est veritas neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cælo allatam, Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene placui, ipsum audite, & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonẽ. Certius illi visum est & firmius, quod à prophe ta scriptum legerat, quam vox de cælo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quanto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambros. Sermo Christi conficit hoc sacramentũ. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factum est cælum: iuss

Ioan.6.

Psal.115.
Rom.3.
Psal.148

Lucæ.1.
Galat.1.
Esa.40.

Lib.4.de sacramẽ. cap.4.

sit dominus, & facta est terra: iussit dominus, & facta sunt maria: iussit dominus, omnis creatura generata est. Vides ergo quã operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperẽt esse quæ non erant, quãto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare nõ erat, terra non erat: sed audi dicentem: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam: Non erat corpus christi ante consecrationem, sed post cõsecrationem dico tibi quod iam corp⁹ est Christi. Ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est. Et alio loco: Forte dicas: aliud video, quam tu mihi asseris quod christi corpus accipiam? Et hoc nobis iam superest vt probemus. Quãtis igitur vtimur exemplis vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis quam naturæ? quia benedictione etiã natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpẽtis & virgæ. Ac post multa alia exẽpla eius generis ex veteri Testamẽto producta, subiũgit Quod si tãtũ valuit humana benedictio vt naturã cõuerteret, quid dicem⁹ de ipsa cõsecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nã sacramẽtũ istud quod accipis, christi sermone cõficitur. Quod si tãtũ valuit sermo Helię, vt ignẽ de cęlo deponeret, nõ valebit christi ser

Psal. 148

De iis qui initiantur mysterius, ca. 9.

Exod. 4.

4. *Reg.* 1.

mo vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti: quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erant? Nõ enim minus eſt nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? ſuis vtamur exemplis, incarnationiſque aſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſsit, cum Ieſus dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus: viro mixta fœmina generare conſueuerat. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid hic quæris natutæ ordinẽ in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus factus ex virgine? Neque diſsimilia iis apud Ioannem Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Sed & Auguſtinus in ſermone quodam: Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multo ſecus Ioannes Chryſoſtomus, qui fuit Auguſtini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit ne ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cæra igni adhibita illi aſsimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic puta myſteria conſumi corporis ſubſtantiæ. Atque Ioannes Damaſcenus cum pleráque ſcripſiſſet in eandem ſenten-

Cap. 14. Ad Neophitos.

Hom. de euchariſtia in Enceniis.

Lib. 4. cap. 14.

tiam, ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiũgit poſtea. Non eſt figura panis & vini corporis at ſanguinis Chriſti, abſit enim hoc, ſed eſt ipſum corpus domini deificatum, ipſo domino dicente, hoc eſt meum, non figura corporis, ſed corpus: & nõ figura ſanguinis, ſed ſanguis: Et ante hoc, ipſis Iudæis, quoniam niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem nõ habebitis vitam æternam. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Et rurſus: Qui manducat me, viuet. Ac Damaſceno poſterior Theophilactus. Attende, inquit, quod panis qui à nobis in myſteriis manducatur, nõ eſt tantum figuratio quędam carnis domini, ſed ipſa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſancti ſpiritus, in carnem domini. Et hoc aliquot ſæculis poſterior vir doctiſsimus Rupertus abbas Tuitienſis, qui vixit ante annos quadringentos. Nonne hic idem Euangeliſta Ioan. dicit in Apocalypſi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid vero minus timenda eſt hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur? Hic eſt ſanguis meus? Cum enim illo dicente, hoc eſt corpus meum nos ſubauditionem appoſuerimus, dicẽ-

Ioan. 6.

In cap. 6 Ioan.

In cap. 6 Ioan.

Apoc. vlti.

tes figuratiuum, vel per similitudinem dictum, cum inquam illo dicẽte hoc est corpus, nos dixerimus hoc significat corpus, nonne multum est quod apponim⁹, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus quem tantus author Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempe cum obiicit quis suísq; scriptitat in schedulis, quod itidem dixerit eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quam imperitè in argumentum mendosum illud attrahit: cum statim subsequentia verba dicentis, sicut palmes nõ potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi, præsertim cum non signanter dixerit, ego sum hęc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meũ, hic est sanguis meus, apposita proxime descriptione veræ proprietatis de corpore inquiẽs quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquã diuinæ definitioni vel descriptioni, quæ incarnatum verbũ ore proprio deprompsit. Imo quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quam veritatis amore cõfitemur, quod panis iste corporeus postquam signauerit eum pater, & vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi: vsque,

Ioan.15.

1.Ioan.4

in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius tractationis author est, & hoc sacrificium ipse Christus est, cuius passione & sacrificium fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentiæ, quibus Christi corp⁹ est in Eucharistia, quarto autem differre. Est enim nomine, re, atque effectu. Est nomine, quia summus cælorum pontifex, qui cum sit ipsa veritas, nomina non vana rebus imponere solet, adeò fortiter hoc nomen impressit, vt non solum diceret, hoc vocetur corpus meũ, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meum: hic est sanguis meus. Est etiam re, quia nimirum sanctum sanctorum est, quam vera in illa specie qua traditus & lanceatus est, ipse sanctus sanctorum est. Est nihilominus effectu, quia quam vere in illa specie qua pependit in cruce, remissionem peccatorũ operatus est omnibus, qui illam expectabant ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei sacramentis à iusto Abel vsq; ad latronem, quem in cruce confitẽtem suscepit: tam vere in iisdem specibus panis & vini eandem remissionẽ operatur omnibus qui sunt ingressi vel ingrediuntur ad eam fidem, postquam illa species hinc transiuit, & in cælum sese recepit. Quarto idem specie differt, quod & plurimum prodest: non modo ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorum curatur credulitas. Crediderũt enim deceptori diabolo in eo quod nõ videbãt, videlicet quòd illi

in signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Credamus econtra fideli ſaluatori Deo, in eo quod nō videmus, ſcilicet panem & vinū in veram corporis & ſanguinis tranſiuiſſe ſubſtantiā: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum. Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, ſignū, ſimilitudinem, exemplar, ſacramentum hoc appellaſſe: verum non ita vt ideo veritatem in eo corporis & ſanguinis Chriſti negarent. Nam & Paulus quod Chriſtus à morte ad vitam reſurrexit, noſtri à morte peccati ad vitam gratiæ reſuſcitationis ſimilitudinem eſſe vult. Nunquid ideo veram fuiſſe mortem, veram Chriſti reſurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Chriſto, quod ſit in ſimilitudinem hominū factus, num ideo non eum verum hominem eſſe dicimus? Vocat idem Chriſtum imaginem inuiſibilem Dei, & figuram ſubſtantiæ patris, erit autem quiſquam tam excors, vt propterea Chriſtum Deum inuiſibilem, & eiuſdē eſſe cum patre ſubſtantię negare audeat? Itaque nihil impedit quo minus idem myſterium & ſit veritas, vt figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in ſuo libro quem de ſacramēto Euchariſtiæ inſcripſit, oſtendere conatur.

Cap.12. Proferunt Auguſtini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus & Algerus, corp⁹ Chriſti & veritas & figura eſt. Veritas dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritꝰ in verbo ipſius ex panis viníque ſubſtantia efficitur. Figura verò quod exterius ſentitur. Ex quibus Auguſti-

ni verbis apertè videre licet id quod ipsi quoque sensus nobis renunciãt, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videtur species panis & vini, sunt ipsum Christi corpus quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici possunt figuræ quædã siue exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exãgue, quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinem qui fusus est ibidem in remissionem peccatorum nostrorum, quod exangue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquam sub istis speciebus cõtinetur, sed est ibi verus & integer Christus, cũ carne, sanguine, anima, & diuinitate sua. Repręsentant præterea istæ species mysticũ Christi corpus quæ est colligatio Christianorum adinuicẽ, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verum quo sensu ipse interpretatur, dicens: non quod non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quod nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tunc autem videbimus cum sicuti est, facie ad faciẽ. *Lib. 4. cap. 14.*

Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cælis, non ministerio corporali, sæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummatio sacerdoto nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficiẽtia, qua proferet se palam absq; vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsen- *In serm. de cœnã domini.*

tia ſacerdotis. Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Auguſtini verba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum proſperi citant idem illi quorum ſupra meminimus. Sicut ergo cæleſtis panis qui vere Chriſti caro eſt ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cum re vera ſit Sacramentum corporis chriſti, illius videlicet, quod viſibile, palpabile, mortale in cruce poſitum eſt, vocatúrque ipſa carnis immolatio quæ ſacerdotis manibus fit, chriſti, paſsio, mors, crucifixio, non in rei veritate ſed ſignificante myſterio, ſic ſacramentum, fidei quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idem beatus Auguſtinus ad Bonifacium, Nõne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in Sacramento, nõ ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni etiam die, pro populo immolatur, nec vtiq; mẽtitur qui interrogatus, cum reſpõderit immolari. Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum quarum ſunt Sacramenta non haberent, omnino Sacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, pleraque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum Sacramẽtum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, Sacramentũm ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita Sacramentum fidei fides eſt. Quibus vt in hanc ſententiam reſpondet Algerus. Notandum inquit eſt, immolationem quam non rei veritate dixit fieri, ſola ſimilitudine Sacramenti veram immolationem Chriſti repreſentantis mortem, paſsionem, crucifixionem ipſo myſterio ſignificãte debere in-

Libr. 1. de Sacramẽto Euchariſtiæ. cap. 18.

telligi: sicque baptisma quod est Sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidem dici: Quod vero verã carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cum re vera sui ipsius Sacramentum sit, non ita intelligendum, quasi non vere dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio, quia cũ omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus christi post resurrectionem mutata naturã non substantia, non est corporale, sed spirituale, inuisibile, vt dictũ est superius. Quod vero dixit ad Bonifacium, sicut Sacramentum corporis christi: secundum quendam modum corpus christi est, ita Sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non vere sed figuratè & nuncupatiue dicitur corpus christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum quod Sacramentum fidei, fides diceretur duas similitudines dedit vnà actualis Sacramenti immolationis scilicet imaginariæ: alterà vero realis, formæ scilicet panis & vini: vt sicut imolatio imaginaria figurate vocatur, mors, crucifixio christi, & sicut forma panis & vini figurate vocatur corpus christi, sic Sacramentum fidei scilicet baptisma figurate vocatur fides, Notandum, quod in altera harum similitudinum cæleſtem panem qui vere christi caro est, non communi sed suo & quasi proprio modo corpus CHRISTI vocari dixit: Quia significat corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit. In altera autem Sacra-

mentum corporis Christi id est formam panis, absolute secundum quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicũtur, illud dici corpus Christi noluit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum Sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit. Hæc Algerus. Qui mundus vero eadem Augustini verba adferens: Hoc inquit libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerũt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideo non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de Sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cum enim Sacramenta nostra sint substantiue corpus illũd quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figurã ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioãnem confirmat Augustinus iis verbis. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramẽtum id est vnitatis cor-

Contra Berengariũ lib. 2.

poris & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mẽsa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est inquit pro nobis commẽdauit nobis in isto sacramento, sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos, nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatẽ corporis quod est Ecclesia. Nõ quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis Sacramentum, Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri Sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est Sacramentum, quod est Ecclesia. Nec mirum, cum ipse dominus per Prophetam dicit. Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum quod est ecclesia cuius ipse est Sacramentum, Hanc intelligentiam nobis aptissime similitudo sequuta cõmendat, sicut enim dicimus propriũ corpus domini, alterius sui corporis quod est Ecclesia, Sacramentum, sic baptismum visibilẽ, alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscemus Sacramentum. Est nanque baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans teste beato Apostolo qui ait. Fide mũdans corda eo-

Esai.71.

Esai.61.

Act.15.

1.Pet.3.

rum, Et iterum, sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut Sacramentum corporis christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est Sacramentũ corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundum quendã modum corpus, Christi est, illud significat cuius est Sacramentum, id est ecclesia ipse enim sponsus, ipse secũdum quendam modum & sponsa: ita Sacramẽtum fidei, id est exterior baptismꝰ pro eo quod fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex iis patrum sententiis cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicę per vniuersum orbem diffusæ iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra tẽpora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire ausus est. Primus ille fuisse perhibetur, qui Christo aduersari non dubitaret dicẽti, hoc est corpus meum, ac figuram significationémque corporis esse affirmaret. Cuius hic error in cõcilio Vercellensi primum fuit condemnatus: in quo cũ ipse persisteret nihilominus, quod in eo concilio præsens non adfuerat, Turonis iterum generale concilium congregatum est, in quo præsidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio domini non vmbraticè, sed vere Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu

Sacramento, confirmauit. Sed accidit illi quod
est in prouerbio: canis ad suum vomitum reuer
sus est, & sus lota in volutabro luti. Itaque de- 2. Pet. 2.
nuo Romæ cõcilio congregato, cum esset aper-
tissimis rationibus conuictus, libellos suos pro-
pria manu sub præsentia Papæ Nicolai coram
omni Synodo cremauit, errorem anathemati-
zauit, & cõfessionem bonam, quam Turonis fe-
cerat, præbito identidem propriæ manus sacra-
mento renouauit, illis verbis quæ in decretorũ
libro videre licet: ac moriturus ingentem dolo-
rem præ se tulit, quod multos mortaliũ in hunc
tam impium errorem adduxisset. Contra hunc
extat libellus Lantfranci Episcopi Canthuarie-
sis, & piè & doctè scriptus: Guimundi Episco-
pi Auersani libri tres: Petri Abbatis Cluniacen-
sis liber vnus: Sed & ante septingentos annos
scripserunt de veritate huius Sacramenti non
pauca Rabanus, Bertramus, & Paschasius. Sed
neque sequutus postea quisquam est errorem
hunc, donec ad hoc nostrum infœlix seculum
ventum est, in quo nihil non audent homines,
licereq; sibi quisq; vult quamlibet occulta fidei
mysteria pertractare, ac ore in cælum posito se-
creta cælestia rimari. Qua vna re nihil esse po-
test magis pernicioſum: Siquidem homini Chri
stiano credendũ est, non disputandũ, non discu
tiendum, non quærendũ, quomodo. Iustus ex Aba. 2.
fide viuit, dicit scriptura, non ex argumentis aut
rationibus. Cælestibus mysteriis fidem adhibẽ-
do, fit vt ad fidei præmia perueniamus, sicut scri
ptum est: Credite & intelligetis. Fide autem Esaiæ. 7.

omissa in ratione comprehẽdendis iis, quæ sensum omnem & intellectum humanum superãt, frustra laboramus. Hoc est quod sapiens nos admonet. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit Deus ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: Non est enim tibi necessariũ ea quæ sunt abscondita videre oculis tuis. Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramento Eucharistiæ dicta sufficiant.

Eccl. 3.

Prou. 25.

De materia huius Sacramenti.

CAP. 40.

MAteria huius sacramenti panis est & vinum aqua mixtum. Nequeenim aliter illud conficere licet, cũ ita sit institutum à Christo, cuius institutionem ab homine violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit semper & obseruat etiamnum ecclesia Dei, nũquam vt ab ea sibi discedendum esse putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquã aliter: aut cõsecrare, aut post cõsecrationẽ offerre, aut oblatione facta sumere: nihil vt sit, quod arguere quisquã ecclesiã institutionis christi violatę iure possit. Verũ hic videre licet mirã serpẽtis calliditatẽ, qui cum intelligat inuictã esse rẽ cõcordiam simul iunctã, omnia facit vt illam rũpat, vt vnitatẽ scindat, vt cõiunctos diuidat ac separet, quod non aliter suis insidiis eos opportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc aciem ordinatam perrumpere

Cant.

nulla ratione poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negoci:. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ, laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo, quod ſolum habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ Sacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat: neq; enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facile deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cũ ſit in artis Rhetoricę præceptis diligẽter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progreſſos homines, vt illius inſtitutioni denegare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tãtum ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vides Lupum, à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat, non ex hoc modo Sacrmento, verum ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera quib⁹ obuoluit ſe lupus, hoc eſt è lege Dei prolatam ſententiam, libenter amplectimur: grata nobis eſt lanarum hæc mollicies, verum interea cauendum nobis eſt ab aculeis dẽtium lupi ſe-

Matt. 26.

Matt. 7.
1. *Cor.* 11.

rocis. Diximus hac de re non pauca, cum de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam vero tẽporum horũ peruersitas hoc in primis postulare videtur, inculcandum est etiã diligentius. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimique viri, cui perpetuũ fuit cum hæreticis certamen, sententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nũc nõ secundũ scripturas prædicare ea, quę blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbũ Dei cũ legit nescit: hinc Photinus hominem Iesum christum cum loquitur ignorat: hinc & Sabellius dum quod ego & pater vnũ sumus non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletũ aliũ defendit: hinc & Manicheus & Marcion legem odit: quia litera occidit, & mundi Princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætẽdunt. Scripturæ enim nõ in legendo sunt, sed in intelligendo: non in preuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbũ esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Ario, quod scripturam protulit, Pater maior est me: sed quo sensu ille protulit, nõ erat verbũ Dei. Neq; vero solus id Arius: Omnes propemodum hæretici scripturarum testimoniis ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior, quam

Hilarius in lib. ad Constantium.

Ioan. 10.

2. Cor. 4.

Ioan. 14.

si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulẽtia, ibi diuinorum verborũ prætẽdatur authoritas. Scripturã proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quæ in baptismo non in pœnitentiæ Sacramento confertur, Dei verbũ erat, neq; fas esset cuiquam homini Christiano contradicere: Quoniam vero non secundum baptismũ per hæc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuũ hoc verbum erat, ô Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquam enim, quo dictante scripsit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus. Profertur & nũc scriptura. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptisantes eos &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunq; rationis compos est, cum ad baptismũ accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutẽ cõsequuturus nõ sit, Dei verbũ est, omni veneratione amplectẽdum. Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi sacramento velis excluſos, quod ij fidem

Heb. 6.

Ambro. libr. 2. de pœnitentia ca. 2. Auguſt. in epiſt. ad Rom.

Marc. vl. Matt. vl.

Hebr. 11.

non habẽt quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortaliũ inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris, non est verbum Dei: Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortẽ pro omnibus, qui
1. *Tim.* 2. sanguinem suum æquę pro paruulis fundit atq;
Hebr. 2. pro adultis, nunquam eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cum præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens:
Matt. 19. Sinite paruulos venire ad me. Et: Nisi conuer-
Matt. 18. si fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesiæ fidem, in qua cum baptisantur, quoniam fidei Sacramentum baptismus est, habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt, vt si eo ipso momento quo baptisati sunt decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere nõ possunt, si tamen vita suppeditauerit, cum ad vsum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab
Heb. 9. aliis quoque scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quémadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos id sanguine alieno (alioqui oportebat

eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponãtur inimici eius scabellum pedũ eius. Vna enim oblatiõne consummauit in sempiternum sanctificatos. Si, quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum christi corpus in ara crucis oblatũ fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus ast, quodq; deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neq; necessaria est, cum ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificãdos omnes, vna illa hostia abũde suffecerit) Dei verbum est: certum enim est & indubitatum, quod christus resurgens à mortuis, iam nõ moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuꝰ est semel. Sed si ita hęc verba interpreteris, vt incruentũ illud sacrificium (sic enim non à Gregorio modo Nazianzeno, verum & à patribus in sacrosancto cõcilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontifi-

Hebr. 10.

Rom. 6.

cem nostrum dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps amplius non esse celebrandum existimes: tuum est hoc verbū ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinæ nō paucos alios id populo persuadere conaris, non est Dei verbum, Nunquam enim spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cōmemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locupletes testis esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc est hostia, non multæ: Quomodo vna est & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium, exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nūc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium, hac ratione, Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbiq; Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnū corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnum corpus est & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundātem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc quæ tunc oblata quidem, cōsumi non potest. Hoc autem quod facimus, in cōmemorationem quidem fit eius quod factū est. Hoc enim facite, inquit, in meam cōmemorationem.

Hebr.17.

Luc.22.

Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur. Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel spiritus sancti potius per Paulum loquentis sententiam explanandā? Primum discrimen ostendit inter sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nūquam ad eundem modum amplius offerēdum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deinde eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quāuis immolationis veritas eadem non est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatus, veré passus, verè mortuus est Christus: hic nihil aliud quam eorum, quæ ibi acta sunt, fit representatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi præcepto facere, qui quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suæ mortis recordationem iugiter offerri iusserit. Verū ac de re paulo post pluribus differemus, nam nunc ideo tantum ista commemorare visum est, planum vt omnibus faceremus, non esse statim tāquam Dei verbum accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquē sensum detortū profertur: Scriptura fuit ea quoq;, quam contra christum ipsum tentans eum satanas adduxit, Angelis suis

Psal. 90. et Mat. 4

mãdauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit satanæ verbum, qui si se transfigurat in angelũ lucis, non est magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: non est magnum si fuerunt semper & sunt etiam nunc Pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Etiam ante natum Christum nó nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per Pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum quod currebant cum eos non misisset dominus: quod subinde vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annũciabant, quam quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur. Miror quod sic tam cito trãsferimini ab eo, qui vos vacauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioãnes chrysostomus. Huiusmodi, inquit diaboli fraus est, haud quanquã nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent, desciscite à Christo, Galatæ vitassent eos velut impostores & corruptores. Nunc verò, sinẽtes eos in fide manere, & interim fraudi

2. *Cor.* 11.

Hier. 23. 14. 27. *et* 29.

Gala. 1.

præ-

prætexentes Euãgelij nomen, impune ſummaq; audacia perfodiebãt domum, videlicet, iis quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celãtibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturã appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomẽ repugnat &c. Quid? An tibi nõ videtur iis verbis eos graphice depingere, qui Euangeliũ, qui Dei verbũ noſtro ſæculo ſic ſibi ſolis arrogauerũt, vt eius poſſeſsiõe chriſtianos omnes excluderent? adeo, vt niſi Lutheri quis amplectatur impoſturam (hanc enim bona pars eorum, qui diſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri nolint, quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur & præſe ferat. Quibus nos recte cum Paulo dicere poſſumus, An à vobis Dei verbum proceſsit, aut in vos ſolos peruenit? 1.Cor.14. Sed expendamus nunc & hanc ſcripturam, cuius gratia iam alias aliquot excuſsimus. Scriptum eſſe aiunt. Bibite ex hoc omnes. Hunc ſi ſenſum eſſe vis, vt quibus hoc dictum eſt, non licere putes Sacerdotibus aut cõficere, aut offerre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub vtraque ſpecie, Dei verbũ eſt, quod obuiis, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur: Sic enim Chriſtus inſtituit, ſic vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neque faciet vnquam, vt iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Sin autem illud ex iis verbis colligere conaris, quod eis tanquam Chriſti præcepto cuncti compellantur ad vtriuſque ſpeciei commu-

nionem, quod aliter ſaluo eſſe nemini liceat, tuum eſt hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionem, & animorum in Eccleſia Dei diſsidium excitare conaris, nõ eſt verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba, totus ille locus accuratius expendatur, cuiuis erit perſpicuum, cũ in domo Simonis leproſi, vbi Paſcha cum diſcipulis ſuis Chriſtus mãducauit, alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præſentem adfuiſſe præter duodecim Apoſtolos, ac ſolis illis hæc verba dicta eſſe. Dicit Matthęus: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis. Dicit Marcus, Veſpere autẽ facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cũ facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo, Putas ne temere factũ eſſe, quod numerus iſte duodecim ita diligenter ab omnibus Euãgeliſtis expreſſus eſt? Præuidebant illi ſpiritu ſancto pleni, futuros nouiſſimis temporibus, qui ex verbis ipſorũ tãquam a Chriſto præceptum eſſe defenderẽt, quod ab ipſo præceptum eſt nunquam: atq; ideo in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad ſolos vt duodecim Apoſtolos quos etiam tum Sacerdotes inſtituit Chriſtus, verba hæc pertinere demonſtrarent: vt illi neceſſario ſumerent ſacris operantes, cæteri vero, quin & illi ipſi extra ſacrificium, Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumendi, nulla eſſent neceſsitate adſtricti. Quamobrem nihil adferunt iſti ad inſtitutum ſuum probandum ex eo loco, vbi cœna domini deſcribitur. Nam quod præce-

Matt.26.
Marc.14
Luc.22.

Ioan.6.

perat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quod biberunt ex eo omnes, & fit etiam nũc ab iis, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morẽ, quo sub altera tantuũ specie communicatur, mutãtes, priuata sua authoritate sibi calicem vsurparunt, ex his verbis, bibite ex hoc omnes, errorem suum cõfirmari nõ posse: quamobrem ad astruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta iis annis prodierunt, de spirituali non de Sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiamsi de Sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi recte possunt de vtraque) tamen in toto illo capite neq; calicis, neq; vini sit vllo mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quam ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modo præceptum vbi dari iusserit. sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus aliis quam Apostolis, quisquam in scripturis reperiet, cũ ostendi è contra possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc Sacramentum sub altera tantum specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed Sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testatur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Luc. 24.

Chryſoſt. Hom.17. in Matthæum.

Auguſt. libr.3. de conſenſu Euãgeliſtare cap. 25.

Beda in Lucã li.6

Theophil. in Lucã. Act.2.

Exod 12.

Exod.16.

Leui. 4.6 & 16.

Quin & Hieroſolymis vnius tantum ſpeciei communionem in vſu fuiſſe,ex his quæ de fractione panis in actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas,diſcimus. Totum præterea Ioannis caput ſextum, ſicut paulo ante commemorauimus, nullum neque calicis,neque vini facit mentionem:nec obſcure indicat, ſufficere ſolam ſpeciem panis,cum dicit, Qui manducat panem hunc:viuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuerat ſuppeditatum, figuram illius geſsiſſe reperies: De iis comedebant omnes,de liquore verbum nullum Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata,conſiſtebant in liquidis,in vſum Sacerdotum omnino ceſſiſſe,neq; ſibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vſurpaſſe:vt hęc quoq; figura ad eum,quem retinet Eccleſia Catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modo nihil profertur è ſcripturis, verumetiam ex iis ſanè intellectis cuiuis perſpicuum eſſe poteſt,vtramq; ſpeciem ab iis tantum qui ſacris operantur,alterã extra ſacrificium ab omnibus recte ſumi. Quid ergo quiritaris ô Satana præceptũ Chriſti violari,quod hac quidem de re nullum eſſe conſtat? Quid ſi ille ipſe,quo tu quaſi flabello quodam vſus es ad iſtos in Eccleſia Dei ventos & tempeſtates excitãdas,cuius opera tam multos à chriſto,& à corpore eius Eccleſia ſegregaſti,teſtimonium

contra te feret, nihil esse de vtraq; specie sumẽda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boemos nondum in reprobrum sensum datus, hæc illius verba reperies. Quoniã pulchrũ quidem esset vtraque specie Eucharistię vti & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbiq; Christus præcepit, sectari, quam de speciebus Sacramenti contendere. Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Nõ dixi, inquit, neq; consului, neq; est intentio mea, vt vnus aut aliquot Episcopi propria authoritate alicui incipiant vtramq; speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga Catholicam Ecclesiam excœcatus. Sed & postquã argumẽta illi per te satana suppedita sunt, quibus sacrosanctum missæ sacrificiũ euertere, atq; ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula missæ inscribitur: Si quo casu concilium statueret, minime omniũ nos vellemus vtraq; potiri: & plane eos anathema habere, quicunque authoritate talis cõcilij potirentur vtraq;. Hæc iuratus ille tuus, æstro tuo percitus, in cuius scriptis, vt facile mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet. Cum itaque scripturę pro recepto magis Ecclesiæ more, quam cõtra illum facere videãtur, causæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius

vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non vniuer-
sa. Dedit vtramq; speciem Corinthiis Paulus:
dedit alteram tantũ Hierosolymitanis Iacobus:
Qua de re nullum extabat Christi præceptum
abundabat vnusquisq; in sensu suo. Etiam in-
fantulis mox vt lauacro regenerationis sanctifi-
cati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia pri-
mitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypria-
no, Augustino, Innocentio, & Sozimo Ponti-
ficibus abunde liquet. Neque id sine obtentu
verbi Dei fiebat. Nã siue illud proferas: Bibite
ex hoc omnes, si ad alios etiam, quam ad quos
dictum est Apostolos, referendum existimas: si-
ue illud, nisi mãducaueritis carnem filij homi-
nis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis
vitam in vobis, vtrumq; æque ad paruulos atq;
ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit o-
mnes, neminem excludit: excluſi sunt nihilo-
minus infantes ab vtriusque speciei, vel potius
ab ipsius corporis & sanguinis Christi Sacra-
mentali participatione, neq; tamen quisquam
est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlum
terræ miscendum putet. Quid autem causæ est,
quamobrem qua authoritate fecit Ecclesia, vt
ab omni sacramẽtali christi corporis manduca-
tione paruulos excluderet, eadẽ authoritate nõ
liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ip-
sius Christi corporis & sanguinis. sed à speciei
tantum alterius vsu, eos qui sacris non operan-
tur, arcere, cum sub vna æque sit integer Chri-
stus, atque sub vtraque? neque sit in specie sa-
lus, sed in eo, qui sub specie continetur, domi-

Diony. ecle. Hierar. ca. 7.
Cypria. tractatu de lapsis.
Auguſt. epiſt. 107 et de peccatorũ meritis et remiſſione li. 1. ca. 20 & ctõra Iulianũ li. 3. ca. 11 & cõtra Pelagianos.
Hipognoſticon li. 5
Innoc. epiſtola. 26. Act. 4.

no nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque specie extra sacrificium sumẽda, Christi præceptum extet vllum, verum Ecclesiæ potestas cõcessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuẽdi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cum ratio postulabat, non modo ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verum etiam illud ipsum sine expresso Dei mãdato est abrogatũ. Circumcisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo, & tamen etiam sub lege, & circumcisio in deserto & sabbati sanctificatio bello ingruẽte sine peccato fuit à Machabeis intermissa: Quin etiam vtrumq; fuit paulopost quam christus fuit mortuus Ecclesię auctoritate abrogatum: Non quod vtrumq; obseruare malũ esset, sed quod solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse cõmune voluit. Sed ad nostra Sacramenta veniamus. Nónne Christus formã baptizandi præscripsit? In nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, cõtraq; præceptum eius veniri. Quod apertius certe est de hoc Sacramento, quam de Eucharistia sub vtraque sumenda. Postulabat hoc illorum temporũ ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quam maxime incalcaretur fidelium mentibus: tum & illud

Gen.17.
Exo.20.
Iosue.1.
1.Mach.2.
Mat.vlt.
Actor.8.

Basilius ad Amphilochium cap.12. Ambro. lib.1. de spiritu sancto cap.3.

intelligebatur, quod solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis cõfessio, sicut à Basilio scriptũ, & ab Ambrosio legimus repetitũ. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius specici ademptione? quandoquidẽ vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen postea, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesia redeundum esse putaret. Deinde vero, Nónne præceptum à christo videtur, prius vt doceãtur qui baptisandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptisantes eos, Et alio loco: Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides quę ex auditu est, baptismũ præcedat. His scripturę locis vrgent maxime Anabaptistæ, clamant & ipsi, violare præceptum Christi baptisandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab iis, qui malunt Euangelici quam christiani vocari, quod cuiusuis potius quam Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habẽtur, Neq; videtur eis, & quidem recte (nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptisandis paruulis, cum ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam vero quid est baptisare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiose tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neq; tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quod cũ Clinici, hoc est lecto propter ægritudinem

decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiá in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantum siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus, nihil refer re scripsit, perfunderentur ne an mergerentur: quod in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cælestem munificentiam. Ecce in vno baptismi Sacramento quam multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari certe non potest, contra scripturæ verba, nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquam hac nomine commutanda esse putet. Quæ malum est hæc amentia, quod de speciebus, in quibus non est salus, tanta est altercatio, cum tamẽ neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum. Ante mille & centum annos in Ephesino concilio, quod est vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur, decretum fuit, vt sub specie panis tantum à Laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxit etiam nomen laica communio, cuius & in Sardicensis, & in Agatensis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuerat propter abolẽdum hæresim Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer, sub

Libr. 4. Epist. 7.

ſpecie vini ſanguinem abſque carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim vtriuſque ſpeciei vſum permiſſum à Paulo tertio Pontifice quibuſdam, cætera Catholicis, hac vero ſola in re ab Eccleſia ſegregatis fuiſſe, modo confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem & corpus contineri. Quorum Sacerdotes cum deliberandi ſpacium ſibi dari petiuiſſent, poſtridie in templo populum è ſuperiore loco admonuerunt, dixiſſe Chriſtum accepto pane, hoc eſt corpus meũ, nõ addidiſſe & ſanguis: accepto vero calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominem vero velle vt dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis: hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerũt deinde, vtri magis credendum ſit, Chriſto ne Deo Deíque filio, an homini? magnóſque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſſimilis errori Lucianiſtarum, Qui cum legerent, verbo carum factum eſt, negabant animam in CHRISTO fuiſſe, quod nude ſcriptum eſſet, verbum caro, non autem, caro & anima factum eſt.

Epipha. in Ancora. Quos repræhendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonẽ, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore. Per hoc intelligamus, vnum quid eſſe ex toto fabrefactum hominem ipſum, eo quod non particulatim compoſitionem totius animalis

scriptura explicat. Porrò sublata causa, non mul to post cessauit hoc interdictum, & vtraque spe cies vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quod a- pud alios vtriusque, apud alios alius tantùm spe ciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontifi- cis Romani tempora ventum est, quo ad eccle- siæ gubernacula sedente, Germania Christi re- cepit Euangelium, ac ducentis post annis Polo- nia, & succedente tempore nonnullæ septen- trionales alię nationes, apud quas vini vsus pror sus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni interces se- runt, cum excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa non vbique vini ferax est. Apud nos ve- ro nunc quidem frequentior, parẽtum vero no- strorum & auorũ memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiã, quò tempore pri- mum nostris maioribus Euangelij lumen afful- sit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vni- uersali præsidente ante octingentos plus mi- nus annos, tacito quodam populorum omnium consensu vtriusque speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderẽt, ne quid ea res pareret offendiculi, quod non v- nus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod proprie sym- bolum est vnitatis, ab vtriusque speciei vsu ab- stinendum sibi esse putauerunt, altera tantum contenti. Ac durauit hęc sub vna tantum specie

communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsque ad tempora concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniēsis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit Iudex cōmissarius ad audiēdas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Brussiæ Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesanensis, Culmensis, & Sambiensis episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prādio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re cum esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissime obseruata, habenda est pro lege, quā non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare: quódque hanc consuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserētes oppositum, tanquam hæretici sint arcendi. Decem & septem annis post, habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnanienſis Episcopus tunc à sacro concilio nationis Germanicæ præsidens designatus, & Franciscus Episcopus Varmiensis interfuerunt. In quo cum itidem de vtraq; specie disceptaretur,

Sessione 13.

Sessione 30.

decretum est & declaratum, quod fideles Laici communicantes, non astringantur ex præcepto domini ad suscipiẽdam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummationem seculi, ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secũdum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque cõsuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie, ab ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissime obseruata, & à doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarũ at canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorum cõciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communicandi cõfirmatus est: in quibus præsentes etiam adfuerũt ex hac prouincia nostra Episcopi, à regni missi, qui regni totius nomine ad ea quæ sunt in illis constituta suum assensum præbuerunt. Fingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex præcepto domini ad eucharistiã *Mat.*28.

ſub vtraque ſpecie ſuſcipiendam, tibi ſic, mihi ſecus videbitur: quis erit contentionis huius noſtræ finis? Iudex vt ſit aliquis oportet. Poſtulari nunc à multis audimus concilium, atque id liberum: Quæ potuerunt autẽ eſſe concilia magis libera: quam hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiam Põtifices loco ſuo motos legimus. Vt admiranda ſit eorum vel inſcitia, vel impudens comminiſcẽdi quidquis audacia, qui pontificia tyrãnide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modo nullum oſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando eo decretum, verum contrarium à nobis doceri poſsit. Nam poſt Epheſinum cõcilium, cum interdicti cauſa ceſſaſſe videretur, ad intermiſſum ſub vtraque ſpecie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe videtur. Sed iſti verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant, dũ Pontifices quibuſcunque confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano ſcriptum antea commemorauimus, gubernatore ſublato facilius circa Eccleſiæ nauifragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per membra ſua, vt illius authoritatẽ eleuet, vt ab illius obedientia homines abſtrahat. Cæterum quæ tyrannis eſt tueri concilij decreta, neque permittere quæ ſunt Eccleſiæ totius authoritate conſtituta, vt abſque eiuſdem authoritate abrogentur? Si quæ per Principem in commitiis de cunctorũ regni ordinum aſſenſu conſtituta ſunt, contra eorum aliquid Princeps ipſe

Serm. 4. in Quadrage.

Libr. 1. Epiſt. 3.

venerit, quam durum id multis videtur? Si vero contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitiis summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non æderentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excœcat' erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hãc sibi vsurpet, vt quæ non de vnius alicuius regni aut prouinciæ, sed quæ de totius orbis Christiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorũ, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris, in consilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, cõstituta sunt, ea priuata sua authoritate, quid dicam authoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulo grauior est causa, dicitur hic esse comitialis articulus, neque Principi fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: & de Eucharistia statuere articulus est monachalis, vt ipse cum sua nonna decernat, num Constantiensis & Basiliẽsis concilij decreta recte se habeant necne? Quæ est si non est hæc extrema dementia, tantã aut monacho apostatæ, aut rhetorculo alicui tyrannidem permitteré? vt is mihi de conciliorum decretis, deue sanctorũ patrum scriptis ferat sententiam: vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reiiciendũ esse pronũciet? Certe si quis hoc de re-

gni comitiorum ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas nõ effugeret. Quid autem cauſæ eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum quam conciliorum authoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quiſpiam, Legem in comitiis non recte latam eſſe, ac ſuum iudicium omnium eorum, qui legem hanc ſciuerunt in comitiis, iudicio anteponendum) neque enim deerunt illi rationes, modo non prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conetur, fortaſsis etiã contra vitam & mores eorum, qui legem ſanxerunt, declamabit, verò, an falſo, nõ multum ſua intereſſe exiſtimans: Neque enim fuit maiorvnquam modo dicendi, verum etiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quam ſub iſto euangelio, atque ita ſeditionem concitet) num ferẽdus videbitur? Scilicet. Quod cõtra terræ alicuius comitia factũ fuerit, nemo tolerãdũ putabit: quod vero cõtra totius orbis comitia factũ erit, id ferri poterit? Merito commendatur ab Euſebio præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi recte conſtitutæ ſunt leges, vna certe lex erit præclariſsima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte ne an contra ſe leges habeant, ſed vno omnium ore, vnaque voce, recte tanquam à diis poſitas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille ſapientiſsimus adoleſcentibus permittit, num-

Plato. li. 1. de Legibus.

Euſe. li. 12. de præparatione Euangelica cap. 1.

num Laconum, aut Cretensium lex recte se an contra habeat: seni vero non plus concedit, quã vt Principibus referat: quo si iustas & graues aliquas causas attulerit, per quos condita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à sene fieri, nemine iuuenum audiente, quod hæc ætas affectionibus magis quam rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoq; philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quo que ex Næuij ludo, Percunctantibus enim, Cędo, qui vestram Rempublicam tantam amisistis tam cito? respondetur. Proueniebant oratores noui stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audacius, ne dicam an impudentius, quam oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, super senes intellexi, verum & id quod proxime prędcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi arrogare audeãt. Adeo verum est quod Prouerbio dicitur. Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filiis discunt parentes male credere aut nihil credere: illos interrogant, ab illis

Libr. 1. Ethicorum.

Psal. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

docéntur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres, & patrum in filios cõuertuntur: vt non hoc filij quod patres quondam eorũ, sed hoc credãt superstites patres, quod ab imperitis sæpe adolescentulis filiis suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac prepostorum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sanctas, vt neque mutire quisquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à spiritu sancto latæ sunt, qui conciliis præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllũ labi permittit, non modo quærere de iis, verum etiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquã de iis homines iudicant cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ & firmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas: Quanto magis id obseruandum est in legibus diuinis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali concilio legitime congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie. Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc Sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quam vt hac de speciebus altercatione, a Christo & ab eius corpore Ecclesia segregetis homines, quod segregatis facile se cætera quæ

De vera religio. cap. 31.

velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expẽdere, quod sicut in hoc Sacramento verum est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æternam & non ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Consyderent quid sit quod agatur in hoc Sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini annũciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. *1. Cor. 11.* Ipse mortuus est ideo vt congregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod illo precioso sanguine suo collegit. Quid est, si hoc nõ est Antichristum esse? Quid hic est nisi Sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam disidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quam quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christ⁹ in specie panis hoc Sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, & vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc Sacramento dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accepit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit, indigne enim sumit, ac reus erit corporis & sanguinis domini: occisor CHRISTI reputabitur: nec minus peccabit, quã si CHRISTVM ipsum crucifixisset, *1. Cor. 11.*

1. *Cor.* 11. si sanguinẽ eius fudissẽt. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnum corpus, corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud quã denuo flagellas, denuo crucifigis, denuo Christum interficis? Qua crudelitate quę potest maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obtestamur per eum ipsum, cuius viuũ corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tãta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortẽ corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si idipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum aliis de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes sensserimus. Quamobrẽ non cõtendamus de speciebus, in quibus nihil est quod aliquid fiduciæ quisquam collocet: in illo solo spes nobis est omnis defigẽda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet veréque continetur. Neque enim quod videmus salutem nobis adfert, sed quẽ oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehẽdere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his quæ videntur speciebus inuisibilis ipse & immortalis vere continetur, ipse est &

Act. 4.

non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cum æque sit integer sub vna atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid aliis acciderit, qui cum de vtraque specie primũ inter se cõtendissent, Christum ex vtraque paulo post amiserunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc Sacramẽto, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quam sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est quod dixit quidam quamuis Ethnicus, Nimium altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de Sacramento, dum altercationi studentes magis quam dilectioni mutuę non credunt veritati, de veritate sui corporis dicenti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quam ei qui publice promissus & missus Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Quamobrem cum nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra missæ sacrificium dando, cum Christum etiam ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantum Eucharistiam dedisse legamus: cum certo nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quam sub vna specie contineri, sub qua æque vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi,

Mat.26.

Colloſſ.1. qui quæ pacificauit ille per ſanguinem crucis, quæ per mortem ſuam congregauit, ea ſpargere conantur: non contendamus de ſpeciebus, ne *Philip.3.* quod illis accidit, & ipſi Chriſtum amittamus, verum ad quod peruenimus, iuxta Pauli conſilium, in eo permanentes, idem ſapiamus omnes. Ita futurum eſt, vt ipſi facti corpus Chriſti myſticum, non ad mortem æternam corpus Chriſti verum ſumamus, ſed ad vitam æternam. Verum ad reliqua pergamus.

Quod hoc Sacramentum recte dicatur Sacrificium.

CAP. 41.

Eccle. Hier. lib.3. INTER omnia Sacramenta nullum eſt hoc vno Euchariſtiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob cauſam à Dionyſio Sacramenta, Sacramentorum & hoſtia vocatur hoſtiarum. Nam cũ tria ſunt, quibus rite Deus colitur, fides, ſpes, & charitas, baptiſmus fidei, ab eo enim fideles appellamur: confirmatio ſpei, per illud enim erigitur ſpes noſtra, tutore nobis dato ſpiritu ſancto: euchariſtia vero charitatis eſt Sacramentũ, quod in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam dedit in manus inimicorum *Hier.12. Heb.9.* ſuorum, ac ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo patri pro nobis, vt ſanguine ſuo nos emũdaret ab operibus mortuis, ac viciſſim charitate erga tam pium & beneficum ſeruato-

rem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior, charitas quam sit fides & spes, tanto præstat hoc Sacramentum aliis omnibus, quod non modo significat & confert gratiam sicut alia Sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ vere in se continet, dominum nostrum Iesum Christum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius Sacramenti dignitas maior est vel vtilitas: proinde nusquam etiam grauius quam in hoc Sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certe debito honore spoliatum ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamen in re, vt paulo ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quo segregatos facilius eo quo cogitat perducat. Itaque primum iniicit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æque conatibus eius obstat, atque iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cælesti CHRISTVS in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse, quamobrem illud oppugnat maxime: Neque tamen apertè, verum astutè prorsus & callide. Præ-

dicationem illius permittit, à repræsentatione tamen abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoque succedente tempore langueſcat. Quamobrem hic neruos suos omnes exerit: neque satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat nõ esse à Christo aut Sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quam multa, quam falso illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil disserẽdum esse putauimus. Illud itaq; scire in primis oportet, quod cum diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur prẽteritę christi passionis, quæ fuit longe gratissimum Deo sacrificiũ, quo nos illi Deo patri suo recõciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modo remissionem peccatorum nostrorũ nobis meruit, verumetiã dignos nos fecit in sortem partis sanctorũ, dignos fecit, qui in filios eius & hęredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc sacramentũ sacrificiũ. Sic enim à Cypriano dictũ est, Passio Christi, est sacrificiũ quod offerim⁹. Vocatur etiam eucharistia, hoc est gratiarum actio, quod in hoc sacrificio grata quadã recordatione prosequimur, cum alia omnia, tũ præsertim immẽsum illud redemptionis nostrę beneficiũ.

Colloſ.1.

Libr.2. epiſto.3.

Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc Sacramẽtum efficit, atq; ita vocatur Synaxis græce, latine cõmunio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo cõmunicamus, carnis ei⁹ & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnũ reddimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictũ est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremo eius quod futurum est, quod sicut in hoc Sacramẽto Christo cõiungimur & eo frui mur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui non habemus hic manentem ciuitatem, verum aduenæ sumus & perigrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illã patriam, ad quã anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atq; illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptũ est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viam nobis præbet eo perueniendi, quandoquidem in se vere cõtinet eum, qui via nostra est, dominum nostrũ Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet. Vt autem intelligi possit qua ratione sacrificiũ vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neq; cordis nostri visiones, verum quæ doctissimis grauissimisq; viris iam inde à tot sæculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum Principem

Libr. 14. *cap.* 14.

1. *Cor.* 10.

Hebr. 13.

1. *Pet.* 2.

1. *Cor.* 13.

1. *Ioan.* 3.

Psal. 60.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

locum teneat Augustinus, is vbi sacrificiũ de-
Li.10. de ciuit. Dei cap.5. finit, in hæc verba scribit. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramẽtum, id est sacrum signũ est. Quoniam vero erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoq; his verbis loquitur. Qui ve-
Cer.19. ro putant hæc visibilia sacrificia diis aliis congruere, illi vero tanquã inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: profecto nescIunt hęc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significãtes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificiũ nos ipsi esse debemus. Ac paulo post,
Cap.20. de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quam sumere: per hoc & Sacerdos est, ipse offerẽs, ipse & oblatio: cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa

erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnũ per multa figuraretur, tãquam multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commẽdaretur. Huic summo veroq́; sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificiũ, de quo nunc disserimus. Est enim Sacramentum, hoc est sacrum signũ, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebãt Deo, multis & variis modis, sicut re tanta dignũ erat, prophetiam celebrabãt, futuræ victimæ quam Christus obtulit: vnde iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrabant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulo post, discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia: Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum & promissum, & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subiicitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria.

Contra Faustum lib. 20. cap. 18.

Cap. 21.

Sacrificia priſcorum figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce vere fuit immolatum oblata pro nobis victima noſtra, dominus noſter Ieſus Chriſtus: qui poſteaquam in cœlum aſcendit, nihil nunc aliud fit in Eccleſia, quam illius oblationis quæ in cruce facta eſt, memoria quædam & repræſentatio. Hinc intelligimus quale ſit ſacrificium hoc de quo nũc agimus. Eſt enim ſacrum ſignum quo admonemur illius ſacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractũ eſt. Docemur præterea ex iis, quæ ex Auguſtino adduximus, quod ita demum ſacrificium hoc viſibile recte Deo offertur, cum illius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium ipſi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Auguſtino poſterior Amalarius Treuerenſis Archiepiſcopus, his verbis admonet, Illud intendendum eſt, inquit, in omnibus officiis: immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare, quale eſt cor offerentium. Quare falſum eſt quod fingunt inimici crucis Chriſti, docere Eccleſiam, quod ceremonia miſſæ ex opere operato ſine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero ſcriptum fuit aliquando priuſquam ſegregaſſet ſemetipſum, id docuit, docet, & docebit ſemper Eccleſia, quod miſſa ex opere operato, id eſt, ex eo quod inſtitutum domini eſt, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc eſt ex merito miniſtri prodeſt, ſed his qui in illa communicant per fidem & charitatem. Non eſt quod ex Auguſtino adduximus,

Sacramentum quotidianum in cruce peracti sacrificij, esse sacrificiũ Ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Quo in loco non obscure illud indicat, & Ecclesiam per christum, & christum offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione cuius repræsentatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Sacrificium itaq; nostrum non est aliud quam illud, de quo dicit Paulus. Pascha nostrũ immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, verum & agnus ille significatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus vbi vis eamus & paremus, vt manduces pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaque nostrum est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, de quo prędixerat Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius præcioso sanguine nos redẽptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi sa-

1. Co. 5.

14.

22.

Hier. 15.

Esa. 53.

Ioan. 1.

1. Pet. 1.

Apoc. 13

lutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiã ad finem vsque sæculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quam per agnum hunc pro nobis immolatũ, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suũ, crudulemq; & ignominiosam crucis mortem obiuit, atq; isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo recõciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud inquam vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant, varia illa patrũ sacrificia, quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noe, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quam vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quam per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius quod futurum expectabãt, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia, grata recordatione persequerentur: sic Ecclesiæ suæ Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam

1. *Pet.* 2.
1. *Pet.* 3.

in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes. Cæterum quod obiicitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christum offerri, sed manducari tantum carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac Idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo Idololatria fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius: Idololatra fuit Noe: Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham, Idololatra fuit Iob, Idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtuliſſe Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quam sit absurdum, quis non intelligat? Quam falsum autem est, Idololatriam & impium atq; ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mãdato sit institutus, tam falsum est, eum cultum, quem vocamus missæ sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur Sacramentum corporis & sanguinis eius, verumetiam vt benedicatur siue consectetur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur.

Gen.4.
Gen.8.
Gen.12.
Iob.1.

Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: ſicut etiam à Marone legimus vſurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo, facere hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædũ in libro Iudicum: facere holocauſtum in libris Regum: facere ſeptem arietes & ſeptem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vſque eo non eunt inficias illi ipſi, qui miſſam ſacrificium eſſe negant, vt cum aliter elabi ſe non poſſe videant, hoc genere cauilli vtantur. Eſſe quidem apud Hebræos Idem facere quod offerre, ſed cum additamento, ſicut dictum eſt, facere holocauſtum: facere hircum, facere hædũ: Quaſi vero non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præſcriptum, ſine additamento. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere ſignificet offerre, quam cũ additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nũc eſt ſermo? Nunquid hic additamentũ nõ eſt cũ dicitur: Hoc facite, præmiſerat: hoc eſt corpus meũ, quod ꝓ vobis datur, ſubiunxit eueſtigio: hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cum additamentum videas. Porro nemini dubium eſt, fuiſſe Chriſtum ſacerdotem ſecũdum ordinem Melchiſedech, quod & Paulus teſtatur, & ante illũ Propheta dicens: Tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinem Melchiſedech. Vbi autem hoc ſacerdotio functus ſit, in Euangelio nuſquam reperimus, prẽterquam in nouiſsima illa cœna. Nam quale fuit ſacerdotiũ, quale ſacrificiũ Melchiſedech?

Heb.7.
Pſa.109.

Scribi-

Scribitur in geneſi: quod panem & vinum obtulerat, erat enim Sacerdos altiſsimi. Nonne Melchiſedech Chriſtum Sacerdotem adumbrabat? qui & ipſe ſub ſpeciebus panis & vini corpus & ſanguinem ſuum obtulit, in qua oblatione ſe Sacerdotem eſſe ſecundum ordinem Melchiſedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta eſt in ara crucis, magis fuiſſe videtur Sacerdos ſecundum ordinem Aaron, quam ſecundum ordinem Melchiſedech: ibi enim cruentam victimam obtulit, & ſemetipſum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant ſacerdotes ſecundũ ordinem Aaron. At in nouiſsima cœna eandem illam hoſtiam corporis ſui & ſanguinis obtulit, ſed ſub iis quæ Melchiſedech obtulerat antea, panis & vini ſpeciebus. Nihil aliud Melchiſedech, quã panem ipſum & vinum: at Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum ſub panis & vini ſpeciebus obtulit. Et ſicut in ara crucis, qui finis legis eſt Chriſtus, ſacrificiis quæ ſacerdotes Aaron offerebant, finem impoſuit, ita in nouiſsima cœna nouum ſacerdotium, nouum ſacrificiũ inſtituit ſecundũ ordinem Melchiſedech. Cõſtat etiam, quod in illa cœna paſcha cum ſuis diſcipulis manducabat: paſcha autem non veruecinum, ſed multo præſtantiſsimum: Quemadmodum etiam Tertullianus teſtatur dicens. Profeſſus, inquit, Chriſtus ſe concupiſcentia concupiſſe edere paſcha vt ſuum, indignum enim vt quid alienum cõcupiſceret Deus: Acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum

Rom. 10.

Lib. 4. ad uerſus Marcionẽ Matt. 26.

fecit. Si autem quod in confesso est pascha cum
suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui nō
Matth.5. venerat soluere legem sed implere, iuxta ritum
Exo.12. legis celebrabat, iuxta quē immolabatur prius
agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ
veritas responderet, necesse fuit vt quod pas-
cha cum discipulis suis manducaret Christus
prius offerret corpus suum & sanguinem Deo
patri, postea verò manducandum traderet.
Nam & illud certum est & indubitatum, a-
gnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni
incontaminati domini nostri Iesu Chri, qui se-
metipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam
Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte
respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei
quæ gesta est cœna. Nam agnum ab Hebræis
Exod.14 immolatum legimus in reconciliationem eius
beneficij, quo liberatus erat populus Israel de
seruitute Pharaonis, & eductus de AEgypto:
ac immolatio agni immaculati, qua semetipsū
obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, nō fuit
facta in recordationē alicuius beneficij, sed fuit
ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à pecca-
tis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo dia-
bolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit,
vt per illam immolationem agni paschalis, alia
quędam præter illam in cruce peractam immo-
latio significaretur, quæ per Christum in nouis-
sima cœna facta est, quam etiam à sacerdotibus
fieri deinceps in suam commemorationem, in
passionis & mortis recordationem instituit.
Exod.12. Præcepit Deus, cum essent agnum illum immo-

laturi Iudæi, filios vt suos docerẽt, qui sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis, Victima transitus domini est, quando transiuit super domos filiorũ Israel in AEgypto, percutiens AEgyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimile quoddã fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic interrogentur filij Israel (non secundũ carnem, sed secundum promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quod sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? recte respondere possunt? Grata quędam fit cõmemoratio immensi illius beneficij, quo Deus filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, vt mundũ vniuersum à peccato, & ab æterna dãnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem, magis repræsentare eam quæ fit in altari, quam quæ facta est in cruce. Nam sicut in paschate Iudæorũ, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio. Quod etiam Chrysostomus indicat, enarrans illa verba, Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in AEgypto patres vestri viderũt, faciebatis, sic & hoc in meã facite cõmemorationem. Quamobrem cum & mandatum Christi habeamus dicẽtis, hoc facite in meã cõmemo-

Hom. 13. in Matt.

rationem, & constet Christum sacerdotẽ fuisse secundum ordinem Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit fructus hoc sacerdotio, præterquam in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna pascha cũ discipulis maducauerit, quod offerri priusquã manducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non in his modo scripturæ testimoniis, verumetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Ma-
Malach.1 lachiam Prophetam ad Sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi volũtas in vobis, & munus nõ suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsq; ad occasum magnũ est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consyderanda veniunt. Primum, quod abolitum Deus voluerit vetus illud sacedotium, quod erat secundũ ordinem Aaron, quo solus vtebatur populus Israel. Deinde, quod illi succedere voluerit nouũ & æternum sacerdotium secundũ ordinẽ Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertio, quod oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetę

loco quadrare non posit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, déq; puræ mẽtis & bonæ volutatis officiis intelligendũ existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubiũ non est: ne id quidẽ procedet. Etsi enim dubiũ nõ est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamẽ erit, qui gloriari posit se mundũ cor habere, atq; illius oblationẽ mundã esse? cũ omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectẽ intelligi posit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis sit cõmemoratio. Deinde cordis cõtriti sacrificium nõ magis huius Ecclesiæ quæ sequuta est christi pasionẽ & mortẽ, quam illius quę præcesit, proprium esse videtur, vt æque in lege atq; nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quam ad alios cuiuscunq; tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificiũ illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi recte potest, quã istud Christi corporis & sanguinis sub specicbus panis & vini sacrificiũ? quod vsq; ad cõsummationem sæculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nũc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Habemus itaq; iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus o-

Prou. 20.

Esa. 94.

Dan 8.

mnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac præcium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primum quidem quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanæ, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac pro pemodũ scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarũ: benedictionẽ persequi, in quib⁹ omnib⁹ minus momenti sit, quã in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum efecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritũ, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maxime valebat, id omiserit? Quam ineptum autem hoc est argumentandi genus? non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de spiritu sancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus ô Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo christus olim, cum diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modo. Ioan. 16.

Clare hoc ipsa Pauli verba indicãt, statim enim vt fecit Mechisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorũ itaq; imbecillitas in causa fuit quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod non omnia ea præsertim quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech, Apostolus fuit persequutus. Quod etiã Heb. 6. Ad Eua grium.

testatur his verbis Hieronymu: Super quo multus nobis sermo est & in interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est Iudæis psuadebat nõ iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verum etiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus sententiam insciticæ cõfiteri, & amplissimã domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo Sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantum prædicat meritum, vt futuris Sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumque quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt. Extat oratio Gregorij Nazianzeni, digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclare de eo differit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; rẽ bona dicitur, si bene fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè pernicioſum euadat, atq; sapiẽter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eam cum discipulis tantum scorsum communican- *Matt.20.*

dam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè cõmitti non possit. Per multum in eo positum est, quam oportuno loco & tempore fiat aliquid: cum etiam Deum ipsum si quis consyderet diligentius, oportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suę veritatis mentes eorũ illustrare conatur. Nónne vetus Testamẽtũ patrem apertè prędicauit, de filio vero loquutum est obscurius? At non lex Deum filium palam est professa: sancti verò spiritus diuinitatem nõ ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ postea tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factũ est: sicut à Gregorio quoq; Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondum patres diuinitate confessa, manifeste filium Deum prædicare: ac rursus nondũ Deo filio declarato, spitui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quam infantibus erat lacte alendis solidũ cibum manducandum dare? Fecit itaq; Paulus quod Propheta faciendum admonet, dispositsit sermones suos in iudicio, vt ea tãtum proferret, quæ profutura putaret. Cætera quamuis cognitu dignissima atque adeo necessaria in tempus aliud magis opportunũ reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cum sermonem apud Athenienses habuisset. Neq; enim statim à primo destruendas putauit ceremonias idolorum, statim nãq; sermonem eius aures gẽtilium respuissent verũ ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo.

li. 5 Theologiæ.

Psal. 111.

Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorẽ. Adiũxit eò quòd cæli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quòd intra auri argentíque cassam materiam, nequaquam verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediũ docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quam hominẽ nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientium consyderare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienses crederẽt, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Qui interest quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, sed de prícipiis ad ea quæ perfecta sunt peruenitur. Neque verò Paulus modo, verum & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & authoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantum tradebantur: sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucha-

Lib. 6. in Lucam.

Libr. de spiritu sancto, cap. 27.

De spiritu sancto cap. 27.

Psal. 109

ristię panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi periisse iã sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secũdum ordinẽ Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Fidelibus loquor: si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Nõ ergo opus est mysteria promere: scripturę vobis intimẽt, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tẽpore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantominus id factum oportuit à Paulo, cum ad eos qui recens ad fidem Christi conuersi fuerãt, neque tanta mysteria capere adhuc poterãt, scriberet. Non recte itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, male igitur ad Christi sacrificiũ refertur. Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem sequuti: si fidem illis habendam putant potius, quam toti cœtui sanctorum ecclesiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eisdem affirmantibus, quod Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchisedech ab Abraham decimas spoliorum: & incogitantiæ damnent Dei spiritum, à quo non fuit hoc animaduersum.

saltem verisimile aliquid comminiscerentur: Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata, necesse habuerit panem & vinum mendicare, vt se suósque reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecẽtos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit, Quemadmodum nec illud, quod adferũt ex epistola ad Hebręos. Neq; vt sæpe offerat semetipsum, alioqui oportebat eum frequenter pati: semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: vna oblatione cõsumauit in æternum sanctificatos. Nam quod à Paulo dictum est, libenter accipimus: quod verò per hęc verba Satanas intelligi vult, reiiciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationẽ illã in ara crucis factã sanctificatos non obscure ferim⁹: quin illi veterũ omnia sacrificia cessisse, quæ typũ huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse, ab Ecclesia docti confitemur. Siquidẽ oblatione, hoc est morte sua Christus illud ipsum perfecit & cõsumauit, quod hostię, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem, fore vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua & profuso precioso sanguine suo, genus humanum redimeret: quod vna illa oblatione perfectum est, quæ quamuis peracta semel, semper viget nihilominus: adeóque perpetua est, quo ad efficaciam, atque illius virtute nunquam excidit, æternum Chri-

Hebr.9.

Hebr.10

sti sacerdotium, quo ministros etiam suos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quod offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruēta, sic enim appellatur non modo à Gregorio Nazianzeno, Cyrillo in interpretatione anathematismi decimi, Eusebio, Athanasio, verumetiam à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonensi concilio. Quod si quid loquantur vetusti scriptores, ministri Satanæ morari se negant: minus morari nos debemus, quid ipsi heri & nudiustertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quam Chrysostomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus est, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mētitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nūcupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramēti celebrationem, quod nō illo die sed iam olim

Homil. 17. in epistol. ad Heb.

Nazian. in libris carminum.

Athan. lib. de variis quæstionibus quæst. 34 & 38.

Acto. 3. Epist. 23.

factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in Sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur: Nec vtíque mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Paschasius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandémque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessariũ hoc prouidit. In eandem sentẽtiam scripsit propemodum æqualis Paschasij, vel qui paulo eum præcessit Rabanus, quíque subsequutus est postea Algerus. Ex eo facile colligimus, quale sit hoc sacrificium de quo tractamus. Est enim idem cũ eo, quod in cruce peractum est, nisi quod non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus: in altari incruento: Ibi passibilis & mortalis: hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionẽ obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit promereamur, sed vt pridẽ promeritam per Christum in cruce pendẽtem, per hoc sacrificium quod passionem & mortẽ eius

De sacrificio altaris, ca. 9.

Cap. 22. de sacramentis altaris Libr. 1. cap. 16.

repręsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrē extremo hoc, quod in Ecclesia celebratur, sacrificio non modo non obscuratur illud quod in cruce peractum est, verumetiam illustratur magis. Neque enim alio confugimus, quam ad vnicum illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, deo patri suo reconciliauit: quo sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorū. Hic iterum obganniunt isti, Si credis te reconciliatum, peccatáq; tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuo te reconciliari, peccatáque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? an illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minime vero dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeo veritas ipsa: Neque potest quicquam esse certius, quam quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterum qui dixit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, nimirum in redēptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpe transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudiciis eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo

*Rom.*5. *Mat.*26.

*Rom.*3.*et* *Psal.*115.

*Matt.*19 *Psal.*37. *Psal.*26. *Psal.*118. *Psal.*61. *Matt.*12.

ocioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quẽ posuit propiciatorẽ pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrẽ profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus: ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius esse, sueque promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat CHRISTVS remissionem omnium totius mundi peccatorũ sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundum istos, quandoquidem semel illam per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, obsecramus pro CHRISTO, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imo verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem & fiduciam nostram non alia in re, quam in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum CHRISTVS reconciliauit. Cæterum intelligebat ille Spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel CHRISTVS ad exhau-

Rom. 3.

2. Cor. 5.

rienda peccata noſtra, & fuit illa oblatio ſufficiens precium redemptionis noſtræ, non eſt igitur vlla in eccleſia deinceps oblatio facienda.

Hebr. 5. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Orauit pro nobis Chriſtus, & fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerentia, nihil itaque neceſſe eſt nos orare: tulit crucẽ Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt vt nos crucem feramus. Quæ quam ſit abſurda collectio, quis non intelligit? Verum vt planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat eccleſia, paucis de eo diſſeremus: Sic enim rem accipi volumus. In Chriſto latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ vitalis ſalientis in vitam æternã. Ex hoc fonte quiſquis hauſit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnib⁹ iniquitatibus ſuis mundatur: per hunc enim fontẽ abluti, per hunc ſanctificati, per hũc redempti, per hunc vitam æternã ſumus conſequuti. Cæterum qui vult hoc fonte irrigari, & quæ ſalus ex eo permaneat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat neceſſe eſt. Patet hic quidem fons omnibus, & eſt ita copioſus, vt ad abluendas ſordes omnium, ad ſalutem omnibus conferendam abunde ſufficiat, Sed niſi accedas ad illum, niſi haurias ex illo, nihil eſt quod alicui vſui fore tibi ſperes. Quam multi ſunt Turci, quam multi hæretici & infideles, quam multi mali Chriſtiani, quos neque abluit fons iſte, neque ſalutem illis adfert. Atqui apertus eſt omnibus.

Ioan. 4.

bus. Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omniũ: factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi: Interea tamen pereunt multi, non solum infideles, verumetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant, Vident mẽsam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliã? Nisi quod non attingunt id quod non vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei confitemur, quod solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem: cum Deo patre reconciliationem: filiorum eius adoptionem: regni cælestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuo promerenda, nullis sacramẽtis, nullis sacrificiis, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abunde nobis Christus promeruit: Hæc est clara & aperta confessio nostra. Dicet hic aliquis è Satanę ministris. Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tãtopere pugnas sacrificij vtilitas? Absit à nobis vt impiam Satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verum hoc dici-

Heb.2.
1.Tim.2.
1.Tim.4.
1.Ioan.2.
it.1.

mus: Non in hoc aut sacramentis, aut hoc tremẽdo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos promereri per hũc vsum persuasum habeamus: verum vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructũ nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio quod in Ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur quin eo libere vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omniũ explendas, abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tã copiosus? Certe nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quãlibet sit copiosus & redũdans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illũ ocioſus, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verum illud agit, vt quod videt omnibus cõmunicatũ, eius ad se quoque partẽ aliquã deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quas cõmunem aquam in suum quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitę perennis, qui in latere Christi in cruce pendẽtis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & re-

dundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendã prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam qui solus peccata nostra abluit, salutémque nobis confert, Christi sanguinẽ ad te deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verum CHRISTI sanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunque ad salutẽ nostram petinent, nõ nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, nõ nisi fonti qui apertus est in Christi latere, tribũnur: verum fructum ex illo fonte capere nõ possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumẽta, & quasi canales quasdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis precioſi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falso itaque nobis impingunt Satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentum? & redemptionem suam in aqua baptismi

collocare potius, quam in christi sanguine, quo solo redempti sumus? cum baptismo nihil aliud agatur, quam vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurde faciunt qui nobis obiiciunt, quod per quotidianum istud sacrificium illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cum nihil aliter agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quam vt quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos trãsferre, & eo ad salutem nostram vti queamus. Cæterum ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendũ esse putauimus. Ac primum quidem, quod his verbis, hoc facite in meam commemorationé, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum antea commemorauimus. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primũ obtulit, & hoc fieri in sui commemorationé præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secũdum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Ireneus. Suis, inquit, discipu-

Homil. 17.

Libr. 2. epist. 3.

Libr. 4. cap. 32.

fis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimẽta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium nõ accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gẽtes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque. Post omnia quasi mirabilem quendam victimam sacrificiúmque eximium patri suo operatus, pro nostra omniũ salute obtulit, eiúsque rei memoriã vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit. His autem omnibus paulo posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramẽtum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Et qui sequutus est

Lib 1. demonstra. euangelicæ cap. 10.

Serm. 7. de passione.

In cap. 28. Matth. eum Theophilactus, manifestũ esse scribit, quod Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum: tunc enim sanctus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech. Testatur hoc Hieronymus, dicẽs: Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panẽ qui confortat cor hominis, & ad vernm Paschæ transgreditur sacramentũ: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinũ offerẽs fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret: Testatur Augustinus cum ait. Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat Sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna cõscripta sunt. Ibi quippe primum apparuit sacrificiũ, quod nunc à Christianis offertur Deo tot orbe terrarũ: impletúrque illud quod longe post hoc factũ per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat véturus in carnem, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: nõ scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus. illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabãtur. Cõplura sunt autem Augustini loca, in quibus figurã fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nũc offertur in Ecclesia. Verum adducere singula longum foret, neque necessarium. Vtróque autem vetustior Eusebius: Et sane oraculi exit⁹ admirabilis, ei qui cõtempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christ⁹ Dei, ipsius Melchisedech ru-

Libr. 16. de ciuitate Dei, cap. 22.

Libr. 17. de ciuitate Dei, cap. 17. et 20. epist. 95. ipsal. 33 106.

Lib. 5. de

et,ea quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectat,per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille qui ſacerdos gentium erat, nuſquá videtur ſacrificiis corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane dum ipſi Abraham benedicit:ita ſanè primus ipſe ſaluator ac domin⁹ noſter,deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus gentibus,ſpirituale ſecũdum Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentat: quæ ſane myſteria Melchiſedech tanto ante ſpiritu diuino cognouerat,& rerum futurarũ imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moyſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait. Et Melchiſedech rex Salem protulit panem & vinum:Erat autem ſacerdos Dei altiſsimi. Vide eundem libro octauo,cap.ſecũdo. Epiphanius, Viſum eſt vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verum ad id, quod ante Leui,& ante Aaron fuit ſecundũ ordinem Melchiſedech Sacerdotem transferatur: quod ſane nunc in eccleſia viget à Chriſto & hucuſque. Ioannes quoq; Chryſoſtomus Melchiſedech typum geſsiſſe ſcribit noſtri ſacerdotij. Ioannes Damaſcenus. Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarũ reuertentẽ,qui erat ſacerdos Dei altiſsimi:illa cauſa, hanc myſticá prefigurauit mẽſam:ſacerdos ille,Chriſti veri ſacerdotis figurã prę ſe ferebat & imaginẽ.Tu es,inquit,ſacerdos in ęternũ ſecundũ ordinem Melchiſedech. Arnobius ante mille trecentos annos,explicãs illũ locũ,Tu es Sacerdos

monſtr. Euangelicæ.ca.3.

Lib.2.cõtra hæreſ. Hæreſi 55.

Oratione 4.contra Iudæos.

Lib.4. cap.4.

in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysticam panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præcesſit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tẽpore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum Hoc est, inquit, corpus meum: Ex recentioribus Rupertus. At verò christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idémque Pontifex magnus, illorum talium hominũ diebus natus, sacerdotio suo functs est secũdum ordinẽ Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicẽs, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham verum sacrificium. Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba. Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinẽ Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende dominẽ mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es Sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti Domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeste ostendit, quod

Sermo de cœna domini. Libr. 5. de Trinitate, cap. 12.

sacrificium fineretur quando inciperet istud sacrificium in æternum, & ordinatio sacrificandi secundũ ordinem Aaron ex toto cessaret, quãdo inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturũ. Malachiæ quoq; locum quẽ adduxim⁹ de hoc sacrificio interpretatur, prẽter antiquissimũ Ireneum, Augustinus his verbis. Hæc quippe Ecclesia est Israel secundum spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundum carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorũ, quibus significabatur singulare sacrificium quod nunc offert Israel secundum spiritũ, cui dictum atq; prædictũ est, Audi populus meus, & loquar tibi, Israel & testificabor tibi, & cætera, quæ iam supra commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neq; de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum: Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe Sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius propheta dicit ad eum qui carnaliter est Israel. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus omnipotẽs, & hostiam

Malach. ca. 19. Cõtra aduersariũ legis et prophetarũ, lib. 1. cap. 20.

non accipiam de manibus vestris, Ecce quod secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, adit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meũ in gentibus, & in omni loco offertur incẽsum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech, Eusebius. Hæc omnia quę ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrãtur, propheticæ voci testimonium afferẽte veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificiis, quod futurum erat, nostrũ ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Tastamentum, hostiam mundam, Ac paulo post: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quam luculenter, quamque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulo post: Vides quod vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circum-

Lib. 1. demõstrat. Euangel. cap. 10.

In Psal. 115

scriptum: neque altare, neque canticum: non in omni loco thimiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summéque venerandum sacrificium. Copiosius etiam ac magis diserte in secunda contra Iudæos oratione, cũ eundẽ prophetæ locum adduxisset. Quãdo, inquis, hæc euenerunt. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tempus proferre, quam hoc, posteaquam Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiam legi repugnat prophetia. Nam cum Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locũ sacrificia illa concluserit: nimirum propheta dicens, quod in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mosi. Verum nulla est inter eos pugna, neque dissentio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quę dicta sunt, tum ex aliis plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrãdam. Præterea ex sacrificij modo siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus.

Ac ne putares, quòd in vna duabusúe aut tribus ciuitatibus aut culturæ genus instaurandũ esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsq; ad occasum: demonstrans quòd quantum sol terræ aspicit, tantundem Euangelium esset occupaturũ. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, nõ quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideo dixit: Incensum abominatio est mihi. Quanquam & alioqui si quis ipsum hoc sacrificiũ cõferat cum illo, ingens discrimẽ inueniet, vt iuxta comparationis rationem solũ hoc purum dici mereatur. Quodq; de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidẽ fuit, quod erat glorificatum propter eminẽtem gloriam: idem & hic iure dixerim⁹, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solum dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis præcia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos prope annos locum hunc explicans, Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est mũda, vt exterius nullum hebeat cruoris horrorem, & interius siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaq; in gentibus talem oblationẽ offerentibus magnũ est nomen meũ, &c.

In Malachiam.

Rabi Samuel ad Isaac scribens cap. xx. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus neq; recipiam sacrificium vestrũ, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quam sacrificium nostrũ. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarẽt nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitamus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrũ fuit mundum apud Deum & acceptum. Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cum veterum scriptorum plenæ sint omnes paginæ. In sacrosancto Nicæno concilio, simul & in Ephesino, quæ non minoris authoritatis habita sunt, quam ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neq; regula, neque consuetudo tradidit, vt ij qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerũt corpus christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres concilii: Annunciantes ei sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est Iesu Christi & resurrectionẽ eius, & in cœ-

los ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & precioſi sanguinis Christi, omniũ nostrum redemptoris, effecti. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis post fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorũ sententiam ad Monimũ scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimundũ Arianum scribẽs, vbi docet, quod sicut patri, ita etiam filio nõ solum Christianis temporibus, verum etiam à prisci temporis sacerdotibus multis variisq; modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisq; ex Daniele, ex Psalmis, ex Euangelio Matthæi testimoniis, tandem ita concludit. Sacrificium itaq; quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec à filio sine patre sanciri. Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodũ antea meminimus, Henriciani & Petrobruciani, qui & veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Contra quos quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quo iam digna

Augusti. lib. 10. de ciuitate Dei. ca. 9. Lib. 2.

sunt quæ legantur ab omnibus, visum est paulo altius repetita inserere: Loquens enim de sacrificio in cruce peracto. Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui pauli holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesię suę offerendũ reliquit. Et quia iam expeditior via se prębuit per quam liberior sermo ad ostendẽdum & confutandum stultissimum errorem decurrat: audite, non me, sed dominũ: nõ christianũ, sed Christum: nõ hominem tantum, sed Deum: audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu, Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic: respõde aduersariis Testamenti tui, qui volunt rescindere quod statuisti, eradicare quod plantasti, destruere quod constituisti: Dic, forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuã irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuę sunt, vocem tuam audiẽt. Ignosce & mihi præsumptuose interroganti, sed tamẽ pro Ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Plane isti redemptorem te negant, qui precium redẽptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt.

Deut. 19.

Ioan. 10.

Volunt rursum vincire à te olim solutũ nodum captiuitatis, dum largitorem respuũt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternũ esse decreueris. Audiant isti, non me, se te, vt cõuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem postquam cœnasti dicens. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quę oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite. Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est: vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquã dixit, accipite hoc est corpus, adiunxit meum. Suum ergo nõ alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne forte alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus quod suum quidem esset, sed tamen

Matt. 26. *Lucæ.* 22. *Psal.* 113. *Mat.* 17.

men quod ipse erat nõ esset, addidit, quod pro vobis tradetur. Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite illud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis. Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demõstrandam veritatem corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nonne & longe ante pasionem commendans magnificum & salutare sacramẽtum discipulis & Iudæis sæpe dicebat: Nisi mã ducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, Caro mea est. Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporũ multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cum esset dei filius singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia amicè cõplectendum est tantũ tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomen filij hominis fre-

Ioan. 6.

quentat, quod pro nobis est. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis ne alterius quam sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus trâs substantiationem probat, quod panis in carnem vinũ cõmutetur in sãguinem, postquã de iugi quoq; sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod nõ modo ab incredulis apponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cũ Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maxime cum non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificiũ, hoc est, idem Christus offeratur, vidẽdum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factũ & traditũ est: quæ sapientia quia summe rationabilis, imo totius rationis fons & pfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cũ hoc dixit, cũ hoc sacramentũ suis tradidit, non absq; certa ratione vt certũ est fecit, quæ sola omnib' ratio satisfacit, quicũq; christũ huius sacramẽti authorem Deum & Dei esse sapientiã credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquam dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti, commemoratio Christi: Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter homi-

1. Cor. 1.

nem: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriẽdo propter hominem: Sciebat se opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullũ saluari posse hominem, Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summe celebratũ, sic mortalibus pro quibus fiebat, summe erat cõmendandũ. Commẽdandũ erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissime mors, illorum vitæ ministrabatur. Hoc certe solenniter cõmendandum erat, vt Christus diligeretur dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruarinõ poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maxime cordi inesse oportebat, signo rei cõgruẽte, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis præcium cogitaret, indeque redempori agens gratias, fide quę per dilectionem operatur, nequaquá se ingratũ tantæ gratiæ demõstraret. Et posset quidem mẽtibus humanis huius rei vtcũq; absq; signo visibili inesse memoria sicut multarũ rerum tam diuinarũ quam humanarũ recordatio fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendã, Segnius irritãt animos demissa per aurẽ, quã quæ sunt oculis subiecta fidelibus: & res tanta erat, vt ad eam cogitandam

Hora. in ar. poeti.

amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouẽdi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantum auditu per aures, sed etiã visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, nostrũ nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadauerib⁹ & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcirco non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idẽ quod signat. Neque enim ibi Christus vt olim dolorem & mortem patitur, cum tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum licet inuiolabiter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis & quibusdam aliis signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quam tamen maximè signat: maximè autem dixit, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu quem su-

pra commemoraui: Quotiescunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circuncisionem domini, baptismum domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quando dixisti mortem domini, quare illa quæ glorioſa videntur dimisisti, & quod erat ignominiosius elegisti? Vt, inquit, ostenderem in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præpõderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita plane & iuxta Apostolũ, quando mãducatur panis domini, hoc est corpus domini quãdo bibitur calix domini, id est sanguis domini, annunciatur, hoc est repræsentatur mors domini, quã passa est in cruce, non alia, sed eadem quæ est præsens, caro domini: qua susus est non alius, sed idem qui sumitur sanguis domini. Quod cum fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quam possit excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tantum audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat, & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter & in se obliuisci iam nullatenus posset, quẽ fide credit, amore amplectitur, manu cõtrectat, ore sucipit, quem quondã pro se mortuum ipsa sus-

I. *Cor.* II.

Ioan. I.

ceptione recolens, & morte illa vitam sibi paratam agnoscens, à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum sed valde necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui cõmemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit, vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporũ prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans de animi recessibus mala omnia effugeret, virtutibus vniuersa repleret, sicq; quotidie per hoc sacramentum innouans redẽptionem, quotidianã pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plene tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcirco, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in te ipso, à te ipso hoc discas, aduerte quicunq; hæc legis, téq; ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamẽ quod profiteris firmiter credis) vtrũ quando dicitur, Christus olim inter homines apparuit, aut quãdo dicitur, Christus nunc inter homines conuersatur? quando dicitur, olim in cruce pependit, an quando dicitur, nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandũ accendat, eius prædicata absentia, an demõstrata

præsentia? Sed scio, quia nõ diffiteris quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quam absentibus rebus: mouetur igitur magis ad præsentem quã ad absentem, mouetur magis ad visum, quã ad auditũ Christũ, mouetur ad admirãdũ, mouetur ad amãdũ quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga christum amor est, tanta est & indulgẽtia, ipso domino atteſtante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Et cum rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tãtum operit charitas in proximum? Nõ est ergo, vt dictum est, superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentũ, quo viuacior memoria excitatur, quo feruẽtior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio cõparatur. Non est superfluum, quia non tantum per id quod Deus est, sed etiam per id quod homo est, nobiscum est vsq; ad consumationem sæculi. Nõ est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec saciemur deitate & gloria eius. Hactenus, Petrus Cluniacensis. Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam diserte, vel ad rationem huius Sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustrãdum, vel ad mentes hominum amore tam

Luca.7.

1.Pet.4.

benefici redemptoris inflammandas, quã quod ab hoc venerabili patre ſpiritu Dei pleno dictum eſt? Ex cuius nos libello propterea tam multa deſcribenda, atque huic loco inſerenda curauimus, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides de hoc Sacramento ante quadringentos annos, planũ omnibus fieret: ſimul intelligi poſſet, quam impudens commentum ſit eorum, qui quadringentis iis & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Eccleſia Dei, Chriſtiq; beneficia omnia obſeruata eſſe, literarum monumentis prodere veriti non ſunt: Cum ſi vnquam antea, illo tempore vel maxime, clara aperta, teſtaque fuerint omnibus: quemadmodũ ex eorũ ſcriptis videre licet, qui vixerunt illo ſeculo, quod ferax doctiſsimorum hominum fuiſſe conſtat. Nam intra centum annorum ſpacium tulit ætas illa viros inſignes Anſelmum & Lantfrancum Canthuarienſes Archiepiſcopos, Guimũdum Epiſcopum Auerſanum, Algerum Preſbyterum, & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Claræuallenſem, Hugonem de ſancto Victore, Richardum de ſancto Victore, Petrum Lombardum fratrem eius, Gratianum, & alios nonnullos nõ doctrina magis, quam vitæ ſanctitate claros & illuſtres. Atqui horum omnium, & cum ea quæ præceſsit, quæ fuit a b ipſis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, & cum ea quæ ſequuta eſt Eccleſia, vſque ad hæc noſtra tempora, cum de rebus aliis o mnibus, tum de iugi hoc ſacrificio mirus cõcentus, & incredibilis quædam eſt cõſenſio,

Ná quod Arnobio, Cypriano, Auguſtino, Fulgentio in Aphrica, idem viſum fuit Ireneo, Remigio Antiſiodorenſi, & Petro Cluniacenſi in Gallia, idem Patribus in Sacroſanctis Nicœno, & Epheſino conciliis, ex toto orbe Chriſtiano congregatis, idem Ambroſio in Italia, Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Hieronymo & Ioanni Damaſceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Euſebio in Paleſtina, Lãtfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnẽſi Archiepiſcopo, & Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ gẽtis Apoſtoli fuerunt in Polonia, qui Euangeliũ ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerũt. Quod ergo iſti omnes, & qui eos vſque ad hæc noſtra tẽpora ſequuti ſunt, vnanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, literis etiam conſignauerunt, atque ad nos tranſmiſerunt, viciſsim à nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum: iſti inquam omnes in tam diuerſis regionibus commorati, tanto & locorum & ſeculorũ interuallo diſiuncti, quod nos tanto conſenſu docuerunt, non hominum hanc magis, quam Dei per os Eccleſiæ ſuæ loquentis, doctrinam exiſtimare debemus. Quominus ferendus eſt inflatus ille ſenſu carnis ſuę, qui nihil morari ſe ſcribit, quid tanto conſenſu loquantur vetuſti ſcriptores. Scilicet tu ille es incircumciſus Philiſteus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Eccleſiã vniuerſam, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauiſsimum etiam idololatriæ cri-

1. *Tim* 3.
1. *Reg.* 17

men illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit:
Eſa.14. In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſsimo: Qui poſtea ad infernum detractus eſt in profundũ laci. Niſi quod impius hic non vult eſſe ſimilis altiſsimo, ſed vult eſſe ſupra altiſsimum. Altiſsimus enim promiſit ſe miſſurum ſpiritum ſuum, qui doceret Eccleſiam ſuam, & cum ea maneret in æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet altiſsimum arguere mendacij, dum tot ſeculis Eccleſiam ſpiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria vetſatam eſſe impudenter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis vniuerſam: Italiam, Hiſpaniã, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariã, Boemiam, Inſulas in Mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ ſunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corſicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Chriſti nomen profitentur: adde poſtremo numeroſiſsimos Indiæ populos, toto prope modum orbe ac nobis diſiunctos: in omnibus iis regnis & prouinciis (præterquam ſi qui alicubi ſe viginti aut tringinta his annis à Chriſto & ab eius corpore ſegregauerunt (iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nunc ſacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, nunquã celebrare intermiſiſſe reperies: quod à Chriſto vt

diximus institutum, ab eius Apostolis per longam Sacerdotum & Episcoporum succensionem, per manus traditum, & obseruatum in ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quam finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi non arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum authoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostram mortalem, prius omnia quę sunt in hoc seculo mortalibus charissima nobis eripe, quam in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum est tantum discrimen, quod non alacriter subire: nulla tanta difficultas, quam non constăter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepide nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante non modo nō fugiendum nobis, verumetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorē negemus, vt redemptionis nostræ precium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur. Verum quod sæpe monuimus, nihil est hoc viruléto serpente callidius. Nā verbo quidē ille redēptionis nostræ preciū auferre se negat, quin illud potius prędicari velle simulat, cū

tamen re ipsa nihil agat aliud, neque alia in re curas suas & cogitationes cõsumat omnes, quã vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primum illud modo videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium: scriptum est enim: Vna oblatione consumauit in æternũ sanctificatos. Verum posteaquam hoc obtinuerit, serpet eueſtigio lõgius, simul & prædicationem externam abolendam esse docebit Scriptũ est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum, Non docebit vnusquisque proximum suũ & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conantur? Atqui eadẽ hoc authoritate, qua tu, faciunt, & æque tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc & in proxime insequenti capite scripta sunt, & Sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa quam vos in Ecclesia solã esse vultis prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quam illis, quos merito fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autem vtrique fanatici, qui vos à Christo & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideo tãta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres dũ fanaticos istos insectaris, ipsa ab te inuito veritas extorsit, sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti: ac recte ad-

Hebr.9.

Hebr.8.
Hier.31.

mones peculiariter id notandum esse. Non est enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarũ lux, cui promissus & missus est spiritus sanctus, à qua cum vltro ipse te præcideris, mirandum non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recesserit.

Scit Satanas, quemadmodũ ab Augustino quoque scriptum legimus, extremum sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequiis discerni. Nam obsequia cætera quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare, rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum potestate possent, ausi fuerint imperare: quicunque tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi Principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio contendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vnquam ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quo sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Hic est scopus ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando, (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuitati illius populi sedebit absque Lege, absque Rege, absque Sacerdotio, absque Ephot & Theraphin: cúmque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit iis

Lib. 1. cõtra aduersariũ legis & Prophtarum, cap. 18.

Oseæ. 3.

temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tẽpore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omnino de mũdo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultũ eius abiiciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur. Cum itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes, cum quorsum tendat serpẽs hic astutus planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ precium auferat, denique vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quanto magis ille cultum hunc Deo debitũ, & ab ipso Deo institutũ oppugnare fuerit adortus tantò nos eum maiore pietate frequẽtemus, tãtò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quẽquam, quod non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim antea satis docuisse videmur, non in eo quantũ intelligamus, sed in eo quam pie Deum colamus, salutem nostram positã esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum quid agerent, cum in templo clamarent, Osanna filio Dauid: Atqui adeo non fuit hæc eorũ quamlibet imperitorum pietas ingrata Christo, adeo non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cum Principes sacerdotum & scribæ indignati dixissent, audis quid isti di-

Matt. 21.

cunt? non obscure tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictũ admonuerit: Ex ore infantium & lactentiũ perfecisti laudem. Qui vel solus scripturę locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratã esse deo. Iam verò, quotusquisque fuit in populo Israel, qui quid sibi vellent ritus, ceremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectum habere? Certe præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisque, quid ea sibi vellent assequebatur, vt non temere dictum fuerit a Pharisæis: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba quæ legem, ignorare visa est, non ex sapiẽtibus secundum carnem, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundum illustraret: cũ interea qui de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cũ sua arrogãtia relicti, filij gehẽnæ facti sunt. Non suscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificiis istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari sacrificiis istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores proculdubio ex imperita multitudine & simplici plebecula,

Psal.8.

Ioan.8.

Malac.2.

quã ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt, etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque illud sacrificiũ quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tum facile, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quam qui anxie disputant, vtrum ea iustitia qua Christus ipse iustus est, an ea quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis communicata, nobis inhæret, iusti efficiamur. Cum locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidẽ sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Dominus noster Iesus Christus si nos inueniat his vacantes, non solum pasci & refici dignatur in nobis, verumetiã si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis: Etiam malignorum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens

Homil. 20. in Iosue.

portatur

portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam non intelligis, interim hãc primam susci-pe vtilitatem, quod solo auditu velut in canta-tione quadam noxiarum virtutum quæ tibi in-sidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pau-ca: Hęc idcirco diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus, sed fiat nobis secundum fidem nostram creden tibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, cre-dere tamen debemus quia vtilis est. Solent me-dici præbere interdum cibum aliquem vel po-tum (verbi gratia) ad discutiendam caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando senti-mus quia vtile est & prodest oculis, sed cum trã fierit visum, cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demum sentire incipi-mus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scri-ptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, e-tiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam vt diximus, & bonæ virtu-tes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugan-tur. Quamobrem rectè populum institutũ fuis-se videmus à maioribus nostris, cum Euchari-stiam Sacerdos eleuat, quod est sacrificij signũ (quam & in lege quæcunque sacrificabantur, e-leuari consueuisse docemur ex Leutico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeãt illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent e-

Leuit. 23.

tiam ſecum, quam acerbos cruciatus, quam ignominioſam mortem ſuſtinuit, quódque his illius tam grauibus ſuppliciis non niſi peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſsis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea ſibi odio eſſe, ſéque vel maxime ea deteſtari declarent, & pectorum tunſionibus, & quibuſcunque rebus aliis externis. Quoniam verò tam precioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus plenè ſatisfecit, nulla vt eſſe poſsint flagitia tanta, quæ per illam abolita non ſint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cum noſtra merita non habeamus, quæ allegare poſsimus, allegent Chriſti merita, hoc ipſum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipſum ſanguinem qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum, Deo patri ſiſtentes: ac ſupplices illum precentur qui protector noſter eſt, vt auertat faciem ſuam à peccatis ſuis, & reſpiciat in faciem CHRISTI filij ſui vnigeniti: qui cum eſſet ſpecioſus forma præ filiis hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpectus, & nouiſsimus virorum, vir dolorum, & ſciens infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus: Ipſe languores noſtros tulit, ipſe dolores noſtros portauit: ipſe vulneratus eſt, propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: ipſe oblatus eſt quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit. In huius itaque faciem reſpiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat,

Heb.4.

Pſal.86.
Pſal.44.
Eſa.53.

vt quem fructum crucis illud sacrificium quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit, eum in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quod si nihil præterea de hoc Sacrificio intelligeret, vel hoc solum intellexisse satis illi foret ad salutem.

Quoniam tamen hoc istorum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus iis, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbuntur.

De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cumprimis docti & pij, verèque Catholici Michaelis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quod pro eo vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia quæ ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neque tamen existimet aliquis temere ac sine causa factum esse, quod vna & sola Latina lingua in Occidentali Ecclesia Sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, vt vna esset quasi Catholica Lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe CHRISTIANO gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex iis præsertim, qui sunt liberalius educati, qui linguam Latinam si minus exacte, vtcunque tamen calleant. Ac si qua gens alia, nostra præcipue permultos habet eius Linguæ non omnino rudes: cum etiam colonos & agricolas repe-

rire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba Latina vtcunque sonantes, eáque præsertim, quæ cantantur in Missæ sacrificio intelligentes. Quam pulchrum autem & decorum est, cum peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cum ea quasi propria sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem ceremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium, esse cor vnum, & animam vnam: Cum lõgè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est neque vna, sic ritus quoque & ceremoniæ, quæ cũ doctrina simul quotannis variantur. Neq; tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam antea commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quam maxime voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostrę salutis mater ecclesia: quod in festis Christi natalitiis, festis etiã Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij sit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cęterum illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est authoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem

Rom. 15.

Acto. 4.

hanc à Deo conceſſam habet in omnibus dicto
eſſe audientem, is hoc ſibi ſumat, aliquid vt in
Eccleſia ſuo iudicio mutare, aut ritus nouos, no
uas etiam cantilenas inducere licere ſibi putet,
cum ne ipſis quidem Epiſcopis eius rei plena
poteſtas cõceſſa ſit. Vel Ozæ Regis exemplum 2. *Reg.* 6.
deterrere prophanos debet, ne quid eiuſmodi
ſibi arrogent. Longum autem foret omnia per-
ſequi, quæ ad Miſſæ ſacrificium explicandum
pertinere videntur, neque eſt hoc præſentis in-
ſtituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quo-
niam verò quærũt hoc tempore multi, num Dei
verbum è ſuperiore loco prædicantem, an ſacris
operantem Sacerdotem audire præſtet: viciſ-
ſim ab illis recte quæri poteſt, ſcire ne prę̃ſtet an
facere voluntatem domini? Non auditores, dicit
Paulus, ſed factores legis iuſtificabũtur. Seruus *Roma.* 2.
qui cognouit voluntatẽ Domini ſui, dicit Chri *Luca.* 12.
ſtus, & non fecit ſecundum voluntatem eius, va
pulabit plagis multis: qui autem non cognouit
& fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò
cum Sacerdotem audis è ſuperiore loco ſcriptu
ras enarrantẽ fit, vt intelligas quę̃ ſit volũtas do-
mini, vt autem facias, id ab eo præſtari non po-
teſt, qui prædicat: ſed neque tu quicquam po-
tes viribus tuis ſoli⁹, opus eſt eius auxilio, à quo
tanquam à fonte quodam perenni manat quic-
quid eſt rerum bonarum. Nam neque qui plan-
tat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremẽ-
tum dat Deus. Hoc eſt quod ille dixit ſapiens:
vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe conti-
nens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma

sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem Domini, statim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cum Augustino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repræsentatio fit in altari. Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è Sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere: & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus.

Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infœlici seculo nostro, quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neque facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

De incõprehẽsibili Dei natura cõtra Anomæos Homil. 3.

Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus, Ingentem, ait, & pene inauditam hanc populi multitudinem, quæ modo affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sæpenumero tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me ve-

hemens cœpit suspirium, quod cum ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissime perseueratis. Cum autem ipse CHRISTVS communis magister & Dominus, semet in Sacris mysteriis ostensurus est, vacua desertáque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequantur? Facit profecto vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tã vos, quam me damnet ac reprobet, cum fructũ omnem audiendi delapsum cernat & vanidum?

Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderitis, facto palam studium faceretis vestrum, non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cum audistis discedítis, & fugam quasi vos hostis insectaretur arripitis: coniectari omnino licet, nihil vos recepisse & recondisse animo vtilitatis. Nam si quæ præposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur: prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cũ deuotione horrarentur & mouerent. Nũc vero quasi fidicinã audiretis aliquã, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicẽdi est, discedítis. Sed ô frigidã excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio. Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliã doctrinamq́; audire nõ nisi in Ecclesia possum⁹. Te homo decipis, & magno in errore

versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores quam in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor fœlici societate excitus, ad Deũ immortalem refertur, non pariter exoras cum solus dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, Sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem Sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cælum euehantur. Adde quod nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porro sermoni oratio debet anteire. Sic Apo-

Act. 1. & 2. stoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cum in exordiis suarum Epistolarum oret, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profecto si orare cum diligentia insuescas, nihil est quod doctrinam tui conserui desideres, cum ipse Deus sine vllo interprete, mentem tuam abunde luce afficiat. Quod si omnis oratio tantam vim habeat, longe magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multo audientia maior, quam in

1. Cor. 1. domestica illa & priuata. Vnde id constet, Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quod adhuc eripiet: vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis.

Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulo agebatur ad Deum. *Act. 12.* Quod si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit: cur eius vim tu contemnis & negligis? qua te possis purgare ratione? Deum quoq; dicentem audi, quam populo cum benevolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe *Ionæ vlt.* qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego nõ parcam Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quam centum viginti millia hominum? Non sine re, amplum populi numerũ proponit, sed vt intelligas plurimum eam polere orationem, quæ cum cõsensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam decem ante hos annos capti nonnulli sunt, tyrannidem appetentes, cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidã, dignitate ac principatu prędituS, qui cũ damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus prætorem adiit, & deprecãdi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cum iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis: cur quoties ad cœlestem illum Imperatorem placandum, reddendumq; propicium ire pergitis, vt eius iræ eximatis nõ vnũ.

vt tunc: nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos, à flagello liberetis diaboli: foris sedetis, non vniuersi concurritis, & Ecclesiam penetratis, vt Deus vestram reueritus atq; exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negociis necessariis non omni leone vehementius, disruptis omnibus vinculis, curriculo is & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore.

Itaque vt homines ramos olearum gerentes, mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cum eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam

acerbe vexantur: & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horum terribilis mysticæ mensæ in vanilo- *Chrys. to. mo 3. ser. mo de Eu charistia.*
quentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti Sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, habemus ad dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris. Papè, mensa mysterij instructa est, & agnus Dei pro te immolatur Sacerdos pro te angitur, sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit. Seraphim adstant sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hausus est. Et non erubescis? non reuereris? non confunderis? neque Deum tibi propicium facis? non conscientia tua te iudicat ô homo? Centum sexaginta horas habente hebdomada, vnam & solam horam sibiipsi segregauit Deus, & hanc in opera scularia, & in ridicula, & in conuenticula insumis: cum qua postea fiducia ad mysteria accedes? ô quam polluta conscientia. Et paulo post. Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absimus ab Ecclesiis, neque in aliis colloquiis occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis,

renata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Agathensi concilio fuit sancitum, vt missas
Cano. 47 die dominico seculares audierent, & ante benedictionem Sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si feciſſent, ab Episcopo publice confunderentur. Quod ipsum etiam in Au-
Canõe 28 relianensi concilio tertio paulo post fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eũ non confugitur, qui solus faciendi quod audimus, vires suppeditat. Verum de his satis.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAP. 42.

QVM esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quẽ in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodũ per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hũc nobis præceptum sanaremur, & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors inde vita veniret. De illius cibi gusto dicitur: Quacumq; die comederitis, morte moriemini:
Gen. 3. contra vero de hoc: Si quis comederit ex hoc
Ioan. 8. pane, viuet in æternum. Hoc ergò primum no-

bis præstat hoc Sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus est vita gloriæ, quam spe quidem cõsequimur, manducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa vero nõ prius adipiscemur, quam corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ. De vita gratię dicit christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui mãducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitã ęternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum digne manducauerit, non spirituali modo cõiunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria, facta est carnis, & precioſi sanguinis Christi: quæ sumpta faciũt, vt & Christus in nobis sit, & nos in christo, non animum tantum reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hoc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc Sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cũ corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est: vt cum Paulo dicere possit vnusquisq; nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autẽ lucrum. Viuo autem

1. Cor. 15.

Hil. li. 8. de trinit. Cyril. li. 10. in Ioã. ca. 13

1. Pet. 2.

Philip. 1.

iam non ego, viuit vero in me Christus. Hãc vi-
Gal.2. tam posteaquam consequuti fuerimus per Dei
gratiam (illius enim donum est) fieri nõ potest:
quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu
2.Tim.2. agimur, posteaquam bonum certamen in hoc
seculo certauerimus, cursum cõsummauerimꝰ.
fidẽ seruauerimus, cõcedat nobis coronæ loco
vitã gloriæ, vtq; ipsi tanquã ei, qui natura est fi-
lius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam
nos ex huius vitæ diuersorio migrãtes, per ado-
ptionis gratiam consequamur. Atque hic pri-
mus est effectus huius Sacramenti. Quoniam
vero cum illud sumimus, Christi passionis &
mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa to-
ti mundo fructum attulit, eius per sumptionem
Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim
est de CHRISTI latere in cruce pendentis san
guis in remissionem peccatorũ nostrorum.
Hanc nobis confert istud Sacramentum. Quã-
obrem enarrans illum locum Ioannes Chryso-
stomus, Et continuo exiuit sanguis & aqua.
Hom.84 Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim re-
Ioan.19. generati, sanguine & carne nutriti: hinc myste
ria ortum habuerunt, vt quoties ad admiran-
dum calicem accedis, tanquam ad ipso la-
tere hauriens accedas. Neque tamen, quod de
remissione peccatorum diximus, id ita accipi
velimus, quasi eundem effectum Eucharistiæ,
quem baptismi & pœnitentiæ Sacramento, tri-
buamus. Remittuntur quidem in eo peccata,
sed venialia tantum. Cum enim in hoc Sacra-
mento insignis illa Christi charitas ante oculos

nostros subiiciatur, qua adductus semetipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum: Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. 1 *Pet.* 4.

Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ Sacramentum, quam ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, nõ vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit 1. *Cor.* 11. apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Verum hac de re copiosius in proximo sequenti capite dissemus. Tertius effectus huius Sacramenti est, quod sumentes verum & viuum Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticum, de quo dicit Paulus. Vos estis cor 1. *Cor.* 12. pus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco. Vnus panis & vnum corpus 1. *Cor.* 10 multi sumus, qui de vno pane participamus.

Huius rei quædam indicia sunt species illæ, sub *Tract.* 26 quibus latet hoc Sacramentũ, sicut & ab Augu- *in Ioan.* stino, & ante eum à Cypriano scriptum legi- *Cypr. li.* 1 mus. Nam dominus noster corpus & sanguinẽ *epist* 6 *ol.* in iis rebus commẽdauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis in vnum conflat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc quid significet hoc Sacramentum admoneri possimus. Significat enim

quod & nos ad eundem modum cum ſimus
Rom.12. multi, vnum tamen corpus ſumus in Chriſto,
ſinguli autem alter alterius membra. Neq; vero
ſignificat magis quam efficit hoc ipſum. Hæc
eſt enim huius Sacramenti virtus & efficacia, ſi
dignè ſumptum à nobis fuerit, vt vnũ cum ca-
pite noſtro Chriſto, vnum etiam ipſi inter nos
efficiamur. Quod enim ex hoc mundo migra-
Ioan.17. turus patrem ſuum cœleſtem precatus eſt Chri
ſtus, vt quos dederat ſibi, eos ſeruaret, vt omnes
vnum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre
vt & ipſi in vtroq; vnum eſſent, hoc perficitur
in hoc Sacramento. Vnum enim efficimur cum
Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnũ cum
Chriſto, cui tanquam vnius corporis membra
Ephe.1. capiti connectimur: Ipſum enim dedit Deus
caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus
ipſius: vnum etiam ipſi inter nos cum ſimus
membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cu-
ius caput eſt Chriſtus. Ad hoc autem Chriſti
corpus non ij modo pertinent, qui ſunt in hac
vita ſuperſtites, verum & pij omnes, qui cœle-
ſtibus iam gaudiis perfruuntur, & ij ſimul qui
felicitatem quidem eandem expectãt, ſed quo-
niam purgationis indigent, abditis adhuc rece-
ptaculis continentur, ex quibus niſi purgatis il-
lis egredi, regniq́ue cœleſtis, quo nihil coinqui-
natum introibit, potiri non licet. Quæ cauſa
eſt, quod cum tremendum illud corporis & ſan
guinis Chriſti ſacrificium peragitur, quo faci-
lius obtineri poſsit quod illius immolationis
merito quæ in cruce facta eſt, concedi nobis

petimus,

petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi cõ gregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciés, pro quibus offertur, vnus ipse qui offert & quod offertur: ipse & Sacerdos & sacrificium. Cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaq; inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quod per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modo qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur: verum & ij qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quo celerius ad illorum societatem peruenire possint. Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christũ cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscũque potest artibus & insidiis, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari nõ ignoret, aliud tamen persuadere mẽbris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quam quo manducatur esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre nõ potest. Deinde vero nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obstat

Ioan. 11.

æque conatibus eius, atque vnitas. Quare ſicut Chriſtus omnia fecit, ac mortem etiã acerbã & ignominioſam oppetiit, vt congregaret diſperſos: ſic iſte cõtra nihil nõ facit, vt congregatos diſpergat. Vult ab iſto corpore, quod in terris adhuc militat, diuiſos & ſegregatos eos, qui cũ & ipſi membra ſint eiuſdem corporis, deuictis hoſtibus noſtris ſempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Chriſto triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorſus aboli tam, qui quamuis in fide & confeſsione Chriſti nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc ſeculo vixerunt, vt ſtatim ex eo migrantes ad ſedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiuſtertius, ſed iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, vt & ſanctorum martyrum, & aliorũ in Chriſto defunctorum in ſacrificio Miſſæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Memi-
nit huius conſuetudinis Auguſtinus his verbis.
Homi. 17 de verbis Apoſtoli. Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles no uerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipſis oretur, pro cæteris autem cõmemoratis defunctis oretur: Iniuria eſt enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rurſus alio loco.
Tractatu 84. ĩ Ioã. Ideo quippe ad ipſam menſam non ſic eos cõmemoramus, quemadmodum alios qui in pace
Ioan. 15. Lib. 20. cap. 21. requieſcunt, vt etiam pro eis oremus: ſed magis vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleuerunt ipſi charitatem, qua dominus dixit non poſſe eſſe maiorem. Et cla-

rius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrũ religiosa solennitate cõcelebrat, & ad excitandã imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrũ, quamuis in memorias martyrũ cõstituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporũ assistens altari aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane, sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit: apud memorias eorum quos coronauit, vt ex ipsorũ locorũ admonitiõe maior affectꝰ exurgat, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuãte possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratũ esse sentimus: sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superata, quãto etiam fidentiore laude prędicamus, iam in vita fœliciore victores, quã in ista adhuc vsq; pugnãtes: & illo cultu, qui Græce Latria dicitur, latine vno verbo dici non potest, cũ sit quædã diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendũ docemus, nisi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibẽt, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate

Dei. Atq; iis verbis abunde declarat, quod sit discrimẽ inter cultũ qui sanctis tribuitur, & eũ qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquam soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verũ & ante eum Cyprianus commemorationis huius sanctorũ quæ fit ad altare per Sacerdotem mentionem facit, vt longe vetustissimum morem hunc fuisse facile cuiuis coniicere liceat. Quemadmodum & illum, quo cæterorũ quoque qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse iis verbis meminit Augustinus. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi, alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cum protulisset illud ex Machabeorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersę Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare fundũtur, locum suũ habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus vero Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustra ab Apostolis sanctum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discel-

Li. 8. cap. 27. & li. 22. ca. 10.

Cypr. li. 3 Epist. 6. & lib. 4 epist. 5.

Li. 20. de ciuitate dei. cap. 9

In lib. de cura pro mortuis gerẽ. ca. 5.

1. Mach. 12.

In Epist. ad Philemonem Hom. 3.

serunt. Nouerunt illis multum hinc emolumẽti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in homiliis ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorũ in missæ sacrificio Apostolicam vult esse traditionem. Ioannes vero Damascenus vtroq; posterior, librum etiam scripsit de iis, qui in fide hinc migrarunt, quod sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuantur: quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset Catholicus, in latinam linguam transtulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis. Diui autẽ Apostoli discipuli saluatoris, qui totũ mũdi circulũ viuum cepere prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis vitalibusq; Sacramentis, memoriam eorum, qui fideliter obdormierũt, habendã edixerunt. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: In vtraque sanctissimæ & intemeratę, super omnes benedictę dominatricis nostræ Dei genitricis & semper virginis Mariæ, sancti Ioannis præcursoris & baptistæ, sancti etiam cuius dies celebratur, & omniũ sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

Hom. 69

Eccl. Hie. cap. 7.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAP. 43.

QValiter autem affectum esse oporteat, qui digne mãducare corpus, & biberevult christi sanguinem, 1. *Cor.* 11. indicat Paulus cũ dicit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit. Quod si in veteri lege, vbi figura tantum fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est male malus accipiat. Hoc est *Tract. 26 in Ioan.* quod fideles admonet August. Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel nõ sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite quod dicitis: dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat intus inspicit, intus iudicat, intus aut

damnat, aut coronat. Et alio loco, indigne dicit eum accipere, si eo tempore accipiat quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc imprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tolens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemq; membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod cõmunicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustititæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quę autem conuentio Christi ad Belial? Non est autẽ Christi membrũ, qui plus diligit creaturã, & ei magis adhæret quam creatori redemptoriq́ue suo Christo. Non est membrũ Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Nõ est membrum Christi, qui segregat semeipsum à corpore Christi. Deniq; quicunque criminis alicuius capitalis reus est, nõ est membrũ christi. Quamobrem si quis eius rei sibi cõscius est, nõ prius ad sumendũ viuum & verum Christi

Epist. 118 *cap.* 3.

1. *Cor.* 6.

2. *Cor.* 6.

corpus accedat, quã corporis eius mystici mẽbrum factus fuerit, atq; vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cũ Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cum omni immũdicia atq; omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum nihil tamẽ æq; illi aduersatur, atq; diuisio, atq; voluntatis alienatio, atq; ira, odium, æmulatio.

Hom. 26. in Ioan. Recte enim vocatur hoc ab Augustino Sacramentũ pietatis, signũ vnitatis, vinculum charitatis: Recte idẽ admonet, quod qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, nõ mysterium accipit pro se, sed testimonium

1. Cor. 1. cõtra se. Annunciatur in hoc Sacramẽto christi mors, dicit Paulus. Porro christus mortuus est, vt morte sua, nos Deo patri suo cœlesti recõciliaret, vt reconciliatos vnum cũ illo, vnum secum, vnũ nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hãc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lhetaliter peccando separauit, vel ab eius corpore quæ est Ecclesia, suo plus quam illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocũq; eiusdẽ corporis membro per odiũ & maleuolentiã se

Heb. 6. diuisit, quid aliud quam rursus crucifigit sibimetipsum filiũ Dei, & ostẽtui habet? dũ eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerũt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atq; ita fit, vt non ad vitã, sed

ad mortem sumat vitam: Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, quã reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in tribulationem, & in scãdalum. Quoniam vero reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentiæ Sacramentũ, de eo nobis dicendum deinceps restat. *Psal.68.*

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAP. 44.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Non in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & deliciis, sed vt cõtra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datur nobis in Sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad substentandos nos in Eucharistia, non quibus cibus, sed precioſi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in præliis vsu venire solet, vt sæpe grauiter ab

hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est qui alleuat omnes qui corruũt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cælestis bonitas. Quod hęc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur. Nunquid obliuiscì, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quẽquam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentiæ Sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut Baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cum corruerimus eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterni cõtigerit, non propterea statim animum abiicere, verum ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccato-

2. Cor. 1.
Psa. 144
Esa. 29.
Ioel. 2.
Ephes. 6.
Matt. 9.

res ad pœnitẽtiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à viis suis & viuat? Ac paulo post. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes pręuaricationes vestras in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, & reuertamur potius & viuamus, quam vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Pronior est ad miserandum, quam nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quam alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuiis, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque maius gaudium in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis.

Ezec.18.

In oratione in sanctum lauacrum.

Esaiæ.55

De materia & forma huius Sacramenti.

CAP. 45.

NEque vero dubitandum est, quin hoc ipsum pœnitentiæ Sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum, Dabo tibi claues regni

Matt. 16. cælorum, & quodcunque ligaueris ſuper terrã, erit ligatum in cælis: tum & ad reliquos Apo-
Matt. 18. ſtolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erũt ligata & in cælo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem
Ioan. 20. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus verbis & materiam & formam huius Sacramenti ſatis expreſsiſſe videtur. Eſt autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc Sacramento, remota materia ſunt peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quam longiſsime propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mentio. Proxima autem materia, ſunt actus ipſius pœnitentis. Cum enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſsis, firmo etiam propoſito non modo cauẽdi deinceps, verum etiam ſatisfaciendi pro illis, ea ſacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſsio ad hunc modum facta, ſignum eſt viſibile ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittũtur: & quidem efficax ſignum. Nam ſimul vt ad confeſsionem huiuſmodi verbum acceſſerit à Sacerdote prolatum, Ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remittuntur. Eſt autem in huius & aliorum Sacramẽtorum materia, nonnullum diſcrimẽ. Nam in aliis ſubſtantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent, ſicut in baptiſmo aqua, in confirmatio-

ne Chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione & in ordine vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quódq; fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in Sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quædam sunt medicinæ quæ in sola illius qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: sic in Sacramentis cernere licet alia, quæ consistunt in eius passione qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, vt illa quinque, quorum antea meminimus: Alia vero in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ matrimoniique Sacramentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres. Contritio, Confessio, Satisfactio. Formæ autem absolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma absolutionis qua vtitur Ecclesia, quod ea à CHRISTO instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoque formam reiiciendam esse dixerimus. Neq; enim alia authoritate dicit Sacerdos: Ego te absoluo, quam qua dicit, Ego te baptizo, Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. sic & absoluēdi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrū: Quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cælis: Et ad Apostolos omnes. Quorum remiseritis peccata. Cæterum in pœnitente ve-

Matth. vlti.

Matt. 16.

Libr.6. Cap.1. in primum Regum.

raciter tria conſyderari ſcribit oportere Gregorius: conuerſionem mentis, confeſsionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confeſsionem, & ſatisfactionem. De ſingulis ordine differemus: ac primum de contritione, ſiue conuerſione mentis.

De Contritione.

CAP. 46.

Gen.4. Secundū. LXX. Eſa.55.

Eſai.1. Roma.13. Epheſ.4.

CONtritionem rectè dixerimus iuſtum eſſe dolorem de peccatis cõceptum, cum eorum deteſtatione. Dolere autem de peccatis nemo poteſt, niſi prius ab illis ceſſauerit. Propterea monet ſcriptura: Peccaſti, quieſce. Et in alia ſcriptura prius illud legitur, Derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas: poſtea adiicitur, & reuertatur ad dominum. Atq; apud eundẽ Prophetam. Quieſcite agere peruersè: deinde: Diſcite benefacere. Paulus etiam cum eſſet hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abiicerent opera tenebrarum. Et Epheſios prius deponere iuſsit ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab iis deinceps iam abſtinet, quo facilius redire poſſit in gratiam. Quæ autem eſt alia pœnitentiæ ratio, quam vt reconciliemur Deo, remiſ-

ſione peccatorum noſtrorum impetrata? Ceſſemus itaque à peccatis neceſſe eſt, in quibus quamdiu perſtat aliquis, dolere de illis, eáq; ex animo deteſtari non poteſt. Primum itaque ceſſandum eſt à peccatis: quod tamen ſolum non ſufficit. Doleamus inſuper oportet, quod ea patrauerimus aliquando: ac ſicut ea placuerunt antea, ſic deinceps deteſtemur & odio habeamus. Eſt quidem ita, quod optima pœnitentia eſt, noua vita, verum & illud verum eſt, quod ab Auguſtino dictum exiſtimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Qui namque fieri poteſt, vt proponat deinceps aliquis, nihil ſe niſi bene facere velle, cui quæ præterierunt malefacta non diſplicuerint? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœam quæ Latine dici poteſt mentis mutatio ſiue reſipiſcentia: ipſo etiam Tertulliano teſte, qui ſcribit in græco ſono pœnitẽtiæ nomen non ex delicti cõfeſsione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſſe. Quæ autẽ eſſe poteſt animi demutatio, vbi quę prius placuerunt, ea deinceps non diſplicent? Quomodo mutaſſe priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuiſſe? verum in poſterum nihil eiuſmodi patrare deliberatum habet. Quamobrem vel communis ipſe ſenſus indicat, ad nouam vitam inchoãda opus eſſe deteſtatione vitæ prioris & diſplicentia. Etiam homini ſi quis reconciliari vult, oſtendit ſibi diſplicere quod eum aliquando offenderit. Quod ſi delectari ſe offenſionib' iſtis indicauerit, atq; eo nomine ſibi pla

Libr. de vtilitate pœnitentiæ, ca. 1.

Lib. 2. cõtra Martionem.

cuerit, tantum abeſt, vt in gratiam redeundi poteſtas illi fiat, maiorem etiam vt iram ſibi cumulet. Si ad hunc modum agi par eſt cum homine, ęque vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei recõciliari poſtulabimus, nullũ de eo quod offenderimus, quódq; iuſtam illius contra nos iram prouocauerimus, doloré præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum ſit ad hunc modum colligere, nõ eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt: tamẽ & res & nomen ipſum contritionis è ſcripturis oſtendi poteſt. Nã quod vnus ex prophetis auerſionis ab impietate meminit, quid aliud ſignificare vult hoc nomine, quam odium eorum & diſplicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quæ odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Poſtquam conuertiſti me egi pœnitẽtiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſsi cor meũ: confuſus ſum, & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ: nónne apertè vim contritionis demonſtrat? in quo conteritur & percutitur cor, ſitque vt confundamur & erubeſcamus de his, quæ patrata ſunt per nos. De hoc genere confuſionis dicit Auguſtinus. Eſt quędam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione perhorrẽtis, horrore erubeſcentis, erubeſcentia corrigẽtis. Vnde dicit Apoſtolus. Quam enim gloriam habuiſtis tunc in iis, quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere eos dicit iam fideles, non de præſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem non formidet Chriſtianus,

Ezech. 18.33.

Hiere. 31.

Concione 1. *in Pſal.* 30.

Rom. 6.

imo

imo si hãc non habuerit, æternam habebit. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse, Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in plãctu, & scindite corda vestra, & non vestimẽta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quam contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verum ipsum etiam cõtritionis nomẽ in scripturis reperire licet. Quod aperte illa verba iudicant. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere. Sanctorum vero doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionémque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illum inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam voluerunt. Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, acclamãtis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cũ teneãtur in tam grandi crimine, percussi sunt animi

Ioel. 2.

Psal. 50.

Esa. 60.

Sermo. 5. de lapsis.

cœcitate, vt neque intelligant delicta, neque plá
gant. Ac aliquanto post. Qui pœnitentiam cri-
minis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita
fit, vt dum temeritate quorundam promittitur
salus falsa vel creditur, spes veræ salutis adima-
tur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus,
scripsit librum de pœnitentia, in quo inter cæ-
tera de exomologesi in hunc modum loquitur
Exomologesis prosternendi & humilificandi
hominis disciplina est, conuersationem iniun-
gens misericordię ilicem: de ipso quoque habi-
tu atque victu mandat. Sacco & cinere incuba-
re, corpus sordibus obscurare, animum mœro-
ribus deiicere, illa quæ peccauit tristi tractatio-
ne mutare. Cęterum pastum & potum pura nos
se, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerun-
que verò ieiuniis preces alere, ingemiscere, la-
chrymari, & mugire dies noctésque ad dominũ
Deũ tuum: presbyteris aduolui, & aris Dei ad-
geniculari. Scripsit Ambrosius quoque de Pœ-
nitentia libros duos. Et inter Augustini libros
recensentur, vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius
de medicina pœnitentiæ. Chrysostomi verò
complures de ea sunt Homiliæ: de compũctio-
ne verò cordis libri duo: ac itidem & etiam eadem
de re libri beati patris Ephrem, quem ad tãtam
De viris Illust. veniſſe claritudinem scribit Hieronymus, vt
post lectionem scripturarum, publice in qui-
busdam Ecclesiis eius scripta recitarentur: qui
de pœnitentia quoque libros duos, & sermo-
nem vnum conscripsit: neque alia in re magis
occupatur, quam in mentibus hominum ad

compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt. Proiice abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cælestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus, donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cælestis medicus, sanare vnumquémque, medicamentum diligẽs lachrymarum. Nihil est enim quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequáque detinet ægrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitẽtiæ. Festina peccator priusquam claudatur. Et alio loco. Beatus homo qui habet compũctionem iugiter secundum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: cõpunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres IESVM vnigenitum facit in nobis habitare, cum eum desyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiã lachrymarum. Anna per lachrymas à Deo Samuelem Prophetam accepit, sed sublimitatem & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à CHRISTO domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis

De pœnitentia, cap. 1.

De extremo iudicio, cap. 5.

1. Reg. 1. Luc. 7.

virtus est lachrymarum, multumque prevalent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellũt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam Baptismum lachrymarum. Quãobrem & è scripturis, & ex cõsensu doctorum omnium ecclesiæ, pars hęc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. Præclare enim scripsit Leo Pontifex, quod misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente Spiritu Dei per prophetam: Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas vt iustificeris. Et iterum. Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus papa. Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subueneniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram prudens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cum esset in pœna promittit, & per vnius sermonis promissionem, habitaculum paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est existimanda, quam tempore: Propheta hoc taliter asserente, Cum conuersus ingemueris,

In Serm. de sãctis luminibus Epiphaniarum.

Epist. 89

Eze. 18.
Esai. 43.
Psal. 129

Ad episcopos Galliæ, epist. 2. *cap.* 2.

Luc. 23.

tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: *serm.66 de tempore.* Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iudicem iustum Deum, qui cordis secreta consyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantũ affectum syncieritatis pœnitentis pensat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cum esset hortatus populum vt ablueret peccata tũ maxime, cum adhuc relicta esset quadragesimę pars, subdit. Hoc autem dixi, non quod solum tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quam trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam quæ aduersus se lata erat sententiã. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat, & quid dico die vno? neque breui hora. Tanta est ergo nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmum propositum, & feruenti nos desyderio ad se accedere, nõ retardat, neque differt, sed accelerat, suámque solitam liberalitatem exhibens dicit: adhuc loquente te dicam, ecce adsum. Ac qui fuit omnibus iis vetustior Cyprianus: Sed & in eodem *Hom.27. in cap.8. Geneseos.* *Sermo de cœna domini.* articulo tẽporis cum iam ánima festinet ad exi-

tum, & egrediens ad labia expirantis emerserit pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quęcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horę extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consumatus ciuis Sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

De confessione & quæ illi respondet absolutione.

CAP. 47.

CÆterum Pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solũ à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorũdem sacramẽtalis confessio, saltem in voto suo tempore facienda: & Sacerdotalis absolutio. Nam cum Sacramentum hoc medicina

sit à summo medico CHRISTO instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferenda Sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro DEUS in curando eo vtitur, non celare. Fortasis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel flegmatis, stomacho grauiter & molesti imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à flegmate vel humore peccatorum. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi degerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione confessione que dictum interpretaretur, quæ coram Deo fit, subdit mox. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortasis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, *Homi. 2. in Psal. 37.*

& satis perito medici illius concilio procurandum est. Neque dissimilia sunt quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eũ peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. Et æqualis eius Augustinus. Quomodo potest medicus vulnns sanare quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confessionem nostram desyderat, vt iustã habeat cognoscendi causam. Ante quem etiam Basilius. Confessio, inquit, peccatorum hãc habet rationem, quam habet vulnº aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus qui vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed iis tãtummodo summæ peritiæ testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam ita cõfessio peccatorum fieri debet apud eos tãtummodo, qui curare hæc prẽualẽt, & emendare secundũ quod scriptũ est: Vos qui fortiores estis, infirmitatẽ infirmorũ portate, hoc est auferte & exportate per curationẽ. Et in eodẽ libro aliquanto ante. Necessariũ, inquit, videtur iis, quibus dispensatio mysteriorum Dei cõmissa est, confitenda esse peccata, Sic enim & ij, qui antiquitº pœnitebãt, inueniũtur apud san

Eccl. 10.

Serm. 66 *de tempore.*

In regula Monachorum, cap. 98.

Roma. 15.

Cap. 21.

ctos confesi esse peccata sua. Scriptum est in Euãgelio, Quia Ioanni Baptistæ cõfitebantur populi peccata sua: & in actis Apostolorum Apostolis iis qui baptisabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à domino institutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Videtur autẽ illis verbis instituta, quibus Petro cæterisq; Apostolis ligandi soluendiq; , remittendi retinendiq́ue peccata, potestas à Christo concessa est. Quavti quemadmodũ potuerint Apostoli, vel etiam nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Recte dicitur à sapiẽte: Qui iudicat quod nouit, iustitiæ iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proxime citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cum itaque sacerdos & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò nõ sola remittendi, verumetiam retinendi, neque sola soluendi, verumetiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quod ab ignotis etiam nõnunquã sacerdos absoluit, sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verum ab iis, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non

Matt.3.
Actor.19

Lib. 1. de trinitate.

Matt.16.
Matt.18.
Ioan.20.

Prou. 12.

potest. Verum est enim quod ait propheta:
Psal.18. Delicta quis intelligit? Neque raro fit, vt etiam
grauia peccata per ignorantiam committantur.
Psal.eod. Quin & illud ab eodem propheta non sine cau
sa dictum est, Ab occultis meis mũda me. Quã-
obrem ad ea manifestanda quæ vel esse peccata
nescimus, vel memoria non tenemus nemo fuit
vnquam obligatus. Non est itaq; dubitandum,
quin sicut absolutio à Deo instituta, ita & con-
fessio, quæ fit per peccatorum enumeratione,
Dei ministro sacerdoti factam. Quæ duo ita si-
bi mutuo respondent, vt vbi non est confessio,
ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium
scripturarum locum à nobis exegerit, vbi chri-
stus confessionem præceperit, præter ea quæ
per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos
Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit,
vt & ipse locum ostendat, vbi primum Ecclesia
confessionem præceperit. Quod cũ graue mul
tis onus videatur, certe nemine præcipiente sus
ceptum à fidelibus vltro fuisse, verisimile non
est. Quin & illud difficile est creditu, hominis
alicuius authoritate ad hanc rem tam grauem
fideles adigi potuisse, Atqui ostẽdi non potest,
quod ea fuerit ab Ecclesia instituta, cum ab ip-
sis Apostolorũ temporibus ad hæc vsq; nostra
in vsu semp fuerit. Ex quo colligere licet, quod
viua voce, peculdubio fuerit à Christo tradita,
cuius multo maxima dictorũ & factorum pars
mãdata scripturis nõ est. Clemẽs Petri succes-
Epist.1. sor, hãc Petri doctrinã fuisse refert, quam illũ à
magistro suo christo accepisse dubiũ nõ est: vt

si forte alicuius cor, vel liuor, vel infidelitas, vel aliquid malum letanter irrepserit, nõ erubescat qui animę suæ curam gerit, cõfiteri hæc ei qui præest, vt ab ipso per verbũ Dei & cõsiliũ salubre curetur. Quo facilius aut ẽ ꝓspici possit, eũ de occultis peccatis loqui, subiungit hæc verba. Abiicienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua forte ex desyderiis iniquis velut ex cibis noxiis congregata est. Iam illis verbis, Confitemini alterutrum peccata vestra, non tam institutam à Iacobo & præceptam sacramentalem confessionem, quam eam quæ pridem instituta esset & præcepta promulgatum, recte viri quidã pij & docti existimauerũt. Neque mouere quenquã debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad sacramentalem confessionem quæ sacerdoti fit referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore Bernardi æqualis: is cum adduxisset hunc Iacobi locum. Quid est, inquit, alterutrum? Ac mox respondet: non solum homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominum, oues pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata habent, ij qui peccat dimittere potestatem habent. Et certe communi hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Episcopo, siue eius Vicario, Cõfiteare cui vis. Quæ tamẽ verba non ita accipiuntur, quasi non sacerdodotibus etiam confitendi potestas permissa sit: verum illud cõcedi verbis iis videtur, vt nõ proprio sacerdoti cui iure tenetur, verũ cuicũq; velit alij,

Iaco. 5.

Lib. 2. de sacramẽtis, parte 14 cap. 1

modo sacerdoti confiteri possit. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorum. In eorum altero scribit his verbis. Sunt quidem qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem constituit dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundũ est iudicium, quem dominus sibi non dignatur Vicariũ. Ergo ad te venire roges sacerdotẽ, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem nõ denegamus quin sit ad Deum frequenter cõferenda peccatorum confessio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, Petra autem Christus est: sed testatur, & testatur illud sanctæ doctrina. Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniã pius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuũ, salubri iudicio. Alioquin & sub lege & sub gratia, ite & ostẽdite vos sacedotibus, respõsum domini quomodo consumaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice

Cap 4.

*Deut.*17.

*Psal.*136.
1. *Cor.*10.

*Lucæ.*17.
*Iacobi.*5.

presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretat, quam esse necessariam cum alio quodã in loco, tum in libro quinquaginta Homiliarum, testatur Augustinus dicens. Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago apud Deũ ago, nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictum est, Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesię Dei? frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nonne vos decipimus? Sed hæc de necessitate, vtilitateque confessionis, aut re, aut saltem voto, déque eo quod à Christo sit instituta', dicta sufficiant. Cæterum confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus siue ij è clero sint siue è populo. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluẽdi, sicut ab Ambrosio quoq; scriptum legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicũt nõ magis absoluere sacerdotem, aut Episcopum, aut Papam, quam vel mulierem vel puerum, addere debebant quoque psitacum, nam & is æque vt puer aut muller doceri potest vt dicat, Ego te absoluo. At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non

in Iacobũ

Hom.49

Matt.19.

Matt.16.

Rom.3.

Lib.1. de pœnitentia. cap.2

doctrina magis quam vitę sanctitate cõspicuus,
Li.1.de sacerdotio. qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatẽ cuiuis alteri anteferendam esse censet, quod terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantum: at sacerdotum vinculũ ipsam etiam animam attingit, atq; ad cœlos vsq; peruadit, vsqueadeo, vt quæcunq; inferne sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet: Quam potestatem non modo nullis regibus & principibus, verum ne ipsis quidem angelis aut archangelis datam esse dicit. De qua
Canõe.16 in Matt. Hylarius quoq; Petrum alloquens ita dicit. O in nuncupatione noui nominis fœlix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli Ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditꝰ traduntur, cuius terrestrę iudicium præiudicata authoritatis fit in cœlo, vt quæ in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem cõtineãt & in cœlo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neq; enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostẽdere, sed quod dixit chri
Li.1.epi.2 ad Cornel. stus peccata remittere, simul etiam à pœnis quę illis debentur soluere. Quod prius in terris quã in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat dicens:
Serm.1. in die Petri et Pauli. Cum permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic quæ hic prius in Ecclesia solueren tur. Quos sequutus Bernardꝰ de petro scribens,

ait, quod claues regni cœlorum tam singulariter accepit: vt præcedat sententia Petri, sententiam cœli. Ac ipse quidem hoc authoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen reministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioã nes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram purgare, seu verius dicam nõ purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat. Neq; nescis quanta cũ ambitione, quanto cũ studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Ante quadringẽtos plus minº annos fuerũt, qui absoluere pij interpretarẽtur, absolutos ostẽdere: sed eos viri & docti Hugo, & Ricardus de S. Victore grauiter admodũ reprehẽdunt. Ille quidẽ his verbis. Non dicit quodcunq; solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutũ ostenderis, fuit solutũ, sed erit solutum: quia sententiam Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. continẽter subdit: Vbi dixit si ostenderis fuit? Nusquã dixit hoc: sed dixit, si feceritis erit. Richardº autem etiam acrius. Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque soluendi sentia, vi ri-

Lib. 3. de sacerdotio.

Lib. 2. de sacramẽtis, parte 14. ca. 8.

Ioan. 20.

Cap. 12. de pote-

State ligã di & sol uendi.

denda videatur potius, quam refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potestatem soluendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nunquid dominus dicit. Quodcunq; ligatũ ostenderis, erit ligatum, & quodcunq; solutum ostenderis, erit solutum? non ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data est, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem quod clauis instrumentum est quo ostium aperiur & clauditur. Regni autem cœlorum ostium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnę reatum. Clauium itaq; nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per authoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis authoritatis: in christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibusdã habere claues excellentiæ. Quoniam verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideo in sacramentis Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris etiam Ecclesiæ, qui sunt dispẽsatores sacramentorum, aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria sed diuina virtute, & merito passionis Christi: & hæc potestas metaphorice clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis authoritatis est penes Deum trinum

& vnum:

clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quæ causa fuerat antea, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligandi & soluendi sibi à Christo concessa. Sed hac de re satis.

De satisfactione.

CAP. 48.

TERTIA Pœnitentiæ pars est satisfactio: quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigãdi causa. Nam quæ præcedebat olim absolutionem nunc sequi plerumq; consueuit. Fit autem satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: nõ quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramẽto, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur, verum pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare nõ sunt veriti. Diximus initio cum de sacramentis agere cœpissemus, quod Baptismus fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitatis est Sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recompensatio. Iam enim baptisatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiã diuinam, quam fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla

requiritur ab eis satisfactio, Cõtra aũt est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quanto enim grauius peccat homo fidelis per baptismum christo semel incorporatus, tanto maior illi difficultas impendet in misericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioãnes Damascenus verè laboriosum Baptismum, pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quãtum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum date ei tormentũ & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et æqualis eius Eusebius Emisenus: Non putemus tam facile remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui, parce, remitte. Saul dicebat, peccaui, sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quam veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat cum magnitudine criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est

Li. 4. ca. 10. suæ theologiæ

Deut. 25.

Apoc. 18

Hom. 22. ad populum Antiochenũ.

Homil. 5.

ignis æternus. Et iterum homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant; membris subtrahunt fortitudinem, sed cõscientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpę author humiliatur, culpa consumitur, dumq; exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quę vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cutę sentitur, curatio medicamẽtis blandioris apponitur: si verò in ossibus vnlnus absconditũ, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibẽda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua repræhẽsibili voluptate: si oculo peccauit, aut corde verborũ & cogitationũ maculę quotidiana oratiõe curãdæ, & priuata cõpunctione tergendę sunt. Si vero quisquis cõscientiam suã intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si eidem suã falso testimonio expugnauerit, ac sa-

crum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se Diabolo tradiderit. Hæc atq; huiusmodi commissa, expiari penitus cõmuni & mediocri, vel secreta satisfactione nõ possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medullis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quẽ inscripsit diuinorum decretorum Epithome. *Ca. de pœnitentia.* Sunt ergo medicabilia etiam quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas & fletus & luctus & ieiuniũ & orationem & laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim sic affecti sunt nec admittere quidẽ didicimus, nec diuina sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctũ dare canibus, nec margaritas porcis. *Matt. 7.* Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, verum & totius mundi. *1. Ioan. 6.* Solus ille mortem moriendo destruxit, per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœ-

lesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nũc loquimur, sed de ea quæ in iis maximè pœnitentiæ fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorũque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide & charitate peragitur peccatorum causas excindit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, denique & in exemplum adhibetur. Est quidem ita, quod Christus pro peccatis nostris abunde satisfecit, pro nobis tot cruciat⁹, ac mortẽ etiã ipsam perferẽdo, sed nõ ideo passus est, non ideo satisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciam⁹ pro peccatis nostris, posteaquam semel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptismum consequuti fueramus. Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius vestigia sequamur, vt sicut ipse tulit crucem suam, carnem nostram indutus, verum ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipsi crucem nostram. Hoc est quod nos admonet dicens. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuelis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante. Remansit quidem, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit: vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum

Matt.6.

1.Pet.2.

Matt.16.

viderat qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit adimplet? Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ desunt passionem Christi in corpore meo. Dicit hic aliquis. Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assidue portare me crucem propriam, quasi illa non suffecerit? Multum adeo contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neque fructum ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet Ad eundem modum & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortem & sanguinem efficacia redduntur, & Deo gratia, quæ fiunt à nobis satisfactionẽ pro peccatis nostris. Quid ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons & fundamẽtum est omnium bonorum operum nostrorum, que iam non nostra magis sunt, quam eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, Christi. De quo dicit Propheta, Domine, omnia opera operatus es in nobis. Hunc itaq; passionis, crucis & sanguinis Christi fructum habemus, quod quæ opera nostra quamlibet in speciem bona, nihil nobis autem fuerant pro futura, ea posteaquam Christi sanguine tincta sunt pro-

Esa. 26.

desse nobis incipiunt ad placãdam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniã ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimem⁹, vt deinceps vẽtri iam libere seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur atq; omnia quæ libido nostra fert faciamus. Nõ propterea passus est, nõ propterea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitã, ipse pertulit in corpore suo super lignũ crucis, vt peccatis mortui, non modo non peccemus deinceps, verumetiam iustitiæ viuamus & exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuẽtes, vt sicut exhibuim⁹ antea mẽbra nostra seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur. Et hoc est quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, sicut antea exhibuimus ea seruire immundiciẽ & iniquitati ad iniquitatem, vt fiat illud quod est apud Prophetam, Sicut fuit sensus vester vt erraretis á Deo, decies tantum iterum cõuertentes requiretis eum. Hoc est enim satisfacere, quantũ offendisti Deum peccando, tantũ dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abstinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciẽdo, vt

1. Pet. 2.

Rom. 6.

baruch. 4

quoad eius fieri posit, infectũ reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitę studia in diuersum mutes. Qui furabatur iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eum qui furatus antea fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parari, satisfactionis est: non illius qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari proprie consueuit, sed huius quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solum aliena, non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesauriset sibi in futurum. Quid enim manum, aut cuius meriti est ab alienis tẽperare? Faciũt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritũ proficit, cum quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui vere & ex animo pœnitens dixit. Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplũ: quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret, Hodie salus huic domui facta est. Ad talẽ satisfactionẽ inuitat nos Ambrosius, dicens. Nos quoq; si tam graue peccatum fuerit, vt minime suis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleũ, acrimoniamq; ieiunij. Nullũ enim tam graue delictũ est, quod nõ purgetur abstinentia, eleemosynis extinguetur.

Ephes. 4

Lucæ. 19.

Serm. 15.

Ait enim Sanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata. *Eccles.3.*
Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quanuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodámodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodémque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blándiri. Pater enim nobis Deus est cum bene agimus, iudex noster est cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris Dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideo ipse in Euangelio sancto dicit, A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur. Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille: Nam & Basilius, Per ieiunium, inquit, satisfacite. Et Eusebius Emisenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt, per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitię & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactioni Christi derogari. Nónne sicut ille pro peccatis nostris *Matt.11.* *In 1. oratione de laudibus ieiunij.*

copioſe ſatisfecit, ita copioſe quoque nos ab illis redemit, perfecte nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternã? Atqui non obſtantibus iis, fatentur iſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atque illud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi baptizati fuerint, condemnari, quin & adultos vt iuſtificentur, & fide & baptiſmo opus habere: iuſtificatis autem præcepta decalogi, lapſis pœnitentiam interiorem eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſſimæ Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil derogat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pœnitentia, cur ſecus indicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index eſt, déq; iis operibus, quę Chriſtus ipſe, qui eſt iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur, quæ tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliunde preciũ habent, quam ex Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata non eſſe. Quemadmodum rurſus ſi quis alio referat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ, quam pannus menſtruatæ. Verum & illud ineptum eſt, quod propterea ſatisfactionem reiiciẽdam putant, quod nomen hoc in ſcripturis non reperiri dicant. Non diſsimili ratione reiiciebãt vocem homouſion Ariani, quod eam in ſcripturis non reperiri dicerẽt. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in ſcripturis non eſſet: quemadmodum fuſius à nobis

Matt. 6.

Eſai. 64.

antea scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quam de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quam eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus pœnitẽtiæ facimus, dicit Chrysostom⁹, siue quisquis ille fuit author operis imperfecti in Matthæum, cum commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoq; coniugij vsu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum castitate sępius meditare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuiciis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribvs oportet adhibere.) Deliciis antea & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrumque cõpensa, vt famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Quid autem aliud est satisfacere, quam quod his verbis exprimitur, quódque Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactione rectè intelligi, non modo Ioannes Chrysosto-

Matth.3.

Hom.10 operis imperfecti.

Hom.41. & 80. ad populum Antiochenum.

Basil.ĩ Ethicis, et in regulis cõtractionib⁹ quęstio.287. Aug.lib. 21.de ciuitate Dei. cap.27.et serm.50. cap.66. Gregor. homi.20. libr.4.in cap.14. Leuit. In cap.3. Matth. Iren.lib. 3.cap.35. Cyprian⁹ tractatu 5.de lapsis.

mus, verumetiam Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus, Ruthmar⁹, & alij scriptum reliquerunt. Ireneus de primo parente nostro scribit in hunc modum. Per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existẽtibus & aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conteritus amore Dei, & retundens petulãtem carnis impetum, velut tale quid significans, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nũc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primum parentem nostrum vsum esse. Cyprianus quoque lapsos ad satisfactionem inuitat his verbis: Ne cesset, inquit, in agenda pœnitentia atque in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc quo deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotẽ, apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitẽtiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur: illi se in anima prosternat, &c. modúmq; satisfaciendi pluribus verbis postea persequitur. Quod autem semel & iterum admo-

nuimus, satisfactionem hãc non ita velimus accipi, quasi culpæ propiciatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc, solus est ille qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, solus est ille qui mortem æternam moriendo destruxit: Sed solet Deus in hac vita temporariam pœnam æternæ loco peccatis nostris infligere, sic enim ait per Prophetã: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meã non dispergam ab eis. Qui locus non obscure indicat, quod quam pœnam cõminatus est dominus, ea non ad internetionem, sed ad correptionem vti voluerit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiæ Moysi & Aaron, nõ tamen est remissa pœna temporaria: neque enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israel, hoc de Maria sorore Moysi, hoc de Dauid factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum nobis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiã, sicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc est quod ab Eucherio Lugdunẽsi episcopo scriptum est. Si peccatum Dauid tam detestabile dominus transtulit, quid est quod omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei à domino dicta sunt, postmodum tolerauit? sed proculdubio dominus delet illud, sed sine vltione non

Esaiæ. 53
1. *Ioan.* 2.
Psal. 88.
Num. 11.
Num. 14
Num. 20
1. *Reg.* 12.
Ionæ. 3.
Esai 38.
3. *Reg.* 21
In libr. 2. *Regum*, *cap.* 8.

deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cũ homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionẽ meruit Dominus transtulit peccatum tuum, tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat exoluit. Si nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoq; adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatũ maculas stupet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iisdem prope verbis inmoralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Verum & Augustinus contra Faustum scribens in eadem est sententia. Qui recte colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quod neque mortuus Adam, neque fuisset aliis miseriis & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquam, teste Salomone eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis aliis erumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquam originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum pœnæ inflictæ pro peccatis simul cum culpa delerentur. Cæterum videre licet, quod ipsi sibi non constant, quódque ipsi secũ pugnant, qui volunt dimissa culpa simul dimitti pœnam omnem etiam temporariam. Cum e-

2. Reg. 1.

Libr. 9. cap. 27.

Libr. 22. cap. 67.

Sapiẽ. 10.

nim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis manet, neque vlla satisfactione, etiã Christi, possit impediri, quominus proprie sit peccatum. Interea tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitiis, quæ re ipsa voluntariæ patrantur, nullum sequi reatum cõtendunt, qui non simul cũ ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud quam peccatum originis grauius facere, quam actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare quam baptismum? Quæ quam sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: quod si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demum fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non peperceri-mus. Hoc Tertullianus quoque testatur dicẽs. Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Et qui fuit propemodum eius æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsatõ, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo qui illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque

I. Cor. 11.

Ad virginem lapsam, cap. 8.

Libr. 1. de pœnitentia.

Homil 3. in lib. Iudicum.

De pœnitẽtiæ medicina, cap. 2.

debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus non iudicetur à Deo, ſicut Apoſtolus ait, Si enim nos iudicaremus, à domino non iudicaremur. Ioannes quoque Chryſoſtomus eundem illum locum adferens, ſi nos ipſos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna quæ illic eſt. Et in ea homilia quæ proximè ſequitur, poſt adducta eadem illa verba, vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitámque explicet, cunctíſque commiſsis diligenter excuſsis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniátque cogitationem, affligat, cruciétque ſuam ipſius mentem, ſuppliciúmque à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſsionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam & charitatem, vt poſsimus omnes omni modo hic depoſitis peccatis multa cum fiducia illuc proficiſci. Bernardus quoque. Vnum eſt, inquit, ſi noſmetipſos iudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Bonum iudicium quod me illi diſtricto diuinóque iudicio ſubducit & abſcondit: prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ, iudicatus præſentari, non iudicandus: ſpiritalis homo omnia diiudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæteríſque ſanctæ laboribus diſciplinæ: in bonis de me humiliter ſentiã, & iuxta præceptum

De Lazaro concione. 3.

Serm. 55. in Cantica.

Heb. 10.

1. Cor. 2.

Lucæ 17.

ptum Domini seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas, & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat, neq; enim iudicatur[9] est bis in idipsum. Ex iis & aliis multis, quorum verba longum foret recēsere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. *Zophon.* 1 *Nahū.* 1.

Quamobrem recte sapiens admonuit. Fili peccasti, ne adiicias iterum. Et ne hoc solo securū se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus. Neque verò pœna tantum remanet dimissa culpa, verum & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidam Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remāserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorem restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remisso originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneant fomes ille concupiscentiæ, quem tota vita piis exercitiis oportet *Eccle.* 21. *2. Reg.* 12. *Psal.* 50. *Homil.* 2. *in Psal.* 50.

mortificare, hoc & in pœnitentiæ Sacramentô euenit. Manet quasi fomes quidam quędam reliquię peccati quas purgare satisfactione salubri necesse est: Cum præsertim præteritum peccatum in consuetudinem abiit, quod quãto fixerat radices altius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet. Nã lauari quidem cito possumus, dicit Bernardus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismũ & pœnitentiã, Quod cũ pœnitet homo, cessat quidẽ à peccando, sed habet vulnerum cicatrices. Cæterum qui baptizatur veterẽ quidem hominẽ exuit, renouatur autẽ vt denuo renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in homilia de pœnitentia. Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et his omnibus vetustior Origenes: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima quę peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residẽtem, quæ cicatrix non solum à Deo videtur, sed ab iis qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre possint animæ languores, & discernere quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit: & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quam necessaria, quam benigna est diuina clemẽtia, quæ cũ sciat non deesse satis quædam postmodum vulnera, dedit curandis sanandísque denuo remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus in actione qua

In serm. de cœna domini.

In lib. de blasphemiis in spiritum sanctum.

Homil. 8. in Leuiticum.

Sermo. 1. de eleemosynis.

ad baptismũ cohortatur: præsertim cum alia nõ detur regeneratio, neque refectio, neque pristinum in statũ restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus vt ego quidem sentio atq; statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Neque verò tantum in viuentibus, verumetiam in vita functus manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrũmque necessario credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primum enim illud constat, quod illa cum Christo triumphantium Ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiã legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. *Ephes.5. Apoc.21*

Nã & illud ad eam referri potest, quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. *Esaiæ.35*

Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquam ad Ecclesiam illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco. Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritum iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco. Ecce venit, dicit dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum *Esaiæ.4. Malac.3.*

& quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco recte id colligit Augustinus Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in spiritum sanctum non dimitti neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro sæculo, quod non tam de pœna peccati, quam de ipso peccato recte intelligi, cum ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, authores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neq; boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalē pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrem certo persuasum esse debet piis omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiātur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum, saluus erit tanquam per ignē, vetustissimus Origenes, & eum sequuti Augustinus, atque Gregorius memorię prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Et illa rursus ex Apocalypsi, quod nemo inuentus est, nec in cælo, nec in terra, nec subtus ter-

Libr. 20. de Ciuitate Dei, cap. 25. *Matt. 12.* *Libr. 21. cap. 24. de Ciuitate Dei.* *Gregorius lib. Dialog. 4. cap. 39.* *Beda in cap. 3. Marci.* *Bernard. Hom 66 in Cant.* *1. Cor 3.* *Origenes Homi. 6. in Exod. & 8. in Leuiticū, Aug. lib. 21. cap. 26. de ciuitate Dei, &*

rum, qui dignus esset aperire librum, nunquid non aperte purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehen na sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt nõ de aliis intelligi locus hic possit rectius, quam de iis, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco, sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, recte colligi potest, esse quędam abdita receptacula, in quibus eorum animę detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cælo nihil attinet Deũ precari, qui cum summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quem vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni suppliciis destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necesse est orare pro iis, qui sunt in cælo, quo nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro iis orare qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertiũ esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgẽtur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi flammeũ gladium atque versatilẽ ante paradisum esse col

in Psal. 37. *serm.* 38. & 41. *de sanctis. Grego. li. dialog. 4 cap. 7. Ambro. in capite 12. Luc. libr. 7. Philip. 2. Apoc. 5. 2. Macha. 12.*

Gen. 4.

locatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quod quicunque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locum hũc interpretantur. Quod si scripturis etiam probari purgatoriũ non posset, cum tamen vnanimes vno ore Sancti Doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cum plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quę tanto omnium consensu tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata. Cui qui contradixit Ærius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quod superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Hẽriciani quidam & Petrobrusiani, qui cum ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Verum nobis de hoc propositum non est hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus, si volumus pœnas effugere tẽporarias, vel in hoc vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, ora-

Ambro. in Psal. 118. ser. 20. Rupert. libr. 3. cap. 32. in Genesin.

tionem, & eleemosynam peccata nostra expiãtes, Deum nobis placatum reddamus, vt cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longe grauiores eramus cõmeriti, nos liberet. Atque hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentię tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit quæ sit intelligentiarum vis, ficaccipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, Saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imo passiones Christi nõ nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: si autem Christum intelligas caput tantum, passiones Christi non in solo Christo. Si enĩ passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam mẽbrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quæ desunt passionem Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est quicquid pati debuit? nõne ipse dixit, Cõsummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionũ suarũ nihil deesse, quia omnia quę dicta de se fuerãt, cõpleta essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabãt adhuc & restãt

In Psal. 61. et 86.

Colloss. 1.

Ioan. 19.

Christi passiones in corpore, in eo corpore, de
1. Cor. 12. quo dixit alibi Paulus. Vos estis corpus Christi,
& membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est, in piis hominib⁹, qui tãquã caput semel passus est, passus est sæpe, & patitur Christus. Nam vnusquisque piorum pro modulo suo exoluit quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert, quarũ non erit finis, nisi cum seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule quid me persequeris? Mẽbra
Actor. 9. persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus intrepretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguã nullus tetigit, compassione clamat, non attritione. Ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriã, si quis illud persequatur, sibi fieri, quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facile perspicere potest, quæ sint christi capitis, quæ sint corporis & mẽbrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in mẽbris suis, ita patitur in mẽbris suis, ita meretur in mẽbris suis, ita satis facit in mẽbris suis. Hoc est quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi passionũ in carne sua: nõ quod cõgeries Christi passionũ, quas tanquã caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionẽ pœnarum, quæ totius Ecclesiæ peccatis debebantur, sed quod multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est ecclesia, deest, priusquam persequutionum Christi sit finis, quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Hinc colligere licet, quod meritũ paſsionis & mortis Chriſti, ac ſanctorum eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus vſq; ad cõſummationem ſæculi, multo fuerit & ſit abũdantius, quã fuerint & ſint eſſe poſsint omnia totius orbis flagitia, ab illa abluenda, pro quibus vel vna gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam ſi potuit dicere beatus Iob. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris grauior hæc appareret: certe multo rectius de Chriſto dici poteſt, quod calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multo grauior eſt ſi in ſtetera appendatur, quam ſint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam ſi dici poſsit multorum mundorum, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt, meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperata videatur. Ex hac itaque ſuperabundantia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & ſanctorum eius, hoc eſt capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus, cuius diſpenſatio cum ad alios Epiſcopos, tum ad ſummum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt, cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cœlorũ commiſit. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtro Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in

Iob.6.

Matt.16
1. Cor.4.
1.Cor.9.
2.Cor.2.

persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est: quod per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniã verò per iniunctã satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna tẽporalis, quæ peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur, consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modo dignè ac rectè administrentur ac exquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinã quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quod etiam sanctorum passiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorum, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissimꝰ & idẽ doctissimus vir senserit Orige. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tẽtabimus. Audi primũ Paulũ dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tẽpus regressionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat expẽdi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autẽ cũ immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus

Hom. 10. in Num.

iugulatur peccata purgẽtur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne forte sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorũ remissionem vniuerso præstitit mũdo, ita fortasis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquam docuit, quod etiam Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, iquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideo cessauerunt cæteræ Hostiæ, quia talis hæc fuit Hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorũ, nihil est aliud quã detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis, Christus est qui patitur in illis, Christus est qui meretur in illis, cuius fuso precioso sanguine fit, vt illorum quoque fusus pro Christi sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per alium detur, quã per Christũ. Sed hęc obiter de sanctorum meritis, quæ miro quodã consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris

Hom. 24 in Num.

præstantibus omnibus sœculis in Ecclesia celebrata, deque pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramẽto extremę Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAP. 49.

1.Tim.2 Lucæ.19. MEDIATOR Dei & hominum, qui cum venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nõ solum Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. Ad illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quod ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datũ hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, prẽter nomen Iesu. Christus vero ex eo appellatus est, quod cum regia simul & Sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verum ab ipso Deo, non cõfecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dici de eo Propheta, Spiritꝰ domini vnxit me. Neq; vero propterea tantum christus nominari voluit, quod vnctus ipse, verumetiam quod vnctionis gratiã in alios diffusurus esset. Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primum in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signum est, futuro, nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius nõ erit finis,

Matth.1.

Act.4.

1.Reg.16.

regni quod parauit nobis Deus à constitutione mundi. Secundo vnctus est in Hebron, vt regnaret super domum Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis cõfertur spiritus sanctus ad resistendum Diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quam militia. Tertio iterum vnctus est in regem super omnẽ Israel. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna. Quẽadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis Sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quam cum ex hac vita migrandum est, quod eam etiã ob causam agon vocatur, quod tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse, verum Sacramẽtum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solũ ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis Sacra-

Luc.1. *1.Reg.1.* *Iob.7.* *2.Reg.5.*

mentum ad fortitudinem refertur, quod in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriuſq; morbus propulſatur, animæ cum peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbis grauiores, corporis cum alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Rectè igitur inter Sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ nimirum peccatorum remiſsionis, quæ confertur in hoc Sacramẽto, cuius principalis iſte fructus eſt, vt auferatur peccatũ eius, qui ſacro oleo inungitur: Secundarius autem eſt corporis quoque ſanitas. Legimus apud Marcum, quod exeuntes diſcipuli prædicabant, vt pœnitentiã agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoq; ea de re teſtimonio, Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morẽ eſſe traditum, vt ENERGUMENI, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione conſecrato. Theophilactus quoq; locum eundẽ enarrans: Quod vnxerant, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus enarrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica Epiſtola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentũ, & hilaritatis effectiuum, ſignificatq; Dei miſericordiã, per quã a labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem ſpiritualem accipi-

Eſa.27.
Marc.6.

Iaco.5.

mus. Expresius autem Iacobus effectum huius Sacramenti demonstrat, cuius hæc verba sunt. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: etsi in peccatis sit, remittētur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad Sacramēti rationem pertinet. Est enim elemētum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratum, valde accommodatum ad demonstrandum id quod perficitur in hoc Sacramēto. Quod enim olei natura præ se fert, hoc in huius Sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis ex morbo, ex animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modo fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cum accedit verbum, fit Sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando Presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis piis & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc est gratia quę cōfertur accedente verbo ad

elementum, expiatio remiſsioq́ue peccatorum. Qui vero ſecundarius eſt effectus huius Sacramenti, eo quod non ſemper ægrotus conſequitur, vel ideo fit, quod animæ non ſemper expedit, vel quod oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi fides magna eſt & ardẽs, facile quiduis à Deo impetrat, vbi vero modica fides eſt aut nulla, nihil obtinet. Legimus quod in ſua patria Chriſtus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio ſed fidei oratio, quãdo quis orat in fide nihil hæſitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ ſaluti officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis quoque ſanitatem per vnctionem hãc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita ſancti Martini, quod oleo ſanctificato puellam quandam, dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Comemorat Ruffinus quoq; non diſsimilia de diſcipulis Antonij, quod multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius Sacramenti Chryſoſtomus, vbi tractat de Sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot: & eius Synchronus Innocentius Epiſtola prima quam ſcripſit ad Decentiũ capite octauo, vbi inter cœtera ſcribit, Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur

Mat, 13.
Iaco. 1.
Cap. 21.
Li. 2. ca. 4 Eccl. hiſt. Lib. 3.
Auguſt. de viſita. infirmo li. 2. ca. 4 et de rectitudine Catholicæ cõuerſationis.

poſſe

posse concedi? Sed iam ad Sacramentum ordinis accedamus.

De Sacramento ordinis.

CAP. 50.

CVM quæ sunt, à deo ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quam in Ecclesia, quam à Deo esse dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israel qui erant dispersi congregaret in vnum, & esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur, neq; alia magis re est aduersariis potestatibus terribilis, quam eo ipso quod est ordinata. Est igitur ordo cumprimis in ea necessarius, de quo præclarè scriptum est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non peruenietmus ad Deum. Sic ergo nõ peruenitur ad Deũ nisi sit ordo retẽtus omnia priº & facere & pati nos oportet, quã vt eũ deseramus, ne si, quod absit, deseruerimus, eo (quod absit) nos venire cõingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Recte autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ Sacramentum, de quo nunc à nobis oratio susceptа est, signaculum quoddam esse dicimus, per quod spiri-

Rom. 13.

Ioan. 11.
Ioan. 10.
Cant. 6.

Li. 1. *de ordine. ca.* 9

Iob. 10.

tualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verum vocationem expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quam ordinatio. Hoc
Hebr.5. est quod Paulus admonet. Ne quisquã sibi su-
Rom.10. mat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credẽt ei quem nõ audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? Quod autem ordo, vel quod rectius dici potest, ordinatio sit Sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc Sacramẽto confertur, cum etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulo post docebimus. Signum seu elementum huius Sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in Sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda sunt. Ad quod elementum cum accedit verbum, fit Sacramentum. Nam non significatur modo, verumetiam re ipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spiritua-
1 Tim. 4 li potestate rectè fugi possit ordinatus. Quod autem conferatur in hoc Sacramento gratia,
2. Tim. 1. testis est Paulus, cum Timotheum suum iis verbis alloquitur. Noli negligere gratiam quę in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eundem dicens. Admoneo te, vt resuscites gra-

tiam Dei, quæ in te est per impositionẽ manuũ mearũ. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuũ impositionis, meminit simul inuisibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quisquis enim eo quo debet affectu ad hoc Sacramentũ percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris quod ei mandatur exequutionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus authoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quæcunque sic ordinatus in eo quod suscepit officio iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem rite gesserit. Non enim persona Sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verum eius à quo missus est potestas, eius qui dixit, Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptisandi, qui ligandi & soluendi, qui cõsecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ, quiq; cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Recte itaq; inter Sacramẽta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorũ veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem nõ amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamẽ dandi admittit, multis modis apparet frustra & ianiter dici. Primo quia nulla est ostẽditur causa, cur ille qui ipsum baptismũ amittere nõ potest, ius dandi amittere possit, vtrũq; enim sacramẽtũ est, & quadã cõsecratiõe vtrũq; homini datur, illud cũ baptisatur, illud cũ ordinatur, Ideoq; in Catholica vtrũq; nõ licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam

Hebr. 5.

Ioan. 20.

Lib. 2. cõtra Epistolã Parmeniani. cap. 14.

præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore correcti sunt, & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præcisione fuerat vicium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinatione Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Itaque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud discimus, æque ordinationem Sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atq; in baptismo caracter siue signũ imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelib⁹, sic in ordinatione carracter imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoq; põtifex primus eius nominis, Sacramẽti nomẽ tribuit ordinationi dicens. Præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt ei manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum. His

Epist. 81.

Acto. 13.

verbis docemur non modo Sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur Sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporum, quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo, vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino, precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam. *Luc.* 10.

De distinctione ordinum.

CAP. 51.

DIVIDVNTVR autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur, Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistę, Acolythi. Maiores tres, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio, quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capilorum in modum coronę quędã fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri. Ianitorum siue Ostiariorum officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere, quos indignos nouerit,

Epist. 8. eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat sanctarum portarum. Censebantur autem indigni Pagani siue Ethnici, Catechumeni, Hæretici, excommunicati, Energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomũ & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem Synchronus Apostolorum Dionysius, & qui non magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur ostiario cũ ordinatur claues Ecclesiæ, simul admonetur ab Episcopo, sic agat quasi rationem deo redditurus de rebus quæ clauib⁹ iis recluduntur. Officium hoc expresisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinãdus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat & sit verbi Dei relator, habiturus si officiũ suum impleuerit partem cũ iis, qui bene ministrauerunt. Quod officium exhibuit dominus noster in propria persona, quãdo in medio seniorum librum Esaiæ aperuit atq; in eo legit, Spiritus domini super me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium,

Chry. Ho. 60. *et* 41 *ad populum Anthiochen.* *Am.* Epis. 33. *Dio.* ca. 3 *Ecc.* Hierar. *Igna.* Epis. 8. *Tertul.* *aduersus hereticos.* *Matt.* 21. *Ioan.* 10.

Lucæ. 4. *Esaæ.* 61. *Cypr.* li. 2 *Epist.* 5.

Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica Historia, Ioanem Chrysostomum. Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officiũ eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui non cõmunicat, det locũ, ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopum codex, in quo scripti sunt exorcismi. Dicitur illi vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat potestatem imponendi manus super Energumenos, siue baptisatos, siue Catechumenos. Hoc officio sæpe Christum & Apostolos eius functos esse legimus, quando dæmonia ex obsessis corporibus eiecerunt, Quarto loco ordinantur Acolythi, qui Latine ceroferarij, quod accensos cereos ferunt cum legitur Euãgelium, vel cum offertur sacrificium: non vt propellant tenebras has visibiles, sed vt sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebræ propulsãtur, sic luceat lux illorum coram hominibus, vt videãt opera illorum bona, & glorificent patrem nostrũ qui in cœlis est. Hi cum ordinãtur, accipiunt ab Episcopo candelabrum cũ cereo, simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & sciant se ad accedenda Ecclesiæ luminaria mãcipatos in nomine domini. Accipiunt simul vrceum ad suggerendum vinũ & aquam in Eucharistiã sanguinis Christi. Hoc officiũ se testatur se habere dominus dicens, Ego sum lux mũdi, qui sequitur me nõ ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant,

Lib. 4. epist. 5. *Lib. 3. epist. 22.* *Lib. 6 ca. 3. in modia in Basilium.* *Matt. 5.*

& accedebant igne cæleſti ad illuminandas tenebras Aquilonares. In argumento vtriuſque Epiſtolę ad Theſſalonicēſes fit Oneſimi acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de aliis quoque rectè creditur, Apoſtolorum temporibus. Extat Epiſtola Gaij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quam vt ſi quis primo Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Presbyter, & exīde ſi meretur epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem proueniendum eſſe decreuit Quæ etiam ratio eſt, quod Sacramentum hoc, ordo vocatur. Aequum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, id multo diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primum adhibetur ad remos, poſtea in prorem deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multarum rerum maritimarum experiētiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus belliciſ, militis primū officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquā ordines duxit aliquādiu tandē ſi ſit repertus idoneus, Dux & Imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubito proſiliat, verū in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetētim ad maiores ꝓgrediatur.

Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Sosimus vero Pontifex, qui fuisse videtur Augustini Synchronus, etiam interuallum temporis describit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores siue exorcistas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem Diaconatus si meretur accedat, in quo ordine quinque annis si inculpate se gesserit hærere debebit: exinde suffragãtibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij Sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debebit. Hinc videre licet, quod suo quisque fungebatur ordine in primitiua ecclesia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine cõstituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus, vbi recensetEpiscopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septẽ, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiariis quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius vero salutari iubet primum Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Cõfessores, extremo vero loco custodes sanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed ij tres tantum ad sacros

Ad Isichium, cap.3.

Libr.6. cap.20. Eccl.hist.

In fine libri sui de hæresib⁹. Epist.8.

ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAP. 52.

INTER sacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet subdiaconatus. Est autem officium Subdiaconi, aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quantum sufficere possit populo Dei, tum Epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atque ideo ita se exhibeat, vt Deo placere possit, Datur etiam liber Epistolarum, dicitúrque ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quam pro defunctis, in nomine patris & filij & spiritus sancti.

Ioan.13. Hoc officio dominus vsus est, quando facta cœna cum discipulis linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui scripsit hunc ordinem, ei cõtinẽtiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod

Esaiæ.52 à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis vasa domini. Æquum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento se contineãt qui altari appropinquãtes vasa illa ferũt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Memi nit Cyprianus qui fuerunt in Ecclesia Cartha-

ginensi Subdiaconorum, Mesię, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. *Lib.2.epi stol.10.*

Quin ipsum Cyprianũ ordinasse legimus Subdiaconum Optatum. *Lib.3.epi sto.21.*

Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui Latine possunt dici ministri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Testamẽto. *Lib.3 epi sto.22.* Præceperat enim dominꝰ Moysi, vt post ordinationem Aarõ & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, & consecraretur domino, & seruirẽt pro Israel in tabernaculo Dei coram Aaron & filiis eius. *Num.3. Leuit.8.*

Legimus in Actis Apostolorum, septem viros boni testimonij spiritu sancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse, Fuit inter eos Stephanus prothomartyr, fuit & Nicolaus author sectæ vnius omnium flagitiosissimæ. *Acto.6.*

Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercesit, vt in omni matrice Ecclesiæ septem Diaconi circa Christi aram sublimiori gradu tanquam columnę septẽ Episcopo assistãt, habitiq; sunt Diaconi tanquã oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad episcopum, vt commonefieri ab eo possit, sicut à Clemente scriptum est: Qui custodiebant etiam Episcopum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbebant sacrificio. *Epi.1.ad Iacobum fratrem domini.*

Origenes autem Sacerdotes mauult oculos ecclesiæ dici: quod speculatores vocentur: Diaconos autem cęteróſq; ministros mauult existi-

Tractatu 5. ī Matt.

mari manus, quoniam per eos opera spiritualia vniuersa geruntur: populum vero pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in paupe rum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, & qui præcesit eum Cypria no discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, datúrque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neq; legendi modo, verumetiam prędicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non mul to vino deditos, non turpe lucrum sectantes, ha bentes mysterium fidei in consciētia pura, quos primum etiam prōbare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & propriis manibus Sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigi late & orate, vt non intretis in tentationem.

Origen. tractatu. 15. ī Matthæum Chrysost. in homilia cōtra concubinarios. Cypr. lib. 2. epist. 8. In 4. caput ad Ephes. 1. Tim. 3. Matt. 26 Ibidem.

De Sacerdotio. CAP. 53.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex. Verum, quod à Sacerdote consecra-

tum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur. Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiose disseruimus: Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. 1.Cor.10. Circa vtrunque versatur Sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & iis qui sumere voluerint distribuendi: idque ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima Sacerdotes instituens secundum ordinem Melchisedech, dicens: hoc facite in meam commemorationem, potestatem hanc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Matt.26.

Quod vero attinet ad mysticum christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Euntes docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: Matt.16. Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Ioan.20. Matt.28. Datur potestas prædicandi, Dicit enim idem Christus, Eũtes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat Sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. 1.Cor.4. Quale sit autem Sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cum dicit, quod Deus nos reconciliauit sibi per Christũ, & dedit nobis ministeriũ reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum 2.Cor.5.

reconcilian[illegible]bi, & non reputans illis delicta ip-
ſorum: & poſuit in nobis verbum reconcilia-
tionis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur:
tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus
pro Chriſto, reconciliamini Deo. Hoc legatio-
nis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis
& eorum ſucceſſoribus, cum poſt iteratam ſalu-
tationem Pax vobis, ſicut me miſit pater, inquit
& ego mitto vos. Quomodo enim vel ad quid
miſit filium pater, niſi vt inter Deum & homi-
nes pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in
vniuerſum orbem filius miſit Sacerdotes & E-
piſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur
Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatiſque
ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chri-
ſtus: Miſit me pater, idē eſt cum eo quod dicit
Apoſtolus: Deus erat in Chriſto mūdum recō-
cilians ſibi. Quod vero ſubiūgit: ita & ego mit-
to vos, idem eſt cum eo, quod idem dicit Apo-
ſtolus, poſuit in nobis verbum reconciliationis,
pro chriſto legatione fungimur, & obſecramus
pro Chriſto reconciliamini Deo. Quamobrem
non contentus ſemel dicere, repetita vice dixit:
Pax vobis, vt inſinuaret & pacem ſe feciſſe illis,
& pacem ſe per illos mittere nobis. Ex quo lo-
co colligitur, Sacerdotem nihil aliud eſſe, quam
Malac.2. Chriſti legatum, qua etiam ex cauſa dictus eſt à
Propheta angelus domini exercituum. Quando
autem Chriſti legatum dicimus eſſe ſacerdotem
& capitis & corporis intelligi volumus. Totus
enim Chriſtus & caput eſt & corpus. Pro chri-
ſto capite legatione fungitur Sacerdos, quando

ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vicia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ per fusum pro nobis Christi sanguinem in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructũ illius ad ipsum redũdare velit. Hoc est quod Hieronymus Sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominũ. Hoc est quod Chrysostomus medium stare dicit Sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripiẽtem. Hoc est quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatorémque esse apud Deũ dicit, vt hominum omnium non viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sicque ipsum ad Deum accedere. Ac paulo post. Cum autem ille & spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiúmque illud horrore ac reuerentia plenissimũ perfecerit, communi omnium domino manibus assidue pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli

In cap. Malach. De verbis Esaiæ Homilia.

Lib. 6. de Sacerdotio.

Sacerdoti aſsident, & cæleſtiũ poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Hoc eſt quod Ambroſius quoque Ieſum alloquens. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignum famulum tuum eorum ſalutis pereat precium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Hoc eſt quod Gregorius quoque Nazianzenus ſcribit, eſſe ſpeciale Sacerdotis officium populi mediatorẽ apud Deũ effici. Qui & Baſilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antiſtes, inquit, ad dominum, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetuſtior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Eccleſia eſtis cõſtituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtitutos. Hoc eſt quod à Celeſtino quoque primo ſcribitur: Cum ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum congemiſcente Eccleſia poſtulant & precãtur, vt infidelibus donetur fides, &c. Età Cypriano multo ante ſcriptum eſt: Sacerdotibus

In oratione priore præparatoria ad Miſſam.

In apologetico.

Ad ſimplicium hæreticũ epiſt. 88.

Epiſto. 1. *cap.* 11.

Libr. 1. *epiſto.* 3.

maior

maior labor incumbit in asserenda, propiciãda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quam, sicut Paulus dicit reconciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cum eum admonet, quando quidẽ facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque recõciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quod hoc solum sufficiat scire & credere, quod cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius: verum necesse est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illũ offensum reddiderunt, atque ab illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflãmemur, ac per fidem viuam & per Sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem cõmemorationem, cuius in altari per sacerdotẽ sacris operantẽ repręsen- *Ioel.2.*

tatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructũ vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solum cum prædicat Euangeliũ Sacerdos, minister est recõciliationis, verumetiam cum baptizat, cum pœnitentem absoluit, cum Eucharistiæ Sacramentum porrigit, cum orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus iis nihil aliud est, quam recõciliationis minister, quam non modo verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi subiicit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit. Quam ad rem nõ alio vtitur mediatore, quã ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesiæque totius nomine supplex petit, vt propter suum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quam minister est Sacerdos. Nam verus Sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est, *Psal. 109.* Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem *1. Ioan. 2.* Melchisedech: ille de quo scriptũ est, quod factus est propiciatio pro peccatis nostris: ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui recõciliat, ille est qui interpellat pro nobis,

ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum pro iis quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium, non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cęlestis qui loquitur in illo. Quod etiam testatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius qui loquitur in me Christi? sicut in baptizando non est sacerdotis nisi ministerium: solus enim vere baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictum est in Euangelio, Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cum reprehendens eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidem sum Pauli: alius autē, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit Apollo? quid vero Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut dominus dedit, Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non est Sacerdotis nisi ministerium: Recte enim illi dixerunt, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? sicut in aliis quoque functionibus nō est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, nō est sacerdotis nisi mi

Matt.10. *1.Cor.13.* *Ioan.1.* *1.Cor.3.* *Lucæ.5.*

Hom.60 ad populum Antiochenũ. & in Matt.51.

nisteriũ. Testatur hoc Chrysostomus quoque, qui posteaquam duriter eos increpauerat, quí post admissa peccata non contriti, neque confessi ad Eucharistiam accedebant, (quod tamen ita faciendum esse docent nostri temporis hæretici) cum illa verba dixisset, Demonium patiente peior est, qui postquam peccauit accedit: Verum & laice, inquit, cum Sacerdotem videris offerentem, ne vt Sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cum baptizaris ipse te non baptizat, sed Deus est qui tuũ caput inuisibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque. Ac alio loco. Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna

Hom.83. in Matt.

confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus, qui vero hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commentariis. Sacra ipsa

In posteriorem ad Timoth. epistolam Homil.2.

oblatio siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quã dedit Christus ipse discipulis, quámque Sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista quam illa minus. Cur id? Quia nõ hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antea sacrauerat. Quemadmodum cũ verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt quę Sacerdotes nunc quoque pronúciant, ita & oblatio eadem est. O Ecumenius, qui vixit ante nonagintos annos, enarrans illum Pauli locum, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech:

significat, inquit, sermo, quod licet Christus non obtulerit carentem sanguine hostiam, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum deus Pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerẽt, nam hoc significat, in æternum. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modũ illis tradidit huiusmodi sacrificij. Hinc vel cœco perspicuum esse potest, quam sit eorũ sacrilega audacia, qui Sacerdotium, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volũt. Quid enim aliud illi, quam Christi Sacerdotium, Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ precium nobis auferre conantur? Manus quidẽ mortalis, lingua mortalis, ministerium hominis est mortalis, verum consecratio, verum oblatio non est nisi æterni Sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodũ autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia CHRISTVS ipse est qui baptizat. non propterea non recte dicitur peccata remittere minister, quia CHRISTVS ipse est qui peccata remittit: non propterea non rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster qui docet nos: nõ propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur Sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fun-

gitur in altari Christ⁹, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech. Neque iustior est causa externum in sacrificando, quam in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros prohibet scriptura: sacrificare non modo non prohibuit vnquam, verumetiam præcepit Christus dicēs, hoc facite in meam commemorationem. Quare minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quam qui prædicandi Euāgelij ministerium externum abolitum cupiunt: Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester: Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cum scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui prętextum, cum & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti vero quam scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certe Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit Sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato Sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. CHRISTVS autem dicit, se non venisse legem

Iacob.3.
Matt.26.
Iacob.3.
Matt.23.
1.Ioan.2.
Heb.8.et
Hier.31.
Heb.7.
Matth.5.

soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit Sacerdotium abrogare, sed consumare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit Sacerdotium Iudæorum? quid aliud quam vmbra quędã & figura. Quid autẽ CHRISTI sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas: Vmbræ corpus, figuræ succesit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis CHRISTI sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio verum corpus & sanguis CHRISTI fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis latere sanguis in remisionem peccatorum nostrorum fusus fuerit repræsentatur. Non igitur sublatum Sacerdotium, sed translatum: non abrogatum, sed consumatum, sed in aliud multo augustius & excellentius est mutatum, crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud colligere conantur, ac omne sacerdotium & sacrificium funditus ac radicitus euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint, quod quicunque in CHRISTO baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Neque vero desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt,

& ad omnes in Christo credentes dictum.
1. Pet. 2. Vos autem genus electum, regale Sacerdotium,
Apoc. 1. gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus:
Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in
sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes
Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos
Apoc. 5. in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & po-
pulo, & natione, & fecisti nos Deo nostro re-
gnum, & Sacerdotes, & regnabimus super ter-
ram. Adeo non desunt Satanæ diuinæ legis o-
racula, non tam de abrogato, quam de exæqua-
to & profanato ac in ordinem redacto Sacerdo-
tio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras
offendit imperitis, vt in errorem inducat si fie-
ri possit etiam electos. Sed nunquid in vete-
Matt. 24 ri quoque lege scriptum non est, & ad filios
Exod. 19 Israel dictum. Vos eritis mihi regnum sacerdo-
tale, & gens sancta? Atqui num ideo nullum fuit
Sacerdotium secundum ordinem Aaron? num
ideo nullũ fuit inter plebẽ & Sacerdotes discri-
men? Quamobrem sancta quidẽ sunt scripturæ
verba quæ adferũt, nihil eis certius, nihil est eis
verius. Cęlũ & terra prius pessum ierint quã vel
apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colli-
gere vis, ex æquo Sacerdotes esse omnes, æque
baptizare, æque prædicare, æque absoluere pos-
se mulieres, pueros, adde etiam psitacos & gra-
culos, atque Pontificem quemuis aut Sacerdo-
tem tuum est hoc verbum ô Satana, non est Dei
verbũ. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis
cõfundere, qui cælum terræ, qui sacra profanis,
qui sursum & deorsum miscere conaris omnia.

Quoniam vero conatibus iiſce tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis eſt, quam quod eſt ordinata, in hoc totus eſt, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ conſumuntur, vt ordinem ex ea tollere poſsis, vt ne ſit illud quod Paulus præcepit, omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hæc loquitur per Ioannẽ ſpiritus ſanctus quod tu vis, non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici, quod apud iſtos, qui hęc à te docti tradiderunt, vſu veniſſe ſcimus, prædicare, conſecrare, baptiſare, abſoluere, ſacris operari, & quocunque alio recõciliationis miniſterio fungi liceat, verum illud iis verbis ſignificare voluit, qui Chriſto nomen dederunt, atque illius corpori per baptiſmum inſiti ſunt, eos rectius vocari genus electum, & regale Sacerdotium, quam Hebræos, qui non aliunde magis gloriari ſolebãt, quod ſecundum carnem ex Abraham eſſent propagati, qui neq; rex fuit, neq; Sacerdos, cũ nos in Chriſtum credentes, qui & Sacerdos, iuxta ordinem Melchiſedech dictus eſt, & Rex mãſuetus, iuſtus, & ſaluos faciens, multo rectius id nobis vendicare poſsimus, Sacerdotis illius & Regis membra facti, quando per lauacrũ regenerationis corpori eius ſumus inſiti, Sic Didymus, ſic Baſilius, ſic Occumenius, ſic Auguſtinus, ſic qui libenter eum ſequitur Beda, ſic qui non multo fuit illo poſterior Rabanus, ſcripturarũ hæc loca interpretantur. Ac libet Au-

Can. 6.

1. Cor. 14

Pſal. 109
Zacha. 9.
Baſſer. 2. de baptiſmo ca. 8. Aug. li. 20. de ciuit. dei. cap. 10.
Raba. ca. 24. de Sacramento altaru.

guſtini verba adſcribere: ſic enim ſcribit. Quod
Apo. 20 autem cum dixiſſet, in iſtis ſecunda mors non habet poteſtatem, adiunxit atq; ait, ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis: non vtiq; de ſolis Epiſcopis & Preſbyteris dictum eſt, qui propriè iam vocantur in Eccleſia Sacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticum chryſma, ſic omnes Sacerdotes, quoniam membra ſunt vnius
1. Pet. 2. Sacerdotis: de quibus Apoſtolis Petrus, plebs, inquit, ſancta, regale Sacerdotium. Quibus in verbis duo nobis conſyderãda veniunt, primũ, quod cum vocat nos Petrus regale Sacerdotiũ, non hoc vult quod omnibus reconciliationis miniſteriis æque cuiuis è plebe fungi liceat, atque iis, qui legitime ſunt ad eam rem ordinati, ſed illud modo indicat, omnes in Chriſtũ credentes fieri per baptiſmum vnius Sacerdotis Chriſti membra: deinde quod non alij propriè vocentur Sacerdotes, quam Epiſcopi & Preſbyteri, ad quos ꝓpriè miniſteria recõciliationis pertinent, cum aliis è vulgo hæc appellatio non conueniat, niſi per metaphoram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos ſcribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arianis recipiat, Epiſcopum nõ recipiat? Reſpondet Luciferianus, recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur. Hieronymus contra. Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Adhæc Luciferianus: Si erraſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat Sacerdotium, concedo veniam petenti. Hiero-

nymus vero. Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseuerat? deponat Sacerdotium laici, id est baptismum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippe nos & Sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterũ: Gentem sanctam, regale Sacerdotium, populũ acquisitum. Hic quoque non obscure significat Hieronymus, longe diuersum esse Sacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo quo presbyteri funguntur & Episcopi: loquuntur, enim illi de Sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptisatus est, exiræ filio Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus ac diuina institutione formatus, dicat confidenter, Pater noster qui es in cœlis, ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem, sanctam. Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc est Sacerdotium laici, non autem predicare, baptisare, absoluere, consecrare, & sacris operari, quæ ad solos pertinent Episcopos & Presbyteros. Cæterũ quis est qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum: sta verba, vt quotquot baptisati fuerint, veri Sacerdotes censeri debeant omnes, futurũ vt illud necessario sequatur, reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt Sacerdotium, idem, & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaq; Reges omnes, neq; subiectum esse quẽquam cuiquã oportebit. Hoc est quod maxime laborat Satanas, vt sublato ordine,

Apo.1.
1.Pet.2.

Mat.5.
Rom.12.

quam maxime fieri posit perturbet omnia. Neque vero non pulchrè illi processerunt cõsilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit nihil Pontifici, nihil Episcopis & Sacerdotibus esse tribuendum, quod omnes regale sumus Sacerdotium, exculso iugo Pontificis & Episcoporũ, quandoquidem non Sacerdotes modo, verum & Reges esse omnes eadem scriptura docet, facile persuasit, vt Principiũ quoque legitimæq; suæ potestatis iugum excuterẽt seruili bello cõcitato, neq; multo post eo quoq; perduxit amentiæ miseros, vt christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verum Carolum a Gandauo apellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimũ dominum suum, virum inter alias Heroicas virtutes quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religio neq; præditum, verbiq́ue illius propugnatorem acerrimum, quam antea fuerant erga Romanum Pontificem, cæteroſq́ue Episcopos & Sacerdotes. Adeo videre licet, quod mutuo sibi cohæret vtraque dignitas, regalis & Sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quã qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, si modo rem diligẽtius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet

fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euãgelij. Si Turcæ Germaniam quemlibet numeroso exercitu persuasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quam quãtum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores vir excellenti doctrina & singulari quadam dicendi suauitate præditus, Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro quem scripsit in hos Pseudoeuangelicos, hoc de illis prębet testimonium: At iste, inquit, populus tam Euangelicus, eti am Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait se ditioni natum, quos subinde tumultus excitat? quoties quam leuibus de causis procurrit ad arma? non suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantum nõ Deus erat illis Lutherus, nunc iisdem prorsus delirat, quod nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere, sentire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationẽ inducat, vt fiat illud quod scriptum est in libro Iudicum, In diebus illis nõ erat Rex in Israel, sed vnusquisq; quod sibi rectum videbatur hoc faciebat. Vult vt simus sine Lege, sine Rege, sine Sacerdotio, sine sacrificio: quod cum perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt simus sine Deo. Nam vbi non est Sacerdos &

Iudic. 17.

ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut antea quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea Sacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quod vero iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti Sacerdotes appellari, ſed Presbyteros tãtum, demus hoc illis. Fieri enim poteſt quamdiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere cõmune chriſtiani viderentur, quod ſuos appellari Sacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum quam Iudæorum Sacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci Presbyteron, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue Presbyteros non reperimus in nouo Teſtamento vocari Sacerdotes, ergo non Sacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari viciſsim licebit? Nomen perſonæ non modo in noui, ſed ne in veteris quidem Teſtamenti libris de Deo dictum reperimus, nõ ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas. Quis non videt quam hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio Sacerdotum inter Chriſtianos ante euerſum Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum ſacerdotium, ac ſimul vt illud eſt deletum, ſtatim à Clemente Petri ſuc-

cessore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cum autem Esaias futurũ prædixit, vt ex gentibus assumeret dominus Sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israel dum eorum staret religio, & templi ceremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo domini, nónne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verum quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse nemo sanus dubitat: nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt ab inuicem separari non possint: neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificãtibus illis domino, & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus, &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamẽ quod est in Græco Liturgouton, significantius vertit cũ sacrificarent. Siquidem Liturgos non simpliciter sonat ministrum, sed plerumq; sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro aliis: & Liturgiein non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & Liturgia non quoduis ministerium, verum illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt Liturgias.

Esa. 66.

Act. 14.

Sic autem appellatur missa Catexochin tanquã vnum omuinm excellentissimum Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles, Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: ad hunc modum Sacerdos quoque minister: & sacrificium quod offert vocatur ministerium, Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & Principes Dei sunt & Ecclesiæ ministri, sic enim de illis Paulus loquitur: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quod illud longe præstantissimum omnium est ministerium, quo funguntur Sacerdotes. Quod autem Liturgia sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucam: vt impleti sunt dies officij eius. Liturgiam transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens quam sacrificium loquitur enim de Zachariæ Sacerdotis officio. Pontifices autem & Sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerrẽt dona & sacrificia pro peccatis, cũ à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temere nonnulli negant) ad nostri quoque temporis Sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse. Cæterum aptè atque appositè admodum etiã nũc sacrificium vocatur officium: sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cum officium recte factum dicatur, nos autem nulla recte facta proferre possimus, quæ quatenus nostra sunt, ad iram Dei placandam, & remissionem

Luc. 1.

nem peccatorum obtinendam sufficere nobis queant, proferimus illud quod omnium rectissimè factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolendis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vsque ad mortem, mortem autẽ crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuat nobis secundum iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua peccatum inobedientię nostrę pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquam semel ipsum per fidem & Baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quam vnum hoc? quæ enim sunt officia? quæ sunt recte facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum qui iuste peccatis nostris irascitur, propicius nobis & placatum reddere possimus? Certè nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate in cruce moriẽs præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à christo auersi, qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij quam iurati Satanæ ministri, quorum omne

1. *Cor.* 1. *Phil.* 2.

Psal. 50. *Psal.* 84.

ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur. Nobis vero extrema quæq; perferre prius contingat, quam vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne ſol quidem ipſe æquis oculis aſpicere poſsit. Verum iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſsi. Nũc eo vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe cõſtat Apoſtolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, Sacerdotes reipſa fuiſſe: etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen Sacerdotum legis, ante auerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum Sacerdotium, Presbyteri, quam Sacerdotes appellari maluerint. Obiter autẽ explicauimus, quid ſibi velit Liturgiæ nomen: ſignificare enim miniſterium ſiue officiũ per excellentiam quandam, id quod nos Miſſam vocamus, ſiue ſacrificium, vnde & Sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium eſt munus & officium ſacris operari, hoc eſt Miſſas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis teſtatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus ſibi elegit, vt ſacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraque Chryſoſtomus, Epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam etſi prædicare quoque præclarum ſit ac Deo maxime gratum officium, nõ tamen hoc Sacerdotum quondam

Epiſt. 2. ad orientales Epiſcopos. In 2. ad Corinth. Homil. 13.

proprium fuisse videtur: quod ex Possidonio colligi potest, qui cum fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse: suas exauditas à domino fuisse preces, quas frequentissime fuderat, vt sibi diuinitus homo concrederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis instructus, minus vtilem peruidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino Presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissime tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarũ Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebãt. Clarius etiã hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica Historia, causam etiã explicãs, quamobrem verbi ministerio Presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non cõmittitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Ecclesiam turbauit. Ex his Possidonij & Socratis verbis cernere licet, quam crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimũ Presbyteros, vt sint verbi ministri, cum verbi ministerium propriũ olim fuerit in multis Ecclesiis Episcoporũ, ad quod Sarcerdotibus aspirare non licuerit: non quod maior in eo sit dignitas quã in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verũ quod ad prædicãdi munus nõ æq; quiuis est idoneus, atq; ad sacrificandũ.

Cap. 5. de vita Augustini.

Libr. 5. cap. 22.

Nam in ordinando sacerdote non tam spectabatur excellens doctrina, quam pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minime sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ętatem suam omnem sine crimine trāsegisset, sed requirebatur præteterea, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio sacerdotum officio dicta sufficiant. Quod autem ordo sacerdotij sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod quæ requiruntur ad sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum autem elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neq; tamen ea sola, præcedat enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Prę-
cipuum tamen in hoc sacramento signum est manuum, impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officiis mancipatur, per vnctionem ad christi corpus tangendum idoneus redditur, per calicis porrectionem officij ministeriiq; sui admonetur, per impositionem vero manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius sacramēti: Nam simul vt accedit verbum ad elemētum, fit sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunq; pertinens ad officium sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis mo-

1. *Tim.* 3.

do sacramentis efficax est sacerdotis ministerium, verũetiam si præoccupatus in delictis fuerit, & oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quã cuiusuis alterius non sacerdotis, quãtalibet is fuerit vitæ integritate prædítus. Etsi autem nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideo tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinãdi sacerdotes oléo inungantur, Apostolorum hanc esse nõ scriptã traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum authoritate Apostolica ab omnibus qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul cõuenientes, scrutiniũ diligẽter agãt, ieiuniumq́; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangeliis quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraq́; vnctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorũ & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrẽt ordinationẽ. Clemens quoq; : Omnis, inquit, Pontifex sacro Chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & prẽciosus hominibus oppido esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debẽt, eiq́; seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere scientes, quod siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo

Epist. 2.

Epist 2. ad Iacobũ fratrẽ domini.

in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: scripsit & Cyprianus libello de Chrismate edito: meminit Tertullianus. Neq; quisquam est veterum pene scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse nõ possunt. Quod si propterea putant esse reiiciẽdum, quod Iudæorum quondam fuerit ceremonia genus hoc vngendi, reiiciant & manuũ impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cum aliquid cõmendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioseph: sic super caput Hostiæ immolãdę manus ponebatur. Verum hæc de Sacramento Ordinis dicta sufficiant, quod ministrantiũ est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docẽdo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quod labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem cõstituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est quod Dionysius quoq; sacerdotũ ordinem vocat illuminatiuũ & luciducum, quod eorum proprium est munus lucæ doctrinæ per salutis inter ducere proximos.

Dion. eccle. Hiera. cap. 4

Tertul. de carnis resurrect.

Gen. 48.

Leuit. 1.

Malac. 2.

Mat. 24.

Eccl. Hierar. ca. 5.

De ministerio huius Sacramenti.

CAP. 54.

MINISTER huius Sacramẽti eſt Epiſcopus, cuius hoc ſolius ꝓprium eſt munus ordinare. Eſt autem epiſcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo ſacramẽtum eſt, verum dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulo ante commemorauimus, ex presbyteris qui multi erant in vna aliqua Eccleſia, vnus eligebatur, qui nõ reliqui magis gregis totius, quam ipſorum etiam presbyterorũ curam gereret. Ac in Sacramentis quidem cõficiendis & miniſtrãdis, excepta ordinatione & confirmatione, nihilo maior eſt Epiſcopi, quam ſacerdotis authoritas, niſi quod ligandi ſoluendiq́; poteſtas tanto maior eſt penes Epiſcopum, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudiciiq́ue requiritur, quibus prę cęteris Epiſcopum abundare preſumitur, qui vel ipſe reliquis rebus iis præſtat, vel adiunctos habet ſaltẽ lateri ſuo viros eruditione iudicioq́; præſtantes, vt quod vulgus ſacerdotũ de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandum quidue ſoluendum ſit, facile diſcernere queat. Inde eſt illa caſuum, vt vocant, reſeruatio, quorum nonnulli ad ordinarij cuiuſuis, alij verò qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi Pontificis iudicium ſpectant: Quod ad reliqua attinet, æque baptiſat, æque conſecrat, æque Sacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & Sacerdos.

*Rom.*12. Cæterum quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem membra non eundem actũ habeant, idem & in Christi corpore, quæ est *1. Cor.* 12. Ecclesia, cernere licet: Multi namque corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè concordiam exigit sacerdotũ, quibus, vt à Leone Pon- *Epist.*84 tifice verè maximo scriptum est, etsi dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis, & cum electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret: De qua forma Episcoporũ quoq; est orta distinctio, & magna dispositio ne prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluere-ret, & nihil vnquam à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissentionis, verum pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri posit, hãc rationem constituisse, vt non modo discretus esset ordo sacerdotũ ab ordine laicorum, verũ & inter ipsos etiam sccerdotes & Episcopos,

quamuis ordo generalis, non esset tamen dignitas communis: Non est enim alius Episcoporum, quàm Sacerdotum ordo, verum dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verum discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atq; vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est patet patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quã quiuis alius ex aliis, qui sunt extremo loco: Hoc tantum differt ab aliis, quod illi in partem sunt vocati solicitudinis, penes hunc verum est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia, retineri vnitas non posset. Quare, sicut antea docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidẽ à Catholicis, sæpe etiam fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis autem secum diligentius expendat, quàm admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, à Domino factum est istud. Neque enim humani ingenij, verum diuinæ res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras nõ oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonariis, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volũt ordinem *psal.* 117.

ex Ecclesia sublatum, si denique fœminis, quæ ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbum Dei prædicare, baptizare, absolvere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quod is mulieribus fecerit potestatẽ baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud Reuera nihil aliud sunt apud istos quam ludibria Sacramenta omnia, diuináque omnia, dum ita peruulgantur ac profanantur, quæ non nisi maxima cũ reuerentia tractari oportebat. Ac recte de hoc generis hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quam procaces? quæ audeãt docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficiscitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem summa quadam, neque humana sed diuina ratione institutum est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à Laicis. Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne de repente cuiuis ad Sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cum recte functus esset, dabatur ei potestas legendi Prophetias, ac paulo post dæmonia expellendi. In quibus officiis cum dili-

1. Cor. 14

Lib. 3. cõtra hæres. Hæresi 42.

De præscriptione aduersus hæreticos.

genter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos vbi mysteria peragebantur, non excludebatur cum cæteris: quin episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continue sequebatur, qua etiam ex causa Acolythos dictos existimant. Posteaquam verò ex diuturna cum Sacerdotibus consuetudine, ritum Sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tum primum ad ordines, qui sacri vocantur promoueri licebat. Neq; sic tamẽ statim Sacerdos ordinabatur, verum Subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patinam contrectandi, & ad Sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad euãgelium verò cantandum & prædicandum nõ admittebatur, nisi prius diaconus esset ordinatus: Cum verò lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in Epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangeliis legendis iustum tempus potuisset, ac per supra scriptos gradus omnes ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primum ad conficiendum & offerendum Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad Sacramenta fidelibus ministranda admittebatur. Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentũ, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem ecclesiæ tuendã & conseruandam, quæ sine ordine constare non potest. Nam si par esset Sacerdotum omnium authoritas & potestas, effugere schisma non liceret: Futurum enim esset, quod hoc in-

fœlici ſeculo noſtro eueniſſe videm⁹ apud eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euangelici quam Chriſtiani dici maluerunt, vt ſecundum ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſque iudicio atque arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, atque ita non eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet Babylon quædam, confuſis prædicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui, qualis reuera eſt apud eos, apud quos omnis Epiſcoporum iuriſdictio & authoritas eſt abrogata. Miſerandum ibi videre licet Eccleſiæ faciem, non ſolum quod ſecus in vna ciuitate docetur quam in alia, quódque fidibus luditur, nõ fides vna retinetur, verumetiã quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco ſuperiore denotat: Huic ille Suermerus, ille contra huic hæreticus eſt, atque ita præclarum iſtud, ſi diis placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Interea verò, ſcinditur incertum ſtudia in cõtraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri, alius, ego verò ſancti Zuinglij, alius, ego vero ſancti Caluini, alius, ego verò ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ, alius, ego verò ſancti Schuencfeldij, alius, ego verò ſanctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum videtur quod Lutherus illi, quod Caluinus, vel alius quiſquam hęreticorum ſcripſit, neque minus habere id vult authoritatis, quam ipſum Apoſtolorum ſymbolum: neque iam ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis au-

Gen. II.

thoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectãdum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quam quod à Propheta dictum est, Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis iis qui errauerunt primo quoque tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens spiritus sanctus, posuit Episcopus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quod omnes inspiciant, cunctáque speculentur, ac diligẽter attendant non modo de populo, verumetiã de clero, quomodo vitam quisque suam instituat: ac imprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in Ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id antea fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est arbitratu suo verbi sacrorúmque ministros instituere, multo minus autem vulgi, de quo præclare scripsit quidam,

Osea.10.

Act.20.

Cicero pro Plantio. quòd non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: sempérque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt: ad solos Episcopos ea cura proprie pertinet. Legimus Timothæum & *Titum 1.* Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docēdus non sequendus est, aut profanus magistratus aliquis constitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quod quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verum hoc nunquā fuit, vt ipse sibi constitueret sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verum institutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem.

Libr. 3. de sacerdotio. Meminit Chrysostomus electionis quæ fiebat per populum, verum ita, minime vt laudandam quin reprehendendam potius existimaret: his enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, conuenire videas, sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius

hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hęc est, quod idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempe animi virtutem, sed aliæ sunt causæ, quibus honoris conciliatur. Verbi gratia: Hic quod claro genere natus sit in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quod opibus abundat, neque indigeat alimētis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quod ab aduersariis ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Neque diuersa fuit Augustini seculo: Qua etiam ex causa faciendum putauit, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ de successore prouideret, quod sciret per ambitiosos & contentiosos homines Ecclesias perturbari solere. In quadam ad Cornelium Epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi suffragij, postremo coepiscoporum consensus meminit. In ea verò quę proxime sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum episcopatum scribit. Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cum Episcopatum desyderare nihil tum fuerit aliud, quam velle Martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi

Augusti. epist. 110.

Libr. 1. epist. 3.

grauitas & constantia. Posteaquam verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, commutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pō tificum Epistolis dotemur, ita tamen vt penes pontificem Romanum, Episcopum aut certe Metropolitanum constituēdi potestas esset, qui nisi quid impediret, non inuitus cleri plebísque consensum & desyderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis. Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciāt omnes & certi sint, quia qui præstātior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc est, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assidentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prędicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longe corruptissimū, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius etsi suffragia

Stephā. ad Rom. Archiepiscopos Rauēnat Nicola. ad Ioan. Rauēnat. Archiepiscopum Epist. 84 Homil. 6. in Leuiticum.

Num. 10 Epist. 4. Lib. 1.

gia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obiicere possit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quod si tacuerint, omnes sensisse iam in ordinandum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quam patronorum volũtatis & desyderij ratio nunc habetur, Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotiũ, offerunt Episcopo, qui si cognouerint idoneũ, nihil iam impedit quominus ipsius authoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Si fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum Põtificem. Sic vnitas in Ecclesia retinetur, sic schismatibus obuiãtur, sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur, dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri non reliquus modo grex à Deo sibi concreditus, verum & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouinciis, vnus tanquam communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius authoritatem sequũtur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius autho

ritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot
essent schismata, quot sacerdotes, ad sua quisq;
2.Tim.4 desyderia coaceruarent sibi magistros prurientes auribus: cum præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod
Act.17. de Athenien sibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quod ad nihil aliud vacant, quam aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudiciũ itaque de verbi ministris, déque doctrina eorum, non aliorum esse quam Episcoporum adeo certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quam Christi suaue iugum per eos eccle siam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana diserte scripserint, hanc Episcoporum esse iurisdictionem, de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentien tem reiicere, simul etiam impios quorum nota est impietas excludere à communione ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppressam cupiũt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Verum hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare nõ possint. Quid si causificatores isti, nihil non suo iudicio tribuentes, multo ipsi sunt indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeo literarum omnium rudes pleríque omnes, vt vix etiã paulum aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem, Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex qua lux Euangelij nobis affulsit, quo

non habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verum demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoque rei spiritus sanctus: magna enim ex parte ita videre licet ecclesias dotatas, vt minime desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquáque Cathedrati ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant qui sunt à consiliis Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sæpe non pauci doctrina præstantes. Quamobrem sicut Moyses cum solus haberet potestatem præesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibus cum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis principē in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in Ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius quam Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni viciorū genere conflatus, modo noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianā amplecti non obscu-

Exod. 18.

In cap. 5. epist. ad Timoth.

Pron. 10.

re ferũt, & in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certe iurisdictionem cõcedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reiiciendi. Atque hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud, Qui vos audit me audit. Verum dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. *Luca.10.*

Quam autem sibi isti non constãt, quámque secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum tanquam ab Euangelio dissidentem reiiciũt & condemnant. Estne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius de iudicio subiectum, quem haud aliter quam seipsum te Deus audire voluit? Vnde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, nisi dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione cõtemnitur, & homo dignatione Dei honorat', ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quę mẽtis inflatio, ad cognitionem suam prepositos & sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuerimus, & sentẽtia tua absoluti, etiam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs prępositum, nec grex pastorem, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus Sacerdotem? Subueniat Papianus & sententiá dicat: Iudicium Dei & Christi in apertum referat, *Libr.4. Epist.9.*

nec tantus fidelium numerus qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi gratiam & spiritus sancti iudicetur, ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa iudicij sui authoritate saluatur. Annue aliquando & dignare pronúciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ authoritate firmare, vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quod per te & antistes & rector altari eorú pariter & plebi restitutus sit, Apes habent regem & iudicem, & ei fidem seruant. Latrones mancipi obsequio pleno humiliatis obtemperãt. Quanto simpilciores & meliores vobis brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit. Quod Pupiano sanctus Pontifex & martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum sibi isti putent, in quibus tantus est superbię tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, aĉ nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, nõ sex, quemadmodũ scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; sacerdotes, neq; Episcopos, neque sanam euangelij doctrinam Polonia habuerit, neq; Christum vnquam agnouerit. Non fuerit episcopus Adalbertus, nõ fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium san-

guine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quam quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenẽt, nimirum de quo initio scripsimus Iesum Christum & hunc crucifixum. Hunc non modo sermonibus & scriptis, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, actione, variisque ceremoniis, deniq; omni qua cunque fieri potuit ratione, non tantum animis fidelium infigere, verum & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorum ne doctrina dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui sicut antea per nos fuit demonstratum. Christi crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, sempiternáque obliuione obruere nixi estis, externis illis signis quibus ea rudiorum animis inculpebatur abolendis: vnde etiam ansa data est aliis, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouámque sibi cathedrã constituere, quam à CHRISTI corpore, quæ est Ecclesia separari? Recte enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus. Illi sunt, inquit, in Ecclesia, & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse. Cæterum quam graue

Libr. 4. epist. 9.

sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt. Auersandus talis, inquit, atque fugiendus quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum CHRISTO videtur, qui aduersus Sacerdotes CHRISTI facit? qui se à cleri eius vel plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat? Hostis altaris aduersus sarificium CHRISTI rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei Sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ Hostiæ veritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animadmuersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificantes licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus penderunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum pauit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites: qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens

Tractatu 3. de simplicitate prælatorum.

Num. 16

à Domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cum turibulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria Sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ veritate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso Domino, vbi signantur, qui Dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet chrismatis quam idololatriæ crimen: inde argumento sumpto, quod multo de chrismatis sumptum est supplicium attrocius, quam de quibuscunque aliis, quibuscunque tandem flagitiis & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exẽplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tẽtatum: & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate: schisma hiatu terræ, sepultis authoribus viuis & cæteris cæleſti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quámque grauiorum supplicionum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouámque sibi cathedram constituere conantur.

2. *Paral.* 16.
4. *Re.* 16

De baptismo cõtra Donati. libr. 2. *cap.* 6.
Exod 32.
Hiere. 36
Num. 16.

Verum hic dicit aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam quæ cum Euangelio palam pugnare videantur? Quam multos autem non tantum Episcopos, verum & primi nominis patriarchas cõmemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserũt à fide? Nõne hoc Constantinopolitano, nonne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? num igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadem infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit: Ac vidimus nostra quoq; ætate quosdã Episcopos à fide discessisse. Verum, quod antea demonstrauimus, nõ sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet: quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus quem Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremo pater patrum omnium Romanus Põtifex, sunt cõcilia Oecumenica, adeo multa remedia Deus instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterũ vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo

iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua autoritate segreges, sacrilege cuiusdam temeratis insolentissimæq; ac minime ferēdę est insaniæ. Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atq; vtinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hęc, verum proh dolor veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quam vt negare possit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Déq; eo ordine qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus recte dici potest, Homo cum in honore esset non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut antea docuimus, propter vicia eorum qui præsident, Ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verum hic quoq; non nostris, sed vetustissimorum eorūq; & doctrina & pietate excellentissimorū virorū Originis & Ioannis Chrysostomi verbis respōdere visum est. Quorum ille in Ezechielem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus, quos nobis largitus est

Psal. 13.

Psal. 48.

Ezec. 16. *Homil.* 7

Deus, si laceramus atque conscindimus, ac circundamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est quin variis vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certe cuiuslibet hæresis defensorem, & consydera, quomodo idola sua id est figmenta quæ ipse cõposuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientium facilius ex vitę bonitate ornatus sermo subrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & cõuersationis optimæ, & idolis subiecisse quę ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet autoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ est, non facile homines ad falsum dogma solicitat nec potest per vmbram sanctitatis audientium deci pere simplicitatẽ: qui vero sermone peruersus est, & disciplinis saluti cõtrarius, mores autem cõpositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & cõuersationis quietæ, & circundat ea idolis suis, vt magis decipiat audiẽtes. Idcirco sollicite caueamus hæreticos, qui cõuersationis optimæ sunt, quorum forte vitam non tam Deus, quam diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt vt facilius aues capiant per oblectamẽtum gulæ, sic vt audacius dicam, est quædam castitas diaboli,

id est discipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinem, & iustitiã, possit facilius capere, & falcis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidiis, vt miserum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpe tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat: & ideo plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur & ea quæ videtur esse bona nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanum commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreticorum capitur ad cõsentiendum doctrinæ eorum, neq; meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scãdalisabitur, sed ipsum dogma cõsyderans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam vero suscipiet, secundum præceptum domini, qui ait. Omnia quæcunq; vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere, dicũt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedrã Moysi quasi scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est ô populе, si nõ habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris vero meam

Matt. 13.

culpabilem vitam atq; peccata, vt non habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor, Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmũ est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si vero quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cum dicamus ille docet, & iis quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis conspicerari debere, quam vitas. Ioãnes vero Chrysostomus alteram ad Timotheum Epistolam enarrans. Hoc nempe, inquit, est malorum omnium causa, quòd rectorum authoritas periit, nulla illis reuerẽtia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neq; hæc præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate nostra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illi fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: si-

Homil. 2.

Hebr. 12.

1. Reg. 2.

ue iniuriis afficiantur, hoc in se Deus ipse per-
1.Reg.8. petitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreue-
runt, sed me. Itaq; illis contumelia lucrũ, honor
vero onus est: non ergo hæc illorum gratia, sed
vestri causa dico. Qui honorat Sacerdotem,
Deum quoq; honorat: qui vero Sacerdotẽ sper-
nit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum
Matt.10. aliquãdo cõtumelios us euadat. Qui vos, inquit,
Num.11. suscipit, me suscipit. Et Sacerdotes, ait, eius in
& 14. honore habete. Hinc Iudęi Deum aspernari di-
dicerunt, quia Mosen contempsere: qui lapidi-
bus illum impetebant. Nam qui piè Sacerdoti
afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebi-
tur. Etsi enim malus fuerit Sacerdos quispiam,
attendit Deus, quod sui causa illum etiam, qui
dignus honore non est, obsequiis foues, ipseq;
tibi premia exoluet. Si enim qui Prophetam in
nomine Prophetæ suscipit, mercedẽ Prophetę
Matt.10. accipiet: profectò & qui cedit & obtẽperat Sa-
cerdoti, mercede sua nõ destituetur. Nam si vbi
de hospitalitate agitur tantum, vbi quem susci-
pis ignoras, tantũ prȩmiorum accipis, si ei subii-
Matt.23. ciaris cui imperat Deus, nõ multò magis mer-
cede donaberis? Super cathedram, inquit, Mosi
sederunt scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæ-
cũq; dixerint vobis facere, facite, secundum au-
tem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid
sit Sacerdos? Super cathedram, vtique domini
est. Non ex seipso loquitur: Si despicis, non illũ
despicis sed deum, qui illũ ordinauit. Sed vnde,
inquies, constat Deum fuisse illius ordinationis
authorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinio-

tem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neq; mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Nõ ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat etiam indignos? Nõ omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, nõ illorum intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multò magis loquitur per Sacerdotem, plebis suę gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quẽ non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas quibus dicturus est: Non noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: perque illos qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per Sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namq; si prępositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quæ suprà sunt infrà esse volumus, vt superius pedes, inferius vero sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, bene facis, peccasque ni facias: sin vero contraria præcipit, noli præsumere, neque ea coneris quæ supra te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron post vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron.

Num.22

Matt.7.

1.Cor. 4.

Rom.14.

Num. 22

Quid ergo? Nónne illi periére? Quidlibet, quæ ad se pertinét sollicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin vero recta docet, noli vitæ sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusq́; moderantem. Non distribuit pauperibus inquies, non bene dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuũ, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundum clamorem suum consumatur: sin autẽ, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curioſè discutere, ne eius quoq; criminis reus tenearis, quòd illũ accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Nõ tibi ipse dicit: nam si illi optemperas, mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidẽ obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisq; discutiat, vitãque diiudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quam ego. Cur obsecro? Quia Sacerdos est. Et quid nõ habet ille amplius quam tu? Non labores, non angores, non erumnas, Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior teipsum perdis ac perimis. Sũt verba ista plena

Gen. 18.

arro-

arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quamuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resilis téq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minime necessarium suscipis? Non carēt reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ociosum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda exi

Matt.12.

Luc.18.

stimatione tua cuncta perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si nō putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adiiciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis, at violas, ad innumera eiusmodi perpetras: Neq; id vt furtum probem, dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi defleo: nam dici non potest quam sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius. At cum esset innumeris pec-

catis obnoxius, Phariſeuſq; id ſolũ diceret, Non ſum ſicut publicanus iſte, omnia perdidit: tu de ſacerdote dicis, nõ ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor, non ſacerdotũ tãtum gratia, ſed veſtri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur veſtra, in iudiciumq; decidatis. Audi deniq; quid dicat admonens Paulus: Opus autẽ ſuũ probet vnuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo tantũ habebit gloriã & nõ in altero, Nam, dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum, num omiſſa cura vulneris tui, ſtudioſe medicũ percunctaris, vulnus ille habeat necne? An vero etſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcirco nõ curas, dicisq;, ſanum illũ eſſe oportuit medicus cũ ſit? Quãdo vero ſanus medicus non eſt, abſcedo, vulnus meum inſanabile referens: Nunquid enim ſi ſacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cæterũ dabit ille quidẽ ſcelerum ſuorũ debitas pœnas. dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem implet, Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicẽt, Agnoſce dominũ: Omnes enim agnoſcẽt me à minimo vſq; ad maximum eorũ. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne, quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus, vti ne nos ipſos ledamus. Noſtra, vt dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia cõteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in

Gal. 6.

Ioan. 8.

Eccl. 3.

ignominia patris tui: neq; enim tibi tam gloria, quam probrũ est, Etsi sensum amiserit, veniam habe: Longè hęc magis in patre spirituali dicẽda sunt. Reuerere illũ quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq́; & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atq; consydera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neq; tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cũ populũ saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tãtum conferre potuisset? Nõ possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute p̃fici: omnia quippe diuinæ sunt gratię. Huius tantũ munus est aperire os, cæterum Deus cuncta operatur: Symbolum iste tantummodo implet. Intuere quantũ inter Ioannem & Iesum intereſt, & audi dicentem Ioannẽ: Ego opus habeo à te baptisari. Et, Non sum dignus soluere ipsius corrigiã calciamenti. Sed tamen cum tantũ intereſt, descendit spiritus, quem nõ habebat Ioannes, (de plenitude enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quam baptisaretur, non ille descendit, neq; Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, Sacerdotem Symbolum implere tantummodo.

2. *Cor.* 6.

1. *Reg.* 6.

Matt. 3. *Ioan.* 1.

Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid vero istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illã Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modò quoq; conficiũt. Nihil habet ista quam illa min⁹? Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus est Christus eadem sunt, quæ Sacerdotes nunc quoq; pronunciant: ita & oblatio eadem est, eademq; baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia prius ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemq; pleniſsimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse qui nunc etiam adest atq; operatur. Ista vobis non absq; certa ratione diximus, sed vt sentẽtiam vestrã sensumq; corrigamus, cautioréſq; in posterũ faciamus. His Origenis & Chrysostomi verbis abũde responsum esse videtur his, qui cum aliud non abeant quod obiicere possint, plaustris quibusdã conuiciorum in vitam & mores Sacerdotum & Episcoporũ inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere nõ debet, etiã si vera essent quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commẽtitia.

Act. 10.

Parendum est nihilominus etiam iis præpositis quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaq; diocœsi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur. Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam, atque etiã videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullũ enim facinus æque Deus vlciscendum putauit vnquam, atque hoc est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur. *Num. 16*

De Sacramento matrimonii.

CAP. 55.

DIximus iam quemadmodũ nati mundo, per lauacrum regenerationis fœlicius Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipsi viuimus, verum viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa fidei Sacramentũ baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, postea quã in baptismo semel Christo despõsi sumus, *Galat. 2.*

non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnã periculoſam nos vocatos eſſe. Dolet enim ſatanas ereptum ſibi bolũ è faucibus, quãobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à ſpõſo noſtro, cuius precioſo ſanguine ſubarrati ſumus abſtractos, in ſuam nos rurſus redigat poteſtatem. Contra quem cum perpetuo nos in acie ſtare
Iob.77. oporteat, neq; enim fruſtra ſcriptũ eſt, Militia eſt vita hominis ſuper terrã, quo ſim⁹ in prælio gerẽdo fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & vngimur chriſmate ſalutis, quo ſigno datur nobis ſpiritus ſanctus, qui præſto nobis adſit, pugnantibus, robur præſtet, fiduciamq́; reſiſtendi ſuppeditet. Itaq; vocatur cõfirmatio ſpei Sacramẽtũ, quod per illud in bonã ſpem erigimur ex hoſtibus victoriæ deportandæ. Oſtẽdimus poſtea, quãdoquidẽ qui nõ modo viuunt, verumetiã pugnant, alimoniæ indigere videntur, quod alioqui vires nõ eſſent ſuffecturæ, de hac quoq; prouidiſſe nobis patrem miſericordiarum Deum, Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in iis omnibus nõ eſt ſpirituale.
Ioan.6. Spiritus enim eſt qui viuificat, caro nõ prodeſt quicquam. Quamobrẽ non ea carne quę videri, quæ tangi, quæúe ſenſuali quo cõprehendi poſsit, ſed ea quã fide ſola cõplecti licet, ſua ipſius vera & viua carne, ſuoipſius vero & viuo ſanguine nos reficere dignatur. Qua in re cum maxime ſit illuſtris illi⁹ in nos charitas, qua nos viciſsim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos, recte dicitur Euchariſtia Sacramẽtum charitatis, per quod vnũ cũ Chri-

sto capite, vnum etiam ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoq; demonstrauimus, quãdoquidem nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquãdo succũbamus, grauiterq; sauciati prosternamur, hac quoq; in parte de remedio nobis patrem nostrũ cœlestem pro sua ineffabili bonitate prospexisse, pœnitentiæq; medicinam cõcessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam vero nõ nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatẽ recidamus, merito nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ Sacramentum reconciliamur: Neq; tamen iam omnino gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in gratiã, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solum recogitemus in amaritudine peccata nostra, verum etiam ministro reconciliationis Sacerdoti ea cõfiteamur, & absolutionis ab eo beneficiũ petamus, deniq; vt per ieiunia, orationes, eleemosynas & alia pia vitæ spiritualis exercitia, dignaq; pœnitentiæ opera satisfaciamus, non quidẽ pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per Sacrmentum vel Sacramenti votum vna cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare Sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiã vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ quam acceperat ingratus, spiritum sanctum contristauit, & templum Dei violare non est veritus, non sine *Psal. 50.*

aliqua ſatisfactione recõcilietur. Illud præterea planum fecimus quod nõ alio tempore grauius & periculoſius certamen inſtat quã cum graui morbo cõflictatis ex hac vita migrandum eſt, quodq́; ne tum quidẽ deeſſe nobis dignata eſt Dei benignitas, deditq́; Sacramentũ vnctionis, quam extremã vocant, quo vires tam corporis quam animi refocillari poſsint, vt ad congrediendũ cum tam potenti aduerſario illius gratia adiuti nõ omnino impares eſſe poſſemus. Hoc Sacramentũ ad fortitudinẽ refertur, cuius pars eſt perſeuerãtia, quã huius vnctionis beneficio cõſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſſimi ignea extinguentes. Declaratũ eſt & illud, quando ſine miniſtris vita cõſtare non poteſt, etiã de illis Deũ Eccleſię ſuę prouidere voluiſſe, non ſine quodam ordine qui non ſolũ ad decorem facit plurimũ, verumetiam ad concordiã & vnitatẽ retinẽdam. Dediſſe minores quoſdã, Oſtiarios, Lectores, Exorciſtas, Acolythos. Dediſſe maiores quoq; miniſtros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia vero ſicut præclare dictũ eſt à Chryſoſtomo, vbi honoris eſt æqualitas, aut omnes principatũ gerunt, ibi nunquam poterit eſſe pax, dediſſe quoſdã etiam qui cum quadã in Eccleſia poteſtate verſarentur, non ſolum cognoſcendi de iis quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinent, præcipue vero de doctrnæ genere, verumetiam flagitioſos coërcendi, & eos qui doctrinã impiam ſectarentur ab Eccleſiæ ſeptis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi.

Ephe. 6.

In epiſt. ad Ephe. hom. 20.

Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius cum dicit. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Euangelistas, quosdam vero pastores & magistros ad consummationem Sanctorum in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt: Prophetæ vero explanatores sunt scripturarum: Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis non sint Sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri vero exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc Sacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam vero cum vnius hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij Sacramentum in ipso Paradiso instituit, & quo noui Christi milites conscriberẽtur: si modo, quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearẽt, quam vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati, in eiusdem Christi militum album referrẽtur, atque iis qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaque Sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adã, in officium

In epist. ad Ephes. cap. 4.

tantum & miniſterium, poſt admiſſum vero peccatum iam nō in officium tantum, verumetiā in remedium eſt inſtitutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt eſſet incontinentię remedium. De hoc ſacramēto ſic ſcribit Paulus. Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino, quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut & Chriſtus caput Eccleſiæ: Ipſe eſt ſaluator corporis eius. Sed vt Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: vt eā ſanctificaret, mūdans lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuā odio habuit: ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſsib⁹ eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuā, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Verum tamen & vos ſinguli vnuſquiſque vxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat: vxor autem timeat virum ſuum. Nullum eſt è ſeptem, de quibus nobis nunc ſermo eſt, cui Sacramenti nomen in ſcripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quod non modo ſacramentum, verumetiam magnum Sacramen-

Epheſ. 5.

tum vocat Paulus. Neque desunt tamen, qui inter Sacramenta matrimonium numerari nolint. Nam à Paulo qui Græce scripsit, non Sacramẽtum sed mysterium vocari dicunt. Quasi vero aliud sonet Græcis mysterium, quam quod Latini vocant Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus Eucharistiam sæpe vocant mysterium, nunquid ideo Sacramentum non est? Ac late quidem patet mysterij nomen, sicut & Sacramenti, verum & ea significatione qua nũc vtimur, Sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non est, quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit, quæcunque ad Sacramẽti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem antea tria esse signorum genera. Nam & præteritarum, & præsentium, & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius Sacramenti, siue quis materiam aut elementum vocare malit, quæ est visibilis illa coniunctio, quæ fit stipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, aliísque solennibus ceremoniis. Primum admonet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo Dominus noster Iesus Christus reliquit patrem suum Deum, posteaquam exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam Synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domũ suam: dimisit hęredita- *Ephes. 2.*

Hier.12. tem ſuam: dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum. Quam tandem ob cauſam? Vt adhæreret vxori ſuæ Eccleſiæ, quam ex gentibus ſibi copulauerat, vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primum admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſpõſa ſua Eccleſia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris ſuæ non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immundam, & acerbiſſima quæque paſſus eſt, vt mundam & incontaminatam redderet, ſic & vir ſi non vſquequaque munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non ſtatim abiiciendã exiſtimet, verum infirmus infirmam tolleret, atque omnia & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſsit. Huius rei coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa Eccleſia ſic ſignum eſt viſibilis cõiunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat, Cæterum admonet præterea præſentis rei, præſentis gratiæ, quã in hoc Sacramento confert Deus, qui quod iubet non modo verbo, verumetiam exemplo,

idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ, quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementum visibile accesserint verba, quę præeunte Sacerdote profert vterque coniunx fit Sacramẽtum, per quod peculiare donum spiritus infunditur, quo & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robustiores ac pariter tolleranda huius vitæ incommoda, & instructiones ad sobolem piis moribus educandam. Quod quidem donum sic demum infunditur, si quemadmodum oportet ita Sacramentum hoc susceptum fuerit. Nã si secus factum sit, sicut in aliis Sacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam, & adhærebit vxori suæ. *Gen.2.* Quod Sacramentum etsi in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quod autem ad virum quoque & mulierem pertineat mysterium hoc siue Sacramentum, testatur Chrysostomus, eum locum enarrans, his verbis. Reuera namque, reuera inquam mysterium est, & magnum mysterium: relicto parẽte eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ antea neque visa sit, neq; aliud commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præ- *Serm.20.*

ferre: vere mysterium est. Et parētes etiam cum ista fiunt non offenduntur, sed magis offenduntur ac doleant cum non fiunt, expensis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum re vera mysterium & ineffabilem quandam sapiētiam habet. Istud supra præfatus dixit in Christo & in Ecclesia, verumtamen non propter ipsum solum ita dictum est: sed quid? vt vxorē scilicet tanquam propriam carnem foueat, quemadmodum & Christus Ecclesiam: vxor vero & reuereatur virum. Neque dissimilia scribit Augustinus quoque, cuius hæc sunt verba. Quoniā non tantum fœcunditas cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam Sacramentum nuptiarum commēdatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius proculdubio Sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuēs cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorū causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, nō lege huius seculi, vt interueniente repudio sine

De nuptiis & concupiscentia, libro 1. cap. 10.

crimine conceditur cum aliis alia copulare cõ-
nubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus *Matt.19.*
propter duritiam cordis eorum Iſraelitis per-
miſiſſe teſtatur, ſed lege Euangelij reus eſt adul
terij, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit: & vſque a-
deo manent inter viuentes ſemel inita iura nu-
piarum, vt potius ſint inter ſe coniuges qui ab
alterutro ſeparati ſunt, quam cũ iis quibus aliis
adhæſerunt. Ac aliquanto poſt, adducens illa *Cap.21.*
verba, Relinquet homo patrẽ & matrem. Quod
magnum, Sacramentũ dicit Apoſtolus in Chri-
ſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto &
in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibúſque
viris atque vxoribus minimum, ſed tamen con-
iunctionis inſeparabile ſacramentum. Ad eun-
dem modum ſcripſerunt Ambroſius quoque, *Ambro.*
Theophilactus, Leo Pontifex, & alij nonnulli, *in epiſto-*
qui omnes eadem ratione qua ſeptem reliquis, *lã ad E-*
huic quoque ſacramenti nomen tribuunt. Du- *pheſ.*
plicis itaq; rei ſignum eſſe docuimus hoc ſacra- *Theophi-*
mentum, præteritæ coniunctionis Chriſti cum *la. ibidẽ.*
Eccleſia, & præſentis gratiæ quæ nobis confer- *Leo epiſt.*
tur: cuius non admonet modo, verumetiam cau *92.*
ſa illius eſt, & eam efficit hoc ſacramentum. Eſt
etiam tertiæ rei ſignum: admonet enim iſta con-
iunctio viſibilis matrimonio copulandos, futu-
ræ coniunctionis cum ſponſo noſtro Chriſto,
quãdoquidem per vas ſuũ electum loquutus eſt *1.Tim.2.*
ſpiritus ſanctus, quod ſaluabitur mulier per ge-
nerationẽ filiorum, ſi permanſerint in fide & di
lectione & ſanctificatione cũ ſobrietate. Fuerũt
apud gẽtes quoq; matrimonia, qui lege quadam

naturæ menti diuinitus insita sanctam esse rem matrimonium, & maius quiddam, quam vt humanum inuentum existimari posset intelligebant, atque ideo vagos concubitus arcebant, ac de iis qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamen Sacramentum apud eos non fuit, cum liceret eis etiam nulla causa matrimoniũ rescindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij Sacramentum, eadem illa ratione qua apud nos sacramentum est, quibus & ipsis ab duritiam cordis permissum erat vxores dimittere quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianum matrimonium Sacramentum recte dicitur, & est. Cuius cum tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem, secundũ prolem, tertium Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir nõ habet potestatem, sui corporis, sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimonium. Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familiâs esse. In Sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa nec prolis causa alteri cõiungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunq; dimiserit vxorem suã, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit

Deut.24
Matt.19.

De Gene. lib.9.c.7.
De bono coniugali cap.24.
& de peccato originali contra Pelagium. Lib.2.ca. 34.
1.Cor.7.
1.Tim 5.
Matth.5.

nit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eã mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nõ ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes, & Chrysostomꝰ, ac qui sectator ipsius est Theophilactus, aliique sancti doctores, quam quod per ea significari existimarent tanti Sacramenti rem, esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat, quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: Neque dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore cõditione quam sit mulier. Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modo, verumetiam efficit accedente verbo visibilis illa quę fit sacerdotem copulatio. Cõfertur enim per illam donum perseuerãtiæ peculiare, modo quis animum habeat capacem, & eo quo debet effectu ad Sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quę matrimoniũ suscepturа sic orauit. Tu scis domine quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidi-

Matt.19.
1.Cor.7.

Ambros. Cor.7. et libr.8. in Lucam. Hiero. ad quæstiones Amãdi presbyteri & ĩ epitaphio Fabiolæ. Auguſt. debono cõiugali, cap.7. Origenes in Matt. homil.7. Chryſoſt. homi.17. in cap.5. Matth. Tobiæ.3.

ne mea consensi suscipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc Sacramentum, nempe quod Deo autore copulatur, neque aliter affectus esse, quã si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Matt.19. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autẽ est qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert coniunctionis CHRISTI spõsi cum Ecclesia sua spõsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ quæ confertur in hoc sacramento sit particeps futurus. Qui vero profano affectu sacramentũ hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurizent in die irę. Neque enim aliis ex causis contrahendum est matrimonium, quam propter sanctam societatem, religioseę posteritatis amorem, ac fornicationis odiũ ac detestationem, vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia. Tobiæ.8. Domine tu scis quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum, Amen: Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à Tobiæ.6. sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus, Psal.31. habet potestatem dæmonium super eos: ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cum luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes prima

statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati. Libet hic adscribere sancti Pontificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à patribus accepimus & sanctis Apostolis eorúmque successoribus, non est matrimonium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus, sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter vt mos est, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à Paranymphis vt consuetudo docet custodita & sociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. *Epist. 1.*

De impedimentis matrimonij.

CAP. 56.

SVNT quædam de essentia matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solennitatem quandam pertinent. Quæ sunt posterioris generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, sed non dirimũt contractum: quæ ve-

rò prioris, non ſolum impediunt contrahẽdum, verumetiã dirimunt contractum: De vtriſq; quo facilius memorię commendari poſſent hos verſiculos ante aliquot ſecula conſcriptos legimus.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri
Error, conditio, votum, cognatio, crimen
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.
Hæc ſociandа vetant coniugia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maxime videmus, de voto & de ordine. Venerem nocte fuiſſe incontinentiæ fœminã, adeo peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obſcœnitas & libido. Hæc prima fuiſſe dicitur in Cypro author mulieribus, vt vulgò quęſtum corpore facerent, Quod ideo ſcribit eam imperaſſe Lactantius Firmian⁹, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Huius exemplo duo Martini, quo & ipſi poſſent inter hæreticorum nomina referri, nominis huius æſtro perciti, violato iureiurando quod præſtiterunt, vt incæſtã libidinem ſuam explerent, non quibuſuis mulieribus, verum eiuſdem, cuius & ipſi fuerant ordinis, hoc eſt, Nonnis, ſiue quis Sanctimoniales appellare malit, quaſi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora ſua domino conſecraſſent, & perpetuam profeſsi con

Libr. I. *cap.* 19.

tinentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitię clau stris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur Imperatoris Valentiniani, qui cum alteram vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legẽ tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubiũ illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut cõtinentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat. Quo tamẽ magis id persuasum esse queat, etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo differendum esse putauimus. Quòd est vouere pium, & quod voueris præstare necessariũ sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quam vt negari possit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quod autem cœlibatus votum, pium Deóque gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur Eunuchi, qui se propter

Socrates libro 4. cap. 31.

Psal. 75.
Deut. 23.

Matt. 19.
Esaiæ 56

1. Cor. 7. 1. Tim. 5. Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturũ nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consiliũ dat Paulus, qui simul indicat ad Timotheũ scribens, quod quæ viduæ & Ecclesiæ stipe alebãtur, voto se perpetuæ continẽtię obstringebãt. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatũ Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse nõ sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scripturæ testantur. Sed hic illi aliam æque friuolam rationem adferunt, quæ votum cœlibatus parum esse pium demonstret. Displicere, inquit, Deo infidelem & stultam promissionem, esse autem infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis, cuius generis esse volunt continentiam: de qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quam non est arbitrij sui, mas sit an fœmina: adeo nihil puduit impudens istud os orbi totí suam incontinentiam testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquam à nobis præstari non possit, omnem iam vouendi rationem prorsus esse sublatam? Nam non modo facere, verum ne cogitare quidem aliquid ex nobis tanquã ex nobis idonei sumus,

In libro de viris Apostolicis.

Eccle. 5.

2. Cor. 3.

vt recte in altero concilio Arausicano ante mille & centum annos habito scriptum sit: Nemo quicquã domino recte vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, vouete & reddite, monet vt quisque quod potest voueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouẽdum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis: si autem de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in libro cum de aliis votis, tũ de voto castitatis & continentiæ, tanquam pio Deóque grato copiose disserit. Quod etiam ad Pollentium scribens inter ea numerat, quæ rectissime vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina continẽtię, leuis erit si Christi erit: Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare nõ possunt, & qui in eam necessitatem contrusi sunt, faciũt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo à quo est bonum omne confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem cõuertens, ait: Tota spes mea in magna valde misericordia tua: da quod iubes & iube quod vis. Imperas nobis continentiã. Et cum scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset

Cap.11.

Libr.1. cap.24. de adulterinis coniugiis.

Libr.2. cap.19.

Sapiẽ.8.

hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Qui vero sequutus est Augustinum, Faustus, Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradyso à creatore concessum, & earum vsus extra Paradysum iam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiscentiam. Quicquid præceptio diuina cõstituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo, Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem vestis aspergat, non displicet factura sed macula, vestimenti nõ amisit vsum, etsi perdidit dignitatem, futura enim erat indubitãter casta & syncera generatio, si non interceßisset inimica transgressio, Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per superbiæ spiritũ, simplicem corrupit affectum. Et sicut immortalitatis Priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, sed obscœnę passionis iniuria. Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obriso adulterinũ, fraus iniquitatis admiscuit. Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desyderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum,

Libr. 1. de libero arbitrio, cap. 2.

Matt. 11.

Hom. 64 ad populũ Antiochenum.

tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi vera est fides, non illa sola quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quò per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cumprimis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidã, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, & eorum quanta sæpè sit abstinentia, vel Hypoliti docemur exemplo. Postea vero, quam iidem in frigore & æstu perferendo patientes sunt? quæ nõ adeunt vitę pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitiis, à fluminibus, à ferris, quibus aliquando temere sese cõmittentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamẽ ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quæ verò faciẽdæ rei tenet studium, dum impiger extremos currit mercator ad Indos per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis præterea vitam suam exponit periculis & molestiis. Si tantum potest amor & desyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo necesse est, cum ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desyderium illius, qui vita nostra est, & quidem vita sine fine beata? Quo cum essent inflammati sancti Apostoli & mar-

Iaco. 2.
Galat. 5.

Psal. 75.

tyres, nõ ab vxorum complexu tantũ abstinue
Act. 5. runt, verumetiam cum cœsi essent ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsq; eo durum non fuit, aut quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modo carnis cõcupiscentias frenarent, verumetiam vltro pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cum crucem sibi paratã esset conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulũ eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quo progredieris, inquit, sine filio pater? quo Sacerdos sine ministro properas? cumq; extrinsecus arderet beatus martyr tyrãni sæuientis incendiis, maior enim intrinsecus Christi amoris flãma torrebat, & quamuis rex improbus ligna subiiceret, ac grauioribus incẽdiis cruciaret, tamen sanctus Laurentius has
2. Cor. 11. flammas fidei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cum quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset, quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia,
Rom. 8. an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus
Psal. 43. sicut oues occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus

sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum etiam ex fragili fœmineo sexu, tanta animorum alacritate legimus pertulisse. Certe cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantum grauioris alicuius periculi impendet, adeo motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi quæ sunt multo grauiora, potuerunt non solum viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui cõfortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cum viuat in nobis, cũ operetur in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciẽte vt faciam⁹ facere nõ possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra cõgreditur. Considera, inquit Chrysostom⁹, presente Deo te cũ hoste pugnare, fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulo post: In tua pugna domin⁹ cõgreditur, domin⁹ dimicat: domin⁹ p̃liatur, & victoria tibi adscribitur:

Philip. 1.

Tomo. 3. in serm. de martyribus.

certamen tuum, Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est. Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Præhende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem
Hom. 43 de verbis domini. sequutus Augustinus: Non enim, inquit, nō habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi, spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod est in te contra te. Hunc igitur cum habeamus qui adiuuet infirmitatem nostram, confidenter dicat quilibet homo christianus, claraque voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat.
Rom. 8. Philip. 4 Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modo carnis, verumetiam oculorum cōcupiscentiam superem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis:
Iob. 17. Psal. 26. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet cō tra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo: Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neq; cum in acie fuerit, contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem dato illi clipeo, sic adhortata legitur: Fili,

aut hunc, aut super hunc. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clipeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium inituru dictum existimare debet, vt aut cõfidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atq; iterum repetendo dicat cum Paulo, claraq; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Neque despiciat in qua re confortetur à Deo, qua non: impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut nõ possit, quem omnipotẽtem in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semper præsto adest grãtia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se sacramẽto inuicem obstrinxerũt, id inuiolatũ obseruẽt, etiamsi vel per absentiã, vel per aduersam valetudinẽ alter alterius corporis potestatẽ habere nõ possit: idem & cœlibatum professis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modo postulent ab eo qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quod si non impetrant non Deo culpam assignẽt, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit omnia, nostra causa, & possit omnia, sed se potius non eam fidem ad postulandum attulisse

Plutarchus in Apophthegma. Laconicis

Marc. 9.

Iac. 1.

putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cum hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui nō
1. Cor. 7. possunt continere nubant, sed qui non continent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere, ne quis fati rem esse putaret, sicut Originem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarunt, sed non omnes capiunt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos consortat, sed non volumus omnes, non adhibemus illud studium quod oportet, non acedimus ea fide qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc misericordia possumus. Nō enim sumus sub lege bonū quidem iubente, nō tamen dante, sed sumus sub gratia quæ id quod lex iubet facere is nos amare potest liberis liberare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorē suum secutus Hieronymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerūt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni inquit, petenti nō coniugato tantum, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscūq; sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datū iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueris petetis, & fiet vobis. Quodcūq; petieris patrē in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunq; orantes petitis credite quia accipietis, & eueniēt vobis: nihil prorsus excludendo, cum omnia quæ habemus dona sunt illius,

Origen. tracta. 7 in Matt. Hier. li. 3 in Matt. Chrysost. Hom. 63 in Matt. August. de cōtinē tia cap. 3. Oratione. 13. Matt. 7. Ioan. 15. Marc. 11.

Ioan. 15. Marc. 11.

neque boni quicquam nisi dono illius habere possimus. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidē sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit Augustinus, donū esse dixit à Deo, & si inferius quam illa cōtinentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamen donum à deo. Vnde intelligimus, cū hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quam inesse nobis oportere adhæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem, Nō solum carnis desyderia frenare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoque calcare, deniq; à quocunq; alio crimine abstinere Dei donū est. Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum qui mihi donū hoc non est imparti dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum authorem, quin etiam impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quam in stipite vel in trunco: quorum etiam hæc est blasphema vox, non minus proprium opus esse Dei Iudæ proditionem, quam Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita, Simonis hæresis & Manichei resuscitatur. Interea tamē qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquam idola quędam coluntur á multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnat cum

De nuptiis et cōcupiscentia, ad Valeriū lib. 1. Et de bono perseuerātiæ, cap. 14.

Blasphemia.

Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur, neq; alio iam loco, quam quo scriptura Canonica habetur: adeo sunt, proh dolor mẽtes hominum exæcatæ. Sed nos ad institutum redeamus. Planum iam feciſſe videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi quod homo Deo fretus præstare non posset. Est quidem ita, si nostras ipsorũ spectemus vires, nos non posse, sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quam simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit quod continere facile, iucundum & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illũ inspexisset, vbi contra nos declamans qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autẽ voluptatem habere non posse, vt qui bellum cum naturę tyrannide sine intermissione gererent, vociferabantur. Imo contra, inquit, res est, violentia nanq; & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis cõgressum consistat, victus assidue cadat, quẽadmodum dæmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autẽ ille, prælio victor, hanc assidue prosternit, nobilissima & inifinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona, & splendissimis tropheis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quãta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia, con-

In priorẽ ad Corinthios Homil. 37.

suetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certe quod cum tanta voluptate cõiunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam? aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur virginitas: neq; igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neque aerem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inueniẽda lustrare, sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atque hanc in te per naturam opertam abditamque reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius?

In lib de vera Virginitate.

Rom. 12.

Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile quod non facile statim fiat, iucundum & suaue: Quam facilitatem qui nondum est consecutus, extat apud Cassianum Ioannis Chrysostomi discipulum Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit,

Rom. 5.

In collationibus patrum, collat. 12. cap. 15.

id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis in tanta præsertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissime possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis cõfabulationibus, & mortificatus ab omni solicitudine, curaq; mundana, duobus tantum paximaciis fuerit quotidiana refectione contentus; & aquę facietate subtracta, quietem somni triũ; vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentia huius mẽrito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laborum humani intentio, non amplius quam sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed est ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis nolite quæri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potẽtem facis cum eam carnibus facias, vino nimio inundas, omni mollicie pulpas & ad illecebras nutris. Verum adduci multi creduntur, vt se vo-

Homil. 9. in Leuit.

to cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius rei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem nō multi sint, de quibus id non verius quam Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei quærela, quod nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Episcopi & Presbyteri, tot fuerunt prope martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quę circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem qui syncera affectione pro vobis solicitus sit, omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quod si vere dictum est illo tempore, nostro hoc seculo multo verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam qui Euangelici malunt appellari, quam Christiani, quotum quemq; reperire licet qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri non posset, quam inflammauit magis vxorum: & qui sunt ex in cœsto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quamobrem interdicta sunt Sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accederetur auaritia. Cæterum quo quis animo Sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium.

Hier.17.

Malach.1

Philip.2.

cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo
Hebr.4. videre non potest, nisi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor. Verum & demus hoc, esse non neminem, qui dum furiis ambitionis actus ad Sacerdotium aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, non ideo tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimoniũ accedunt multi, longe alia affectione, quam qua suscipi tantum hoc Sacramentum oporteret: nam quotum quemq; reperire licet qui illud spectet in matrimonio contrahendo quod spectari solũ debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque respiciat: num ideo dicemus, ne sit matrimoniũ? Sed nequit, aiunt, præstare quod vouit. Hoc dicere Simonis est, & Marcionis, ac
Marc. 9. Manichei hæresim profiteri. Christiano dicere fas non est, nisi quod dixit Christus: omnia
Phil.4. possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia possum in eo qui me cõfortat: Quod dixit Augustinus, lenis erit sarcina continentiæ si Christi erit, Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Verum non præstant multi. Nunquid in baptismo quoq; Sathanæ & pompis eius non abrenũciamus? Præstatur ne id ab omnibus? an ideo abroganda erit hæc Apostolorum traditio? quę mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi? num ideo fuit abroganda, quia pręuaricatores eius erant plurimi, priusquam venis-
Rom.10. set finis legis Christus? An ideo tollemus præceptum de non concupiscendo? quod magis

videtur accendere concupiscentiam quam extinguere, si Dei simus auxilio destituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mãdatum sanctũ, est iustum, & bonum: sic & cœlibatus Lex sancta est, iusta est, bona est, etiãsi neque sancti, neq; iusti, neq; boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini seruiunt. Præclare Ioannes chrysostomus: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt, non sit votũ cœlibatus, vt dicamus illis, nõ sit scortatio, nõ sint incæstę nuptię votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incæstæ nuptiæ diaboli opus est. Non cælibatus votum scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est accuses, verum illius infamiam argue, qui quod promisit nõ præstat, non quia nõ potuit, sed quia nolint, quia nõ ea qua oportuit fide Deum præcatus est, vt sibi cõtinentiæ donũ impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quod fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiã cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Non sunt laudandi qui se temere votis obstringunt, præstat enim longe non vouere, quam quod semel voueris, in eo non persistere. Sed cum animi cuiusque coniectura sit difficilis, etiam si quis anteacto vitæ suæ tempore

Rom.7.

Hom.1.et 71.ad populũ Antiochenũ. Et Ho.58 in Matt.

1.Cor.10

parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne cito manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quominus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia: vno momento ex publicano Euangelistam, ex persecutore Apostolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradisi ciuem factum esse legimus: Hæc est mutatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & presbyteris ea seruaretur. Est autem Christianæ charitatis, non cogitare malum, nec temere secus aliquid de proximo suspicari. Vere dictum est à quodam ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum, quod vt quisque optimus est, ita difficilime alium improbum esse suspicatur. Contra verò scriptum à sapiente legimus: In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Ex suis quisq; moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cũ vnus esset omniũ impurissimus, animum inducere non potuisset, vt quẽq; pudicum esse crederet. Verũ vtcunq; res se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cũ se voto cœlibatus obligauerint, non præstant tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendũ foret, quam vt sancta lex propter homines nõ sanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis authoritas obiicitur, qui scriptum alicubi reliquerit cũ de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare no-

1. Tim. 5.

Luc. 5.
Act. 9.
Luc. 7.
Luc. 23
Psal. 76.
1. Tim. 3.
Cicer epi. 1 ad Q. fratrem.
Eccles. 10
In oratione funebri in Athanasiũ.
Suetonius in Nerone

lunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fin
gamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianũ.
Quod autem est istud singularitatis studium,
velle solitariam alicuius opinionem sequi po-
tius, quam totius Ecclesiæ catholicæ sensum &
concessum? Congregatum fuit vnius amniũ san
ctissimi, doctissimi, grauissimiq; Pontificis Leo-
nis authoritate Calcedonẽse Concilium, sex-
centorum triginta Episcoporũ, aliquãto post-
quã ad Christum Cyprianus migrauerat, quod
inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis
nostri temporis hæreticis reiiciuntur, à Catho-
licis verò non aliter quam sicut quatuor Euan
gelia recipiuntur, in eo disertis verbis contra-
rium est sancitũ. Nonne totius orbis Christia- *Act. 14.*
ni potius quam vnius alicuius sequi sententiam *cap. 16.*
oporteret. Quem tamen & ipsum existimandũ
nõ est id sensisse quod isti volunt, vt quæ votũ
continentiæ solenniter esset professa Deo dica-
tæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scri-
psit is de Deo dicata. Scripsit: sed quo sensu
scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano
Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virgi-
nibus his videretur, quæ cũ semel statũ suũ cõ-
tinenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ
sunt post ea in eodẽ lecto pariter mansisse cum
masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid
huic rescribẽs Cyprianus, nunquid ait nubant?
Nihil minus: verũ consulte feciſti, inquit, absti-
nendo diaconum: virgines autẽ inspiciãtur ab
obstitricibus diligenter, & si virgines inuentæ
fuerint, accepta cõmunicatione ad ecclesiã ad-

mittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideo æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiá redeant: quod si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separãt, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquã à nobis admitti in Ecclesiam posse. Hoc est rescriptũ Cypriani. Quę verò interiecta sunt, doctrinã quandam in se cõtinent, quemadmodum asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquã ita accipienda esse tanquã eis posteaquã se semel Deo despondisset, nubere licere vellet, sed retro potius trahenda, ad id tempus quo nondũ se Deo dicauerant, vel sequentia quæ iam commemorauimus Cypriani verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, nõ hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile in hunc erroré tam impium lapsum esse Cyprianũ, vt virgini Deo dicatæ permittẽdum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat, quomodo fas esse poterit ei cũ aliquo mortaliũ nuptias contrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certe prius illud Augustinus nõ matrimoniũ quod est cũ altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulo ante commemoratum est, quanto magis adulterium di-

De nuptiis & cõcupiscen. lib. 1. cap. 10.

meretur, & quidem longe grauissimum adulterium quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali violatur? Quamobrem longe ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quod Hieronymum & Ambrosium latinos, Basilium & Chrysostomum græcos alios; qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus, qui quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verum adulteras & incæstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ saltem vellent nubere, damnationem habere scribit, & est verisimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium. Vtrum autem dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quod in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennizato per professionem religionis, non potest per ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo differere: satis fuerit illud scire, quod per se licitum est dispensationis non egere.

1. *Tim.* 5.

22. *quæst.* 88. *art.* 61.

Verum hæc de voto dicta sufficiant. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrumque Sacramẽtum est, à sanctis patribus didicimus, cæterum quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cæterísque viris nõ doctrina magis quam pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus, quod aliquãdo feciſſe Augustinũ, Pelagius, Iulianus, Cœlestinus, hæretici reprehendebant, cæterum is, non solum ratione subtili, verumetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodiéque tenetur etiam ab hominibus coniugatis illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi postea propagatione fecerunt, hoc est connubij bonum: quod verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur, quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt. Tanquam si quispiam pede viciato ad aliquid bonum etiam claudicãs perueniat, nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruẽtionis bonum, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malũ nuptias cõdemnare, nec propter nuptiarũ bonum libidinem laudare debemus. Bonæ sunt itaq; nuptiæ, sed sine qua bonũ nuptiarum fieri nõ potest, mala est libido. Atq;

De nupt. & concupiscentiis ad Valerium lib. 1. cap. 7.

hęc est cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, vt eam etiam ipsi turpes turpitudinem vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundum matrimonialiũ præscripta tabularum, procreandorum sit causa liberorum, latebras ad subterfugiendum hominum conspectum, & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certe non qui bene, sed qui male agit, odit lucem, dicit Christus, omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maxime, cuius opera in luce collocari volunt. *Ioan. 3.*

Quod si illa sic exerceri possent, quẽmadmodum ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradiso, nihil vt aliud quam liberorum procreatio spectaretur, cum sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato, quod tamen nisi modum excedat non imputatur, opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis, de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Quod si sacerdotem esse nihil esset aliud quam Prophetam esse, verbíque ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungitur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter manus ministeriũ. Nam postquam prophetauit Moyses, non amplius vxo- *Psal. 50.*

Hæresib. 78. contra Antidicomarianitas.

ri coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis, habet enim vitam domino vacantem: vacare autem domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multo minus licitum esse videtur ei, qui sacrificium indesinens oblaturus est, quod impediri certum esse scribit Origenes his qui coniugalibus necessitatibus seruiũt. Ac videtur ei quod illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinẽti & perpetuæ se deuouerit castitati. Si Laicus & quicunque fidelis, dicit Hieronymus, orare non potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et alio loco. Quod si indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imo Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiãt coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconos sint vnius vxoris viri. Veteribus idcirco concessum est laicis aut sacerdotibus, vxores ad vsum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio, multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis cæremoniis. Nunc autem septem diaconos esse oportet, ali-

Homi. 23. in Numeros.

Cõtra Iouinianũ. lib. 1.

In apologia pro libris aduersus Iouinianũ scriptis.

quantos Presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamé vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit, vt vacent orationi: quanto magis Leuitis aut sacerdotibus, quos die noctéque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Beda quoque Venerabilis, viciis suo tempore Pontifices templi tantum officiis mancipati, non solum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suorum abstinebant ingressu, vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandę castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron succesio quęrebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur, at quia nunc non carnalis successio sed perfectio spiritualis inquiritur, cõsequẽter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur. Non pugnat igitur maritum & sacerdotem: sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cęlestia mysteria tractare, cum præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor, quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porrò diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit non alienæ potestatis. Quamobrem

In 2. cap. Luc.

non apud Oriētales modò, verum in noſtra hac Occidentali Eccleſia nihil impedit, quominus qui maritus eſt, fiat idem Sacerdos, modò quæ mariti ſunt, ea præſtare deſinat: his enim præſtādis ita totus animus & corpus impenditur, vt ſubmergi mens & caro tota fieri videatur, ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum.

Lib. 4. cō tra Iulianum, cap. 14. & de ciuitate Dei. Lib. 14. cap. 16.

Corpus autem Chriſti quod Sacerdos conficit, cum ſit ſpirituale, nihil eſt quod magis refugiat quam carnem, quod vel illa Dei verba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt, Qui ſemel vxorē duxit, quoad illa vixerit, etiam ſi diuortiū factū ſit, maritus tamen illius eſſe nunquam deſinit: caro viri, caro ſemper vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt, neutrius vt poteſtatē tertius aliquis habere poſsit. Sed ſi ceſſerit vltro coniunx iure ſuo quod habet in viri carnem ac ſuam quoque deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare ſacerdotióque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quo minus Chriſti fieret Apoſtolus, ſed quod eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hęc ipſius verba teſtantur cum dicit: Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te; quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex reſpōſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domū, vel fratres, vel ſorores, aut patrē, aut matrē aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non eſt,

Gene. 6.

Matt. 19.

Lib. 1. cōt. Iouinian.

videtur Hieronymo veriſimilius eſſe quod non

habuerint. Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cum veri CHRISTI Apostoli ductas vxores reliquerint Euangelij studio, nec duxerint cum nulli fuerit interdictum, non putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra Ecclesiæ interdictū vxores duxerint? inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquam CHRISTI discipuli facti sunt, Petri exemplo cum vxoribus commercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est.

Ea res occasionem dedit Corinthiis ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant isti discipulos vxores suas relinquere, neque deerant qui id ab omnibus in CHRISTVM credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoquo relinquendæ vxores essent, posteaquam semel in CHRISTVM credere cœpissent. Quibus respondens Paulus. De quibus, inquit, scripsistis mihi, quærentes an ad fidem cōuersis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum est homini mulierem non tangere, hoc est ab vxore abstinere, propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque maritum suum. Non dixit, ait Hieronymus: vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam, suam, inquit, habeat, sua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque solus Hieronymus, verum & ante eum 1. Tertullianus, & æqualis eius, 2. Ambrosius & 3. Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo 4. Gregorius & Fulgentius latini, tū

1. Cor. 7.

Lib. 1. contra Iouinianum.

1. *In libr. de exhortati. castitatis.*
2. *In Paulum ad Cornel.*
3. *in epist.* 100. *& in libr.* 1. *de sermo Domini in monte.*
4. *Lib.* 4. *cap.* 1. *in lib. Regũ.*
5. *In cõmẽtariis.*
6. *Hær.* 78
7. *In epithome decret.*
8. *In Cõmẽtariis.*
9. *ibidẽ.*

Fulgent. epist. 2. *ad Gallã de statu viduarum.*

Et in ea quæ pro-

autem 5. Ioannes Chrysostomus, 6. Ephiphanius, 7. Theodoricus, 8. Oecumenius, 9. Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Sed momenta rationum ait quidam pluris facimus in disputando quam authoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta, ac solus tu sis, qui monumenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor, quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cum enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquaque suum virum habeat, vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum, statim subiungit: Vxori debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret, si non intelligis quid sit, habeat vir vxorẽ, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori debitũ reddat, & vxor viro. Quo minus autẽ ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter & vir sui corporis potestatem non habet sed mulier, Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatẽ nec ne? Tum autem quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem? cum eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de aliis hæc verba dici quam de cõiugibus, hic vt sit germanus Pauli verborum sensus, cõmodum quidem illud foret, quandoquidem tẽpus

pus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquam non habētes, nec alio quam quo sorores essent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis. Quoniam verò periculum est ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet, neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nā quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiā negare marito non debet. Ex eo videre licet, quanta sit illorum cœcitas, qui ex his Pauli verbis longe diuersam sententiam colligere conātur, quasi præcipiat is omnibus qui sunt cœlibes, vt vxores ducant, cum tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus quamuis cum primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur, sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum pro his qui matrimonio sunt irretiti, quid his qui in cœlibatu degunt, & viduis, ite his qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti, postremo quid virginibus elocandis

xime sequetur ad probam de virginitate.

aut non elocandis. Quambrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt, rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeo contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur, cœlibes ad nuptias, vt ne his quidē, qui matrimonio iam irretiti sunt vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare quæ debent ex lege matrimonij, séque magis indulgere quā præcipere scribat, vt mutuum sibi præstent debitū, sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterū reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secūdum imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat vt ne precum tēpore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmat, sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tēpore, ne fraudetis dein ceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiēs, cum aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororū habere cupiam, sed dico hoc infirmitati vestræ condescendēs. Quāmobrem ex his verbis colligit Hieronymus nuptias, indulgentiam vocari debere, non præceptum. Augustinus verò, Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset, hoc autem dico secundum veniam,

Lib. 1. cōtra Iouinianum. In enchiridio. cap. 78.

non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur? Datur igitur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquam sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cum dicit: Tempus breue est, reliquum est vt qui habent vxores tanquam non habētes sint: nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solum Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt: Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis, denique cum iungitur puella coniugium est, non cum virili admixtione cognoscitur, nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil interfuisse carnalis commercij certum est. Certe beatiora coniugia iudicanda sunt, inquit Augustinus quæ siue filiis procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neq; cōtra illud præceptū fit, quo dominus dimitti cōiugem vetat: non enim dimittit qui cum ea non carnaliter sed spiritualiter viuit, & illud seruatur quod per Apostolum dicitur: Reliquum est vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo cōiugij maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitū permittit, maioris peccati vitādi cau-

Ambro. de instit. virginis, cap. 6. Chrysost. homi. 32. operis imperfecti de sermo Domini in monte, libr. 1. Matt. 19.

sa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio: non esse pugnãtia docuimus matrimonium & sacerdotium, sed esse pugnantia reddere debitũ vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac Ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, vt maritus cum sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret, adeo visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quod hoc ita sit, docet Hieronymus, cũ de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinãt Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imo ostendentes quam sancte viuant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infántésque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans imo extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab e-

quis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet qui videtur æqualis Hieronymi fuisse Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore, quam ante clericatum legitimè duxit, dormierit, abdicator, cum omnes qui præclari sunt in oriente abstineant, præcipuè verò Thessalonia, Macedonia, & Helade. Cui suffragatur ad Anastasiũ Thessalonicẽsem episcopum scribens Leo pontifex: Cum extra clericorum, inquit, ordinem constitutis, nuptiarum societate & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quãto magis in primo, aut secũdo, aut tertio seruandũ est? ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquã idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantię Cypri Episcopus, qui adducto eo loco: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virũ. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentũ eos, qui à nuptiis mortua ipsorum vxores secundis nuptiis coniũcti sunt, & hoc certe sancta dei ecclesia cum synceritate obseruat, sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentẽ vnius vxoris virum non suscipit, sed eũ qui se ab vna cõtinuit, aut in

Hiere. 5. Libr. 5. cap. 12. eccl. hist.

Epist. 84

Hære. 59.

viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hipodiaconum, maxime vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi. Omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hipodiaconos: at hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales vbi synceri fuerũt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatũ, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum officiis abstinerent. Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factũ intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem quod is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen quẽ glossator Stephani verborum sensum esse vult, certum est & indubitatũ. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quę in decretorum librum retulit Gratianus, nõ satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neq; reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius Epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquam tamen credendum est quicunque tãdem fuerit iste Papa Stephanus, adeo rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illũd ignoraret, in nulla vnquã orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse.

Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quã sicut intellectum est à glossatore, nimirũ copu-

lato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanum episcopum, cuius hęc verba sunt: Nosse desyderas, vtrum mulier quæ virifilium ex alia fœmina genitum de sacro fonte lauauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborum contextus indicat, sed carnaliter miscerì. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partem conuerti, & partem in seculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi; Habitare cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certè, copulatio & copulari, in his locis non contractum, sed vsum significant matrimonii, quod etiam illa verba concilii Aurelianensi declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copuletur, hoc est, nec propriæ vxori sibi licet reddere de-

30. *quæst.* 1. *Nosse.*

De nupt. & concu piscentijs lib. 1. ca. 4

Libro 9. epist. 44.

Libr. 5. epist. 149

Homi. 4. in Matt.

27. *quæst.* 2. *Qui dormierit.*

bitum, quam ſibi reddidit illicitã ſororem eius cognoſcendo. Nonne manifeſtè hic oſtenditur, coniugio copulari nõ aliud eſſe quã reddere debitum? Hic itaque germanus eſt verborum Stephani ſenſus, quod oriẽtalium Sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præſtant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij, occidentaliũ verò nequaquam: verùm ſi qui ſint etiam quos vxores habere contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanquam non habentes, deinde quicquã eis cum vxoribus eſt commercij. Hic ſanus cum ſit Stephani verborum intellectus, facile appareret quam nihil Philippũ hic locus adiuuet, quo probare nititur ſacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuiſſe, cum etiam Apoſtolorum canonibus id vetitum eſſe legamus, extat enim inter alios hic quoque: Qui cum cœlibes eſſent clerici facti ſunt, ex his ſolis lectoribꝰ & cantoribus, ſi modo ſic eis viſum ſit matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud ſtatuitur, quam quod hipodiaconis, diaconis, & presbyteris poſteaquam ordinati fuerint vxorem ducere fas non eſt? tales enim nuptias, vocant patres ſub Iuſtiniano Imperatore in Trullo Regij palatij Conſtantinopoli congregati ducenti vigintiſeptem, illegitimas, & illegitimum eiuſmodi contubernium ſolui iubent. Qua Synodo ante annos prope noningentos habita, cum poſterior fuiſſe videatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primum non fuiſſe liquet) eſt ne veriſimile eum aut Canonem Apoſtoli-

Cano.25.

Cano.3.

cum, aut istorum patrum decretum ignorasse? quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus cum eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicœna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauã synodum liquere potest, quod quatuor aut quinq; post annis fuerit congregata. Quam cum præcesserint aliquãto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiã cũ his quas duxissent ante susceptos sacros ordines rem habere Sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserũt: non potest ostendi tempus vllũ, quo vel orientalium, vel quarumcunq; aliarum Ecclesiarum Sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit, siculneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incæstas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud quàm ridiculum, quã ineptum, quam prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse Sacerdotem ex eo colligere volũt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint Sacerdotes qui oblationes offerant, aut quasi non fit oblatio præter eam de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusq; cõsultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schænobates, & quid

Dist. 28. ca. Presbyterũ, et 3. Quoniã et 32. dist. ca pi. Si quis Actione. 6 tomo 1. Sessione. 5

33. quæst. 2. latorẽ.

non? Poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligẽter versatus esse videri vult, hoc quoq; legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosem dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiam Laicos oblationes habere, quas offerant ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus oblationibus offerendis repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida, repellebantur, fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vt seruum suũ ad Ecclesiã profugum extraxissent, raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminũ affines, quemadmodũ XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim Sacerdos est, si quis oblationem offert, quod non viris magis quam fœminis licet, modò ne sint earum numero quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quã anxiè quærendo, quam nihil inuenire possint nouatores isti quo demonstrent, aliquando Sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demum licitum vt sit Sacerdotibus, contendere? cum tempus multò iam sit breuius, quam fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberẽt vxores voluit esset an-

De consecrat. dist. 1. Omnis.

Exod. 34

Cap. Oblationes.

tequã non habentes. Manifestum ergo iam est Sacerdotibus in Ecclesia Catholica neq; licuisse vnquam neq; nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testãtur, quẽadmodũ apud Tertullianum, Origenẽ, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactũ & alios videre licet: Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atque eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum veréque masculum in illis procreandis præstiterit, parum sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiam recipimus, nõ erit Sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit. non Ioannes Euãgelista, de quo indubitatũ est virginem fuisse, non alij quidẽ Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, nõ Timotheus, non Dionysius, non Ignacius, nõ Basilius, non Chrysostomus, nõ innumeri alij Sacerdotes & Episcopi, quos omnes vt aliarũ virtutum ita castitatis & cõtinentiæ laude cumprimis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimiq; non-Latini magis quam ipsi Græci. Ac primum Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virũ esse: verũtamẽ eos

1. Tim. 3.

Tertul. li. priore ad vxorẽ de exhortatione castitatis et de monogamia. Orige. ho 17. in Lucam Chrysost. ho. 10. ad timotheũ et Titum Epipha. hæresi 99 Hiero. li. 1 cõtra Iouinianũ, et ad Titũ. Ambr. lib. de officiis cap. 59. & e-

stolla.82. Leo epist. 45.et 49 1. Tim.3. Demonstra. Euãgelicæ.li. 1.cap.9. Hære.48 In cõpendiaria doctrina de fide Catholica.

qui sacrati sunt, atq; in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribẽs: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè Sacerdotij dona per eos qui ab vnius etiam nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt se ornasse præexpresit, velut etiã Apostoli ipsius ecclesiasticã Sacerdotij, regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum Sacerdotium, ex virginibus quidẽ vt plurimum procedens, si verò nox ex virginibus, at solitariam vitã degentibus, si verò non suffecerint ad ministeriũ solitariam vitam degentes, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium susciperе. Ioãnes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos sicut ego dispositi tibi, si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quod id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timotheum: Non hoc velut sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absq; vxore Episcopum fieri, sed eius rei modum constituens. In eandẽ sententiam Græcus ille scholiastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omnino habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is qui secundis se nuptiis implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem

Homil.2. de patientia Iob.

Hom.10.

esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquã verò vocatus ad Episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tanquam non habentes. Et: Volo omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his Theophilactus, quinetiam ducenti viginti septem patres, de quibus pauloante meminimus, qui in Trullo conuenientes Canones ediderunt, inter cæteros hunc etiam conscripserunt: Vxor eius qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicãdi sunt? per quos nulli vnquã Episcopo esse licuit nisi aut virgini, aut cuius vxor cõmuni cõsensu Deo continentiam suam dicasset, quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quãuis plus aliquid Sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus suis separent, quas ante Sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes. Quorsum autem attinet Latinorũ quoq; super hũc Pauli locum interpretationes adducere? quos nunquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestũ facit: Ne quis tamẽ de eo ambigat, ex multis

1. Cor. 7.

Cano. 48

paucorum testimonia proferemus. Extat epi-
Epistol.4 stola Syricij, ante annos mille ducentos propè
scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur,
quia scriptum est vnius vxoris virum: non per-
manenti in concupiscentia generandi dixit, sed
propter continentiam futuram, neque enim in-
tegros non admisit qui ait, vellem autem om-
nes homines sic esse sicut & ego. Quæ verba
repetit ad Exuperium scribens, qui post Ana-
stasiũ succesit Innocentius. Hieronym⁹ quo-
que: Non dicit Apostolus Paulus: Eligatur E-
piscopus qui ducat vnam vxorem & filios fa-
Innocent. epistola. 3 ciat, sed qui vnam habuerit: vxorem. Et aliquã-
Hier. li. 1 cõtra Iouinianũ. Epist. 81. to post: vnius vxoris virum, qui vnam vxorem
habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Ver-
cellensem scribens Ecclesiam, vnius vxoris vi-
rum esse præcipit Episcopum, nõ quo exortem
excludat coniugij, nam hoc supra legem præ-
cepti est, sed vt coniugali castimonia seruet a-
blutionis suæ gratiam, neq; iterum vt filos in Sa
cerdotio creare Apostolica inuitetur autorita-
te, habentem enim dixit filios, non facientem.
Ex eo apparet. Apostolicam hãc esse traditio-
nem, continentes vt sint Sacerdotes, præsertim
autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis
nunquã aliter in vniuersa totius orbis Christia-
ni Ecclesia obseruatũ fuisse. Quis igitur dubi-
tabit, qui quidẽ sanæ sit mentis, quin totius Ec-
clesię sensum & cõsensum sequatur potius, quã
vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudẽ-
tissimos patronos? qui dum suos incestos ac ne-
farios cõcubitus, omni religione spreta & con-

cultata, defendere moliuntur, ne ipsi in pietatẽ peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes, remis, velis, manibus ac pedib⁹ obnixe pertrahere conãtur. Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non cõtinent nubẽt: melius est enim nubere quã vri. Sed hoc quoq; modò sanus adsit verborũ intellectus facilè retunditur. Hoc dictum, ait Ambrosius, ad nõ pollicitam pertinet, ad nondũ velatã: Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctũ velamẽ assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere cõmuni lege coniugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illã Deo cõsecratam, sed in nuptam puellã: illa enim quæ Deo iam cõsecrata sit si nupserit, adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus Latini, vt ad Sacerdotes & eos qui cõtinentiam suã Deo vouerunt minime referri possint. Cum dixisset, inquit, Augustinus, quod si se nõ continet nubat: melius est enim nubere quã vri: nõ dixit, melius est mœchari quam vri. Mœchatur autem quisquis post votum factum continentiæ, ducit vxorem. Quamobrem necesse est vt alia quærãt remedia, nimirũ ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt

1. Cor. 7.

Ad virginẽ lapsam ca. 5

Epiph. hæresi. 61
Hiero. li. 1 cõtra Iouinianũ.
Auguſt. de bonovi duitatis cap. 8 & ad Polentium de

vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterãt. Postquã vero fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desyderia pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verum omnem de suis viribus fiduciam prorsus abiicientes, in eo solo spem suam positam & defixã habeant cuius hoc donum est, de quo cum scripserit Propheta: Quod prope est omnibus inuocantibus se, cũ ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis, omnis qui petit accipit, quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, præcentur eum supplices in fide nihil hæsitantes, facere nõ poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cum datus esset stimulus carnis qui eum colaphizaret, non ad nuptiarũ remedium sibi confugiendũ esse putauit, sed cũ ter esset dominum deprecatus, posteaquã audiuit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur, illius gratia fretus fortiter cõtra stimulũ carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymũ, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios quos enume rare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ. Quãobrem nõ hoc solum remedium datũ est his qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insanabilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quod legatione fungatur, vel militie, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacũq; tãdem alia ex causa, num statim

adulterinis cõiugiis lib. 1. cap. 15.
Augustl. lib. 2. de adulterinis cõiugiis ca. 12
1. Cor. 9.
Psal. 144
Luc. 11.
Hebr. 6.
Hebr. 4.
Iaco. 1.
2. Cor. 12.

statim sibi dictum putabit, melius est nubere quam vri, & ad quãcunq; ciuitatem peruenerit aliam atq; aliã vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor cõtinere voluerit, nunquid erunt admittendæ incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incestarũ nuptiarum authoribus & propugnatoribus, à quibus etiã libelli scripti sunt, polygamiam approbantes. Verùm ea res in Ecclesia christi magnę semper fuit abominationi. Cæterùm quorum Deus venter est, & qui diligenter colunt quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquã, dummodo libidinẽ suam incestam expleant. Fuerũt Augustini temporibus qui dicerent: Si quis dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa aliam ducere, quod melius foret nubere quam vri. Cæterum Augustinus nequaquam id licere contendit, & eiusmodi non esse cõiugia sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptiis incontinentiæ suæ medeãtur, sed suadet, vt toto potius cõtinentię facto supplicent Deo, quo donum eis præstet cõtinentiæ. Neque carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed mulierem illis castitatem imitandam proponit, quæ cum æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cum, inquit, à fœminis vtiq; carnem habẽtibus tantam flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino cõcubitu intaminatas feruorẽ transire iuuentutis,

Augustin. li. 2. Apollentiũ de adulterinis coniugiis cap. vltimo.

& plurimæ pudiciſsimè tranſigunt, & maximè Syræ, quarũ mariti negociandi quæſtibus occupati, iuuenes adoleſcentulas deſerunt, & vix aliquando ſenes ad aniculas reuertuntur: eo ipſo euidentius conuincunt, nõ eſſe impoſsibile, quod ſe non poſſe cauſantur. Si enim hoc non poſſet infirmitas virorum, multominus id poſſet ſexus infirmior fœminarum. Vndè iſtos qui virilem excellentiam non putant niſi peccandi licentiam quãdo terremus ne adulterinis cõiugiis hærendo pereant in æternum: ſolemus eis proponere etiã continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandem ſarcinã ſubeundam capiũtur inuiti, eamq; ſuſceptam vſq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundũ populorum violentia caperemini? nónne ſuſceptum caſti cuſtodiretis officium? Sed hic quæritur ab iſtis, vtrum ſit melius, alligatum voto cõtinentiæ fornicari, an matrimoniũ cõtrahere? Quaſi verò vbi vtrunq; malum eſſet, ibi poſsit alterutrum eſſe melius, aut quaſi nõ multos videre liceat, qui cũ alligati voto cõtinentiæ matrimonium cõtraxiſſent, nihilo cõtinentiores fuerũt quã videre nonnullos licet, in Catholica cœlibatum profeſſos. Poſſemus nos quoq; cõ pauca iſtorum incontinentiæ exempla producere, ſed qui vixit inter eos Eraſmi Roterodami teſtimonium ad ferre malumus, ſic enim ille loquitur ſcribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferũt honorabile coniugiũ & thorum immaculatũ, ſed innui nõnullos euangelicos (nam in genere

loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quam catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet cũ vulgo narrentur, negat esse notissima cum falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachũ qui pro vna duxerit tres: noui sacrificũ, virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quã pòst cõperit alteri nupsisse, Similia permulta de monachorum & monacharũ coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euãgelicos minus indulgeatur libidini, an non minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio, quid alibi cõpertum sit, mecũ nouit populus: Iam vt donemus istis Euãgelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas nihil in hoc mũdo quærentes præter Christi gloriã, tot curis districtos, tot afflictionib⁹ obnoxios, quib⁹ accedit & paupertas, onus, tum miserũ, tum graue, nõ posse viuere sine vxoribus, quos tam multi ob leuiores causas, aut nõ ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam, vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quę malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui nõ verè magis quam piè scriptũ reliquit: minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationẽ sit prolapsus, quam qui nuptias cõtraxit. Turpis illi videtur hęc oratio: contrà catholicis honestissima,

Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse, negligentius aut incautius agēs cadit sub honore, an qui iugum in totum proiicit? Qui peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit nō quidē vniuersum, quod fortè potuisset nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamē partem: an qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid nō pium potius & honestū? Nō dicit Pighius, bonum est fornicari: quod si diceret, turpis esset oratio, sed dicit minus malum esse, quā spreta & conculcata iuris iurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed Paulo etiā Apostolo tam graue visum est flagitium, vt etiam
1. *Tim.* 5. velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quā vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui quod isti fingunt prohibendo nubere doctrinas dæmoniorum docuerit, docens nō modo nubere, verumetiam velle nubere contra fidē iureiurādo interpositam, esse dānabile? sed quid in re sit qua de agitur videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui se voto cōtinentiæ alligarunt? An istis non rectè Comici verbis responderi poterit? Quas tu credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: sunt incesta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysosto. Photio, sic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incestum adulterium? Contrahat nuptias

qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile cõnubium & thorus immaculatus: sed si contrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere possum⁹, quã abominabile adulteriũ, & thorus incestu cõtaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores quorũ supra meminim⁹. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiã eorũ verba subscribere: ac Cypriani quidẽ Ambrosij, Photij, iam cõmemorauimus. Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt quam incestæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam huic libello visum est inserere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium si quis sub ministri nomine & habitu, Christi spõsæ adulter efficitur. Cum enim, inquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blandæ, delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulo post: Nõ se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum huius coniunctionis fundamentum

Hebr.13.

Lib.1. cõtra Iouinianum.

De veræ virginitate.

voluptatem iecit præuaricationiſq; malũ: deinde, quia cauſa nõ eſt libera, neq; eſt enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalẽ hominẽ ob carnis vitia domini talamis intulit. Nã quod ſolenne legitimumq; cõnubium ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera & cõuenta cũ illo, & præterea proceſſus ipſe teſtatur, huiuſmodi quippe nobilitata viro proceſsit in publicum. Porro ſi cõnubium iſtud & proceſſũ, & teſtibus, cunctis deniq; iudiciis illuſtre & apertum eſt, vir eius mortuus, mœchatur quæ huiuſmodi admitti ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imo quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio mortalẽ hominẽ in malũ ſuũ ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſsimis ſẽper amplexibus impia? ne item furore homo ille cubile domini cõſcenderet, ac violare non metuat? Nempe ex rebus humanis eorum qui ſic delinquunt pœnas coniectare poſſumus. Quæſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quę nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violãdã impudicè ſubſterneret, ac ſeruũ inſidioſè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominam ſuam dominique cubile ſeipſum petulanter immiſit? Sed enim vafræ iſtæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non metuerunt? Non modò non lachrymantur aut ingemiſcunt, vt vel lachrymis remittant peccatum ſuum, leuio-

resque suscipiant pœnas, verum virginitatem insuper quam antea professę fuerãt, abnegant, quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur turpissimum esse, plenúmq; dedecoris nõ ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegent quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuũt cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eo quod in malorũ profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerãt, cum hi quidem ex præcedente cunctisque cognito virginitatis instituto, quod se illæ professas esse negant, vesaniam summamque impudentiam auersentur atque oderint. Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem quicquam ad excusationem proderit vmbra solatiumque connubij: neque viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos quos ab illo perceperat honores impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incõgruè his qui sunt

eiusmodi illud apostolicũ aptari potest: Quo-
1.Tim.5. niam cum fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habenes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè cõsumantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisq; prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere consyderans, non vasa in anima ex auri argẽtiq; materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incestare præsumat: imo verò nullus adeò impius, atrox, impuruſq; sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templũ, virginum scilicet corpus, ipsamq; omnium precioſisimam animã in templo Dei sacratisimi donarij vice locatam, libidinis sacibus barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem spõsi, cõmunionemq; ac societatẽ regni, pernicioſæ voluptatis gratia cõfundere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neq; te peccati communione cõmacules. Quòd si te renuẽte alij se virgo in matrimonij cõsortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundũ atq; integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi, væ autem illi
Matt.26. per quẽ tradetur, vtile illi esset si natꝰ nõ fuisset.

Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodũ oportebat filium hominis tradi, verum væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quam socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis quoniam qui dimissam duxerit mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur & spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationémque miseratus ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierẽ, aut certè cum neque vidua, neque vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilémque illi ad nequitiã reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multo profectò funestius adulter atque impius erit. Hæc aduersus

Matt.19.

Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quod lõgum esset omnia adscribere, quæ ideo pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit Sanctorum patrum de incæstis eiusmodi nuptiis sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatũ ex infirmitate carnis cadere, quam nuptias contrahere: cum hoc expresis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiásque contractas quam lapsum virginis.

Epist. 6. ad Theodorũ monachum.

Sed Ioannem quoque Chrysostomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse cõfiteor: honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autẽ & adulteros iudicat Deus: sed te iam seruare nõ conuenit priuilegia nuptiarum, angelorũ enim societate semel iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit dicens, nihil de non accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor quod adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod abfit, nuptias cogitare. Et quid mirum si nuptiæ tales vbi offenditur Deus, adulterio comparantur? maius lõgè audies. Homicida, iustorum laude donatur: & misericors plusquã ho

icida punitur, quoniã hoc vetante fit domino, ud volẽte. Et Phinees quidem ad iustitiam re- *Num.25.*
atum est, quod impudicum cum turpi fœmi virum vno gladio percussisset. Saulem autem 1.*Reg.*15.
muel sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, pre- *&* 16.
busque pernoctans, damnatione, cui illum ad-
xerat Deus, liberare non potuit, quando ho-
ium ducem, quem debuerat trucidare inuitò
arcendum credidit Deo. Cum hęc ita sint, stu-
re desiste: si nuptiæ peiores adulterio iudicã-
r, quoties Christus offenditur. Sed Augustin⁹,
uit, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè in-
rior, nec adulteros vocari vult, qui post votũ
upserint, & qui tales diuidant grauiter peccare
sserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut
b illo scripta, sed sicut à gratiano sunt in decre
orum librum relata: qui citat hæc verba ex Au- 27.*distin.*
gustino de bono coniugali: Quidam nuben- *Quidam.*
es post votum asserunt adulteros esse: ego au-
em dico vobis quod grauiter peccant, qui ta-
es diuidunt. Quid si in eo libro scripta non re-
periuntur? Quid si ne in libro quidem de bo-
o viduitatis his verbis? Quid si liber is de bo-
o viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani *In Psal-*
potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo *mum* 83.
legimus? quid si palam Augustini sententiæ ad-
uersatur locus hic? cuius hæc verba alibi legun-
tur: Virgo quæ si nuberet non peccaret: san-
ctimonialis si nupserit CHRISTI adultera re-
putabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augu
stinus? nunquid vnius huius quam omnium a-
liorum, quam etiã sua ipsius alio in loco valere

debet authoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunque sit authoris liber hic, vt parem tamen ac si ab Augustino scriptus esset authoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius, non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia posit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedente capite: Quæ se non continent nubant, antequam continentiam profiteantur, antequã Deo voueant, quod nisi reddant iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit, cum enim in delitiis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatẽ ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quoniã, inquit, sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quę potest ergo capere capiat, quę se non continet nubat, quæ non cœpit deliberet, quæ aggressa est perseueret, nulla aduersario datur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur: sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris repetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iam non solùm non capesse re nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint in Christo nubunt, sed nubere volunt, habẽtes, inquit,

Cap.8.

1.Tim.5.

Matt.19.

damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, sed tamen volẽdo, non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur.

Sed cum dixisset, nubere volunt, continuò addidit, habẽtes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatẽ quæ à proposito cecidit appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptię, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas si nupserint, adulteria esse non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet cum membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non

Cap. 11.

Cap. 10.

paruum malum, vt à maritis separarẽtur vxores? Dedimus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, cõtra quem scripsi, Augustinus, quam Augustini censeri possint, non minus tamen authoritatis habere patiamur, quam si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtramque partem authoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus:

Distich. 17. Presbyteris. Hic distinguendum est, quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustin⁹ & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quib⁹ post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis postea Theologorum est schola sequuta, hoc inter simplex siue priuatum & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium contractũ dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quod qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulteriis peiores, apertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuitatis lumina sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hostiliter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus ma-

Libr. 4. sentent. distinct. 38. cap. 1.

lum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ quam si nuptias contrahat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis quam sanctimoniæ tam excellēs est apud omnes opinio, quam late patet orbis Christianus? His tu talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulētus intrasses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sancto rum deberes verecundia coerceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quam vnius Xenocratis vultus: quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est CHRISTVS. Nunc tu vide quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quam insano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus CHRISTVM ipsum loqui dubitandum non est. Neque enim Pighij, verum istorum est, quam tu blasphemam vocas, sententia: qui iam indeà mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti, ipsi sunt qui nuptias eorum qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant, & adulteriis esse peiores affirmant. Quis autem qui non grauius esse crimen iudicet Adulterij quam fornicationis? Sed fac vtrumque esse Adulterium, siue

ducat vxorem alligatus voto continentiæ, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito datáque opera committit, quam id quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum, quàm quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui Sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio, quin eos disciplina seueriore iuxta Sanctorum Canonum sanctiones coercendos esse censemus. Quæ quidem disciplina, per istud nuper natum Euãgelium sic est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigiũ appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus ingens esse flagitium & graui animaduersione puniẽdum fornicationes & concubinatus Sacerdotum & Monachorum: sed interea tamen, non possumus Augustini, Basylij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit persæpe peccatum suum, & eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantum abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatũ suum, vt glorietur in malitia qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi forte non palliat suum

Ezec.18.

Esaiæ.3.

Psal.51.

flagitium

flagitium virtutis nomine, qui, quod præclara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulterium, verùm & incæstum & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quam cum his quibus Propheta væ sempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quam in spiritum sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius. Quæruntur quid mali sit in nuptiis, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo ædito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cum hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Nō hic salutationis officiū & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mādantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quò maturior diuinorū exequutio, quæ per moram sæpe traxit offensam. Ideo autēm & honesta prohibētur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium, cuius mora culpa sit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptiis dici potest. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentanda, quæ minari ruinam visa est? an non pietatis id potius videri poterat? & tamē

Esaiæ.5.

Matt.12.

Lucæ.10.

Libr. 7. in Lucā.

2.Reg.6.

qui sustentauerat Oza indignante domino mul
tatus est. Sic quod natura sua pium erat, ratione
personæ factis est impium. Quid mali est in ado
Epistol. 8. lendo incenso? Certè scribens ad Demophilum
2. Par. 26 Dionysius, nihil inconueniens feciſſe regē exi-
stimat, & tamen qui facere id aggressus erat O-
sias rex, cum quod sacerdotum munus erat pro-
prium, id vsurpare sibi conaretur, lepra percus-
sus moritur. Quid mali est in sacrificando? Pro-
prius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Co-
Num. 16. re tamen, Dathan, & Abiron, cū id facere seor-
sim tentassent, dirupta est terra sub pedibus eo-
rum, & aperiens os suum deuorauit eos cum ta-
bernaculis suis, & vniuersa substātia eorum, de-
scenderúntque viui in infernum operti humo:
quin & ignis egressus à domino interfecit ducē
tos quinquaginta viros, qui offerebant incēsum.
In regu- Qua de re sic aliquando scripsit Basilius: Fieri
lis contra potest, vt sit aliquid propria sua ratione, & vo-
Etioribus luntas Dei, & bonum: quando verò præter per-
quæstio. sonæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo
176. acceptum non sit. Vt exempli gratia: Voluntas
Dei erat, & bonum erat, incensum offerre Deo:
verùm acceptum illi non erat, cum fieret à Da-
than & Abiron. Nihil igitur in arca sustentan-
da, nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificā-
do mali fuit, sed quoniam non ab his fiebat, à
quibus factum oportuit, quoniam in diuisione
fiebat, à quæ per se bona, quæ sancta fuit res,
quia non bene facta est, malè facta est, & in per-
niciem cessit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ
bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit, si nō

bene fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd si verum est quod à Gregorio scriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt quam spiritualia, quod adeò verum esse credit Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis continẽtibus expedit cadere, vt in eo ipso in quo se extollunt humilientur. Chrysostomus autem inuidum scortatore, fure, homicida deteriorem esse scribat. Quis dubitat affirmare, plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto continentiæ sunt alligati, quam in fornicatione? Hoc enim carnis tantum est vicium, ibi verò carnis vicio simul adiunctum est illud, quòd è spiritus viciis vnum est omnium grauissimum, nimirum arrogantia, siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogãtia, quam si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quam omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est manimiter omnibus, neque licere sacerdotibus vxores ducere, neque deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hęc arrogãtia vna omnium maximè est Deo abominabilis, hęc primũ hominem de paradiso deiecit, neq; enim gustãdo pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat maximum, quod contra Dei præceptũ venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quod serpẽtis cõsiliũ sequutus, quid è re sua foret, se melius quã Deũ intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferũ quoq; de cęlo deturbauit: Hęc est quę schisma-

Serm. 53. de verbis domini.

Hom. 36. in Ioan.

Prou. 16.

Gen. 3.

Esaiæ. 14

ta ſemper generauit, & nũc generat. Huius fons eſt cœcus amor ſui, quãdo quis ita ſe, ita ſua idola, hoc eſt, commenta ſuarum opinionum amat, ita ſibiipſi placet, vt contemptis patrum ſanctorum theorematis, ſua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreſes & ſchiſmata ori

1. *Pet.* 2. ri Petrus etiam indicat cum dicit, eos eſſe maximè cruciandos, qui poſt carnem in concupiſcẽtia immunditiæ ambulãt, dominationémque ſiue poteſtatem contemnunt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſectas non metuũt introducere. Cum enim ſibi placeant, cum adeò ſeipſos ament, vt nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectum eſſe putent, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod ſemel in animũ induxerunt, nulla ratione deduci poſſe videantur. Hinc exiſtũt poſtea ſectæ, ſequuntur enim qui ſunt hoc ingenio præditi, non quod vniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quam ædificat, ſicut ab Auguſtino ſcriptũ

Lib 14. *de ciuita-te dei cap. vltimo.* eſt, amor ſui. Nam dum quiſque opinionem ſuã ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea patitur, fit Babylon, fit cõfuſio linguarum & opinionum tanta, quantam nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij ſit in nuptiis an in fornicatione voto continentiæ alligatorum: illud in quæſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis an fornicationis culpa. Neque dubitandum eſt,

De ſimpl. prælatorũ. quin multò maior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen eſſe ſcribit, vt ne ſan-

guine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumque tamẽ crimen remissum est illi, simul vt confessus est: de Core, Dathan, & Abyron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse legũtur, quin vt scribit Cyprianus, eundem cum Sacerdote Aaron & Mose Deum nouerant, pari lege & religione viuẽtes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solum facinus quòd seorsum sacrificabant, quódque loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt. Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in Sacramentis, sed in prȩcisione vitium est: hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantum in nuptiis voto continentiæ alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: separat autem seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quẽadmodum ab Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inuenientur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicunque de ipso capite scripturis Sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore

2. *Reg.* 11.

Num. 16.

Lib. 1. *epistola* 6.

Contra epistolam Parmeniani lib. 2. *cap.* 13.

De vnitate Ecclesiæ cap. 4 *Ephes.* 5.

quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, í quo crucifixus & sepultus est: etiã si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesię non tenent, quod est Christus Iesus, nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate fallũtur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item, quicunque credũt quidem, quod Christus Iesus, ita vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discimus, quòd quisquis vnitati Ecclesiæ non communicat, Christo non communicat: quòd à Christò se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas nõ esse, contra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à CHRISTI cor-

pore se præcidit, qui quod tam constanter CHRISTI membra Sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo, qui propterea minus peccare putat Sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quam in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit Gratiano referente: Copulam Sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica authoritate prohiberi: cum tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neq; ex Augustini, verùm ex sua ipsius sentẽtia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam Sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit ideo minus peccat, quia non in aliud quam in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, sed ipsum Deum & hominem Christum huius peccati grauitatem demõstrantem: Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen Ethnicum esse? nunquid non multò grauius quam fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem Ethnicum esse, nisi infidelem esse? in CHRISTVM non credere? Potest autem extra CHRISTVM spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantum esse vult

26. quæst 2. Sors.

Matt. 18.

Tracta. 89. in Ioan.

Contra duas epistolas Pelagianorum libr. 3 cap. 3. Ioan. 16.

Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cum dicimus, Apostolus, etiamsi non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus: ita cum dicimus, peccatum, etiamsi non exprimatur quod peccatum, nõ intelligitur nisi infidelitas. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare cum dicit de Spiritu Sancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidem, quod non crediderunt in me. Itaq; tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab ĩfideli, peccata esse doceat, quod omnis infidelium vita peccatũ sit. Quod cum ita sit, cum Ecclesiam nõ audire sit Ethnicum & infidelem esse, nũquid esse dubium cuiquam poterit, quin multò sit flagitium grauius in Ecclesiæ contemptum, continentiæ voto alligatis nubere quam vri? Certè nullum est vitium hæresi, schismate, infidelitate deterius. Congerãtur, inquit Erasmus, in vnum Sacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid præterea criminum est, omnem hãc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed Ecclesiæ contemptũ, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare quicũque non ita credit Sanctam Catholicam Ecclesiam, vt eam tanquam parentem

Libr. 4. cõtra Iulianũ, cap. 3.

Ad fratres inferioris Germaniæ.

audiendá, vt eius legibus tanquam à spiritu sancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quod existimet, non in aliud se peccare quam in legem Ecclesiæ, peccat in Christũ ipsum. Neq; enim sponsus à sponsa sua, neq; caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaq; separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, Ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contrà, qui permanet in Ecclesiæ vnitate, quamlibet grauibus sit flagitiis coopertus, quacunq; tamen hora ingemuerit, nihil est quod dubitet, quin posteaquam ex animo patratorũ criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neq; enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quam in ea quæ corpus est Christi, sancta Catholica Ecclesia.

Luc. 10.

Epist. 150

De iis quæ restant ex Symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAP. 57.

ATQVE hæc est causa quãobrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorũ communionem, mox subiungimus peccatorum remissio-

nem, carnis resurrectionem, & vitam æternam.

Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: quibus cum inquinetur anima (nihil autē coinquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionē, quam assequi non licet, nisi in sancta Catholica Ecclesia, idq; per sanctorū, hoc est sacramentorum cōmunionem. Remissis autem peccatis, nō est dubitādum homini Christiano, quin sit cōpos futurus vitæ æternæ. Atq; hic est scopus ad quē omnes tensimus: hic est finis, propter quē omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro cōmemorata. Quoniam vero totum Deus hominem saluādum suscepit, cōstat autem homo ex anima & corpore, & ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore vero loco vitam æternā nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cum in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrū surrexit, in cœlum ascendit: vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanū, resurrectionis reuiuiscentia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandū est: quādoquidem, vt à Ioanne Chrysost. scriptū est, qui docēdus est esse resurrectionem, is profecto nō est Christianus. Quamobrem in concussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nā & piis in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, &

Apoc. 11

Ioa. 12

Hom. 44 in Ioannē

impiis terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vicia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Hæc est basis totius fidei nostræ, quam solidam esse oportet: quæ si vacillet, reliqua pene frustra creduntur. Cur autẽ vacillet causa non est, quãdoquidem resurrectionem hãc vel reuiuiscentiam quotidie videmus in seminibus quę spargimus in terram, à quorũ similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionẽ. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore veniẽt? Insipiens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? non corpus quod futurũ est seminas, sed nudum granũ, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuiq; seminum propriũ corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse, prẽstare Deũ in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu inquit, semen aridum aut mortuum coniicis in terram, ibi rursus putrefactũ interiisse videtur, atque ita demũ exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multo specie renascitur, quam in scrobe conditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tẽpore velut reuiuiscens in tenerã herbã erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horum apparebat in illo gratulo quod terræ tradidisti. Sua cuique semini vis inest,

1. Cor. 15.

Ioan. 12.

ea se profert, vbi rursus emerserit, vt iam aliud omnino videatur cum idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur, quę radicis ambages, quam latè sparsi rami, quæ pompa frondium, quæ florũ amœnitas, quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cum tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quam vt de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nã procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est cõdemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternã, ij autem in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. In Apostolorum autem symbolo neq; ignis, neq; opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æque vitam æternam habebunt atque piorum tamen immortalitas mors potius æterna, quam vita æ-

Ioan. 5.

Danie. 12

terna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autē Dei vita æterna. Neq; vnquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere facilius est. Nō est ibi mors, non est ibi luctus, nō est lassitudo, nō est infirmitas, nō est fames, nō sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat: mundetur cor ab omni immunditia, vt possit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consumabitur cum reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicam⁹ omnes. Amen.

Rom. 8.

Esa. 64.

2. *Cor.* 3.

Ioan. 17.

2. *Cor.* 3.

De Spe. CAP. 58.

PRorro ad Deum piè colendū non est quod quisquam existimet solam fidē sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modo promissionibus, verumetiam comminationibus Dei. Quoniam vero peccatorum nostrorum nobis cōscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe miseri-

cordiæ ſuſtentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet. Hæc eſt enim quæ accipit, quod fides credit. Adeo ſunt hæc duo ſibi inuicem coniuncta, vt altera ſine altera ſtare nõ poſſit. Nam, quemadmodũ à Chryſoſtomo præclare ſcriptum eſt, fides gloriam inchoat, ſpes ſuſtinendo conſumat. Illa fundamentũ ponit, hęc ipſum hominem conſtruit. Illa dat principium, hęc Chriſtianum perducit ad ſummum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad conſummationẽ virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hęc quod ſperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apoſtolus, per ſpeculum & in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem. Nec enim quiſquam poterit fidei fructũ percipere, niſi qui ſpei gloriam voluerit conſumare. Vt enim ſine fide non habet firmitatem ſpes, ita ſine ſpe fides non habet mercedem. Hæc eſt quę filium prodigum ad pœnitentiam erexit. De hac per Prophetam dicit dominus: Quoniam ſperauit in me, liberabo eum. De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus. Hanc vocat galeam ſalutis: quod quemadmodum galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat, dum caput circũdat & vndiq; tegit, ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illã incidere permittens. Hãc alibi comparat anchoræ, quod ſicut anchora iacta de naui, non permittit eam circunferri, licet innumeri venti cõmoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem, ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quã-

Tomo. 4. iuxta finem. Homi. de fide, ſpe, & charitate.

1. Cor. 3.

Luc. 15.

Pſal. 90.

Rom. 8.

1. Theſſ. 5.

Hebr 6.

tiscunq; tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atq; agitetur. Hęc est quę nos petere facit vt accipiamus. Neque enim satis est credere daturum Deum quæ promisit, sed oratione contẽdendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam pręscripsit nobis magister noster, dominus noster Iesus Christus, cuius explicationem non ita multo post ex Cypriano subiungemus. Verum ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hęsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam collocemus. Cum enim pater noster sit, proculdubio non committet vnquã, aliquid vt neget à se petentibus, iis, quos nimia charitate in filios adoptauit: cum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cum sit omnipotens, nihil est quod dubitemus, quin præstare queat quæ petiuerimus. Quando itaque certo nobis constat, quot & vult & potest ea præstare nobis omnia, quę precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronũ gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quo plures autem accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Vere enim scripsit Hieronymus, quod impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrẽ non ipsi modo Deum deprecemur, verumetiã sicut Iob admonitum legimus, vt cõuerteretur ad aliquem sanctorũ, sicut Paulum quoq; non semel feciſſe videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos san-

Matt.6.
Ioan.1.
Marc. 7.
Ioan.15.
Hebr.6.
Ioan.14.
Hebr.4.
In cap.18 Matt.
Iob. 5.
Rom.15.
Colos.4.

ctorum interceſsionibus poſtulemus: non eorum tantum qui in hac lachrymarum valle nobiſcum degunt, ſed magis etiam illorum qui cũ Chriſto fœliciſsimè viuũt. Nã qui corpus hoc mortis circumferunt, cum & ipſi nõ ſint abſq; peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vna dicere, Dimitte nobis debita noſtra, non poſſunt ipſi de ſe quoq; nõ eſſe ſolliciti. Quare fieri nequit, vt pari ſint erga nos affectione, ſimilitérq; res illis noſtræ curæ ſint atq; iis, qui cum ſint abſq; macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cum fratres noſtri, cum eiuſdem cuius nos corporis mẽbra ſint, atq; ideo nos non diligere non poſsint, cũ præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria, charitas autem non modo non ceſſatura, verũ etiam tum demũ perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint, vt ſalutis noſtræ cura ne tãgantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubiũ non eſt, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certo ſciri vix poteſt, qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi nõ ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Eccleſiæ iudicio condemnato, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus: poſteaquàm verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudiẽda eſt oratio. Nam ſicut vere ſcriptum eſt ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo. Si Apoſtoli & martyres adhuc

in cor-

in corpore cõstituti possunt orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse solliciti: quã-to magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti; ora pro me dominũ: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verum nec eos audiamus, qui mortuorum hãc vocãt inuocationem: Quin ipsum potius Chri-stum veritatis magistrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus; per quos dæmones pelluntuur, morbi fugantur; & qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra hæc, mors po-tius quam vita dicenda est. Nam quotidie mo-rimur, neque est hora vlla, qua ne[illegible] fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autem vita sem piterna cum sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis vere mortui dici possi mus. Iam vero quod dicunt, inuocatione san-ctorum Christi gloriam obscurari, tãtum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia quã in Chri-stum transfertur: Nisi forte si quis parum sibi bene conscius, atque ideo regis conspectum reueritus, deprecatores ad eũ allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adiit, regis gloriæ detraxisse sit putan-dus. Certè & pudor hominis, quo cum suam indignitatem agnoscit, tum regis magni-tudinem reueretur, adeo non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et sit nõ

Matt 22.

raro, vt Princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt quibus gratiam & authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile, qui vsqueadeo suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideo non exhorruit formam serui susc ipere, carnem nostram indutus. Neque vero non præstit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quod sudariis & semicinctiis, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmoniis pleriq; liberabantur. Quæ res tãtum abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quam ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebant. Sed hic obiicitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo. Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quamobrem impie faciunt, qui contra Dei verbũ ita clarum & ma-

1. Tim. 6.
Ioan. 14.
2. Pet. 1.
Philip. 2.
Matt. 9.
Act. 5.
Act. 19.
Esa. 42.
1. Tim 1.
Deut. 6.
Matt. 4.

nifestum, Deo debitum cultum in homines trãs ferunt. Scriptum est ô satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est. Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deũ. Scriptum est & illud, quod Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quod Iudith Holofernem in conopæo sedentem: quod Nathan, quod Bersabeæ regem Dauid: quod Nabuchodonosor Danielem: quod Abrahã & Iosue angelos adorauerũt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatrię reos pronũciare, audebis ne quod Paulus ipse sibi contraria sit loquutus affirmare? Qui cũ dixerit vno loco, soli deo honor & gloria, dixit alio. Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quẽadmodum quod Dei digito scriptum est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quod si verba captiose scrutatus fueris, tum dicitur, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies, nunquam ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verum illud potius, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari.

Rom. 2.
Gen. 33.
Iudit. 10.
3. Reg. 1.
Daniel. 2
Gen. 19.
Iosue. 5.
1. Cor. 8.

Atqui Paulus adeo non prohibet hominem ho
mini ſeruire, vt etiam de eo, quemadmodum
ſeruire oporteat, præcepta dederit. Serui, in-
quit, obedite Dominis carnalibus cum timore
Epheſ.6. & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut
Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi ho-
minibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti. Tam
longe Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire homini-
bus prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos Do
minis carnalibus quam ipſi Chriſto voluerit
obedire. Quę verba ſi quis inflatus ſenſu carnis
ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid
aliud ex illis, quam idololatriam docuiſſe Pau-
lum colliget? qui non alio loco dominos à ſer-
uis haberi voluerit, quam quo Chriſtũ ipſum.
Verba ſunt clara & aperta, ſed nunquam id vel
cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinũ ho-
norem ad homines tranſlatum vellet. Quid igi-
tur dicemus? patiemur ne notam hãc inuri Pau-
lo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nũc
Eccleſiã vniuerſam ab his qui ſegregauerũt ſe-
metipſos aſpergam videmus? quæ vel errare cũ
Paulo ſatius ducit, quam cum iſtis recte ſentire.
Certa enim eſt, quod neq; Paulus errare, neque
poſſũt iſti rectè ſentire, qui ſe à cõpage Chriſti
corporis auulſerũt, atque ita ex membris Chri-
ſti facti ſunt membra diaboli, qui mendax eſt
Ioan.8. & pater eius. Qui quẽadmodum iam ante do-
cuimus, quo facilius in cautis ouibus obrepat,
ſeſe diuinæ legis ſententiis velut quibuſdam
velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcri-
ptum eſt enim. Sed de eo quin ſcriptum ſit,

nō est vlla nobis dubitatio, de eo vero quemad modum quod scriptū est accipi oporteat, conuertitur. Rident isti qui nihil sibi non arrogāt, nihil Ecclesiæ non detrahunt, tanquā à schola sticis Theologis inuentū, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditū ab illis legim⁹: cū tamē id nō trecētis iis annis quod isti volūt ab illis excogitatum, sed ante mille prope ducentos annos ab Augustino literis mandatū esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quē- admodum defendi possint, quin ipsæ sibi contra dicant inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis eis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquā liberalius educatus, cuius aures iis vocibus nō personuerint, esse duplicem cultum, adorationem seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ vero nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Nicœna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est cum veneratione, desiderium & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodo ti-

Lib. 8. de ciuit. dei cap. 27. & li. 10. cap. 1. & 3.

In epistola Tarasii et vniuersæ sanctæ Synodi ad Imperatores, quæ est fine 7. actionis.

morem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: Est quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro quem accepit à filis Heth in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcè est latreuseis Adorabis, absolutè ponit, neq; adiicit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca, cultum autem exhibebis & seruies, quod græcé est latreuseis soli adiicit, quã ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secũda actione Qualis vero est iste adorationis honor? profecto non alius quã is quo nos peccatores quoq; inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola quã proposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostrę sanctę Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumque sanctorum. Et in duodecimo Cõcilio Toletano, quod secundã Nicœnam synodũ præcessit vbi forma præscribitur orãdi: Solo Deo creatore suo adorato, inuocet sanctos vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Verũ vt res omnis vel cœco perspicua esse queat, neque sit quisquam qui non intelligat, quam

Cap. 7.

falso isti, qui quod ne milites quidem impij, qui Christum in crncem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconsutilem in tot iam particulas conscinderunt, vnam, sanctam, catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnius omnium grauissimi criminis insimulant, propter eum quem sanctis tribuendum esse docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus, is ad homines recte transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus esto: satis illos coluit, quisquis imitatus est. Hûc adeo requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quo in illo homine facto, quemadmodû nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neq; enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verumetiam vt esset via per quam ad vitã peruenire nobis liceret: Non ideo tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemq; nostram moriendo destrueret, verumetiam vt seipsum viam nobis & exemplũ viuẽdi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neq; satis esse putaremꝰ, si crederemꝰ quod vita nostra factus est, quodq; satisfaciẽdo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit atq; ita omni cura soluti, in vtramq; quod

Ioan. 19.

Seneca.

aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati
Hcb. 12. vacaremus: verum & aſpicientes in authorem fi
dei & conſumatorem Ieſum, eadem qua ille via
incederemus, ſi veritate cognita vitam cõſequi
Gen. 2. vellemus. Condiderat Deus hominẽ ad ima-
ginem & ſimilitudinem ſuam: hanc ille cùm a-
miſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt,
vt eam amiſſam in nobis reſtauraret. Quantũ
igitur eum eſſe cultũ exiſtimare debemus, pro-
pter quem Deus de cælo deſcendere, & in hac
lachrymarũ valle carnem noſtram indutus cũ
hominibus verſari dignatus eſt? Ad hunc nos
Ephe. 5. cultum inuitat Paulus dicens, Eſtote imitatores
Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dile-
ctione, ſicut chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus
1. Pet. 2. ita ſcribens. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, re-
linquens vobis exemplum, vt ſequamini veſti-
gia eius. Inuitat Ioannes cũ ait: Qui dicit ſe in
1. Ioan. 2. domino manere, debet ſicut ipſe ambulauit &
ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui via noſtra
qui ſimul & oſtiũ & oſtiarius noſter fieri digna
tus eſt, dominus Ieſus Chriſtus: ſic enim loqui-
Ioan. 14. tur: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemet-
Matt. 16. ipſum, & tollat crucem ſuã, & ſequatur me. Ac
Ioan. 10. rurſus alio loco: Ego ſum oſtiũ, per me ſi quis
introierit, ſaluabitur. Quid igitur? Nũquid ne-
fas eſſe putabimus, prẽcipuum cultũ hunc pro
pter quem Deus homo fieri, ad quem toties &
1. Cor. 7. ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos nos inuitare
1. Cor 4. dignatus eſt, ad homines trãsferre? Hoc ſi nefas
et Gal. 4. eſt, nefarium ſcelus commiſit Paulus, qui dixit:
Volo autem omnes vos eſſe ſicut meipſum.

Ac rursus clarius in eadem Epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais ô Paule. Christus ideo venit in mundum, vt imaginem & similitudinem dei, quam inobedientia sua primus parens noster amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium; qui vult venire post me, sequatur me, nõ Petrũ, non Paulum, nõ Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego, Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vendicare, soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus Deóque multo gratissimus in imitatione consistit. Hic facile quiuis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri, pròh dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse.

Sed non ita soli Deo debetur imitatio, vt non recte hominem etiam imitari liceat. Non itaque transtulit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc ad quam inuitat imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cũ post ea verba. Imitatores mei estote, statim subiunxit, sicut & ego Christi. Hactenus imitari se quémque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: nõ quatenus fuit persequutor, blasphe-

mus, contumelioſus, verum quatenus miſeri-
cordiam Dei conſequutus, non ipſe iam vi-
1.Tim.1. uebat, ſed in ipſo CHRISTVS, quatenus ipſi
Galat.2. mundus & ipſe mundo fuit crucifixus: vt imita-
Galat.6. ri Paulum, nihil aliud fuerit, quam Chriſtum
in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quod
rectè cultus hic ſanctis tribuitur, quos cum i-
mitari iubemur, nihil aliud quam CHRISTVM
in ſanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad
ſolum illum, qui via noſtra, qui oſtium no-
ſtrum eſt, Dominum IESVM CHRISTVM,
redundare videatur. In illo perfectiſsimum
nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quo-
niam dicere poſsit aliquis: Quid eſt homo
Eccleſ.2. vt poſsit ſequi regem factorem ſuum? Quo-
Gene.8. modo præſtare poſſum ego puluis & cinis, vt
incedam veſtigiis creatoris mei? Vt ne quis exi-
ſtimaret ſibi non eſſe poſsibile, quod propter
nos homini facto Deo fuit poſsibile, puri pro-
ponuntur homines, vt in illis Chriſtum viuen-
tem & operantem imitemur, neque deſperemus
ea nos præſtare poſſe, quæ eadem qua nos infir-
mitate prædíti viri ſancti quandóque præſtitiſ-
Serm.2. ſe commemorantur. Sic à Baſilio ſcriptum legi-
debaptiſ- mus: Reſpicientes igitur in Chriſtum animi no-
mo, cap. ſtri alacritatem glorioſo imitandi ſtudio intẽda
vltimo. mus, vbi verò ſanctos conſyderamus, docemur
ſtudium hoc imitandi Chriſti non eſſe impoſsi-
bile, vt per illorum conſyderationem alacriores
facti, ſyncerum & immaculatũ omne mãdatum
domini ad mortem vſq; ſeruemus, atq; ita in vi-
tam æternam ingrediamur, regnum cælorũ hæ-

reditate posideamus, quemadmodũ pollicitus est qui mentiri nescit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, Sanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant. Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaque Paulus, Soli deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minime gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra per eos, qui perperam agunt, quíque nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. *Ezec.36. & Ro.1.* Quid autẽ aliud honoramꝰ & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christũ ipsum viuẽtẽ & operãtẽ in illis? Athanasiũ laudans, dicit Greg. Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Quid honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (Sanctos intelligit vita *In oratio. in Athã. Iacob.1. Hære.26. In 40. martyres.*

iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem dominum habet. Quod totidem prope verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis Synodi sanctæ secundæ Nicœnæ repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quod Apostoli, quod martyres, quod imitatores Christi fuerũt, non plus illis honoris debebitur, quã vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his qui Græcorum historias conscripserũt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantum abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm ea quæ sanctis præstatur veneratio. Sed hac de re dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos: non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atque ea qua fungimur vsurpata nobis authoritate, si quis inuocet mortuum, cũ idololatriæ reũ pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem est & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cum se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorifican-

Damasc. libr. 4. Actio. 4. In Psal. 44.

dis illis, cum disertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poteris in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? in Sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque recte credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt recte in Symbolo dici posse: Credo in Sanctam Catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cum solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam ecclesiam? In quam Ecclesiã credidisse eum dicis? In Arianorum? sed non habent? In nostram? sed extra hanc baptizatus nõ potuit in eam credere quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur, & in Deum: vt populus qui credebat in Dominum, æque credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate tenuatur. Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignita-

Esai. 42.

Rom. 10.

Aduersus luciferianos.

In epist. ad Philemonem.

Exod. 14.

Tomo 3. *in sermo.*

de fide & lege naturæ.

tem, quod ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par deo, sed vt ministri Dei. Origenes quoque recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primo quidem omnium in Dominum nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos CHRISTI. Si ergo recte credimus in Sanctos, recte etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus quam in Deũ, sic aliter etiam eos inuocamus quã Deũ, Deum inuocantes dicimus, concede quęsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cælis cum Christo triumphantibus, quam cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus. Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quod aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris, interpellat pro nobis: verum hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquam, ne cum Ario creaturam esse Christũ sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æque largitor ipse sit vt pater, aut spiritus sanctus. Etenim quatenus est homo, Pontifex est noster pro nobis interpellans, quatenus enim æqualis est patri,

1. *Ioan. 2.*

nō tam preces fundit, quam precantes exaudit. Cum enim sit vnus ex diuersa substantia, ipse est, inquit, Claudianus, qui quodam modo petit, ipse est qui se quodammodo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in Sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quídque creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium, aliter Sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur. Pater de Cælis Deus, miserere nobis. Fili Redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Ad Sanctos vbi ventum est, non misericordiam sed intercessionem tantum ab illis postulat, sicut ab aliis in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo CHRISTVM in membris suis persequi, quam eorum quæ pro nobis sollicita sunt ad CHRISTVM intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius homos in Litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, CHRISTI gloriæ derogatur, quod alius à CHRISTO mediator quæritur, dum à Sanctis intercessio postulatur. De-

De statu animæ. libr. 1. cap. 3.

Roma. 15. 2. Cor. 1. Coloss. 4.

rogabat igitur Christi gloriæ Paulus, quem to-
2. Thes. 3. ties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet ille præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest. Sciebat vero Paulus, quod ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantum abfuit, vt propterea Sanctorum inuocationem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro Regibus & pro omnibus qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israel, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Sic in Concilio Oecumenico Constantinopolitano, cum præscripsissent patres quibus verbis Deus esset adorandus, mox subiunxerunt: His actis, & solo Deo creatore suo adorato inuocet Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquam ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, ipse mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, mox illa subiiciens, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verum solius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pre-

Deut. 5. Tomo 2. Conciliorum, cap. 7.

cioso

cioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone Pontifice, quod quamuis in cõspectu domini multorum sanctorum præcio-sa sit mors, nullius tamẽ insontis occisio propiciatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exẽpla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ, singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit, cũ inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati, de quibus ipse dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & ante Leonem à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse, cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur, vnius enim nobiscum illos naturæ fuisse cõstat, in quos imperium mors suum exercuit.

Serm. 12. de passione Domini. *Epist 83. & 97.* *Cyril. lib. 11 in Ioã. cap. 34.*

Sic & qui præcesit vtrunque Hilarius Domino, inquit, seculi, motus tempestatésque calcãti, non esse quisquam passionis particeps poterat, solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cum esset ipse redemptio vniuersorum: erat etiã Petrus ante redimendus ad redemptionis istius fi-

Can. 14. in Matt.

dem, cum in Christi martyrum reseruatur. Si
post hos aliquot seculis docuit quoque Petrus
Libr.1. Sent. dist. vltim. Lombardus: quem authorem quadringentis iis
annis sequuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ
professores dici & esse voluerunt. Christi pas-
sio causa est nostrę salutis, quod nō est passio ali
cuius sancti, nulli⁹ enim passione redēpti sumus
nisi Christi. Profuerunt quidem non modo iis,
qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipso-
rum passiones, veruntamen nostra redemptio
non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui
Deus est & homo. Ambrosius lib. 7. in Lucam.
Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, ne
que enim redimere potuit sanguis Prophetarū.
Cyril. libr. 12. Mediator Dei & hominum Iesus Christus est,
non solum quia reconciliauit homines Deo, ve-
rumetiam quia naturaliter & substantialiter &
Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim
modo naturam nostram sibi Deus recōciliauit,
nam aliter quomodo vnum mediatorem Chri-
stum Paulus dixisset, multi enim sanctorum me-
diationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus cla-
mat: Rogamus pro Christo reconciliamini deo.
Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim
filiis Israel legem datam à Deo. Mediator etiam
fuit beatus Hieremias, præcipue quando clama-
bat ad Deum. Recordare mei stantis coram te
ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa?
singuli Prophetarum mediatores fuerunt Apo-
stolorum quoque singuli. Quomodo igitur
vnicus Mediator Dei & hominum CHRI-
STVS? nisi noua inauditáque in aliis mediatio

sua sit? Sed modum quoque perstringere non alienum est. Quod igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtróque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Est autem Christus Mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur. Neque enim redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstare nunquam valuisset. Vtcúnque: Sanctorum quoque passiones nobis, verum iam redemptis prosunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem, eum nunquam agnouit alium, vna Sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, quam vnum & solum Dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipsius nomine patrem peteret simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem fere dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quépiam Sanctorum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Vides erga Satana quod non ignorat Mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere conatus es: quódque iuxta sanam Pauli doctrinam non alium Redemptorem agnoscit & confi-

Ioan.15.
Heb.13.

tetur, quam Dominum nostrum Iesum Christum, etiamsi cum eodem Paulo Sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi cuius conspectu fruũtur, præ quibus nos recte mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, Sanctos cœlo iam potitos inuocare & eorum intercessione vti prohibet? Sed nusquam id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scripturis extat exemplum.

Gene.48. Non præceperit. Verum ille tamen scripturæ locus, quo benedictus Iacob filiis Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meũ, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quam sanctorũ, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud, quod

Exod.32. à Mose dictum est. Quiescat ira tua & esto placabilis super malitia populi tui, Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum dicens, &c. Quód-

Dan.3. que dixit Daniel: Ne auferas à nobis misericordiam tuam domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, &

Hom.5. ĩ homi. de virtutib⁹ & vitiis. Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinę humanitatis exemplum adducẽs: Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquẽdi fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit: tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomo-

4.Re.20. do enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia

tutor vrbem, Dauid etiam filij mei causã, qui ab hac iampridem vita discesſit. Aſpice, ſanctorũ quanta ſit virtus: neque enim ſua verba tantum aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſsione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanẽ diſcindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Heliſæi potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coegit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſsit, petram derũpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderũt: Petri vmbrę mortem fugarũt: ſanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos recte nos confugere doceri poſsit. Verum fac ita eſſe quod nuſquam id ſcriptum ſit. At ſi nihil niſi quod ſcriptum eſt recipiendum putaueris, ne ſymbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce homouſios: de diuinitate ſancti ſpiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptiſmo paruulorum: déque aliis nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatu, reiicienda eſſe putauerunt, quod è ſcripturis probari nõ poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis, non eſt ſcriptum igitur amplectendum non eſt, cum ipſis illius authoribus hæreticis, quorum ſemper proprium fuiſſe videtur, explodemus, & quod Paulus ad-

4. *Reg.* 2.
Danie. 3.
4 *Reg.* 7.
Exod. 24
Exod. 17.
Acto. 19
Act. 5.
1. *Theſ.* 2.

monet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus. Non est quisquam fere Sanctorum patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo Sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in Litaniis vtimur. Origenem longe vetustissimum ita legimus orantem. O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu Regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes Sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus Sanctorum Martyrum. Precamur, inquit, beatissimi Martyres, qui pro Domino tormenta subiistis, atque ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: tu námque es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoque Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice,

Libr. 2. in beatum Iob.

In lamẽta.

In monodia Basilij.

& carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et eius diſcipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam ſenectutem orationibus iuua: Fides & opera tua CHRISTO te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Ac ſynchronus huius Auguſtinus: Orate Dominum, orate piiſsimi, orate omnia agmina ſanctorum. Et qui ſequutus Auguſtinum eodem dixit ſeculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum ſtirpe nata eſt, quæ nunc laborat in terris Eccleſia, orate Sancti Prophetæ cognoſcentes afflictam, quam antea vaticinante præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quam vt congregaretis vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino, velut equi velociſsimi curſitaſtis, præcipuè tu Petre beate, tu Sancte Paule gentium magiſter, vniuerſique ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli, ſed ſcimus, quia indignum eſt vobis pro nobis orare, quia iſta quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & CHRISTVS orauit pro inimicis Iudæis: proſtrati rogamus, vt non ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eum qui vos ad Apoſtolicum culmen prouexit, humiles piſcatores. Et æqualis eius Antonius Epiſcopus Conſtantienſis ad Arcadium ſcribens: Qualis eris, inquit, cum Petrum &

In epitaphio Paulæ in meditat. cap. 23.

Libr. 3 de perſequutione Vandalica.

Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcesit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens. O Christi decus, inquit: Audi poetam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem CHRISTVS ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelam consequi. Porro Basilius adeò non reprehendendam putat sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua præmitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipse postea inuocat. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit Martyrum sepulchra complexurus, & fastu depositio stat Sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deũ intercedant: & scænarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo dicemus Idololatras fuisse Origenem, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad Sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi & aliis vt confugerent authores fuerunt? Nos verò multo rectius eos Idololatras esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeo tuentur, vt Ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis pro nihilo ducant, & ei sui

Hom. 66. ad populum Antioche.

cordis visiones anteponant: Cui cum resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari, quod non secus ab hæreticis ipsorum commenta quam ab ethnicis Dij sui obseruentur, Tanta fuit priscis illis sæculis sanctorum & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum sepulchra non nisi cũ tremore quodã & horrore homines accederẽt, Quemadmodum cum aliis in locis, tum vbi vitam beati Babile persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis. Qui ducebantur & circumducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebãt, vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges, & præsides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliãtur, fiantq; piscatorum ostiarij reges: neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorũ nepotes. De Theodosio narrat Ruffinus, quod is contra Eugenium qrælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia ora-

Hiere. 3. et Oseæ. 3.

Tomo. 3. ĩ demõstr. aduersus gẽt. quod Christus sit Deus.

Li. 2. cap. 32. Eccl. hist.

tionum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Quinetiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo quid quisq; beneficij accepisset. Suo quoq; tempore factum esse refert Theodoritus, vt votorũ rei dona persoluerent: atq; alij oculorũ, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentóue confecta. Deniq; sub ipsa propemodũ Apostolorum tẽpora tantus fuit honor sanctorũ martyrum reliquiis habitus, vt beati Polycarpi corpus christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illũ pro Deo colerent, quẽadmodũ ab Eusebio memoriæ proditũ legimus. Itaq; non est nouum hoc, quod infœlici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam inde à multis sæculis factitatum id esse narrat Augustinus, cum à Fausto Manichæo, tum à Maximo Madaurensi, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerit, propter singularẽ cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quorum errorem refellens Augustinus: quamuis reuerenter colerentur sancti, negat illis tamen vllum honorem diuinum tribui. Sic enim loquitur contra Faustum scribens. Populus christianus memo-

Lib. 22. de ciuitate Dei. ca. 28

Lib. 8. de curatio. Græcarũ affectionum.

Li. 4. ca. 15. Eccl. hist.

Aug. cõ. Faustũ. lib. 21. ca. 21. Lib. 8. de ciuitate Dei. cap. vlt. Li. 10. ca. 1. epist. 43

rias martyrum religiosa solennitate cõcelebrat, & ad excitãdam imitationem, & vt mertis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum (quamuis in memorias martyrum) constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquãdo dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superacta: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quã in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græce Latria dicitur, latine vno verbo dici non potest, cum sit proprie quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cum autẽ ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorũ qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæue seruitus proprie diuinitati debeatur, quæ cõtra mortalibus

inter epistolas Augustini. Li. 20. ca. 21.

quoq; tribui recte posſit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verum nõ ita proprie vt non etiam ad homines recte transferri posſint. Cęterum offerre ſacrificium ita eſt proprie diuinitati debita ſeruitus, vt qui homini eã tribuerit, idololatriæ crimen effugere non poſſit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecũdæ Nicœnæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari vero ſanctos, honorare ſanctos, dicere ſancte Petre ora pro nobis, & licuit in Eccleſia Dei ſemper, & licebit. Neq; alij ſunt qui cultum hunc deberi ſanctis negant, quam qui ſacrificium propriè diuinitati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris vel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conãtur, quo facilius poſtea, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio atque Sacerdotio ſpoliatos, nos abſq; Deo eſſe faciãt. Et hoc eſt quod paulatim ſatanas molitur, Primum vt amicos filioſq; Dei. & membra chriſti corporis: deinde vt Deum ipſum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorũ eius memoriam ſempiterna quadam obliuione obruat. Verum hoc, aiunt, eſt diuinum honorem in homines trãsferre: quod ſolius Dei proprium eſſe videtur, qui dixit. Ego dominus ſcrutans corda, & probãs renes id hominibus tribuere, quaſi poſſint aut audire ſancti petitiones noſtras, aut motum cordis eius qui precatur, iudicare.

Hier. 17.

Cæterum si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Eliseo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cũ à Nahaman Syro munera accepisset, quod omnia verba quæcunq; locutus esset in cõclaui suo Syriæ rex, cognita habuerit nec illud ignorauerit, missũ esse ab rege Israel, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petro quod sciuerit is Ananiam & Saphirã fraudasse de precio agri. Quod si diuini latine vocantur, qui vel præterita vel futura cognoscũt, cur hoc diuinitatis genus non recte tribuatur sanctorũ spiritibus, quãdo corpus etiam Elisei mortuum, ossa Ioseph quæ visitata fuerãt, post mortem prophetasse legimus? Quid autẽ aliud est prophetia, quam quod à Casiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina. Estne autem verisimile, quod pleraque reuelata sunt Elisei cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Eliseo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt aliis quoq; sanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem, de quorũ salute cum primis illos cõstat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerẽt, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabũt spiritus cœlestes, quid agunt, quid à se precentur fratres, corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cor-

4. *Reg.* 5.

4. *Reg.* 6.

Act. 5.

Eccl. 48.

Eccl. 49.

Luc. 16.

dis noſtri cogitationes & ſingulari quadam rerum ſcientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Auguſtinus, & apud Caſsianum Serenus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorum ſuauiſsimo Dei conſpectu fruentium. Ipſam animarum vim ſubtilitate ſua pleraq; præuidere, maxime cum à ſenſibus corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus teſtantur: Quanta plura præuiſuros certum eſt cum eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbũt omnia, quęcũq; Deo viſũ fuerit eis reuelare? Quod ſi verũ eſt quod dixit veritas, quæ mentiri neſcit, quod in reſurrectione erimus ſicut Angeli in cœlo: angelos autem non modo ſcire quod precentur in hoc ſeculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifeſte ſcriptura docet, quid eſt quod iam dubitet quiſquam, quin animę piorum deſyderatiſsimo Dei conſpectu fruentes, non ignorent quid à ſe petant fratres in terris agentes, ſiue reuelãtibus angelis, quod Dionyſio viſum eſt: ſiue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cum ſimiles angelis facti ſint: ſiue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſanctorum animæ neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt. Quis ibi aliquid neſciat, ait ante Gregorium Dionyſius, vbi omnes fontem ſcientiæ Deum vident? Certe qui intus omnipotentis dei claritatem vident, nullo modo credẽdum eſt, quia foris aliquid ſit quod ignorent. Verum vt qui ſemel à via recta deflexerunt, eos

Lib. 9. de ciuit. Dei ca. 20 et. 22 Colla. 7. cap. 1. Gre. lib. 4 dialogo. cap. 25. Auguſt. lib. 12. de gener. 26. Matt. 22. Zacharię et Tobię. 1 & Apo. 5 Cap. 4. cæleſt. Hier. cõt. vigilan. Li. 4. dialog. ca. 32. & lib. 2. moral. cap. 13. Cap. 1. cæleſt. Hier.

in alium atque alium errorem incurrere videre licet, sic in iis qui à vero semel aberrauerunt, error alius alium tradit. Neque enim desunt qui cum falsam opinionem suam de non inuocãdis Sanctis alia ratione confirmare non possint, eo tandem audaciæ atque amẽtiæ prorũpant, vt asseuerare non dubitent, nõdum esse potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quem angeli prospicere desyderant, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem, in quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc vero est mediatorem Christum negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodã lymbo defunctorum animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra cõditio, quam fuit patrum, qui Christi passionem & mortem præcesserunt? si æque vt illis clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere desyderarent venturi Messiæ incarnationem, vel nos de eo quod is tandem aduenerit, vna cum illis adeo lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione, neque prius ea perfruendum, quam extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifeste scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quæ simul vt

1. Pet. 1.

Gal. 2.

homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas
persoluere, vel si nihil in eo sit quod purgandũ
Iob.21. restet, euestigio cœlestis regni præmia cõsequi
docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos &
Luc.16. in puncto ad infernum descendunt. Mortuus
Luc.23. est diues, ait Christus, & sepultus est in infer-
Apo.2. no. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipse
quoq; cruci affixus, Hodie mecum eris in Pa-
radiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincen-
2.Cor.4. ti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradi-
so Dei mei. Porro Paulus cum dixisset, id quod
in præsenti momentaneum est & leue tribula-
tionis nostræ, supra modum in sublimitate æ-
ternum gloriæ pondus operatur in nobis, non
contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ
nõ videntur. Quæ enim videntur temporalia
sunt: quæ autem non videntur, æterna, Subiun-
git ilico: Scimus autem, quoniam si terrestris
domus nostra huius habitationis dissoluatur,
quod ædificationem ex Deo habemus, domũ
non manu factam, sed æternam in cœlis. Qui-
bus verbis an non clare indicat, quòd simul vt
ex diuersorio corporis huius anima migraue-
rit, ad æternam illam cœlestem domum euesti-
gio transfertur? Quod si quis contenderit, spe
tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud
ex eo consequetur, quã quod nihilo melior fu-
tura sit animæ conditio iam à corpore separa-
tæ, quam eiusdem adhuc in corpore perma-
nentis? Quorsum igitur attinebat dicere, Si ter-
restris domus nostra huius habitationis disso-
luatur: quandoquidem etiam illa non dissoluta

per

per eque ſperare nobis domum illam cœleſtem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verum & hunc ſcrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur. Audẽtes igitur ſemp & ſcientes, quoniam dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à domino: (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autẽ, & bonã volun tatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominum. Quid magis dilucide dici potuit ad id quod volumus oſtendendum? Sicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideo cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius præſentia frui poſſet, quem tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habere ſe deſyderium diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari à corpore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſyderato chriſti aſpectu fruendum illi non erat: ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quo primum ei videndæ Chriſti poteſtas fieret. Quis non videt quam inepta, quam abſurda ſit hæc opinio, etiamſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad reginas libro ſecundo de recta fide. Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in ſubterranea

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Iob. 7.

Pſal. 41.

Philip. 1.

receptacula demittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Christus spiritum suũ patri commendauit, etiam hanc nobis prępara-uit viam, nõ enim ingredimur in infernum, ab-sit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fideli conditori nostras cõmendantes animas in bona spe, susciabit enim omnes Christus.

De spiritu sancto ad Amphilochiũ

Item & Basilius. An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christo esse, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore præsens est apud dominum, & resolutus iam est cũ Christo, istos vero non concedere spiritui sancto quantum in ipsis est, vt vel eodem modo, quo homines cum Christo sit. Verum hic isti quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisq; suam recepturus est? Respõdet huic quæstioni Gregorius, quod hoc animabus crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro domino cruciatusq; pertulerunt. Pro hac quippe geminata earum gloria scriptum est, In terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est, Datæ sunt illis singulis stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus cõseruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt, quia modo animarum tantum, tunc autem animarũ simul & corporum gloria lætabuntur. Sed hæc

Li. 4. dialogo. ca. 24.

ad probãdum ſanctorum inuocationem, ſimul ad oſtendẽdum quod orationes noſtras ſancti cognoſcant, dicta ſufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Auguſtinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

De gratia & libero arbitrio cap. 13.

Expoſitio Dominicæ orationis authore B. Cypriano Martyre.

CAP. 59.

EVangelica prȩcepta fratres dilectiſſimi nihil ſunt aliud quam magiſteria diuina, fundamenta ædificandæ ſpei, firmamenta corroborandę fidæi nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendæ ſalutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris inſtruunt, ad cœleſtia regna perducunt. Multa & per Prophetas ſeruos ſuos dicit Deus voluit & audiri, ſed quanto maiora ſunt quæ filius loquitur, quæ Dei ſermo, qui in Prophetis fuit, propria voce teſtatur? non iam mandans vt paretur venienti via, ſed ipſe veniens, & viam nobis aperiens & oſtendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cœci prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter vitæ, duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera ſalutaria ſua monita & præcepta diuina, quibus populo ſuo conſulit ad ſalutem, etiam orandi ipſe formam dedit ipſe quid precaremur monuit & inſtruxit.

Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua & cętera dare & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione quã filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quãdo veri adoratores adorent: patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod ante promiserat, vt qui spiritum & veritatẽ de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius vere & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest magis spiritalis esse oratio, quàm quę à christo nobis data est, à quo nobis & spiritussanctus missus est? Quæ vera magis apud patrem præcatio, quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare quàm docuit nõ ignorãtia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reiicitis mandatum dei, vt traditionem vestrã statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister deꝰ docuit. Amica & familiaris oratio est deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cum precẽ facimus. Qui habitat intus in peccatore, ipse sit & in voce. Et cũ ipsum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quodcumq; petieritis à patre in nomine meo dabit vobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Si autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem, Cogitemus nos sub conspectu dei

Oratio dominica cæteris anteferẽda.

Matt. 15.

Ioan. 16.

ſtare. Placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudẽtis eſt clamoribus ſtrepere, ita contra congruit verecundo modeſtis precibus orare. Deniq; magiſterio ſuo dominus ſecrete nos orare præcepit, in abditis & ſecretis, vel ſemotis locis, in cubiculis ipſis, quod magis cõuenit fidei, vt ſciamus deum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoq; & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: *Hier.23.* Ego Deus approximans, & non deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ergo ego nõ videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quãdo & vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuinã cum Dei ſacerdote celebramus, verecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: Non paſsim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commẽdandam modeſte, deo tumultuoſa locacitate iactare. Quia deus non vocis ſed cordis auditor eſt. Nec admonẽdus eſt clamoribus, qui cogitationes videt, prouocãte domino & dicente: Quid *Luc.5.* cogitatis nequam in cordibus veſtris? & alio *Hier.17.* loco: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum *Annaty* ſcrutator renis & cordis. Quod Anna in primo *pus Eccle* regnorum libro Eccleſiæ typum portans cu- *ſiæ.* ſtodit & ſeruat, quæ dominum non clamoſa petitione, ſed tacite & modeſte intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebamur præce occulta ſed manifeſta fide. Loquebatur non

voce, sed corde, quia sic sciebat Deum audire & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo & labia eius mouebãtur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in stratis vestris & transpungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet dicens: In sensu autem tibi debet adorari Deus. Adorans autẽ fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis nec manibus insolenter erectis, pectus suũ pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cum sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic orauit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum adorare, vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus cum stetisset, talia apud se precabatur: Deo gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste, ieiuno bis in sabbatho, decimas do de omnibus quæcũque possideo. Publicanus autẽ de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pe-

1. Reg. 1.

Psal. 4.

Hier. 29.

Grãdi adorandi modus.

Innocens nemo.

Luc. 18.

ctus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis descendit hic iustificatus magis in domum suã, quàm ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discentes, postquàm agnouimus ad orationem qualiter accedere debeamus, cognoscamus, docente domino, & quid oremus. Sic inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum. Fiat volũtas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne paciaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magister singulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cum præcatur, pro se tantum precetur. Non dicimus, pater meus qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantum vnusquisque delicta postulat, aut vt in tentationẽ non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum sumus. Deus pacis & concordiæ magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnum, pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes.

Orãdum quid.

Pater noster.

Oratio sit cõmunis & publica.

Dan. 7.

Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cum docet quomodo orauerint tales, dat exemplum quòd imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus. Tunc, inquit, illi tres quasi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant dominum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nõdum illos Christus orare docuerat, & id circo orãtibus fuit impetrabilis & efficax sermo quia promerebatur dominum pacifica, & simplex, & spiritalis oratio: sic & Apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimes, orationis suæ & instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio. Qualia autem sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermissum sit, quòd non in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic ait, orate: Pater noster qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & Deo suo per gratiam eius restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, qui credunt in nomine eius.

Actuis. 1

Ppsal. 67

Matt. 6.

Ioan. 1.

Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis Deum: cõtestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri & patrem solum nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis sicut scriptum est: Qui dicunt: patri & matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & Testamentum tuum seruauerunt. *Deut.33.* Item Dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis vnus pater qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepeliant: dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium pater viuus. *Matt.23. Matth.8.* Nec hoc solum fratres dilectissimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophetas annunciatum, & ad se prius missum non tantum spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem deum vocare, cum dominus cõfundat & redarguat dicens. Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. *Ioan.8.* Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in illo.

Esaiæ.1. Et per Esaiam Prophetam Deus clamat indignans:: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Veh

Ibideem. gẽs peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequam, filij sceleſti. Dereliquistis Dominum, & in indignationem misistis illum sanctum Israel. In quorum exprobrationem Christiani, quando oramus, pater noster dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desiit: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen asscribitur eis & æternitas repromittitur, domino ipso dicente: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem

Ioan.8. non manet in domo in æternum, filius manet in æternũ: quanta autem domini indulgentia, quãta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, vt Deum patrem vocemus, & vt est CHRISTVS dei filius, sic & nos dei filij nũcupemur Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando deum patrẽ dicimus, quasi filij dei agere debem⁹ vt quomodo nos nobis placemus de deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi dei tẽpla, vt deum in nobis constet habitare. Nec degeneret actus noster à spiritu, vt qui cœlestes & spiritales esse cœpimus, nõ nisi spiritalia & cœ

lestia cogitemus & agamus, qui & ipse Deus dixit. Eos qui clarificāt me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit. Non estis vestri, empti enim estis precio magno clarificate & portate Deum in corpore vestro. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus deo vt sanctificetur orationib⁹ nostris, sed quod petamus ab eo vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: ideo petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseuerem⁹, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulenti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis, in nomine Domini nostri IESV CHRISTI, & in Spiritu Dei nostri.

Sanctificatos nos dicit, in nomine Domini IESV CHRISTI, & in Spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat oramus, & quia Deus & Iudex noster

1.*Reg.*2.

1.*Cor.*6.

Sanctificetur nomen tuũ.

*Leuit.*20

Delinquimus quotidie.

1.*Cor.*6.

ſanato à ſe & viuificato, comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio & viuificatio qua de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuũ) Regnum etiam Dei repræſentari nobis petimus, ſicuti & nomen eius, vt in nobis ſanctificetur poſtulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quãdo incipit, quod & ſemper fuit, & eſſe non deſinit? Noſtrum regnum petimus aduenire à Deo nobis repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum, vt qui in ſeculo ante ſeruiuimus, poſtmodũ Chriſto dominãte regnemus, ſicut & ipſe pollicetur
Matt.25. & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ eſt ab origine mundi. Poteſt vero fratres dilectiſsimi & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quem venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt cito nobis repreſentetur optamus. Nam cum reſurrectio ipſe noſtra ſit, qui in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus.
Regnum cœleſte. Bene autem regnum Dei petimus, id eſt, regnũ
Terreſtre. cœleſte, quia eſt & terreſtre regnum. Sed qui renunciauit iam ſeculo, maior eſt & honoribus eius & regno, & ideo qui ſedeo & Chriſto dedicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſiderat. Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus à regno cœleſti, ſicut Iudæi, quibus hoc promiſſum prius fuerat, exciderunt, domi-
Mat.8. no manifeſtante & probante: Multi, inquit, ve-

nient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum. Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et ideo Christiani qui oratione appellare patrem Deum cœpimus: nos & vt regnum Dei nobis veniat oramus, addimus quoque & dicimus. (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra) non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quem portabat, ostendens ait: Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suã, sed Dei faciant, addidit dicens. Veruntamen nõ quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit vt faceret patris voluntatem, quanto magis seruus obaudire debet vt faciat dei voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam Dei voluntatem hortatur & instruit

Matth. 8

Matt. 26.

1. *Ioan* 2.

dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum non est dilectio patris in illo, quia omne quod in mũdo est, concupiscentia carnis est, & concupiscẽtia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autẽ fecerit volũtatem dei, manet in æternum, quomodo & deus manet in æternum, qui in æternũ manere volumus, dei qui æternus est voluntatem facere debemus. Voluntas autem dei est, q̃ Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribꝰ disciplina, iniuriam facere non posse, & factã tolerare posse, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est timere quod deꝰ est, Christo nihil omnino prę-ponere, quia nec nobis illi quicquã præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, crũci eiꝰ fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamẽ est, exhibere in sermone constantiam qua confitemur: in quæstione fiduciam, qua congredimur: in morte patientiã, qua coronamur: hoc est cohæredẽ Christi velle esse, hoc est præceptum dei facere, hoc est voluntatem patris adimplere. Fieri autem petimus volũtatem dei, vt in cęlo & in terra, quod vtrũque ad consumationem nostrę voluntatis pertinet & salutis. Nã cum corpus è terra, & spiritũ possideamus è cęlo, ipsi terra & cęlum sumus, & in vtroq;, id est corpore & spiritu, vt Dei volũ-

Volnntas Dei.

Licut in cælo & ĩ terra.

tas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritũ colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, vt nõ qua volumus ipsa faciamus, dũ spiritus cęlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia cõcupiscit: & ideo petimus impẽse inter duo ista ope & auxilio dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas dei geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Quo aperte & manifeste Apostol⁹ Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicẽ aduersantur sibi, vt nõ quęcũque vultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immũditiæ, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hęreses, inuidię, ebrietates comessationes, & his similia, quæ prędico vobis sicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebũt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudiũ, pax, magnanimitas, fides, mãsuetudo, cõtinẽtia, castitas. Et idcirco quotidianis imò continuis orationibus hoc præcamur, & in cęlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cælestibus cedant, spiritalia & diuina præualeant. Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet Deus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos persequũtur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni sunt, & necdum cælestes esse cœperũt, vt & circa illos volũtas dei fiat

Colluctatio carnis & spiritus.

Galat. 5.

quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cum discipuli ab eo non iam terreni appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secundum vero de cœlo, merito & nos qui esse debemus patri Deo similes qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic monẽte Deo oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus; vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cœlo, ita in terra. hoc est in illis credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiãt esse cœlestes ex aqua & spiritu nati. Procedẽte oratione postulamus & dicimus (Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie.) Quod potest spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est, & quomodo dicimus pater noster, quia intelligẽtium & credentium pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia christus noster qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuit in æternum. Panem autem quem

Matth. 5.
1. Cor. 15.

Panẽ nostrũ quotidianum interpretatio.

Ioan. 6.

quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. *Ibidem.* Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Potest vero & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & põpas fidei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantum petamus & victum, cum instruat Dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. *Alia interpretatio.* Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum vocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. *Luc.14.* Merito ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium sibi fit & repugnans, vt quæramus in seculo, diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. *Matth.6.* Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fi- *1.Tim.6.*

dei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verum neque auferre quid possumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum his cõtenti simus. Qui autem volũt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quã quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta * deprecatione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuũ largitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte exposcent animam tuam, quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contra autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis atq; in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctas, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad dominũ ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto cum scriptum sit. Non occidit Do-

Cupiditas malorum radix.

** Aliâs deceptione.*

Lucæ. 12.

Matt. 19.

Prou. 10.

Psal. 36.

minus fame animam iusti, & iterum: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panē. Item Dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum & iustitiam Dei, & hęc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cum sint Dei omnia, habenti dominum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniele in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga: & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantum præsenti & temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quam venire potest, si peccata donentur. Quæ debita Dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quam autem necesse, quam prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compelli-

Matt. 6.

Dan. 14.

3. *Reg.* 17

Remitte nobis debita.

Matt. 18.

mur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare quotidie, dũ quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Ioannes in epistola sua monet dicens: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrumque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetrem⁹ indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominũ ad dimittenda peccata, fidẽ pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio loco dicit: In qua mensura mẽsi eritis, in ea remetietur vis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitũ, cõseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino indultũ fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius. Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ vigore prædixit: Cùm steteritis, inquit, ad orationẽ, remitte si quid habetis aduer-

1. *Ioan.* 1.

Matt. 7.

Ibidẽ. 18.

Marc. 11.

sus aliquem, vt & pater noster qui in cælis est, remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester qui in cælis est remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij supereſt, cum secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris, Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcipit, & quales nos fecit natiuitate secunda, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in die pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit & animus & sensus, sic nec sacrificium Deus recepit. Diſsidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus & Deus posſit esse pacatus. Sacrificiũ deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorũ Deus sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum timore Dei, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Merito ille dum in sacrificio Dei talis esset, postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionẽ, qui & iustitiam habuerat, & pacem. Tales denique à domino vindicabuntur. Cæterùm discordans & diſsidens, & pacem cum fratribus nõ habens, secundum quod beatus Apostolus & scri- *Gene. 4.*

ptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cælorum perueniet, vt cum Deo viuat homicida. Non potest esse cum CHRISTO qui imitator. Iudæ maluit esse quam Christi: quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? quale crimen est, quod Martyrio non potest expiari? Illud quoque necessariæ admonet Dominus vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi deus ante permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atq; obseruatio ad Deum conuertatur, cum in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur, probat scriptura diuina, qua dicit, venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Deus in manu eius. Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædantur illum? Nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in viis eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? & iterũ: Salomone peccante, & à præceptis & à viis domini recedente sic positum est: excitauit Dominus Sathan ipsi Salomoni. Potestas vero aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cum delinquimus, vel ad gloriam: cum probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestãte deo &

1. Ioan. 1.

Ne nos inducas in tentationem.

4. Re. 24.

Esa. 42.

3. Reg. 11.

Iob. 1.

Ioan. 19.

dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas. Et Dominus in Euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes, inquit, aduersum me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Quando autem rogamus ne in tentationem incidamus, admonemur, infirmitatis & imbecillitatis nostrę, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: vt dum prȩcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Domino, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendentes aduersa cuncta, quæ cõtra nos in hoc mũdo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suã prȩstet. Quando autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet quod vltra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem dei aduersus malũ petamus, qua impetrata contra omnia quæ diabolus & mundus operãtur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est?

Marc.14

Sed libera nos à malo.

Quid mirú fratres dilectiſsimi ſi oratio talis eſt quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtrã ſalutari ſermone breuiauit? Hoc iam per Eſaiam Prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus ſpiritu ſancto de dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbum conſumans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonẽ breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cum Dei ſermo Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, vt in diſciplina cæleſti diſcẽtium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, velociter diſceret. Sic cum doceret quid ſit vita æterna, ſacramẽtum vitæ, magna & diuina breuitate complexus eſt dicens. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum & verum Deum, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM. Item cum de lege & Prophetis præcepta prima & maiora decerperet. Audi, inquit. Iſrael, Dominus Deus tuus Dominus vnus eſt: Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc eſt primum, & ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ, & iterum: Quæcunque volueritis vt faciãt vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hęc enim lex & prophetę. Nec verbis tã tũ, ſed & factis orare nos dominus docuit ipſe orans frequẽter & deprecãs, & quid facere nos o-

Eſaiæ.10

Ioan.17.

Deut.6.

Matt.7.

porteret exẽpli sui cõtestatione demõstrans, sicut spiritũ est: Ipse autem fuit secedẽt in solitudine & adorans, & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctãs in oratione Dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quãto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autẽ dominus & rogabat non pro se (quid enim pro se innocens precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat cum dicit ad Petrum: Ecce Sathanas expetiuit vt vos vexaret quomodo triticum, ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et post modum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solum rogo, sed & pro his qui crediturí sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnũ sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis sint, Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non cõtentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desyderiũ videte quod fuerit, vt quõmodo vnum sunt pater & filius, sic & nos ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoque possit intelligi quantum delinquat qui vnitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit dominus volens scilicet plebem suam vnire, cum sciret ad regnum Dei discordiam non venire. Quando autem stamus ad orationẽ fratres dilectissimi, vigilare, & incũbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio

Luc. 9.
*Matt.*14.
*Marc.*6.
*Luc.*21.
*Ioan.*17.

Cogitatio carnalis abiicienda.

omnis ſecularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tũc animus quàm id ſolum cogitet quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo, ſurſum corda, vt dum reſpondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli deo pateat, nec de ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras à deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cum intentione ſyncera dominum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare. Quæ autem ſegnitia eſt alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quà quod cum Deo loquaris? Quomodo te audiri à deo poſtulas, cum te ipſe non audias? Vis eſſe deum memorem tui cum rogas, cum tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt ab hoſte in totum non cauere, hoc eſt quando oras dominum, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere, hoc eſt, vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Chriſtianus & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio & cor meum vigilat: qua propter ſolicite & caute Apoſtolus admonet dicens: Inſtate oratione vigilantes in ea: docens ſcilicet & oſtendens eos impetrare quod poſtulãt de Deo poſſe, quos deus videat in oratione vigilare.

Surſum corda.

Cant. 5.

Coloſſ. 4.

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad deum veniamus. In efficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio: Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtique & sermo non habens fructum, promereri deum non potest, qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; adorationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique. Cornelius centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans deũ, huic circa horã nonam oranti astitit angelus testimonium reddẽs sui operis & dicens. Corneli orationes tuæ & eleemosynę ascenderunt ad memoriam coram Deo. Cito orationes ad deum ascendunt, quas ad deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus. Tobiæ ornati semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia nõ est cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te, & iterum: misit me deus curare te & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphael vnus ex septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei.

Matth. 3.

Tobiæ. 12.

Cornelius centurio. Act. 10.

Tob. 12.

Raphael angelus.

Esa.54. Per Esaiam quoque dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem & omnem † consignationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumē tuum, & vestimenta tua cito orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis & deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: ecce adsum. Adesse se promittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitię nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri ipsi quoque à deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse: Saturatus sum, inquit, recipiens ab Epaphrodito ea quàm à vobis missa sunt, odorē suauitatis, sacrificio accepto & placente Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, deo fœnerat & qui dat minimis deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorem sacrificat. In orationibus vero celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniel pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonā, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consumatum nu-

† *Alias cogitationem.*

Esa.58.

Phil.4.

merum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quàm horarum spatia iam pridem spiritaliter determinātes adoratores Dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant & manifesta postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritussanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis gentibus ante dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tum victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi prēter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orādū est, vt resurrectio domini matutina oratione celebretur: quod olim spiritussanctus designabat in Psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, & exaudies vōcem meam, mane assistam tibi, & contemplabor te, & iterum per Prophetam loquitur dominus: Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus & reuertamur ad dominum deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante necessario rursum orādum est. Nam quia Christus sol verus, & dies verus est sole ac die seculi

Mane orādum.
Psal. 5.
Orandū vesperi.

recedente, quando oramus & petimus vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum lucis æternæ gratiam prebiturum. Christū autem diem dictum, in Psalmis declarat spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factū est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit dominus, ambulemꝰ & iocundemur in eo: Item quod sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur dicens: Vobis autem qui timetis nomen domini orietur sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quo minus frequēter ac semper deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die vero sumus, insistamꝰ per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox resoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filiis lucis & nocte dies est. Quādo enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quomodo sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans perseuerabat in promerendo deo: sicut in Euangelio scriptum est: Nō recedebat, inquit, de templo, ieiuniis & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos

Psal. 117.

Mala. 4.

Luc. 2.

fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus quid esse accepta oratia cœperimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

Explicatio Salutationis Angelicæ.

CAP. 59.

SIC moribus receptũ est in sancta Catholica Ecclesia, neq; recens fuisse videtur hoc institutũ, vt orationi Dominicę, virginis Marię salutatio subiũgatur, quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur, Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperit: verè Deiparam te magnificamus.

Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quid ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quã electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibiq; præparatam, quam longe ante patribus nostris cœlitus promissam, quam typis mysticis adumbratam quam Prophetarum oraculis videmus esse prænunciatam. Hęc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordiis, conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem
Gene.3. quæ calcaneo læthiferi serpẽtis caput protereret, Hęc est noui Adæ noua Eua: non nouerca, quod illa vetus, quę suos fœtus, prius etiã quàm pareret, extinxit, sed mater: neque mater moriẽtium quod illa, sed reuiuiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla possit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fœcũdata, quã quem peperit, vt inextricabili quodam ænigmate, simul eadẽ fue-
Num. 17. rit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga Sacerdotalis adumbrabat, quæ sine radice perminauit? quem huius virgineam fœcunditatem, quæ neque mortali manu consita, neque terreno succo irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariẽdo viuificum fructum edidit. Iam & niueum il-
Iudic. 6. lud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulacrum nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis

contagio-

contagio ſemota, verum cœleſti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa eſt, pura poſt æditum partum permanſit. Cuius obtinebat imaginem niſi Mariæ diuini vatis inſignis illa porta, non ad Aquilonem vnde panditur omne malum, ſed ad exortum ſpectans, vnde ſol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis, non modo non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verumetiam conſecrauit. Verba Prophetæ ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad oriẽtem clauſa erit, & vir non trãſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa: Clauſa fuit in Maria virginitatis porta per quam intrauit Dominus Deus Iſrael, & per ipſam, proceſsit, & in æternũ porta Virginis clauſa ſeruata virginitate permanſit. Hanc denotabat ſignum illud magnum, quod in cœlo ſcribit apparuiſſe Ioannes: Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Fuit enim re vera Maria amicta lumine tanquam veſtimento, fuit induta iuſticiæ ſolem, eum de quo ſcribit Apoſtolus. Induimini Dominum IESVM CHRISTVM, in illo manebat, & ipſe in ea; veſtiuit illum, & veſtita eſt ab illo, veſtiuit illum ſubſtantia ſuæ carnis, & veſtita viciſim eſt ab eo, gloria Maieſtatis eius, veſtiuit nube ſolem & eſt ipſa veſtita ſole. Certè ſignũ hoc magnum eſt, mulier illeſa manens amicta ſole: ſed non eſt hæc mulieris potentia, non

Eze. 44
Apoc. 21

Eſaiæ. 9.
Eſa. 44.

Apo. 12.

Pſal. 103.
Rom. 13.

modo nō humana, verum ne angelica quidem, ſed ſublimiore quadam virtute factum eſt, ea nimirum de qua dixit angelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniā vero poterat reſpōdere: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumens eſt, quaſi occurrens ait: virtus non mea, non tua, ſed virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Nihil vt ſit mirum, ſi ſub tali vmbraculo, talis à muliere ſuſtineatur amictus. Myſticus quoque Moyſi rubus, falſo flagrare viſus, prægnantem huius virginitatem prætendebat, quæ ſola mortalium nomē eſt puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquam prēſtitiſſet: Hāc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodā & inaudito miraculo, zona ſui corporis illibata, virum circūdedit, citra virilē operam. Siquidē Ieſus Chriſtus, ante Luciferum genitus, ex hac ſumpſit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cum ſit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur: is intra virginis huius viſcera claudi dignatus eſt. Reuera nouum & inauditum, ait Cyprianus, quod in vteri materni anguſtia circūdedit intra ſe fragilis caro virtutem altiſsimi, & ordinem rerum, curſumq; naturę mutauit ſapientia Dei, & vbique eſt dilatata plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata vtero muliebri, vt tamen vniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra vniuerſa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel,

Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.
Exod. 3.
Hier 31
Pſa. 109.
2. *Para.* 2
Serm. de Natiuit. Chriſti.
Dan. 2.

vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur, mons, inquã, ille magnus, cuius nisi Mariæ typũ gerebat? quã præ cæteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram: nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cum diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quam fragile corpus, quam lubrica mens: quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret, Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quæ tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid in laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quod si qui sunt qui nobis obstrepant dicentes, Nunquid non sufficit vnus Christus?

Esa. 11.
Esa. 7.
Prou. 31.

Bernard⁹ in ſermone de virgine Maria.

2. Cor. 3.
Gen. 2.
1. Tim. 2.
Hebr. 12.

Pſal. 57.

Gen. 3.

De natiuit. Mariæ virg.

Reſpõdet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat CHRISTVS, ſiquidem omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, ſed nobis bonum non erat hominem eſſe ſolum: congruum magis vt adeſſet reparationi noſtræ ſexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuiſſet. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, ſed diuinam in eo homines reuerentur maieſtatem, Deus autem noſter ignis conſumens eſt. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic pereat ipſe à facie Dei? Opus eſt itaque mediatore ad mediatorem iſtum, nec alius nobis vtilior quam Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi viro virus infudit, ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum & viris & mulierib⁹ propinauit. Illa miniſtra fuit ſeductionis, hæc propiciationis: Illa ſuggeſsit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio ſermone. Quicquid illud eſt, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo, ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere, Fortè enim manus tuæ aut ſanguine plenæ, aut infectę muneribus, quod non eas ab omni munere excuſsiſti, ideo modicum illud, quod offerre deſyderas, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſsimis ma-

nibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neque vero solus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis ante seculis Beatus Ephren Deiparam virginem, conciliatricem, & aduocatã vocat, Andreas quoq; Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparæ virginis, vocat ea diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per Euangelicum sermonem inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per Angelicum sermonẽ Euãgelizata est, vt portaret Deũ, obediens eius verbo, Et sicut illa seducta est, vt effugeret deum, sic hæc suasa est, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata, Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginẽ, æqua lance dispositа virginalis inobediẽtię per virginalem obedientiam. Quę postrema verba citantur etiam ab Augustino contra Iulianum scribẽte. Quin & alij pleriq; sancti patres Deiparam virginem, & inuocarunt ipsi, & cæteris vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodũ vbi nobis de sanctorũ inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratum est. Cæterum si quis alius, certè Bernardus, is fuisse videtur, qui cum aliis in rebus, quod illi ipsi cõfitentur, qui segregauerunt semetipsos, tum quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tri-

Li. 5. cõt. hęreses.

Lib. 1.

Epi. 174

buendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel Epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos ædidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quam à multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quod huius authoritatem quisquã sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptóque totius ecclesiæ more confirmata. Si quis diuos colit Christum in Ducis colit. qui Sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui Sanctos inuocat, Christi per Sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christum imitatur in Sanctis: qui Sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quanto magis idem quisque facere credendus est, in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt, affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus: Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verum nos ad Salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, reuocamus, quæ tanto nobis debet esse commendatior, quod non ab hominis ingenio profecta, ve-

rum de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij, & verborum in ea numerum, sententiarum superat vbertas. Huc accedit, quod quoties hac vtimur salutatione, fœlicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infœlicem parentis nostri casum humano generi lœta cum primis illuxit, qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit cuius ministerio quam per fœminam diabolus inuexerat mortem aboleret, eamq; vita sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hęc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse. *Homil. 6 in Lucã.* Græca vox quæ legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verum etiam gaudere significat & valere: nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita, Si quidem quæ veræ voluptatis authorem conceptura, & quẽ Eua miseris mortalibus mœrorem ingẽtem inuexerat, eũ erat sempiterno gaudio cõmutatura, quonã alio quã gaudij vocabulo salutatem eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationi officiũ. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat Angelus dicens. Euangelizo vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia *Sermone 140.* *Luc. 2.*

natus est vobis hodie saluator. Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cum ex ea natum iri saluatorem renunciauit. Legimus autẽ & de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoq; Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quod repleti fuerũt spiritusancto, neq; tamen propterea credẽdum est, quod similiter vt Deipara gratia vel Spiritusancto repleti fuerint: nam neque conceperunt illi de spiritusancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quẽadmodum in Maria, cui quæ per partes aliis est præstita singulis, totum se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cum sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cum sit in carne, carnis ignorat vitia, Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnde bibulo se nostrę carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet: Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi quæstionem, non modo Augustinus, verumetiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde scire possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum esse, quia concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum.

Actu.6. Luc.1. Actu.2. & 4.

De natu & gratia ca.6.

Etenim hac vna virgine excepta, si Sanctos alios omnes & Sanctas cum hic viuerent congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absque peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est: nec humilius id quam verius respondissent. Plenior ita gratia fuit. Maria, quam omnes alij, cum sola sit quam omni peccato fuisse vacuam persuasum habemus. 1. *Ioan.* 1.

Scriptum autem est de Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verum ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quam abfuerunt à Mariæ plenitudine Sancti reliqui, quanto maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimẽ est immortalem. Siquidem CHRISTVS, ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quam alij sancti: quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Posteaquam Angelus Mariam gratia plenam salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid autẽ aliud angelus quàm à Domino missus est nuncius? Erat ergo cum virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium sum Deus, sed à Deo non recessit: Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus iisdem verbis ab angelo salutatum, sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissi- *Ioan.* 1. *Iud.* 6.

mè, verum aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit Dominus, vt esset Saluator Israelis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Israeli tantum, verum orbi Saluatorem æderet vniuerso, qui esset propiciatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Sathanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima, virginali vtero suo complexa, cælo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modo terrarum orbis vniuersus, sed ne cæli quidem cælorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ sunt, quatenus sunt Dominus sit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est Dominus, vt etiam in eis sit propter concordiam voluntatis, cæterum cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quam cum Sanctis aliis omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modo voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, déque virginis substantia Christum vnum efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filij sed vnus vtriusque filius. Subdit angelus, qua verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem Spiritusancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ vero sequũtur. ET BENEDICTVS

1. *Ioan.* 2.

FRVCTVS VENTRIS TVI non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille vero benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verum vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Vere itaque benedictus qui fons est benedictionis, & autor omnis gratiæ fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis, ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalẽ effugisti, de qua dictum est: In tristitia paries filios: Et aliam, de qua scriptum est, Maledicta sterilis in Israel & es benedictionem consequuta singularem: vt quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neque sterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modo maledictionem effugisti, verum & à nobis eam repulisti, ædito in lucem fructu venttis tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autem istius nomen non expressit Elizabeth, verum addidit Ecclesia IESVS CHRISTVS.

Psal. 20.

Gene. 22.

Roma. 11.

Gen. 3.

Galat. 3.

Psal.44. Iesus, quoniam ipse saluum fecit populum suũ à peccatis eorum. Christus, quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo. non oleo communi, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cælestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & Sacerdos noster est, qui, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantum omnia nobiscum communicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquam nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & liugua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnũ & Sacerdotes Deo, vt regnantes sùper terram, & animi nostri cunctis effectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in secula seculorum. Amen. Quod si quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationẽ Iesus Christus, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, qui præ cæteris accuratius id fecisse videtur.

Apoc.5.

Rom.12.

Libr.4. cap.15. & 16.

FINIT TOMVS PRIMVS
Confessionis Catholicæ
Regni Poloniæ.

Inter festinandum errore quod fuit omissum, hic subiungere placuit.

IN cap. 24. fol. 48. facie i. post illa verba: Et fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Addendum hic est: Libet autem etiam eius ea de re sententiam adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus. Is psalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid sancti Patres in concilio Nicæno fecerint, simul vt Arianorum doctrinam legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent, sed condemnarunt eos è vestigio absque vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic, Non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad

Titum 3. Debere hęreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contẽtiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiũt, quam quod auditores perturbant. Nã tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati & concluſi, ſcripto & confeſsione totius cõmunis Chriſtianitatis. Sunt multis miraculis cõfirmati, ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati, ſunt omnium doctorum libris defenſi, neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio. Deinde vero angularium prædicatorũ nequitia eſt cohibenda, qui non vocati neque miſsi, repunt in domos & venenum ſuum effundunt, priuſquam Parochi aut Magiſtratus reſciſcere poſsit. Hi ſunt fures & latrones de quibus loquitur apud Ioannem Chriſtus, qui in alienas Eccleſias irruunt & alienum officium ſibi vſurpant, quod eis non commiſſum ſed prohibitum eſt.

CONFESSIO

CATHOLICÆ FIDEI